

LÒNG VẤN TRỜI
THEO NƯỚC NHỊ HÀ

HỘI VĂN HỌC NGHỆ THUẬT CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM

BÀNG ÁI THƠ

(Biên soạn)

LÒNG VẮN TRÔI
THEO NƯỚC NHỊ HÀ

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA DÂN TỘC

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Bàng Ái Thơ

Lòng vẫn trôi theo nước Nhị Hà / Bàng Ái Thơ b.s. - H. : Văn hóa dân tộc, 2023.

- 472 tr. ; 24 cm

ĐTTS ghi: Hội Văn học nghệ thuật các Dân tộc thiểu số Việt Nam

ISBN 978-604-70-3822-0

1. Bàng Sĩ Nguyên, 1925-2016, Nhà văn, hoạ sĩ, Việt Nam 2. Phê bình văn học
3. Tác giả 4. Tác phẩm 5. Thơ
895.922134 - dc23

VDK0037p-CIP

LỜI NÓI ĐẦU

Nhà văn, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên (1925-2016) quê làng Đôn Thư, huyện Bình Lục, tỉnh Hà Nam; sinh ra tại phủ Lạng Thương (Bắc Giang). Sinh trưởng trong một gia đình gia giáo và trí thức, cha ông là Bàng Nguyên Dũng, từng theo học Trường Đông Kinh Nghĩa Thục, rất giỏi chữ Hán và từng mở hiệu thuốc Bắc ở phố Thuốc Bắc (Hà Nội). Thuở nhỏ, ông học ở Trường Thăng Long - Hà Nội. Khi cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp bùng nổ (1945), Bàng Sĩ Nguyên tham gia cách mạng, được kết nạp vào Đảng Cộng sản Việt Nam năm 1946 tại Việt Bắc. Ông nguyên là Trưởng ban Tuyên huấn Khu tự trị Việt Bắc; Trưởng ban Văn nghệ Chiến khu, Trưởng ban Biên tập Nhà xuất bản Tác phẩm mới (nay là Nhà xuất bản Hội Nhà văn); công tác tại Tuần báo Văn nghệ, Trường Viết văn Nguyễn Du...

Nói về các tác phẩm văn học của mình, nhà văn, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên từng chia sẻ: “Gia đình tôi gốc Nho học... Tôi viết từ những năm ở Việt Bắc, khát vọng quy chiếu bản thân, cảm nhận, thấu nạp những điều gì nên viết thì viết. Cũng chẳng nhớ sự việc ấy trong trí nhớ, ký ức, thời gian nào, chỉ biết đó là những phút thăng hoa tâm thái mà viết...”. Các tác phẩm thơ tiêu biểu của ông có: *Từ mùa hoa trên núi* (Nhà xuất bản Phổ thông, 1957), *Ban đầu* (Nhà xuất bản Văn học, 1959), *Ánh thép* (Nhà xuất bản Lao động, 1961), *Trên mảnh đất của tình thương* (Nhà xuất bản Văn học, 1966), *Nay mình hái quả* (Nhà xuất bản Văn học, 1972), *Người con gái Bắc Sơn* (1973), *Hồn nhiên* (Nhà xuất bản Tác phẩm mới, 1979), *Khúc nhạc trầm hồn ngậy dại* (Nhà xuất bản Văn học, 2006); văn xuôi có: *Ki-cô con khỉ phòng Nhì* - tiểu thuyết trinh thám (1947), *Cành lên lộc non* - tập truyện, *Hai thái độ* - tập kịch (1956), *Phá thác* - tập truyện (1959),

Vợ chồng Triệu Giào - tập truyện (1963), *Niềm vui* - truyện ngắn, *Cô giáo Tày Võ Thị Rinh* - truyện dài; mỹ thuật có: *Hà Nội ngày khởi nghĩa*, *Bộ tranh Kiều*, 5 tác phẩm trưng bày ở Hoàng gia Nhật... Ông là một trong 37 nhà văn, nhà thơ - Hội viên sáng lập Hội Nhà văn Việt Nam.

Trong thế hệ văn nghệ sĩ cách mạng, ông là một hiện tượng đặc biệt với một tư duy sắc bén về nhân học, ngôn ngữ học, logic học, tôn giáo và triết học phương Tây chuẩn thức tư duy Nhị nguyên; đặc biệt là triết học phương Đông chuẩn thức tư duy Nhất nguyên liên quan trực tiếp đến xã hội và con người... Có lẽ vì vậy mà cuộc đời ông rất kín đáo và khiêm cung. Năm 60 tuổi ông chuyển vào Thành phố Hồ Chí Minh tiếp tục những công việc riêng tư lớn lao của mình cho đến khi qua đời.

Dù là người sống thực thực, ảo ảo, đôi khi nhớ rất nhiều mà đôi khi cũng như chùng quên hết. Song trong tâm hồn ông vẫn sâu nặng những kỷ niệm về Hà thành, nơi ông từng sống. Và "**Lòng vẫn trôi theo nước Nhị Hà...**" là những ký ức về Hà Nội và những ngày tháng trai trẻ thì luôn trở đi trở lại trong ông, trong thơ ông, trong tranh ông.

Trân trọng giới thiệu các tác phẩm của ông và các bài viết về ông đến với bạn đọc.

Phần I
TUYỂN THƠ BÀNG SĨ NGUYÊN

MÙA HOA TRÊN NÚI
(Nhà xuất bản Phổ thông, Hà Nội, 1957)

MÙA HOA TRÊN NÚI

Một mái nhà đỉnh núi
Với một đôi vợ chồng
Tiếng mõ trâu lốc cốc
Hòa nhịp tiếng suối trong

Chồng trên cây thổi sáo
Vợ vịn cành lắng nghe
Mưa xuân bụi khăn áo
Núi mờ xanh mây che

Mùa sang đào mận nở
Sương sớm bay trên hoa
Ngực chồng mát hơi thở
Sáo vi vu ngân xa

Vợ đứng yên thắm thía
Lắng nghe sáo của chồng
Miệng hát lên khe khẽ
Lời hát tự đáy lòng

Hát hoa đào cứ thắm
Như duyên của đôi ta
Vách núi vọng lời hát
Núi với người vang ca

Vợ rẽ hoa mạn trắng
Tìm cành đào thật ưa
Cổ tay vòng bạc sáng
Bể một cành vợ đưa

Tặng hoa chồng năm mới
Chồng thổi sáo say sưa
Vợ đưa hoa đứng dưới
Gọi mãi chồng chẳng thừa

Hoa đưa - chồng cúi vói
Rụt tay lại vợ đùa
Tiếng sáo chồng lại thổi
Sương núi bay mịt mờ.

1955

TIẾNG ĐÀN MÔI

Các bạn đã ra về
Bình Cao còn nán lại¹
Ý Đon ngừng se sợi²
Bình Cao khơi lửa hồng

Ý Đon thổi đàn môi³
Tiếng đồng trên ngón nẩy
Chỉ hai người nghe thấy
Mưa xuân rơi ngoài trời

Lửa hồng sáng khung cửa
Bóng hoa đào ngó vào
Cánh hoa hình môi nở
Cành mưa lóng lánh sao

Động cành cây sóc nhảy
Buông rào giọt mưa trong
Mắt sáng lời run rẩy
Tiếng đàn môi ấm lòng

Đàn môi đuôi buông tua
Sợi tơ vàng kết lại
Bình Cao ngồi lặng mơ
Bếp sàn bùng lửa cháy.

1956

---

^{1,2} Bình Cao: Tên nhân vật nam; Ý Đon: Tên nhân vật nữ.

³ *Đàn môi*: Một loại nhạc cụ bằng đồng khi sử dụng đặt nhẹ lên môi khảy trên đầu lưỡi.

MÙA CỐM

T
rời thu trăng sáng
Sương thu tím ngát
Rơi đầy lòng thung

Tiếng chày giã cốm
Động bốn mặt rừng

Tiếng chày giã cốm
Âm trong bờ tre
Câu *sli*, câu *lượn*¹
Bước dừng lắng nghe

Anh lên bản Búc
Thăm em bản Lèng
Trắng xanh màu cốm
Xanh màu áo em

Có đôi hẹn thề
Chọn đôi tuốt cốm
Hát quên không về
Áo ẩm sương khuya

Đôi ta thương nhau
Còn giấu bố mẹ
Buộc khăn đầu sào
Đánh tiếng khe khẽ

---

¹ *Sli, lượn*: Những làn điệu dân ca của đồng bào Tày, Nùng.

Hát câu hện hò
Chờ em vốc cốm
Bỏ đầy khăn anh
Trắng vàng cốm xanh

Mây bay theo trăng
Anh về!
Cốm ủ trong khăn
Ngoảnh lại nhìn em
Bản chìm sương lạnh.

1953

ĐÁM CƯỚI

Bếp nhà sàn lửa tắt
Mọi người yên giấc say
Lá rừng rơi xào xạc
Ngoài cửa hơi mưa bay

Bỗng mọi người tỉnh giấc
Gà đập cánh gọi vang
Mỡ trâu khua lốc cốc
Bếp lại hồng hoa than

Thấy lửa các cụ già
Ngồi lên không ngủ được
Nhớ một đêm xuân trước
Lửa thổ phỉ đốt nhà

Chân bản nhìn lên cao
Trên sườn non đuốc sáng
Lửa đi trong hoa đào
Len trong rừng mận trắng

Đường hoa cô dâu đi
Lửa vàng quanh tíu tít
Tiếng khèn êm êm nhịp
Lướt trên lưng cành cao

Lửa rước dâu đi qua
Đường non chìm bóng tối
Còn rung tiếng khèn cười
Vừa đi trong rừng hoa

Tiếng khèn đêm mưa xuân
Động lòng cô gái bản
Nhớ phiên chợ đầu năm
Giở khăn thêu ra ngắm.

Tây Bắc, 1956

HỘI CÒN

Chân núi San Lìn Chai
Suối ca trong hoa nở
Cành mạn đan cành đào
Chùm hoa trên bản nhỏ

Khăn chàm thêu chỉ đỏ
Vòng bạc sáng cổ tay
Uốn mình còn vút bay
Còn bên trai, bên gái
Còn xanh tua lá cải
Còn vàng chân rơm mới
Còn trắng nhánh hoa bông
Còn thắm cánh hoa hồng
Như sao chổi trên không
Đổi ngôi bay qua vòng
Rơi quanh mình các *noọng*¹
Vuốt đuôi còn cho gọn
Tay lừa gỡ chỉ tơ
Tung cho ai bây giờ?...

Rừng sau sau lóe nắng
Thấy bóng người yêu ra
Thoáng bóng còn vút qua
Noọng mãi nhìn không bắt

---

¹ *Noọng*: Em (tiếng Tày).

Hoa còn sa xuống đất
Má đỏ noọng che khăn
Còn vẫn bay trong gió
Đẹp như hoa đầu xuân

Nắng chiều nhạt trong sân
Tan hội còn năm mới
Hôm ấy trời sấm tối
Rừng đổ đuốc liên hoan
Ăn vội miếng cơm lam
Bước men theo đường núi
Cùng người yêu đi tới
Chúng bạn ùa dắt tay
Bắt hai người lên hát
Khèn người yêu thổi mát
Gió nâng áo chàm bay
Cả hai người như say
Trong bài ca thống nhất
Sáng rơi còn xuống đất
Tối nay hát lập công
Dưới ánh đuốc rực hồng
Cả hai cùng đỏ mặt.

1955

ĐI LÀM DÂU

Mây vàng phủ nhẹ da trời xanh
Gió tung thác nước đường chênh vênh
Nước suối rời non đi hiền lành
Mây vàng níu nhau lên trời xanh

Khướu hót trong cành bông hoa ban
Hoa xòe cánh trắng ôm nắng vàng
Nghiêng chào nhà trai có người sang
Hoa tiễn dâu đi hàng lệ sương

Nâng áo cô dâu bước lên ngựa
Được phép mẹ cha về nhà chồng
Xóm làng tiễn đưa người đứng trông
Chân ngựa rời đi. Người ghìm cương

Tiếng kèn tiễn người đi làm dâu
Như tiếng bầy ong đi tìm mật
Mây bay, mây bay là xuống thấp
Đường rung nhạc đồng ngựa cất đầu

Kèn êm, kèn êm theo nhịp ngựa
Của người bạn trai mừng cô dâu
Thương người bạn trai còn chưa vợ
Dừng ngựa đèo cao nhìn lại sau

Nhớ nhà, nhớ bản không sao quên
Điệu kèn nhớ nhung mừng ngày cưới
Bản nhỏ dần xa nhòa nắng lên
Ngựa thấy lỏng cương ngựa đi vội.

1956

NĂM LÁ *PHONG THƯ*¹

Anh ơi, còn đâu nữa
Anh đã hy sinh
Giữa nơi khói lửa...
Giở phong thư cũ
Bao năm em còn giữ
Phong thư này xưa gửi cho em

Anh ơi!
Năm lá phong thư
Trước ngày lễ cưới
Một lần viết lên gió mới
Dò ý em, em chẳng trả lời
Một lần nét chữ hoa tươi
Trên giấy hoa tiên, ánh màu son đỏ
Một lần tô hoa vẽ lá
Cầm phong thư em đã hiểu lòng
Một lần trong vuông vải em cầm
Anh viết bài thơ có lời trách móc
Một lần lụa vàng cả thước
Anh vẽ chim bay bướm lượn bông hồng
Giở phong thư em ngắm em trông
Chữ múa, chữ bay theo vòng nét vẽ

---

¹ *Phong thư (Phong thư)*: Thể loại thơ tả tâm tình của đồng bào Thổ. Nam nữ làm phong thư gửi cho nhau. Phong thư viết lên giấy, lên vải, lụa. Theo phong tục, người ta thường giữ những phong thư cho đến lúc chết; có nơi đốt phong thư theo cùng với nhà táng.

Bố mẹ thương em
Nhận anh làm rể
Ngày cưới ta *lượn* hát hai đêm

Anh ơi!
Giặc đã tan rồi
Đồn thiêu cháy đỏ

Anh đã hy sinh
Có còn đâu nữa
Em càng thương anh
Nặng nghĩa nặng tình
Em quá thương anh
Ngày đêm sao vắng
Ước sao cùng anh khi chết xuống mồ
Năm phong thư này em sẽ mang theo
Đốt cùng nhà táng
Phong thư cháy vèo
Năm lá phong thư theo hồn em mãi
Tàn tro phong thư in hình hoa trái
Hoa nở trên mồ còn bướm đến thăm
Nhờ bướm mang hoa đến chỗ anh nằm
Rắc đóa thơm lên mồ chiến sĩ
Hồn anh, hồn em dưới mồ yên nghỉ
Cùng có chim bay bướm *lượn* quanh mình

Muôn đóa hoa hồng cánh nhỏ xinh xinh
Trong lá phong thư mang mùa xuân, hạ
Mang nắng mùa thu, mang mưa đông giá
Cánh hoa không tàn, lá mãi tươi xanh

Giở phong thư này em nhớ đến anh
Năm lá phong thư của thời con gái
Hai ta thương nhau
Em còn giữ mãi
Cho đến bao giờ chết sẽ mang theo.

1954

ĐOÀN XÒE CHÂU MƯỜNG RÂN

(Kỷ niệm chiến thắng Điện Biên Phủ)

Hôm xưa đoàn xòe lên châu Rân
Quan châu Rân ban lệnh múa hát
Giọng ấm trên môi mà lạnh lòng
Giọt nước mắt trong làn mi cong

Chúc mừng ngày xuân lên cửa quan
Quan châu đưa mắt, miệng quát lác
Cô gái xòe xinh đang trong hàng
Sao bỏ ra ngoài buồn không hát?
- A! A!...

Xoay mình, quan tuốt kiếm
Lưỡi kiếm sáng lạnh buốt như băng
Kiếm quan kề cổ
Lạnh rợn gáy
Mái tóc đen dài, quan cắt phăng
Quan châu Rân mặt tím hằm hằm
Quan thét: - “ Phải lau ngay nước mắt
Năm mới mừng tao cho được hát
Tay xòe
Chân múa di
Tao xem
Hát điệu dân ca đầy tình ái
Mắt say sưa gửi tình cho ai?”

Vò rượu nồng thơm xông hương say
Châu Rân sắc rượu cười, vỗ tay
Mắt liếc tìm gái dang Công sứ
Nó gào: - Ý ơi! Hát! Hát nữa..."

Hoa mắt núi rừng cao ngất ngưởng
Xòe xong tay chân đều rã rời
Có tiếng khóc nức rung đôi môi
Châu Rân thính tai vút ngọn roi
- "Ý thương Việt minh hay thương ai?"

Hôm nay đoàn xòe châu Mừng Rân
Tóc đen mượt dài gài trâm bạc
Bàn tay, ngón tay cong cánh cú
Miệng cười tươi như bông hoa ban¹
Tiếng trong như ngọc cùng chim hát
Gái trai mừng xuân mặt thấy mặt
Đoàn múa xòe ca mừng Mừng Rân

Quan châu Rân bỏ trốn theo Tây
Cờ đỏ sao vàng tung khắp bản
Xuống sà, xòe chung khăn lụa bay
Quân về gái trai vui chiến thắng

Đoàn xòe Mừng Rân, xòe suốt sáng
Vò rượu cần thơm hương lại say...

---

¹ *Hoa ban*: Một loài hoa ở miền núi Tây Bắc, tượng trưng cho hạnh phúc.

LÊN ĐƯỜNG HÀNH QUÂN

Một giọt sương mai
Rung rung trong cành
Như mắt ai nhìn long lanh?

Lên đường hành quân
Chân tôi leo đèo
Chân trèo qua dốc
Chân ngược suối nước
Mắt em nhìn theo

Đường dài hành quân
Đường xa hóa gần
Cây rừng chim hót
Trăm chân như một
Cùng đi quên ngày
Quên đường ngàn dặm

Đường dài hành quân
Xôn xao bóng nắng
Sáng rực chân trời
Cành ơi! Lá ơi!
Thành muôn tay vẫy
Vẫy lại em tôi
Bóng khuất sau đồi...

Việt Bắc, 1951

HOA LAN KHÔNG ĐẸP BẰNG

Dòng nước chảy được cứ chảy
Đất không chảy được đất dùng
Anh đi giữ nước
Cho yên mừng, ấm bản
Nhìn theo anh
Em lên núi ba tầng

Giặc đốt bản mừng, đốt tất
Nó đốt cháy cả đồi xanh
Chim không dám đỗ trên cành

Mắt em còn theo anh mãi
Chân trèo cao mắt càng nhìn xa
Dòng nước chảy được cứ chảy
Em về xem nương rẫy bản nhà
Cho hoa bông trắng
Lúa ngô vàng mẩy
Mùa xuân về chân bản
Hoa đào lại nở hoa
Nhớ anh
Em trèo cao níu cây, rẽ lá
Chỉ thấy hoa lan nở trên vách đá
Hoa không đẹp bằng tình đôi ta.

Đông Khê, Cao Bằng, 1950

NGƯỜI BẢN ĐỒNG HOA

Bản Đồng Hoa

Những người trai ra đi
Nhớ thương lòng người ở lại
Trên nương các chị gái
Chăm mướt lá ngô dài
Bản Đồng Hoa
Phụ nữ nuôi con

Kháng chiến

Chờ chồng

Thanh nữ giữ trâu đuổi hùm
Nạp đạn, vót chông, lũng thổ phỉ
Dãy núi Mừng Kha hùng vĩ
Cô gái chiến khu đứng giữ biên thùỵ

Mặt trận có thư về
Thăm vợ, thăm con
Thăm bố mẹ già
Hỏi thăm em nhỏ
Thư nói: “Giặc chưa hết, còn đi nữa”
Bản Đồng Hoa nhận thư
Vui cửa vui nhà
Mấy lớp tòng quân
Mấy mùa đợi chờ

Mùa xuân hoa mai bay đầu núi
Mùa thu lá sau rụng đỏ má
Vợ trẻ má hồng
Đợi chồng đi xa
Cô gái mắt trong
Nhớ người trai bản nhà

Mỗi lần bộ đội đi qua
Trú quân trong bản nhỏ
Khi đi nhận vài dòng thương nhớ
Của người con gái Đồng Hoa
Nhận tấm khăn xanh túi đỏ
Nhưng vẫn chẳng hẹn hò
Thương người trong bản
Phải mang thêm đợi chờ

Mười năm đánh giặc miền biên giới
Sao nhiều thương nhớ vẫn chưa nguôi
Nhớ những người trai rời khỏi núi
Nhớ bản Đồng Hoa lại nhớ người.

Làng Khuôn Các, Nguyễn Bình, Cao Bằng, 1949

VỀ GẶT

Bóng mẹ quấy gánh trong khuya
Theo lối cày cáo tìm về đồng nương
Nhìn lên đồn giặc chon von
Bóng sao lấp lánh sau hàng cọc nhô
Tìm người súng nổ băng quơ
Pháo đèn phụt sáng lững lơ soi không
Tay mò gié lúa mắt trông
Liềm đưa xước thịt những dòng máu rơi
Hơi đêm lạnh thấm vào người
Tai nghe tiếng động nín hơi cứng đờ
Chân bùn nẻ toác làn da
Bó xong gánh lúa đường xa vội vàng
Lán¹ xa ngủ lại giữa đàng
Đầu gối lên thóc nệm giường lá khô
Sớm mai về với con thơ
Nằm lên cơn sốt còn lo ngày dài
Liềm quang mong đến tối trời
Trở về vùng giặc, gặt rồi lại đi.

Hòa An, Cao Bằng, 1949

---

¹ Lều của đồng bào miền núi làm trong rừng ở để tránh giặc.

NHỚ BẢN CANH

Cơ quan di chuyển về xuôi
Lòng lâng lâng nhớ mái đồi bản Canh
Dao gài lưng áo chàm xanh
Lối đi quanh núi trắng cành sau sau

Nương chiều lóc cóc mỗ trâu
Buồn buồn cõi nước đêm thâu ì ùm
Bếp sà ăn miếng cơm lam
Suối reo, tiếng hát nhớ đàn bé em

Nhớ mé đập lúa bằng thuyền
Tặng mé ít muối đi quên sao đành
Về xuôi, lòng nhớ rừng xanh
Lưng đeo, nương tím, mấy cành mạn xinh

Bước đi tình lại nặng tình
Đồng bào che chở cho mình bấy lâu
Đồng bào ơi! Hẹn lần sau
Lại lên thăm bản, thăm trâu, thăm rừng

Bước đi, ngoảnh cổ lại trông
Mé cầm gói muối vẫn không quay vào
Mé ơi! Muối mặn làm sao
Mặn tình con với đồng bào bản Canh.

1954

TRÊN CHÒI CANH

Có anh bộ đội biên phòng
Ở với chòi canh trên đỉnh núi
Ngày đêm chỉ nghe chim vượn nói
Nghe gió thì thầm trong lá xanh

Đêm đêm dưới đồng có lửa đỏ
Lửa nhà các bản ấm lòng anh
Có đêm mưa chớp nghe thác đổ
Gió lạnh ùa vào trong chòi canh

Chòi cao chon von người với núi
Đi tuần chỉ gặp người lấy củi
Nhấn nhời xuống bản thăm người thân
Người kiếm củi về nhìn theo chân

Chân beo chân dím đều thuộc cả
Mạch rừng khe núi anh đều quen
Nhưng có bản mừng lâu chẳng xuống
Anh nhớ mõ trâu, nhớ tiếng khèn

Một buổi sáng kia đầy nắng xuân
Tiếng khèn theo gió mây bay tới
Nghe dưới chân núi đông người nói
Tiếng khèn bay lên gần mỗi gần

Một đoàn gái trai tìm lên chòi
Thăm anh bộ đội còn bận gác
Không xuống hội còn, không dự hát
Đưa quà thăm anh, tay nắm tay

Một buổi liên hoan quân với dân
Tiếng hát bay là trên đỉnh núi
Bước xòe gái trai đưa nhịp nhàng
Tóc hồng nắng tươi hoa điểm trang

Khi biệt ra về không đưa tiễn
Đôi mắt nhìn theo lòng lưu luyến
Lại còn cây súng với chòi canh
Đứng gác bản mừng mình yêu dấu

Bóng mây trôi nhẹ qua rừng mai
Tiếng hát như ngừng trong gió bay
Bước xòe sao vẫn êm êm nhịp
Ấm áp chòi canh trên núi mây.

1957

MÉ VỀ ĐÔ THÀNH

(Kỷ niệm Đại hội Phụ nữ toàn quốc lần thứ II)

Hôm nay trên lầu cao ánh sáng
In hình dáng mẹ, áo chàm xanh
Hôm nay đường Thủ đô rộng thẳng
Có bàn chân mẹ đến đô thành

Xưa người già dạy con đừng về tỉnh
Cái người Kinh xấu bụng nó cười khinh
Về chơi tỉnh suốt rửa chân chẳng có
Biết đường rừng không biết bụng người Kinh

Hôm về xuôi con quay đầu gọi với
- “Giặc tan rồi, về Hà Nội thăm con”
Chân bản đã mấy mùa hoa mận nở?
Con vẫn chưa thấy bóng mẹ về thăm

Hôm nay mẹ về đây Đại hội
Trong cửa xe biêng biếc áo màu chàm
Xe đại biểu từng miền Khu Tự trị
Đi giữa đường nhựa, bóng phố thênh thang

Đây mé ơi! Những bài *sli*, bài *lượn*
Của người Nùng truyền qua điện phát thanh
Và tiếng khèn vẫn ngân trong núi thẳm
Đã bay về trên rặng liễu hồ xanh

Hôm nay trên lầu cao ánh sáng
In hình dáng mé áo chàm xanh
Hôm nay đường Thủ đô rộng thẳng
Có bàn chân mé đến đô thành.

BAN ĐẦU

(Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội, 1959)

DA DIẾT

Đi trong ánh lửa
Đốt cháy nhà mình
Mẹ dắt con xinh
Lửa còn trong dạ
Trẻ khóc đường mưa
Kéo tôi vàng che giá
Mẹ nựng con hà hơi ấm tã

Đàn chim bỏ ruộng đồng mái ngói
Đi tìm tổ ấm
Vỗ cánh bay theo người
Con gà gáy sáng thôn mai
Hòa tiếng gáy với gà trên bản
Con trâu nhớ đồng cỏ ruộng
Nghênh sừng nghe tiếng mõ trâu khua
Đồng lúa chín dần, nương rẫy nhấp nhô
Anh dân quân rơm rít ống quần
Đưa người tản cư giữa trời khói tỏa
Anh thương đồng xanh
Trở về bám đất
Bờ tre dựng thành
Hào đào ụ đắp
Mìn gài đường quanh
Ở lại, những người dân quân
Dựng làng chiến đấu
Mắt nhòe mã tấu

Họ là xương là máu
Của người ra đi...

Việt Yên, 1946

ẨM HƠI ĐỒNG CHÍ

T
re già cựa lạnh
Gió khuya rùng mình
Lách theo vườn cỏ
Bóng đêm trườn đen ụ hố
Đom đóm lờ xanh giao thông hào
Bước chân lạch lối ra vào
Rõn người có tiếng sau rào quát: - Ai?
Đèn khoa xói mắt
Bắt tay
- Lạnh không đồng chí ơi?
Thổi nhùi lửa ấm
Rít hơi thuốc lào
- Vào đây một góc giao thông hào
Ngồi thu ổ rạ
Gió gào gốc tre
Ngoài kia
Đường làng khuya
Lạnh giá
    im hơi
Dội về tiếng súng xa xôi
Ẩm hơi đồng chí
Xích ngồi bên nhau
Giọt sương rơi ướt mái đầu.

Làng chiến đấu Yên Phong (Bắc Ninh), 1949

NHỚ MẸ

Củi mẹ cho con sưởi
Áo con rách mẹ khâu
Xa mẹ vẫn có mẹ
Con ấm lòng biết bao
Rồi một hôm giặc tới
Mẹ đi bỏ nhà không
Mẹ tản cư gánh gồng
Con chống giặc ở lại
Đuổi giặc lui con chờ
 Gian nhà lá còn đây
Cửa gài buộc dây chuối
Con đẩy cửa bước vào
Sờ bếp mẹ vẫn thổi
Nhớ nồi khoai chín rào
Con ngồi gầy bếp lửa
Quanh quần vun gốc rạ
Nhớ con gà con què
Nhớ mẹ già vắng lâu
Một sớm được lệnh chuyển
Con lại vào rừng xanh
Cửa lại buộc dây chuối
Chân con đi sao đành
Con cứ đi mãi mãi
Chẳng biết mẹ ra sao
Mỗi khi nhìn mụn vá
Những đêm ngủ chiến hào.

Bắc Ninh, 1949

VƯỢT ĐƯỜNG ĐÊM ĐÔNG

Một ánh đèn xanh
Lòe trong mưa bão
Lũ giặc đi tuần
Dò bước ngại ngần
Súng thu trong áo
Gọi nhau huýt sáo
Giặc vừa đi khỏi
Lùm cây bên đường
Lắc lư trong tối
Cây vụt đi ngang
Cô gái giao thông
Ôm cành nguyệt trang

Vượt đường đêm đông
Cô đi công vấn
Đường mưa chập chùng
Đồn địch súng nổ
Bắn vào không trung...

Đông Khê, Cao Bằng, 1948

CHÂN VÉ TRONG RỪNG THÀNH ĐƯỜNG KHÁNG CHIẾN

“Đường này bí mật”
Anh bảo dễ đi
Bước thụt bãi lầy
Trăn nằm mắc võng
Tiếng beo tiếng hoẵng
Ngang đèo thác trắng
Cành mục lân tinh
Chim ngòi đón lỗng
Đang giữa ban ngày
Bóng lá tối om
Hơi núi giăng mù
Lạnh đến thịt xương
Vắt bầu lầy nhầy
Buốt đùi buốt bụng
Say mật đỉnh đầu
Gấu khua quả rụng
Lộp bộp trên rêu
Vỏ móc mật già
Con dơi vàng xòe cánh bay qua
Sặc sụa mùi hôi
Một luồng gió quẩn
Năm áo nhau đi
Cành như dây quẩn
Đường dẫn trên người

Ẩn hiện như ma
Chân cày đi vào
Cày mất lối ra
Theo anh giao thông
Trong rừng kháng chiến
Anh bảo chỗ nào chân anh cũng đến
Anh bảo đường rừng làm giặc què chân
Bóng tối trùm đầu
Mắt quáng màu xanh
Chân vẽ trong rừng
Thành đường kháng chiến
Đường của hùm beo
Chân tôi đã đến.

Đặc khu Hồng Gai, 1952

LÒNG EM SÓNG NGẦM

Đò em giặc bắn
Nước rò em lo
Anh đi diệt giặc
Dặm đò em đưa

Đêm chờ anh sang
Em giấu đò ngang
Giấu đường liên lạc
Sóng chìm sông bạc
Lòng em sóng ngầm

Tiếng ai gọi đò
Trong giấc ngủ mơ
Đầu thuyền trăng mọc
Bồng bênh sông mưa

Quân đi chưa về
Cắm sào em đợi
Tên anh không hỏi
Lòng sao vẫn chờ.

*Ngày vào địch hậu
Vinh Tường, Vinh Phúc, 1950*

TU HÚ GIỤC HÈ SANG

Tu hú gọi hè sang
Mấy mùa xanh chờ đợi
Hôm anh đi tòng quân
Vườn sau hồng mùa vải

Thao trường anh tập mãi
Đường đê nắng chang chang
Thóc giao lương em gánh vội
Tu hú giục hè sang...

Bến Chấn, Bắc Giang, 1950

CỨ ĐI

T rèo lên ba tầng chót vót
Ngó xuống
Rừng xanh nương vàng giặc đốt
Ngó nhìn con trâu cũng thương
Suối chảy được cứ chảy
Núi không chảy được cứ dừnng
Anh nhớ phải đeo súng đi
Giữ yên mừng bản ấm
Nhìn theo anh
Em leo núi ba tầng.

Nguyễn Bình, Cao Bằng, 1950

TĨNH MỊCH CHIẾN KHU

*(Tặng đại đội của đặc khu Hồng Gai
trong ngày chuẩn bị lực lượng đánh về mỏ, về biển)*

Rừng sâu người đến ở
Đàn chim rủ nhau theo về
Đây những người gian khổ
Luyện quân trong ngày hè

Xoay trần trên bãi tập
Dãi nắng da đỏ hồng
Nghỉ, tắm suối bì bõm
Ngồi, xoa bụng vỗ lưng

Trưa chim về tổ mát
Nhìn người đọc “binh thư”
Dim mắt mơ chiến thắng
Trong tĩnh mịch chiến khu.

*Đường Hoàng Bờ,
chiến dịch Hoàng Hoa Thám*

MUỐN RA QUÂN

Mai phục

Đợi giặc trong rừng vắng
Phục kích với hươu nai
Mấy đêm liền suốt sáng
Về không...
Vắng tiếng cười...

Anh em li bì ngủ
Thông reo bốn mặt đồi
Ban trưa mình tỉnh giấc
Bó gối nhìn vòm trời

Giấu quân, nằm trên núi
Rét ít nhưng mưa hoài
Nóng ra quân chuyển nữa
Trời mưa mấy mặt trời.

Cao Bằng, 1949

TÌM BẢN TÌM DÂN

Đường dài chẳng thấy bản
Sốt ruột nghe chim kêu
“Dốc lên chớ tuột”¹
Chân trượt ngã xuống đèo
Lại mò lên đỉnh núi
Một mảnh trời cheo leo

Đêm đến không chỗ nằm
Tựa cây nước róc xuống
Tỉnh dậy ướt sống lưng
Lại đi trong tối sẫm
Đường đi chưa thấy cùng

Đoàn quân ta cứ vượt
Vượt hết núi lại rừng
Vượt hết đèo hết dốc
Đêm ngày tìm bản, tìm dân.

Đi gậy cơ sở Hoàn Bò, Quảng Ninh, 1951

---

¹ Tiếng chim bắt cô trôi cột.

BỮA CƠM NGOÀI TRẬN TUYẾN

Mấy đêm liền chiến đấu
Lương khô mãi hao người
Hôm nay cơm ngoài tuyến
Điểm mấy cánh rau tươi
Chị du kích mang đến
Nhìn chúng tôi ăn nở nụ cười

Nhai cánh rau tươi mát
Nhớ lúa đồng quê hương
Nhìn nụ cười đồng chí
Nhớ người vợ yêu thương

Sổ kê trên báng súng
Viết thư về hậu phương
Gửi tay chị du kích
Vừa cho mình ăn cơm

Bữa cơm rau ngoài tuyến
Biết bao là nhớ thương...

Đông Khê, Cao Bằng, 1951

HỜI EM PHƯƠNG XA

T
răm chân như một
Đi quên đêm ngày
Quên đường ngàn dặm
Trên đường hành quân
Đường rừng chim hót
Đường xa hóa gần
Chân trời cuối nước
In dấu chân bước
Hành quân không ngừng

Trên đường hành quân
Lá rừng quanh ta
Thành muôn tay vẫy
Hỡi em phương xa
Mắt em có thấy
Đoàn quân xa nhà.

Na Đành, Thái Nguyên, 1951

HẠT MUỐI

Nhớ khi hạt muối cùng lo
Mé phù, thiếu muối, nhường cho ăn cùng
Bữa cơm hạt muối để chung
Cơ quan mời mé, mé nhường cơ quan
Về xuôi nhớ miếng cơm lam
Mỡ trâu lốc cốc, lửa sùn sớm trưa
Còn đây gói muối con đưa
Mé cầm gói muối vẫn chưa quay vào
Mé ơi muối mặn làm sao
Mặn tình con với đồng bào rẻo cao.

Na Đành, Thái Nguyên, 1954

CÚI À, CÚI ƠI!...

Suốt mấy ngày ròng
- “Cúi à, ơi Cúi!...”
Sào huyết Tống Quá Lìn
Hoẵng kêu đầu suối
Át tiếng mẹ gọi con
Ánh chớp lòe
Súng phỉ nổ trong sương
Mé ngã xuống đèo
Ngực còn ú ớ
- “Cúi à..., ơi! Con...”
Bộ đội cõng mé
Máu nhỏ theo đường về thôn.

Hôm nay phỉ nộp súng hàng
Bộ đội gọi người khai hội
Nói lệnh Bác khoan hồng
Cúi quay trở lại
Nhìn vết thương xưa, mé hỏi:
- “Cúi à mà đã nghe ai?”
Cúi khẽ thở dài
Mắt ngược nhìn lên đỉnh núi
Nghe... hoẵng kêu đầu suối
Nghe... vượn hú dài gọi con
Mé nghe tiếng reo vui thác đổ dồn.

Tây Bắc, 1952

VỀ NHÀ

Về thăm vợ thăm con
Thấy vợ lành con kháu
Gọi bố miệng xinh tròn
Con phô được manh áo
Vợ tất tả làm cơm
Mổ gà vo gạo trắng
Má vợ đầy xinh xắn
Dưới mái mới rạ vàng thơm
Cau chuối quả trĩu buồng
Không bán non bán vội
Sách tập viết giở xem
Chữ vợ ghi nét mới
Nhớ ngày đi bộ đội
Thương vợ ở lại làng
Nuôi con mình đảm đang
Ngắm vợ lại ngắm con
Gió tạt lòng thổi mát
Con được quà vui hát
Trượt ngã khóc vang nhà.

Nhà Lộng, 1954

HAI BỐ CON

Lá chuối đắp thay chăn
Rau đồng thay cơm ăn
Còng lưng cày ruộng chủ
Bố bán con đi ở
Có đêm con không ngủ
Nhớ lời bố dặn dò:
- Việc chủ phải chăm lo
Nhớ đêm bố nằm lo
Gục đầu im bức vách

Giặc tới làng càn quét
Xóm cũ còn lớp than
Quốc lộ còn chợ hoang
Ruộng đạ cày thành hố
Chủ theo Tây khủng bố
Con bỏ đi tòng quân
Nay, về quê tìm bố
Đầu bố đã bạc phơ
Không đói rách như xưa

Bố cười nheo khóe mắt:
- “Từ khi được chia đất
Bố được hai chân bò
Con đi đừng có lo
Mai này vào hợp tác...”

Sao vàng trên mũ lưới
Sánh vai con bộ đội
Thấy ai bố cũng chào
Tre lao xao đầu ngõ
Gió thổi mát bố con
Con chậm bước chờ bố
Đường về làng lúa thơm.

Lạng Giang, 1952

TRĂNG LÊN CỬA NGỎ

T h ành Bắc

Đêm trăng Rằm

Nhà nhà cửa cài then đóng gióng

Gót sắt kẻ thù lết trên đường chiếm đóng

Lưới thép giăng cổng tù

Còi rú đuổi người vượt ngục

Có nhà đêm đêm thao thức

Nghe lính tuần đạp cửa nhà ai

Mặt trời đỏ ngói sớm mai

Nhao nhác tin chồng mất vợ

Thành Bắc những ngày thu

Vắng tanh ngõ chợ

Cánh cửa truyền tin

Nửa kín nửa hở

Một cánh chim câu

Bay về cơ sở

Đồng bào mắt ngó trời xanh

Mong đợi quân về giải phóng

Cửa vẫn đóng

Cả đêm trăng tháng Tám

Hôm nay chiếm lại thành xưa
Đường tỉnh hoan hô bộ đội
Cửa đóng kín, mở tung mở vội
Thúc trống kỳ lân
Đêm tan đi trong ánh sao vàng
Trăng lên cửa ngõ bóng sang cổng thành
Bộ đội đi tuần
Dân ngủ năm canh.

Vào thành Bắc Ninh, 1954

QUA TRƯỜNG CŨ

Mái trường đây
Nhớ lúc mẹ dắt tay
Dỗ dành con vào lớp
Mẹ ra về, quay nhìn theo khóc
Thầy giáo bế hôn
Lạ bạn, lạ thầy

Những ghế bàn đây
Đâu là chỗ tôi ngồi
Khi xưa ngày còn đi học
Nhớ thầy giáo giảng
Sống qua lớp này lớp khác
Cặp kính thân yêu
Tiếng thước gõ bàn
Nét mực đỏ thầy phê lề trang sách

Mái trường đây
Có lớp học sinh
Ra đi kháng chiến
Nghe trống gọi tòng quân
Nhớ tiếng trống trường

Mái trường đây
Ve lột xác trên cành
Hết mùa hoa phượng nở
Cánh cửa trường lại mở
Nắng lên thêm rêu xanh
Đàn bướm đuổi theo nhau
Bay ngang khung bảng rộng
Bay tìm những cánh nơ cài lệch mái đầu
Vai nhỏ sánh vai nhau
Như những hàng chữ viết
Mọt trong ngăn thôi cọt kết
Nằm im nghe sách giở trên bàn

Mái trường đây
Hôm nay ngày khai giảng
Hàng hiên bóng lá xoắn xang
Bóng ngả vách tường loét sâu vết đạn
Má cô giáo xanh ánh búp lá bàng
Cúi xuống bầy em tóc trùm tóc
Như bóng che trùm những búp măng.

Bắc Giang, 1956

DƯỚI CÀNH HOA GẠO ĐỎ

Một trưa hè tươi sáng
Các em chơi ú tim trong nắng
Đưa nấp, đưa òa
Các em tìm hoa
Tranh nhau mấy bông gạo đỏ
Thoảng nghe có gì trong gió
Rạch mây xanh, mây rủ ngang trời
Tôi gọi từng em
Ấp lấy miệng cười
Mắt sáng thơ ngây...

Đất nổ tung
Thôi, còn đâu mà gọi
Trong tay tôi
Em bé chết im nằm

Nước nhà hết giặc mấy năm
Cây gạo mấy lần hoa nở
Qua đây lại nhớ
Những bàn tay
Những bàn tay nhỏ nhỏ đòi chơi
Cầm những cành hoa
Em chạy, em cười...

Kép Le, Thái Nguyên, 1956

GIỌNG HÒA NẮNG MƯA

Sức em có một
Em còn cố hai
Em không vì gian khổ
Mà lòng em đổi thay
Kìa con đường sắt song song
Hằn trên màu đá trắng
Anh ơi! Như đôi lòng
Việc công cùng mang nặng
Đường Hà Nội - Nam Quan
Vắt qua rừng tím biếc
Vắt qua nước sông lam
Ta nối liền biên giới
Gió đầu non phơ phới
Lùa mái tóc em bay
Giờ nghỉ trưa
Nước suối xanh anh vục đầy tay
Soi gương bóng em cười trong suối mát
Bàn tay ta đục đá
Xẻ đường giữ rừng sâu
Những cánh tay thành những nhịp cầu
Lòng ta thương nhau gửi vào tiếng hát
Giọng hòa nắng mưa
Bay theo đường sắt.

Kép, 1955

LÀNG TRÀ LỘ LÊN XANH

Biển ta dịu dàng
Biển như cô gái
Khoác áo màu xanh
Ngước nhìn chi mãi
Tập đoàn ta ra khơi...
Thủy Tinh hung hăng
Xui lòng biển động
Biển liếm mặt trời
Thè trắm lưỡi sóng
Nặng gió buồm căng
Đoàn ta phăng phăng
Xa dần bờ biển

Dân chài ta ca hát ra khơi
Vỗ nhịp mái chèo theo sóng
Thuyền mau đuổi kịp chân trời
Lưới vây cá vàng, cá bạc
Thuyền ta ra khơi... xa khơi...
Chiều quay mũi về Trà Lộ
Nom dải cát kim cương óng ánh sáng ngời
Tôm cá Long Vương thu vào lưới cá
Sóng gió Thủy Tinh gào lên muốn đòi
Mặt trời kinh ngạc tròn xoe mắt đỏ
Tập đoàn ta nhìn nhau cả cười
Các cô gái da nâu gỡ lưới
Làng Trà Lộ lên xanh khói bếp nhà ai.

Hải Ninh, 1965

BẠN ĐƯỜNG ƠI

Mấy cành san san¹
Trên hai mái đầu
Rung rinh bóng lá
Trán tôi ướt mồ hôi
Em ửng hồng đôi má
Trong vòm cây có con chim rùng
Cả hai lắng nghe nó gáy
Bạn đường câu chuyện nhỏ to:
- “Nhà em ở tận Bắc Giang
Trai gái quê em tám năm đánh giặc rào làng
Nhớ ngày lên chín thả trâu
Gió bắc chiều đông
Rủ nhau vơ lá thanh hao² đốt sười”
Nghe em kể
Gốc trám đường bên
Quả trám trong rừng khô khẽ rụng
Như lời nói nụng vỗ về
Sau lần gặp trên đường công tác
Chẳng còn thấy nhau
Cùng bản mừng ngăn giặc
Em chết bên bờ nương cao
Mỗi lần qua đường cũ
Ghé bản xưa hai đứa dừng chân

---

¹ Loài cây rừng bốn mùa thay lá.

² Lá cây chổi sể.

Thấy tôi đồng bào lại nhớ
Chị cán bộ miền xuôi trẻ tuổi
Quê tận Bắc Giang
Hay hát hay cười

Mỗi lần trên đường rừng
Chân giẫm lên cành rơi quả rụng
Bước đi ngập ngừng
Lại nhớ nẻo đường chia tay
Bạn đường ơi! Có hay...

Na Đành, 1953

MAU LÊN TÙNG CAO

Xe lên từng cao
Trông vời mặt biển
Lô nhô sóng trào
Mặt trời dưới chân
Lên dần ngang mặt
Ngực buông tiếng hát

Xe lên từng cao
Vách than dựng đứng
Goòng leo trên đầu
Tàu đi như rắn
Than hò đuổi nhau
Nắng mở rực sáng
Trăm đời kim cương
Biển xanh ngọc bích
Đẹp màu quê hương
Nào trai, nào gái
Tuổi đời như hoa
Chân trời mặt biển
Lên cao bao la
Mây là ôm lưng
Rừng xanh né tránh
Cho xe lên từng

Mau lên từng cao
Mặt trời đón chào.

Hồng Gai, 1957

VÀO LÒ LỘ CHÍ

Ngọn đèn trong tay
 Theo vào Lộ Chí
 Đèn đôi không khí
 Đèn đi chập chờn
 Vách lò ướt trơn
 Nước rò lạnh buốt
 Vào sâu ngàn thước
 Đêm vây mịt mù
 Mắt người thợ mỏ
 Bỗng lòa như sao
 Người to. Ôi! Chao
 Gấp mười ngoài sáng
 Đèn soi lấp lánh
 Trên các đường than
 Than bỗng hóa vàng
 Xếp đầy vụn khối
 Gòong ra vội vội
 Rẽ dọc rẽ ngang
 Tôi trông ngỡ ngàng
 Người xa bao thước
 Tưởng gần tắc gang
 Chân bỗng hụt bước
 Ôm chầm lấy nhau...

Hồng Gai, 1957

CÂU CHUYỆN NHỎ TRONG CÔNG VIÊN

Hai người ngồi bên nhau
Còn hỏi hư hay thật
Đầu kê đầu và tay nắm tay
Nghe ấm hơi nhau trong ngực
Sỏi đá dưới chân cựa mình rạo rục
Chim giạt mình bay động mấy cành cây
Trên ghế công viên sưởi nắng đầu ngày
Bỗng người đàn ông không nhìn người yêu nữa
Nhìn mặt trời qua kẽ lá cây?
- Anh ơi! Vui sao có gì tư lự?
- Anh chỉ ấm một bên cạnh chỗ em ngồi
Nắng một phía
Lá lạnh mình một nửa
Như nước mình mới nửa sáng mà thôi.

Hà Nội, 1956

CHỖ ĐẦY GIÓ NẮNG

K hói hồng nhà máy
 Lúa xanh nông trường
 Gió ca bánh sắt
 Vang vang nhạc đường
 Cửa toa một ngăn
 Rộng tầm con mắt
 Nào cái sông xanh
 Nào tia nắng nhạt
 Ruộng người đang gặt
 Bay vàng quê hương
 Giăng giăng dòng điện
 Qua sông qua cầu
 Tàu lao lên trước
 Sông núi dồn nhau
 Cùng ta đi mãi
 Đất ta đẹp giàu
 Bồng tàu dừng ga
 Giục còi như gặt
 Làm đau lòng ta
 Nhớ đường chia cắt
 Dòng điện còn ngắt
 Bắc - Nam cách bờ
 Ta như con tàu
 Đời vượn dậm thẳng
 Lòng vượn như toa
 Chở đầy gió nắng
 Bao giờ thẳng đường
 Đi khắp quê hương.

Phú Thọ, 1959

NHỚ VỀ BỘ ĐỘI HÀ GIANG

Về đóng ở đô thành
Sao vẫn nhớ đội biên phòng mãi mãi
Nhớ ngày len lỏi muôn rừng
Lội ngàn vạn suối
Thiếu cơm, thiếu muối
Canh màu, tiểu phỉ, tìm dân
Dấu gian khổ trăm phần
Âm thầm đi gây cơ sở

Về xuôi rồi sao vẫn nhớ
Điệu khèn lau, bài *lượn* tối liên hoan
Những đêm buốt gió ngàn
Manh áo mỏng đi trừ đặc vụ
Tướng phỉ Hoàng Sào, Sần Chấn Phù đầu sở
Nộp súng hàng
Khét tiếng đội Hà Giang
Năm nghìn quân Tướng tràn sang
Đã chết khắp hang cùng ngõ núi
Tây Côn Lĩnh tuyết trắng mây mù
Na Sô Cai, Chu A Phùng, Lao Chải
Dấu chân ta lũng phỉ còn in
Chia nhau mũi đạn hòn tên

Bao năm cùng nhau kháng chiến
Mười sáu thứ người, mười ba thứ tiếng
Chung lòng yêu quý bản mường
Bước đi dưới ánh sao vàng
Lòng mong hòa bình thống nhất
Nhớ nhau ngày đi chân đất
Nhớ ngày thiếu muối, thiếu chăn

Đêm đông trong rừng sâu thẳm
Lấy lửa cắm hờn sưởi ấm lòng dững cảm

Hoan hô bộ đội Hà Giang
Biết bao tình đồng chí
Đã xuôi lòng vẫn hướng về anh
Tình chúng tôi, bộ đội ở đô thành.

NHỚ NGÀY SINH

Bếp sànlòe ánh lửa
Một lá truyền đơn
Chụm đầu nhau đọc nhỏ
Thì thào tin du kích Bắc Sơn
Giặc treo thưởng mua đầu
Giặc đồn làng đốt bản
Lửa du kích khai hội đèo khuya
Cán bộ tìm dân trong rừng sâu vắng
Vào Việt Minh
Đi Giải phóng
Hai tiếng chiến khu ấp ủ lòng người

Tổng khởi nghĩa cánh sao vàng rực sáng
Hội Tân Trào - mái tóc bạc Ông Già
Đưa quân xuống núi ngang lưng lò ánh kiếm
Đạn đầy căng nặng túi da hùm
Áo chàm xanh nhuộm màu núi sông
Chân hài sảo rời mây về đất phẳng

Trả tỉnh Việt Minh
Nhật mở cổng thành, hạ cờ, nạp súng
Nam Triều dân kiếm ấn
Toàn dân về hội Ba Đình
Thủ đô hoan hô mít tinh
Bác lên tiếng bốn phương trời nghe rõ
Nước độc lập ngẩng đầu trông cờ đỏ
Mừng giờ sinh: Việt Nam - Dân chủ - Cộng hòa
Nhớ đoàn quân áo bụi rừng xa
Nhớ ngày sinh
Nhớ tóc bạc Cha Già.

Hà Nội, 1956

LÒNG TA VẪN SÁNG
ÁNH TRĂNG ĐẦU MÙA

Đôi ta thương nhau
Khác lòng bố mẹ
Buộc khăn đầu sào
Gọi nhau khe khẽ

Anh bên bản Búc
Thăm em bản Lèng
Trăng xanh màu cốm
Xanh màu áo em

Ngựa ta hện thề
Trợn đôi tuốt cốm
Hát quên không về
Áo ướt sương khuya

- Mà sao em ơi
Chày đơn giã cốm
Động bốn mặt rừng
Câu *sli* em *lượn*¹
Lắng nghe anh dừng
Chờ em vốc cốm
Bỏ đầy khăn anh
Anh về
Cốm ủ trong khăn
Khác lòng mẹ có muốn ngăn
Lòng ta vẫn sáng như trăng đầu mùa.

Bắc Kạn, 1955

---

¹ Dân ca Tày.

VỢ CHỒNG ĐI CHỢ XUÂN

Núi rừng xa mờ xanh với xanh
Đường non như lưng rồng uốn khúc
Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước
Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh

Vợ chồng xuống núi đi chợ xuân
Sương sớm còn che như lấp lối
Vó ngựa cuốn nhanh chồng ríu chân
Vợ thương ghìm cương dừng ngựa lại

Một dải rừng mai hoa ướt sương
Đường xuân đưa vợ chồng xuống núi
Váy vợ phồng căng đầy gió đồng
Đuổi theo vó ngựa mỗi chân chồng

Vào chợ đổi hàng mua vải, muối
Mắt đưa nhìn quanh thấy rượu nồng
Chồng ghé vào hàng, say mấy chén
Vợ bán mua xong dắt ngựa đến
Thấy chồng dim mắt cười nắng xuân

Ngả nón *tu lờ*¹ đưa chồng gối
Xòe quạt bên chồng vợ phe phẩy
Chen chân trong chợ người đi lại
Rực rỡ đường thêu vòng bạc rung

Gió mát nằm lâu chưa hết say
Nâng chồng lên ngựa hàng chất đầy
Vợ đi thông thả theo sau ngựa
Về núi tay cương, chồng lỏng tay...

Việt Bắc, 1956

---

¹ Nón chóp đan và quang dầu ở địa phương.

GIẤC NGỦ ĐẦU NON

Ngủ trên đỉnh đèo
Nằm sương gối đất
Dưới chân suối hát
Trên đầu gió reo
Mây trắng sa giăng mùn
Lá khô vàng chiếu trải
Trăng non ló sau rừng
Chày nện đều dưới thung
Giật mình bừng tỉnh giấc
Dưới bóng cờ biên phòng
Ngang giữa đường biên giới
Trú quân ngủ đầu non
Canh dài thay phiên gác
Trăng động giọt sương bạc
Mũ sáng ngôi sao vàng.

Tây Bắc, 1955

CHIM NHỚ QUÊ

Lưng đeo “Mã quỳnh”
Xuống yên dắt ngựa
Mây theo sau lưng
Rì rào tiếng suối

Rì rào tiếng thông
Tiếng chim “ì uông”
Điểm từng tiếng một
Tiếng hòa trong sương

Lúc âm thung lũng
Lúc vang đỉnh đèo
Con chim nhớ quê
Tiếng mà ta nghe
Lòng không vướng mắc
Bóng đồng bóng tre
Ta càng lên cao
Càng trông thấy bản
Vào trong mây đào
Lòng vui suối nắng

Thôi chim nhớ quê
Còn kêu chi nữa
Hết dốc lên ngựa
Tuần tra biên phòng
Tung vó ngựa hí
Thác đổ sườn non.

Cao Bằng, 1955

ÁNH THÉP

(Nhà xuất bản Lao động, Hà Nội, 1961)

TRÊN VÒNG ĐAI XƯA

T
rở lại đây, tôi phát lau, rẫy cỏ
Vòng đai xưa còn những xác xe tăng
Đất công trường búi hồng leo lại nở
Tôi mơ màng những ô cửa màu xanh

Trong đám sậy, nhặt lên chõng bát vỡ
Gia đình nào chạy giặc lúc đang ăn?
Chân tôi đứng yên trên nền nhà cũ
Một tấm gương nước thủy phai mờ
Một nắm tóc, chiếc lược sừng trâu trắng
Cô gái nào bỏ lại lúc tản cư?
Con chim khuyên trên cành chiêm chiếp
Hai chân chuyền nhảy nhót bên tôi
Tôi cúi vun gốc hồng leo đang nở
Bóng vào gương mờ, màu hoa đỏ sinh sôi...

1955

LỄ ĐÓN DAO

Giặc sợ chết
Giặc lo ta giết
Giặc đóng đồn vây bản
Cắm dùi dao
Một con rựa, chung cho năm bếp!
Một con quắm, bảy nhà biết làm sao?
Nơi Pháp đóng, giấu dao, ta chôn hết
Để khi cần có cái làm nương
Giấu súng ống vào hang hùm, hang rết
Chờ khi chiến đấu đỡ tổn máu xương

Tây Bắc, giặc thua bỏ đồn chạy
Bộ đội về ăn Tết với bản mừng
Ngày giải phóng đao dao lên, rỉ hết
Biết lấy gì phát rẫy để làm nương?

Tin hỏa tốc báo về tới Bác
Hai nghìn dao cùng với lưỡi cày to
Của công nhân làm tăng năng suất
Để lấy quà dâng Bác, Bác gửi cho

Người bản ta mừng sa nước mắt
Cầm con dao lại nhớ Bác Hồ
Làm lễ đón dao, suốt đêm rùng ca hát
Say rượu cần, mơ thấy được mùa ngô...

KIM CƯƠNG ĐEN¹

Nắng viền bóng nón
Soi vào gương than
Than thêm sức sáng
Ánh vào mắt em
Mùa kim cương đen

Làm chung một kíp
Em ơi nghĩ gì
Hễ mắt gặp mắt
Là em quay đi
- Biển ơi! Hãy hát
Sớm chiều bên em
- Núi ơi! Hãy hát
Quên mà khó quên
Mắt bừng sáng lên
Màu kim cương đen.

---

¹ Nhiều người ví than Hồng Gai là kim cương đen.

NGƯỜI CÔNG NHÂN GÁC ĐÈN BIỂN

Bác công nhân già với trời với biển
Giữ ánh vàng cho đất nước đêm đêm
Chim tưởng ban mai tới tìm ánh đèn
Từng đôi một từng bùng chao cánh liệng
Mưa gió lạnh che mờ ô cửa kính

Lau muội đèn xong
Bác ngồi yên lặng
Thấy từng mảng mây đen
Trông từng cánh buồm về

Bác công nhân già
Nhắm tính tuần trăng
Nhớ từng cũ nước
Một góc biển xa, bến trời Tổ quốc
Hòn than nấu nhớ Mạo Khê
Hớp nước ngọt
Nhớ giếng làng đón ngày gạo tàu ra tiếp tế
Lòng thấy gần với đồng ruộng, xóm thôn

Thắp đèn chon von
Chim tìm đến đỗ
Mưa to gió táp
Chim dạt ngủ nhờ
Tan chớp biển
Chim chào đi vỗ cánh
Bác công nhân già
Lòng êm như biển lặng
Cồn cào khi biển giao neo
Mỗi đêm bước lên trời
Ánh sáng lên theo
Có tia lửa hồng, gió lùa quên lạnh
Mình một thân nhưng có cả quê hương
Ánh đèn biển lan xa
Phấp phới cánh buồm.

TIẾNG HÁT TRÊN TRỜI THAN

Núi rừng thức giấc
Mặt trời lên làm sáng những vùng than
Xe xúc băng băng kéo nặng trên đường
Tiếng cuốc, tiếng chòong lách cách
Những chuỗi cười khanh khách
Trong khăn vuông bay đuổi theo goòng
Tiếng hát em bay vút đầu non
Trên cả mấy tầng mây bạc
Anh đi lên thấy lòng tươi mát
Nghe tiếng em hát, tất cả ngó lên trời
Trong tiếng than rơi
Cuộc sống kết tinh vào bản nhạc
Hòa giọng em trong sáng giữa dòng than.

GIẤC MƠ CỦA NGƯỜI THỢ SƠN TRÀNG

C
hân quỳ xuống tay vung rìu chặt thấp
Cây đổ ầm, vạt mấu, đón mầm lên¹
Hai gổ lên chai cứng như sắt
Công việc tôi làm vất vả đã thành quen
Trưa ngả lưng nệm êm rêu cỏ mọc
Nghe suối đàn ru hát giữa lòng khe
Nằm thiu thiu mơ bước vào biệt thự
Bên công viên, gió thổi nắng hè
Tôi đưa tổ sơn tràng lên lầu chói lọi
Có bồn hoa, thư viện rủ rờ the
Nghe tiếng rìu. Giật mình...

Tôi thức giấc

Dưới cành cây trưa nắng đổ lập lờ
Lòng vẫn còn giấc mơ nóng bỏng
Giữa núi rừng cây tỏa bóng trùm che.

---

¹ Kinh nghiệm dân gian, ngã cây già xong phải vạt mấu ở gốc cây cho mầm mọc lên thành cây khác để gầy lại rừng.

SAO ĐỎ

T ầng cao... Trời cao...
Đêm tàn sao lặn
Dưới mỏ rực sáng
Ngàn ông sáng sao

Sao mọc cả trưa
Mọc cả ngày mưa
Quanh mình sao mọc¹
Sóng trào thi đua

Anh chị em ơi
Mồ hôi thấm mỡ
Mọc lên sao đỏ
Đậu ngang lưng trời

Sao trên nắng gió
Đêm, ngày vẫn đỏ
Hồng tươi mắt người
Muôn ngàn sao đỏ.

---

¹ Trong phong trào thi đua của công nhân mỏ, đơn vị nào có thành tích sẽ được công bố trên bảng tin thi đua; bên cạnh tên đơn vị có gắn ngôi sao màu đỏ.

TA MANG CUỘC SỐNG
TỚI NƠI HOANG TÀN

Đêm nào rừng mưa
Nhớ từng mái dột
Ngày nào nắng trưa
Lán lều gió lộng

Núi rừng khai hoang
Khơi sông cát vàng
Có bao mỏ quý
Bấy nhiêu bạc vàng

Hỡi đất không tên
Hãy chờ ta đến
Hỡi sông không bến
Hãy chờ ta qua
Hỡi phố không nhà
Hãy chờ ta dựng

Tháng ngày cát bụi
Theo dấu chân ta
Ta đóng cọc-pha
Ta gò cốt sắt
Ta đổ nền nhà
Ngàn năm vững chắc

Chất chiu viên gạch
Dặt dè cát vôi
Đi đâu em ơi!
Đường dài thân yêu
Đường dài không mỏi
Ta đi mười phương
Đi cùng đất nước
Đảng gọi lên đường

Lòng ta hứng nắng
Đầu ta đội mưa
Ta xây đời ta
Đẹp hơn trong mộng
Tháng năm lưu động
Đi mang cuộc sống
Tới nơi hoang tàn.

NGÃ BA SÔNG TUẦN HẠC

Ngã ba sông Tuần Hạc
Râm rập cả đêm ngày
Như con đường chiến dịch

Ngã ba sông Tuần Hạc
Như ngã đường hành quân
Đồng bào bưng bát nước
Đón thợ vào nghỉ chân

Mỗi giờ nghe mỗi khác
Nhà máy đưa mọc lên
Lạ mắt cả người quen
Trên ngã ba Tuần Hạc

Ngã ba sông Tuần Hạc
Hôm nào dầy “boong ke”
Một chiếc cầu ngã gục
Xơ xác mấy hàng tre

Hôm nay bớt phá sập
Bóng cầu bay qua sông
Tre non lại ẩm lũy
Tàu qua còi rúc vang

Ngã ba sông Tuần Hạc
Ăm ắp đồ phù sa
Ba Vĩ xanh đáy nước
Nhà vườn nắng nguy nga

Xe giục còi sau chân
Trâu tải gỗ lọc cọc
Bụi tung lên mái nóc
Phủ đỏ lớp nhà dân

Ngã ba sông Tuần Hạc
Sáng thêm trăm mắt người
Cá nỏ làng đổ tới
Chen bước nhau hát cười.

MƠ TRONG LÁN CỎ

Đốm đèn leo lét
Trong đời cỏ hoang
Mắt như đã thấy
Nhà bèn vạn năm

Mơ từ lán cỏ
Ngày mai ấm phòng
Gió gào ô cửa
Xanh bóng đèn trong
Đêm ngập thềm đông
Mơ giữa gia đình
Bên lò lửa ấm

Nay dựng cột tre
Giáo giàn thi chống
Để xây cột lớn
Vững vàng ngày mai

Lợp lán cỏ gianh
Để nung thêm ngói
Phố đường đỏ chói
Cây buông rèm xanh

Bây giờ lán nhỏ
Ngày mai nhà lầu
Túp vài mái cọ
Dựng đời mai sau.

BÀI THƠ CỦA CUỘC ĐỜI LƯU ĐỘNG

Tuổi trẻ lên đường theo Đảng gọi
Qua vàng nắng sớm, xanh đêm sương
Em có yêu anh thì hãy đợi
Hẹn chờ theo dõi bước chân anh
Khi đến: hoang vu
Đi: phố dựng
Lò cao nhả khói giữa trời xanh
Dù có thiệt mất bao ngày gần gũi
Cho Tổ quốc ta thêm đẹp thêm giàu
Dù ít ngày về, em ơi chớ hỏi
Việc chúng ta làm vì hạnh phúc mai sau
Rồi đây sẽ có ngày qua nơi làm cũ
Nhìn lại công trình lộng lẫy bởi tay ta
Anh sẽ tự hào với bàn tay chai dầu mỡ
Em sẽ tự hào đã chờ đợi cách xa
Và mai sau khi con ta đã lớn
Hỏi nơi này xây dựng bởi tay ai
Em sẽ cúi hôn con và bảo chúng
“Cha mẹ làm cho cả các con đây”.

ÁNH THÉP BAN ĐÊM

Ánh bước lên lầu tre nửa reo
Dây an toàn thắt ngang chùng giáo
Bóng anh đi vào trong bóng sao
Ánh thép ban đêm chợt lóe xanh
Nhà cửa hiện hình lên như tranh
Lửa vàng tỏa ấm ra đêm tối
Mưa như rắc ngọc xuống công trường
Lửa rung ánh thép trong gạch ngói
Lửa soi đất nước hồng đêm sương
Lấp loáng hình anh trong chớp điện
Tay rải hoa rơi: Đốm lửa hàn
Trăng sao trên trời đều vụt biến
Ngang trời sáng nhất lửa tay anh.

CÔ PHỤ NÈ VÀ BUỔI SÁNG

V
uông khăn tua dải nắng viền
Hạt sương đêm vương tóc đen lập lòe
Chân đi xào xạc gió tre
Bao la đồng đất bốn bề em trông
Núi xa mặc áo lụa hồng
Bóng em, bóng núi trong sương rạng ngời
Buổi mai sắc ngói thật tươi
Đỏ lên ngực áo mờ hôi ướt đầm
Bước chân trong sắt bê-tông
Rẽ trong hình lưới, hình khung, hình vòng
Xe tải sắt, chạy như trâu lồng
Đuối theo vai gánh vĩa nòng lên xây
Nắng như dát bạc giữa ngày
Mặt trời rót nắng vào đầy hai “xô”¹.

---

¹ Thùng đựng vôi vữa của thợ nề.

TÌM VỢ TRÊN CÔNG TRƯỜNG

(Thơ thác lời một công nhân)

Nào thấy đâu thân áo nâu quen mắt
Nào thấy đâu mái tóc xòa vấn vương
Giàn giáo đâm lên trời tua tủa
Tôi đi tìm em giữa công trường

Một bác thợ từ trên cao bước xuống
Đứng ngang giàn, đôi ủng đen bóng loáng
Bàn tay nắm chắc que hàn
Mặt nạ che sắt, lửa lòe như chớp giật
Tung hạt vàng óng ánh giữa tường gương
Bác thợ bỗng dừng tay, lẹ bước
Vẫy gọi: - Anh!
Tôi ngửa mặt trông lên
- Em tôi đấy?
- Đích vợ mình mà cứ tưởng đàn ông

Em tươi trẻ, bên màu da gạch ngói
Giữa công trường hứng nắng, má thêm hồng.

KÉO THUYỀN

Nắng! Nắng lên hơi
Áo ướt mồ hôi
Chảo cần vai người
Ngực căng chứa gió

Tròn con mắt đỏ
Mặt trời trông theo
Con thuyền kéo ngược
Kéo từ sáng qua chiều
Bóng vươn dài dải cát
Dịu hiền như lụa quấn chân ta
Chân vượt bãi lầy, khóa nước phù sa
Hai tai ù ù sông nước réo
Thuyền chở đá chồm lên, vai kéo
Kéo cả nước, kéo cả trời
Kéo thuyền lên trút nhanh đôi bờ biếc
Dây chèo lẩn đôi vai

Con thuyền lên ngược
Bằng sức đôi tay
Bằng hơi thở, mồ hôi nhỏ giọt
Bằng đôi chân thực xuống cát lầy
Kéo thuyền đá
Thuyền lên... kéo ngược...

ĐÊM ĐI TUẦN

Sao bay trong giàn giáo
Chân tôi nhẹ bước đều
Lê tuốt trần sáng lạnh
Tre nứa vươn nhoài theo

Đêm mát đầy buồng ngực
Nghe tim vui đập đều
Tiếng đêm trong bờ cỏ
Giun để tiếp nhau kêu

Bàn chân ấm với gạch
Sang canh bước đi tuần
Cảnh ban ngày bé vụn
Đêm vụt to mấy lần

Sương phủ mờ gạch ngói
Nhà nhà đang ngủ im
Hơi gỗ, tre tản mát
Trong đêm dày lắng chìm...

NHỮNG BƯỚC CHÂN KHÔNG MỎI

Oi những bàn chân du kích
Đi giữa làng quê ven dải sông Hồng
Không rời chân dề bãi cát
Giữ làng thôn bám chắc ruộng đồng

Có những bước chân quân chủ lực
Qua sông Thao du kích ẩn đưa đò
Sóng hồi hộp, bột rọi đèn lấp loáng
Bước chân về, đồn bột đập ra tro

Nay, chân đi cùng gỗ, vôi, cốt sắt
Sỏi trắng tinh, cát trộn vữa vàng tươi
Ra công trường, bước chân đi rầm rập
Màu áo xanh mát dịu da trời

Chân vượt thác, gỗ về theo nước xiết
Gỗ lên bờ, cần cầu đón ra xe
Bên ống khói, cột buồm nhô chi chít
Thuyền uy nghiêm trình diện: - Đá vôi về

Tre xanh biếc màu quê hương làng xóm
Xưa là chông là bẫy chống thực dân
Nay tề tựu trước công trường đợi lệnh
Theo chân lên cao thành giáo, thành giàn

Chân đi lên! Bằng mỗi tầng giàn giáo
Xây lầu cao... cao vút chạm mây trời
Đường chỉ sứt dẫu sòn bao vai áo
Bàn chân chai thêm mấy lớp chai rồi
Trên đường sáng, chân vui vào ánh sáng
Mỗi bước đi vang những tiếng reo cười...

ĐẤT

*(Tặng các chiến sĩ làm đất trên Công trường Việt Trì
và Khu Gang thép Thái Nguyên)*

Đất quằn quại
Khổ đau chông chất
Xưa giặc giày mảnh đất quê hương
Đất trời dậy
Vội người bắt khuấy
Hai cánh tay xanh ôm dải sông Hồng
Nay, đất bay trong sắc cờ chói lọi
Thân hồng hào đổi thịt thay da
Đất lớn lên sức tràn ra biển
Thân mỡ màu lấp lánh phù sa
Đất mọc lên trăm nghìn phố mới
Ruộng đồng đây tưới đẫm mồ hôi
Hơi thở gió lùa trong ngực đất
Những vú đồi căng nhựa xanh tươi
Nông dân tháng ngày vui với đất
Gieo hạt vàng lên những mầm xanh
Công nhân tháng ngày vui với đất
Đất công trường rục ánh thép gang
Xây nhà máy vững nền trên đất
Đất muôn đời nuôi nấng ấp ôm ta...

TÔI - NGƯỜI THỢ MỚI

Tôi - Người thợ mới
Như mới bước vào đời
Bàn tay quen bắn súng
Nay tập cầm cái bay
Tập đục, bào, cưa gỗ
Tập lái xe, đặt ray
Trên công trường cát bụi

Tôi đã qua bản cũ
Nơi căn cứ khi xưa
Tôi vỡ núi khai mỏ
Đồng bào vui ấm no

Tôi đã qua đồng cũ
Màu đỏ gốc lúa khô
Nay lúa đồng hợp tác
Dưới giàn giáo nhấp nhô

Tôi đã qua phố cũ
Nơi đánh giặc năm xưa
Phá bớt, dựng nhà máy
Mái nóc cao chói lòa

Xong mỗi nhà máy lớn
Lại ba lô lên đường
Mỗi bước đường đất nước
Biết bao là nhớ thương...

TA ĐÃ YÊU NHAU

Tay em dệt vải
Sợi hồng vấn vương
Sợi vàng se sắt
Dệt liền tình thương
Dệt vào nỗi nhớ
Anh đi công trường

Anh đi xây cầu
Ngọn nguồn nước lọc
Đi đập nhát cuốc
Xuống lòng mỏ sâu

Rừng xanh sương sa
Bản Xuân lên hoa
Nhớ màu sợi nắng
Nhớ tiếng thoi cười
Mây đi cùng trời
Anh đi nhớ lời
“Ta đã tìm nhau
Đi đâu cũng được...”

Sông trôi phù sa
Bồi thêm đất ruộng
Lòng càng nhớ xa
Niềm thương cháy bỏng...

XIN NƯỚC

(Tặng các đồng chí làm việc ở Nhà máy chè Phú Thọ)

Tan tầm ra về
“Ơi này! Cô nuôi
Tôi nghiện chè tươi”

Cánh chè quê hương
Xanh như dòng nước
Đôi bờ sông Thao
Tay ai hái búp
Chè đây vườn nào
Đố ai biết được
Đất nước thơm ngọt
Trong vị chè xanh

Đúng bữa tầm trưa
Bát bưng sóng sánh
Đãi ngày thi đua
Hơi bay bếp lửa
Nét cười cô nuôi
In lòng bát nhỏ

- Ơi này! Cô nuôi
Tầm chiều hôm nay
Mồ hôi tôi nhỏ
Trả công cô đó
Vất vả trọn ngày

- Một bát nữa thôi
Nhớ chè cô nuôi
Sáng đông lạnh người
Uống vào ấm bụng
Chè xanh quê tôi
Uống vào dịu ngọt
Thơm hương vị đời.

CỔNG LÀNG

CỔNG làng tôi gạch vôi còn lở loét
Đạn quân thù xuyên thủng vết thương đau
Xưa giặc đến, cổng làng gục ngã
Mìn dân quân gài sau cánh gỗ nâu

Cổng làng đón bốn mùa gió lọt
Tiếng cà-liêng, tiếng quạt hót bờ tre
Cánh phập phồng cổng làng vui gió thổi
Hút hơi người, ấm dịu tình quê

Cổng làng gọi trâu bò, dẫm tiếng keng
Trên đường chiều, trâu chậm bước theo đàn
Ham cỏ non, ghé con về, lạt mẹ
Tổ mục đồng gọi ghé, hát véo von

Cổng làng tôi ngó chân trời bùng sáng
Phấp phới cờ vẫy gọi mọi người ra
Cổng với người thêm nặng tình quyến luyến
Nơi gặp nhau: Trăm lối ngõ trăm nhà

Ai chăm ruộng, vác cào ra với lúa
Ai dựng xây, quang gánh tới công trường
Chia hai đội kéo cờ ra hai ngã
Cổng làng dang hai cánh ngó sau lưng

Cổng làng vui ngày ngày rộng mở
Ngắm đồng lên hợp tác biếc hoa màu
Bóng nhà máy in vòng cong cổng lớn
Nắng vàng ôm đầu Tam Đảo xanh cao

Cổng làng hé đêm trăng vàng hai cánh
Áo đầm sương trai gái hẹn hò nhau
Rủ rỉ chuyện đời: Công trường, hợp tác
Nhận tình yêu vằng trán chiếc hôn đầu.

NHỚ

Rời công trường đi mới lạ lòng
Nhớ mùi vôi vữa hăng nồng
Nhớ vỏ bào thơm thơm mùi gỗ
Nhớ nắng hè lưng áo đẫm mồ hôi
Nhớ ngực tròn đầy hồi hộp thở
Nhớ bàn chân lên giáo chạm mây trời
Nhớ bàn tay đêm ngày gõ búa
Cái lúc tiễn đưa nỗi lòng mình chất chứa

Còi tu! Tu! Tàu giục gọi người đi
Xong nơi này, mai lại đến nơi kia
Mỗi bước đi lại thêm nhiều phút nhớ
Nhớ nhung nơi mồ hôi mình đã nhỏ
Ôi nhớ gì bằng nỗi nhớ thấm lòng tôi...

ÔNG GIÀ XE CÁT

Qua giàn cây leo
Đến dây hiên dài
Gặp cụm hồng đỏ
Ngừng nhìn cửa sổ hồng nắng mai
Vợ dắt con lên mắt sáng môi cười
Ông già ngõ ngàng đến ngôi nhà mới
Trống ngực thành thành bước lên lầu mát rượi
Tóc bạc phơ đón gió chan hòa
- “Hạnh phúc rõ ràng đến với vợ con ta”
Ông già cúi đầu đón dòng nước mắt
Nhớ lại quãng đường còng lưng xe cát
Giữa đô thành xây biết bao lầu cao
Mỗi buổi chiều xưa về nghe muỗi khóc
Túp lều ngoại ô bên cống rãnh hồ ao
Những ngày mưa nghe lòng rấm rứt
- “Ngày mai nhà hết gạo biết làm sao?”
Gân cốt suy dần, mái đầu đã bạc
Kéo càng xe nặng nhọc như bò trâu
Vòng bánh sắt mòn dần theo ngày tháng
Bàn tay, bàn chân đã đắp đầy chai

Khi nắng lòa, khi đêm sương rét buốt
Gò lưng kéo cát trên đường dài
Xe cát sông Hồng dựng bao đường phố
Nhưng đời mình không dám nghĩ ngày mai
Mắt đỏ đờ, kéo xe về bãi đỗ
Túp lều tranh bên rãnh tối ngõ lầy

Trên cao, ông già cuốn rèm nhìn ô cửa
Buổi sớm lên bến cát sáng như gương
Ông chớp mắt như tìm gì trong đó
Còi xe hơi chở cát, gọi lên đường.

BỨC THÊU

(Tặng các thợ thủ công ngành thêu Khu Đống Đa - Hà Nội)

T
rước mắt tôi hiện dần lên đất nước
Dãy rừng xa, ngọn núi sương bay
Này biển rộng, cánh buồm theo cánh nhận
Này đường quê đồng ruộng thẳng đường cày
Này phố xá đỏ công trường xí nghiệp
Dưới mảng trời xanh biếc nổi bông bênh
Em kéo sợi tơ, quấn vào sợi cỏ
Vương lá cành, trắng cánh bồ câu
Vương tóc em thơ trộn vào tóc mẹ
Quấn vào vai trai gái hẹn hò nhau
Em thêu mặt trời trong lá xanh
Thêu sao vàng, thêu tia nắng đẹp
Chân mây hồng, mặt nước long lanh
Chỉ ngũ sắc trên đường thêu mềm mại
Tôi ngẩn ngơ nhìn theo những ngón tay em.

TRANG GIẤY “ BÌNH DÂN ”

*(Tặng các đồng chí công nhân
Nhà máy giấy Hoàng Văn Thụ)*

Theo ruộng bậc thang nhà cao, thấp dọc ngang¹
Vôi núi Voi ta lọc bể nứa
Khênh máy cũ lên chiến khu sang sủa
Đủ máy seo, máy nổ với nồi hơi
Bè sông Công vượt thác nứa về xuôi
Bác già gắng dạy dân công làm thợ
Tay bới đất nay chỉ huy máy nổ
Máy sinh sịch chuyển động cả đêm thâu
Trồng trúc, tre phủ kín mái đầu
Ổng khói thở sương mù che mắt địch
Nghe tiếng máy bác già vui thích
Gọi đàn em: Bọn thợ, đến bên mình
Trang giấy “ bình dân ” kết thành vở mới tinh
Có hơi nước sông Công, có hương rừng Việt Bắc
Có mồ hôi có niềm tin vững chắc
Của lớp người thợ trẻ mới thành niên

---

¹ Một sáng kiến trong kiến trúc, lợi dụng địa hình thiên nhiên để đặt những phòng máy cao, thấp nhằm tiết kiệm chi phí xây dựng.

Lấy nước tai chua thay nước phèn
Lấy sợi dây đồng vá lưới
Thiếu mã lực liền ngăn nước suối
Công, nấc rùng thay “chăn thấm” bằng len
Trang giấy gửi đi, tới lớp học lên đèn
Có óc não của thợ già, thợ trẻ
Có nếp trán răn trên dòng chỉ kẻ
Có ánh cờ hồng trên giấy “bình dân”.

1952

GA XÉP MIỀN NGƯỢC

Đường sắt về xuôi dài hun hút
Bóng đồi cao đứng chắn giữa đường mây
Hồi, quế hương rừng bay phảng phất
Khách đợi tàu đi lại dưới vòm cây

Ga nghiêng cánh cửa lắng nghe tàu
Hành khách vào ga vui quen nhau
Nói chuyện nông trường và xí nghiệp
Quên nắng mưa, gô¹ gáy, át ve sầu

Núi đồi trầm mặc bỗng vui tươi
Đón tàu lên ngược, ngóng tàu xuôi
Con tàu đi khỏi ga lại vắng
Phòng khách chim tìm vụn bánh rơi

Bác trưởng ga đứng ngó theo toa
Chở bao hình ảnh quê hương ta
Rừng núi im lìm gô lại gáy
Khách lên đường bỏ trống cả sân ga.

---

¹ Gà gô, có nơi gọi là con đa đa.

CON TÀU

Từ đây tôi yêu thêm núi sông
Khi tàu qua phố chạy qua thôn
Cứ mỗi lần nghe còi tàu rúc
Lại muốn đi thêm một quãng đường

Kháng chiến đường ray phải bóc đi
Vặn máy lao tàu xuống dưới khe
Lau sậy mọc trùm che lấp máy
Ga thành đồng gạch đổ đầu “ghi”

Hòa bình lập lại súng vừa im
Đường ray lại đặt, ga dựng lên
Kéo những toa dài đi vội vã
Thét còi giục giã - chuyển tàu đêm

Con tàu ai bảo nó vô tư
Hắn có tâm hồn trong ánh thép
Cũng lo từng phút, tiếc từng giờ.

GẶP GỠ

Cứ mỗi chiều sau giờ công tác
Tôi về gặp em đến vòi nước đầu ô
Em ngược mắt, tay vuốt lên tóc xõa
Bàn tay hứng nước chảy rờ trắng xóa

Cho làn da sạch hết vữa vôi nồng
Ngực nở căng lần áo vải nâu sồng
Đường đá lát chảy tràn ánh nắng
Nổi dáng hình chắc nịch tuổi thanh xuân

Em ở đâu?
Nhà xa hay gần?
Tự công trường nào?
Gặp nhau đầu ngõ hẹp
Không hẹn hò, tên tuổi gì không biết!

Chiều nay về
Sao chẳng gặp em
Nhớ đốm vôi nồng
Nhìn cánh bướm trắng bay lên
Tôi ngẩn ngơ
Nhớ bàn tay
Nhớ bàn tay... hứng nước

Sao không đành chân bước
Một chiều nay
Vòi nước vắng đầu ô.

ĐỢI BẠN BÊN BỜ SÔNG THƯƠNG

(Kỷ niệm ngày đầu tiên nghe tin Liên Xô phóng vệ tinh nhân tạo)

Nghe nói cung Hằng trong sách vở
Để trắng vàng mơ mộng trên trang thơ
Hay là câu chuyện thời thơ ấu
Trong vòng tay mẹ ôm hát ru
Xa nhau ư! Em ơi!
Không có gì xa cách
Trời đất xa vời cũng chẳng xa
Anh sẽ đón em đi, lên vì sao biếc
Ngày nay là thực, xưa là mơ
Em có ở đâu anh cũng tới
Lên đường đi khắp cả không gian
Anh sẽ đưa em đi
Trong tuần trăng mật
Bên dòng sông Ngân
Chói sáng giữa đồng sao
Và trong đêm, dòng Ngân run rẩy hát
Bóng trắng ngàn ngôi ngất cũng bay theo
Trong màn sương anh thấy vòng tay bạc
Ôm chúng mình ấm dịu làm sao
Đêm nay nhớ em, sông vòng, trăng bến vắng
Đáy dòng Thương¹ êm sóng, chảy rì rào...

---

¹ Con sông vùng Bắc Giang.

CÔ GÁI TRỒNG HOA

Kết bằng hoa huệ
Hà Nội - Sài Gòn - Huế
Kết bằng hoa hồng
Hà Nội - Huế - Sài Gòn
Kết bằng muôn bông
Trong vườn Thống Nhất
Cô gái trồng hoa
Gió lùa nắng xuân vào mái tóc
Tóc thêm màu xanh của cành nây lộc
Hoa gửi hương của nụ tới môi cười
Bước lẹ làng tưới mát cánh hoa tươi
Những giọt nước
Như sao trên trời
Sáng trong cánh hồng, cánh huệ
Sài Gòn - Hà Nội - Huế

Vòm trời xanh trải rộng hòa bình
Như mái nhà xanh trùm che đất nước
Cô gái rót nắng vàng lên những cánh hoa
Ơi! Những cánh hồng đỏ như trái tim ta
Đang kết lại giữa vườn xuân Thống Nhất¹.

1957

---

¹ Công viên lớn ở Thủ đô Hà Nội.

TRÊN MẢNH ĐẤT CỦA TÌNH THƯƠNG
(Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội, 1966)

BÁC ĐI CHIẾN DỊCH

Đường dài chiến dịch

Lũ trần lưng khe

Áo tươi sắc lá

Quân vào Đông Khê

Bóng chiều vừa ngả

Từ đâu, cụ già

Bùn se dưới gối

Da hồng nắng pha

Tóc râu điểm bạc

Bộ đội, dân công

Xì xào - Bác! Bác!

- Đồng chí ơi!

Ông Cụ đi sao không bảo vệ?

Anh em vui vẻ

Giải thích cho nhau:

- "Có ngại gì đâu

Cả đất nước mình

Đất nước nghĩa tình

Giữ gìn Ông Cụ"

Ông Cụ đi trước

Quân vượt theo sau

Trước mặt núi cao

Sau lưng trời đỏ

Lên theo chân Bác

Voi gằm gồng vai
Gạo đóng lưng đai
Giao thông như nhận
Rẽ mây lưng trời

Núi chắn trùng trùng
Chim bay vương cánh
Quân băng núi ngàn
Lá gài ngụy trang
Như trăm cánh rừng
Bay đi chiến dịch
Rừng thở hơi sương
Đêm dày như đất
Bóng sao vừa nhạt
Bóng Bác soi đường

Súng công đồn nổ
Chuyển núi chuyển non
Quét sạch bớt đồn
Mở đường biên giới

Hòa bình mấy năm
Đất nước quê hương
Mỗi giàu mỗi đẹp
Mỗi lần lớn lên

Mỗi lần nhắc nhớ
Hình Bác hôm đó
Đi trong trời đỏ
Đỉnh đèo Cao Bằng.

QUA ĐÈO CỔ YẾNG

Đeo bên phải, bên trái... thì chớ
Đeo ba lô hãy đeo một bên dây
Đèo Cổ Yếng ai đi qua thì nhớ!

Bên phải: Vách đá dựng cao cao
Bên trái: Sông Gâm thét ào ào
Coi chừng ba lô chạm vách đá
Đá đẩy người lăn xuống vực sâu

Dù đá sắc cửa bàn tay - búa chặt
Đừng búa đá thối bỏ như đất
Đừng buông - Ngã đấy! Đừng buông tay
Về Nà Hang đỡ được ít ngày

Đường công binh mở để đi tắt
Đường công binh đi, cho ta mượn đất
Chỉ dặn dân công chớ nổi quang dài
Quang dài sọt chạm bước không vững
Gánh vừa đủ sức, đừng đổi vai

Phòng Mạ xa rồi còn rung tiếng thác¹
Cổ Yếng cứ đi, vui cứ hát
Tro nứa thay muối chấm cơm lam
Chặt ngang thân nứa nước trong vắt
Nước nứa ngộ ² nước dứa không mát bằng

---

¹ Thác Ngựa Hý.

² Một loại nứa to, trong thân cây thường hay có nước.

Lên cao... Lên cao
Gió lồng lộng
Lạc lõng... Lạc lõng
Tiếng chim cùng tiếng hoẵng
Dân công cán bộ nắm áo nhau
Chiều lên theo chân
Đêm xuống mau

Một chiều xuống đèo hai gối mỗi
Mong thấy dấu người ban sáng dưới chân đi
Qua rồi, Cổ Yểng đường hiểm nguy

Dưới thấp... Dưới thấp
Nhẹ lan rộng...
Bản Né khói lam che mái nhà

Mùi thơm... Mùi thơm...
Đồng lúa chín, mùi thơm ngát
Nghe chó sủa rào
Trẻ khóc oa oa...

CÁNG THƯƠNG QUA RỪNG PHỤC CỔ

(Tặng các y tá trong các bệnh viện thời chiến)

Vách núi xa xa
Tiếng công binh hò hét
Mở đường chiến dịch băng đèo
Chúng em cáng anh đi trước
Thú rừng còn đi theo

Ổng nước nổi niêu lóc cóc
Máy bay thù đuổi ta ngang chùng dốc
Chân anh gãy rồi
Còn chân chúng em
Mưa gió từ chiều
Mưa gió mãi tới đêm
Qua rừng rậm không ai động rìu
Chim chóc ở
Nghỉ động đá
Thấy bóng người
Dơi bay đi... nương chỗ

Chúng em cáng anh
Tắt qua đèo Phục Cổ
Dọc đường mưa
Biết tìm đâu ra lửa

Thôi, đắp áo mỏng này
Có hơi ấm chúng em
Sớm mai
Rừng lao xao chim hót
Nắng lên
Manh áo nâu em phơi trên đỉnh nón
Lá ngụy trang tươi, phơi phơi thân đồn

Nằm trên vai chúng em
Anh nằm trên sông trên núi
Lơ lửng ngó mây
Nụ cười nở theo hoa dại
Trong bóng lá ngụy trang
Chúng em nhớ mãi
Miệng anh cười
Máu nhỏ
Đọc đường bom sém cháy.

TẮM LỬA

(Tặng các đồng chí đang trên tuyến lửa)

Giặc đang vây tròn
Đèo khô núi xác
Nước uống trữ được
Nước tắm đâu còn

Bao tuần ngựa ngáy
Cáu ghét đầy người
Lấy nước thì lộ
Tắm lửa đi thôi!

Nhanh tay chặt củi
Cao ngang chiến hào
Lũng sâu phát hỏa
Thay nhau nhảy vào

Mắt cay vì khói
Nóng không chịu nổi
Một anh chạy nhào
Nhiều tay kéo lại
- “Chú mình trốn sao?”

Đừng kỳ cọ vội
Ghét bắn chẳng ra
Hãy chịu thêm nóng
Đừng cào rách da

Hãy chịu thêm nóng
Cho mồ hôi ra
Ta như đất sống
Nung chín dựng nhà

Trước sau ngụt lửa
Da bóng tượng đồng
Chiến sĩ thành thép
Ra lò lửa nung

Đầu đau say lửa
Ngươi ráo mồ hôi
Cơn tắm ác liệt
Chống súng yên ngồi

Da khô lười ráo
Mắt hoa đất trời
- “Lửa than tàn hết
Lửa hờn không nguôi”.

KHÔNG THỂ NÀO TIN ANH ĐÃ XA TÔI

Tôi lấy đá xếp vòng quanh
Chống xói lở, giữ cho anh từng lá cỏ
Tôi ngồi đây, còn nghe anh thở

Tôi chỉ cách anh một vài lớp đất
Không thể nào tin anh đã xa tôi
Giờ xung phong anh còn nhắc từng lời:
- “Dũng cảm lên! - San bằng đồn giặc!”
Tất cả xông lên. Không một ai sợ chết
Anh ngã rồi ư?
Không! Chúng ta chẳng bao giờ cách biệt
Báo cáo anh: - Đồn giặc đã san rồi!
Chúng tôi kết vòng hoa rừng, đặt lên nấm mộ
Rồi cúi chào, cầm súng chúng tôi đi
Anh với dạn người trên mặt đất
Trao lại chúng tôi nhiệm vụ nặng nề

Hôm nay trên đường thắng lợi
Riêng anh không về
Dân thương dân hỏi
Tôi lại nghe dân nói
Những chuyện về anh

Anh ơi!
Phải anh còn ngồi đấy?

NHỚ

Ôi bao nhiêu kỷ niệm
Mà sao nhớ có một thôi!
Xòe tay mềm, lá nõn
Chiều nay vui múa cọ đồi

Hình ảnh em còn đó
Cô vắn công vùng Phú Thọ
Bàn tay
Bàn tay non mềm
Lá cọ đầu xuân
Vẫy anh trên đường dài hành quân

Em không còn nữa
Không còn nữa - em, khi ca khi múa

Em ơi, ngọn đồi cao đủ làm sân khấu
Bốn cây tre đủ buộc cánh gà
Giữa cơn mưa chiều u ám
Đôi mắt miệng cười tỏa sáng
Ánh đèn vui lên trong sợi tóc xòa
Gió thổi tung màn lụa
Mưa thấm áo
Thịt da mềm điệu múa

Mưa, mưa đổ mau
Lược gương nằm trong nón lá
“Đàn hơi” ôm giữ trong lòng
Kịch bản cuốn trong ống nứa
Giữa mây gào gió thốc
Cùng đội múa, em soi gương vuốt tóc
Nụ cười đêm đó tiễn quân đi
Anh đi nhớ gót hài xinh cườm mưa lóng lánh
Em múa giữa chiều mưa
Chiến trường cơn gió lạnh
Hình ảnh anh theo em vào địch hậu
Lửa thiêu đồn sặc máu
Đường về ruộng trái màu xanh
Cọ vẩy múa trong chiều xuân nắng chói
Lá non mềm như tay em vẫy gọi
Cọ xòe - Ơi những ngón tay em.

BÌNH THẢN

*(Tặng Đại đội Hồ Chí Minh
trong chiến dịch Hoàng Hoa Thám)*

Gió cuối đông lành lạnh
Báo trời sắp sang xuân
Chim rời rừng vỗ cánh
Nắng leo cành lãng xãng

Chộp mắt trong hầm súng
Đầu gá vào vai nhau
Giật mình vỗ vào bụng
Chóp được chú cào cào

Đời vẫn cứ bình thản
Ngay cả trong chiến hào.

TRÊN “MIẾNG ĐẤT GIAO CHÂN”

Anh về bản Khâm, bản Nưa
Lúp xúp mái nhà nưa
Đây mái đất giao chân
Người vào người ra dừng lại đó
Tự nơi này bộ đội xuất quân
Cũng tự nơi này, ta chờ xin giao thông
Đưa người cán bộ về cơ sở
Hằng ngày trình sát nghe tin giặc
Nơi hẹn tìm anh, búi lau sắt

Anh cán bộ người Kinh ở lâu năm
Cùng quần khăn xanh tay áo rộng
Cùng nói tiếng địa phương, hoạt động
Râu tóc rờ dài - Dân càng thương
Xuống núi mò con cua xẻ nướng
Được vài hạt muối bụng thật sướng
Dạy học, hát ca cùng đồng bào

Bàn chân đầy chai xéo gai góc
Đội trời, đầu tóc không nón che
Quần dài rách dần thành quần cộc
Dân cười cán bộ, đôi mắt nhòe

Anh yêu đồng bào vùng thiếu số
Từng nhà anh đến hóa cơ sở
Tự do địch hậu, nơi giao chân
Quân, cán gặp anh có chỗ dựa

Một bản đĩnh rừng thành viễn tiêu
Tây lòng, anh lặn vào nương ngô
Tây đi, anh ra treo ảnh, cờ
Đồng bào ngồi bếp lụi bấp thơm
Nghe anh kể chuyện Kinh, chuyện Thượng

Có hôm nghĩ xa cửa xa nhà
Anh cán bộ sức nhớ mẹ già
Nhớ đồng ruộng
Nghe chim rừng kêu gần xa
Tiếng vọng đều đều: “Thương con xót ruột”

“Thương con xót ruột”
Con chim rừng chẳng làm anh nào nuốt
Quanh nhà, bếp lửa tiếng cười vui.

GIẤC MƠ TRONG CƠN ỒM GIỮA RỪNG

Trích một đoạn trong Trường ca “Bắc Sơn khởi nghĩa”, đoạn chị Âu - vợ đồng chí Chu Văn Tấn bị ốm giữa rừng, vẫn học điều lệ và hát bài ca “Đánh giặc” của đồng chí Hoàng Văn Thụ để chống cơn sốt rét đầy ác mộng.

Mơ thấy bóng cờ hồng chói lọi
In hình liềm búa của công nông
Thấy ngôi sao vàng trong nắng mới
Đưa quân ta xuống giữ núi đồng
Thấy cảnh chông ngòi bên dạy viết
Bài sli “tức sắc” chép xong chưa
Chông cầm tay đỡ cho dăm chữ cái
Nét bút run lúc xuống lúc lên
Bực cái tay mình khó đưa đi đưa lại
Chông dịu dàng “năng viết ắt rồi quen”

Dưới cây sấp quây quần cha mẹ
Một cành mai trắng muốt hé môi cười
Âu tập đánh vần hồi hộp thở
Vẳng tiếng chim gâu bên ngoài song cửa
Cánh bướm rừng trốn nắng, chập chòn bay
Mơ phảng phất hương hoa rừng đang nở
Làn gió qua, bứt chiếc lá cuối cùng
Anh Ba giờ tay hái chùm quả mật
Gâu, bướm bay lên khoảng trời trong
Ôi yên ả, cảnh gian nhà giữa bản
Bóng vườn rau, giậu nửa ngày thu
Âu giữ chặt tay chông còn bụi đất
Làn da chai, nắng nhuộm da thô

Anh Ba đang cười bỗng dừng ngừng bật
Bóng lính Tây, lính Nhật súng gươm khua
Rồi lửa bốc lên từ mái nứa
Rồi xích xiềng dây trói bắt anh đi

Âu rú lên cầm dao, vung đứng dậy
Toát mồ hôi ngơ ngác, biết mình mê ốm giữa rừng
Như chim xây tổ ấm
Nghe mưa ngàn vượn hú ngoài kia
Tay vợ vội cỏ khô
Đánh lửa hơ áo ướt
Hát bài *sli* "*tức slắc*" cho mình nghe
Hát cho ấm, lửa đào nhảy nhót
Hát cho vui, đỡ lạnh quanh mình
Hát giữa đêm rì rào không thét nữa
Ngồi trong cây, nhắm điều lệ Việt Minh

Thế đó, anh Ba ơi
Chống cơn sốt không để thân nằm liệt
Dù mỗi cơn ho như gai nhói vào tim
Bản điều lệ giúp lòng em êm dịu
Mỗi lời *sli* như hoa nở lòng mình.

...

QUA CẦU HÀM RỒNG VÀO MỘT ĐÊM VUI CHIẾN THẮNG

Ơi, các anh chiến sĩ giữ Hàm Rồng
Giữ con sông, giữ trời xanh lồng lộng
Giữ đôi bờ rung rinh cây chèo động
Bắn quân thù giữ lấy nhịp cầu xinh

Đường tôi qua còn những mảnh đạn bom
Và đất cháy, cành cây không búp lá
Nhưng lúa được mùa hơn, dứa sai trĩu quả
Dọc bên đường rạo rục bước hành quân

Tôi nghe gió vẫn nỉ non ca hát
Khi tôi ngồi trên cỏ đón phà sang
Nhìn bóng anh trên đồi cao sương tỏa
Lá nguyệt trang lấp lánh ánh trăng vàng

Gió thoang thoảng từ đằng xa đưa lại
Hương lúa đồng hòa lẫn với mùi xăng
Nước sông Mã còn pha mùi nước mặn
Hơi đêm lành trong ngực thở phồng căng

Nghe tiếng nói xôn xao ai cười nói
Khi lên đèn trai gái giục nhau đi
Ngày chiến đấu đêm lại vui sản xuất
Giành hoa hồng trong những buổi gặt thi

Đò sông Mã lá buông mảnh gợn sóng
Các “tay nghề” kéo lưới thật nhanh tay
Bán mẻ cá ngày mai mừng chiến thắng
Trận ban chiều bắn tan xác máy bay

Lưới lửa trời vây chặt đàn cú vọ
Cho thôn chài tung lưới dòng sông
Vấy cá mu bết tóc mai lấp lánh
Gái Thông Nam quấy cá tặng phòng không

Cô dân quân tay liềm vai đeo súng
Vết chân đi còn đọng những bùn non
Cười hiền dịu như lúa đồng Nam Ngạn
Dải sóng vàng lượn bên hào giao thông

Nào ai biết chiều nay vừa tiếp diễn
Trận giao tranh ác liệt với quân thù
Sông nước khói tuôn trời lẫn lộn
Máy bay phơi bụng trắng bên bờ

Nhìn ai gác trên cao in trời thăm
Nhịp cầu xinh êm ả giữa lòng sông
Nghe phơi phới tiếng hò trên sông Mã
Lòng tràn vui, đêm chiến thắng đẹp trăng trong...

Khu IV, tháng 7/1965

SINH HOẠT

Bên chân tre lúp nhíp tiếng gà con
Cạnh giao thông hào các em ngồi họp
Cùng tranh luận về tinh thần của Ngọc
Quên mình cứu bạn giữa đạn bom

Một góc ruộng cũng thành trường học
Từng em trình bày những gì còn giữ được
Một chiếc dây câu, một mẫu bút chì
Một trang giấy run run hàng chữ viết:
Ngọc chiến thắng sẽ không bao giờ chết

Một em bé vàng da mắt mở to
Đọc lời Ngọc hứa là cháu ngoan Bác Hồ
Câu chuyện anh hùng làm say hồn trẻ
Em nhỏ chen vai, lắng nghe em lớn kể

Từng cánh tay nhỏ cháy nắng sạm đen
Giơ thẳng lên thề như Ngọc không quên
Mắt sáng rạng soi buổi chiều đã tắt
Gió biển Hải Châu thổi bờ tre dào dạt

Cho tới khi bóng đêm tràn mãi ra
Hương lúa trở thơm thơm mùi cá biển
Rời tay nhau các em còn lưu luyến
Ngọc theo chân các em về tới mái nhà...

Hải Châu, 1965

HỒN NHIÊN

Tôi đi tìm người chiến thắng ở đây
Để nghe tâm tư trong giờ chiến đấu
Tôi thấy cánh tay em còn rỉ máu
Em, người nữ dân quân vừa bắn rơi máy bay

Ôi cái con người nhìn tôi với đôi mắt thơ ngây
Mời nước tôi dài dãi cánh tay
Kể lại chuyện đoạn quên đoạn nhớ
Mà sao dám xông pha trong bão lửa?

Tôi ghi lời em qua giọng nói ngập ngừng
Mà tưởng đang còn đất chuyển trời rung
Tóc bốc lửa áo toạc gần tới ngực
Vẫn ghi súng bắn vào phản lực

Tôi ghi lời em không bớt không thêm
Em nói những lời ấm áp hồn nhiên
Qua mỗi đoạn nửa quên nửa nhớ
Tôi đọc lại
Người nghe đều nín thở
Mắt tôi tìm về bến bờ sông Yên
Cái đẹp tâm hồn người nữ thanh niên.

Thanh Hóa, 1965

CỤC TÁC

Bàn chân tre sém lửa
Bên cọc giậu gãy ngang
Sau trận giặc càn
Tìm chuồng, nghển cổ
Cục tác!
Gà kêu mất ổ

Làng mạc vắng teo
Máy bay rà soát
Cục tác!
Gà trông ngơ ngác
Chẳng thấy nhà đâu

Con gà bới tìm gì
Con gà bỏ đi
Bay qua làn khói lửa

Người đánh trâu về dần
Vo gạo thổi cơm
Kiếm lách cách trên lưng du kích
Tiếng gọi lợn, gọi gà
- Ổn ơ! - Chích chích!...

Cục cục... gà kêu
Chạy băng chuồng lợn
Dẫm phải tro nóng
Gà nhảy vùng lên
Cục tác!
Đạp vào mảnh chum, mảnh vại
Vượt qua thân bắp cày
Gà vỗ cánh bay
- Gà ơi, lại đây!
Chờ ta lột ổ

Bống gà nằm áp
Xuống góc nền đen
Chốc vùng bay lên
Cục tác! Cục tác!
Con gà đẻ rớt
Một quả trứng hồng

Bên cột kèo cháy dở
Cuộc sống cứ sinh sôi
Nhặt trứng đặt vào ổ rạ
Mắt anh du kích nheo cười.

Bắc Ninh, 1950

SÂN TRƯỜNG MẪU GIÁO

Nắ
Nắ
Nắ
Nắ

Nắ từ đồng lúa
Nắ qua thềm trường
Nắ vào trang vở
Nắ xoa mặt bàn

Ồ! Nắ đã lên
Dắt nhau qua sân
Cô dạy em múa
Cô dạy em ca

Sòn sòn, la la
Tay em xòe nở
Như cánh xòe lông
Trường là cái tổ
Rộn bầy chim non

Sòn son, la la
Tay chuyền tay nối
Quay vòng bên nhau
Cô cũng bé lại
Nắ nhảy theo sau...

Hà Nội, 1962

MỘT VÙNG TRĂNG GIỮA BẦY SAO

Đôi mắt cô ngời ánh trăng Rằm
Sáng những lùm cây trong vườn trẻ
Chia quà Bác, cô thay các mẹ
Bỏ vào tay em những chiếc kẹo thơm

Vây quanh cô đèn đỏ đèn xanh
Một nhành hoa nở bên thềm cửa
Cũng ghé nghiêng nghe cô kéo đàn
Vườn Tháng Tám vùng trăng treo giữa

Cô bung mâm vàng chất đầy hoa quả
Thơm thơm mùi bột mùi đường
Những con giống, con nghiêng đầu, con miệng há
Vui quây quần trong lòng đĩa thủy tinh

Một con giống lập lòe đôi mắt
Nhìn hạt đường như hạt mưa trong vắt
Nom cái hoa, tay cô giáo khéo làm
Nghe cô đàn, trông các em múa hát
Muốn nhảy quanh cô những bước nhịp nhàng

Một em bé muốn bế yêu con giống
Chập chững bước đi, vấp ngã giữa sàn
Ngừng tay nhạc, cô đỡ em xoa nụng
Con giống trông, thềm tiếc những cái hôn
Đàn bướm quanh cô vẫn cứ bay vờn

Cô giáo trẻ tuổi đôi mươi rục rĩ
Như vầng trăng đứng giữa bầu sao
Cô là mẹ cả một đàn con nhỏ
Trái tim cô chia đều vị ngọt ngào.

THĂM GIẾNG NGỌC, ĐỀN HÙNG

Bên giếng tôi ngồi nghe lá rụng
Tự lòng sâu vọng tiếng thời gian
Bên giếng tôi ngồi nghe gió động
Lật từng trang sử mở giang san

Bên giếng tôi ngồi nghe hồn nước
Cây cỏ thì thầm chuyện thuở hồng hoang
Một vòm trời xanh thu vào vòng nhẫn ngọc
Thấy bao la bờ cõi Văn Lang

Vẳng nghe mặt thành vua thối ố
Thúc voi cày về chầm chậm bước hoàng hôn
Thấy công chúa làm nương xong, ngồi chải tóc
Cười với gương xanh má điểm hồng

Tôi tựa thành rêu mòn nếp đá
Mơ nàng công chúa đất Phong Châu
Soi tấm gương mảnh lòng tôi đó
Giếng Ngọc còn đây, người ngọc đâu?

Ôi đất nước bao lần quân thù giày xéo
Vẫn lồng lộng mảnh trời xanh trong trẻo
In trời xanh, giếng Ngọc cũng xanh trong
Ta nguyện giữ tấm gương này mãi mãi
Soi suốt tương lai lớp lớp anh hùng.

CON CHIM GỖ MỠ CẦN CÙ

(Tặng các bạn thơ)

Như tiếng vầu ai chặt
Như tiếng mõ trâu bò lạc
Hay ai gõ cửa?... Ngập ngừng...
Chim đang xây tổ
Trong im ắng của rừng

Cốc! Cốc!... Tiếng sao vất vả
Trong thớ cành mục, cành đen
Chim vẫn cứ “cốc cốc” đều đều... tiếng mõ

Con chim gõ mõ
Gõ vào đêm, gõ vào thân gỗ
Tiếng đang đều sao bỗng ngừng im
Lại đều đều lại gõ vào đêm
Chim ơi, phải mày đang lựa nhịp hót lên?

Con chim gõ mõ
Tiếng mày nghe quen
Chăm chỉ, cần cù, không nghỉ

Trăng đã lên cửa rừng
Suối trắng rủ rủ
Soi vào tổ ấm giữa mình cây
Chim mệt ngủ quên, lúc nào không biết
Vẫn cái dáng mê say khi đang làm việc.

MUỐI MẠY PIỆT¹

Xuống chợ?
Xuống thì thật dễ
Địch dụ người xuống chợ xuống đồng:
Xuống chợ mua, thì được chén muối
Xuống xây đồn, muối đầy đấu đong
Nhưng, bước chân xuống chợ...
Tây nó lừa đi, bắt đập ụ ca-nông
Không, không xuống chợ!
Dù thằng Tây hãm muối
Mua cũng không mà đổi cũng không

Đừng rời núi!
Dù búng da nhọt miệng
Mặt phù sung hay nặng ống chân
Một lòng chịu hãm vây trên núi
Đốt cây mạy piệt làm tro than
Than mạy piệt chế ra thuốc súng
Tro mạy piệt thay muối đỡ xót lòng

---

¹ Loài cây được đốt lấy than làm thuốc súng, còn có vị mặn dùng để ăn cho đỡ nhớ muối, nhưng chỉ là biện pháp tạm thời chứ không thể thay muối ăn hàng ngày.

Ta biết than mạy piệt có chất độc
Cho ta sức nổ giết thực dân
Tro mạy piệt ăn vào lâu hại sức
Mặc! Thù giặc Tây, thịt da hóa sắt đồng

Bà con ta biết ơn tro mạy piệt
Cho ta tí mặn trôi miếng cơm

Xuống chợ, có muối
Xuống thật dễ
Chợ trơ cột lều
Người... vẫn không.

NAY VỀ ĐẤT CỨ

Nguyên Bình ơi!
Ta về bản cũ
Một sáng đầu xuân
Đỉnh nguồn nước lũ
Túp nhà chon von
Như chim làm tổ
Cheo leo trên cành
Sống như hoa dại
Giữa rừng non xanh

Nguyên Bình ơi!
Ta về bản cũ
Một chiều hè sang
Rừng xa tu hú
Kêu vàng lúa nương
Gió đưa sáo trúc
Điệu buồn quê hương

Nguyên Bình ơi!
Ta về bản cũ
Một xế thu vàng
Bản nghèo đất cỗi
Núi mờ khói lam
Người như mây nổi
Nổi đời lang thang

Nguyên Bình ơi!
Ta về bản cũ
Một ngày cuối đông
Người không còn ở
Đi tìm đất trồng
Bếp không đở lửa
Nhà không ấm cửa
Hỏi thăm ai được
Gió sương mịt mù

Nguyên Bình ơi!
Nay ta về đất cũ
Chiều như chiều xưa
Con đường thân thuộc
Cũng sáo trúc đưa
Cũng chim tu hú
Sao vui bốn mùa?

Mái rợp chân núi
Nhà cửa đông vui
Lùm cây tỏa bóng
Xum xuê cành hời

Búp non ủ nắng
Cánh chè xếp đôi
Lưng cừu rải trắng
Trên nền cỏ xanh
Con cá mừng nhảy
Trên đồng thâm canh
Chim tha trộm lúa
Đánh rơi bông vàng
Con bê gọi mẹ
Nhìn tôi qua hàng

Chân tôi nhẹ bước
Trên nẻo đường vui
Tình yêu đang thở
Qua tiếng đàn môi
Trên sân hợp tác
Râm ran nói cười...

HẸN CƯỚI

- Nay anh cứ về chăm ngô lúa
Em yêu ai cha mẹ để quyền em

- Em ơi em nhìn xem mùa đào chín
Kìa đào chín rồi trên đôi má của em

- Mùa đào chín xin anh đừng lấy vợ
Đón dâu về chờ ếch gọi mưa đêm

Đáp lời xong, em thẹn thùng thúc ngựa
Vó quện sương mờ anh vẫn theo bên
Qua rừng quế cắn vỏ thơm ngan ngát
Thơm cả làn gió mát đến làm quen
Gặp ánh nắng áo quần thêu khoe sắc
Ôi! Như hoa xòe nở mặt trời lên

Ta đã tới. Chuyện riêng đừng nói nữa
Anh lấy khèn ra thổi tiếng vui chung
“Vui hợp tác” bạn Kinh, Tày xúm lại
Góp lời ca vào, buổi chợ thêm đông

Em xuống ngựa bước cùng anh vui vẻ
Bướm vờn theo ngực đỏ thắm hoa ngù
Khi em bước xòe bên bạn Mừng, bạn Thái
Sao như thông rủ cành, anh đứng ngẩn ngơ?

Kìa anh, bạn bè nâng chén chúc
Bọt sủi tăm trong hũ rượu đầy
Chúc đôi tay làm xanh nương hợp tác
Thoi rộn đầu sà, vườn ửng cam sai

Bình ngang trán nắng vàng pha ngần rượu
Khèn lại rung trong ánh bạc vòng tay
Không uống rượu em say làn gió mát
Lòng em cùng đồi núi ngắt ngắt

Bình ngang trán nắng vàng pha ngần rượu
Tiếng khèn rung trong ánh bạc vòng tay
Em dang hứa cùng anh vào tháng Bảy
Qua mùa đào, ngày cưới hẹn hôm nay

Khi tan hội, anh đưa em về núi
Ngựa hí vang đầu cất dốc lên cao
Anh ngắt lá thối kèn em theo tới
Nghe đâu đây đào rụng quả đầu

Anh đừng cương, lòng bán khoán lời hẹn
Tua áo này, em tháo gửi làm tin:
- Thôi đừng ngại phía lòng cha mẹ
Em yêu ai, cha mẹ để quyền em.

CÔ GÁI DỆT MƯỜNG VANG

Xanh vàng đỏ vàng
Tơ dệt trên khung
Nhà em trong thung
Đẹp đồng Mường Vang

Đầu nhà cảnh thơm
Hoe hoe bông nắng
Rụng trong cầu rơm
Rụng vào lòng máng
Em dệt giữa đêm
Thoi bay tới sáng

Ánh hồng vừng trán
Hoa dệt bùng lên
Làn tóc em đen
Vương làn tơ rối
Bồng bênh hoa nổi
Trôi trên biển chàm

Đỏ vàng xanh vàng
“Vườn hoa núi Cối”¹
Xanh vàng đỏ vàng

---

¹ Danh thắng có thật ở Hòa Bình, nơi cưới ngựa bắn cung trong tình ca Mường.

“Mộ nàng chúa Nguyệt”¹
Tơ chàm em dệt
Vàng xanh đỏ vàng
Em càng xinh đẹp
Giữa đồng Mường Vang.

Này đây cảnh non
Mùa xuân rục rờ
Hoa đào đầu ngõ
Hoa mơ giữa vườn
Hoa thêu giữa Mường
Bóng em ngồi dệt

Em dệt tình thương
Giữa ngày lúa trở
Thấy cơm Mường Vó
Thấy lúa Mường Vang
Go nàng tơ ngang
Thoi cài tơ dọc
Vừa mùa lắm thóc
Rơi trên khung vàng.

Mường Vang, 1965

---

¹ Công chúa người Kinh kết duyên cùng chúa Mường xưa, chết gửi xương tóc ở đất Mường trong truyện thơ dân gian Mường. Nay còn danh thắng ở đồng Thàng.

CÔ GÁI ĐAO GỘI ĐẦU

Bên củi khô tí tách hoa than
Châu đầu sơn¹ hơi lửa nóng ran
Xèo xèo sáp chảy vàng chân tóc
Bên ngoài bận nở đón xuân sang

Như thẹn thùng mặt úp vào tay
Người này ra, người khác lên thay
Dăm câu chuyện thì thầm như gió
Đầu ngả nghiêng mặt đỏ như say

Nước lá gội đầu sủi mắt cua
Vội, pha từng chậu cho các cô
Mẹ già nhìn con, phà khói thuốc
Tóc con rũ sáp óng như tơ

Lần đầu tiên lấy tay làm lược
Các cô chẻ rẽ tóc đường ngôi
(Cổ xuân ghen với làn tóc mượt)
Ra sau nhà rút trộm gương soi...

---

¹ Người Dao có nơi có tục sơn đầu bằng sáp ong, nay theo nếp sống mới đã hơi sáp ong chảy, gội sạch đầu và để tóc...

XUÂN BIÊN PHÒNG

Bản xuân bình yên
Đào che mắt núa
Bếp lửa ấm sàn
Em thêu bên cửa

Chiến sĩ trở về
Người ồ ra đón
Buộc cương bên rào
Bản xuân tràn nắng

Ngựa không muốn nghỉ
Bờm đẫm mồ hôi
Cao đầu ngựa hí
Gió ngăn lưng trời

Vòng bạc sáng cửa
Nắng liếp đón chào
Buông khăn thêu dở
Chè thơm mời vào

Ngựa ăn no thóc
Mũi thở phì hơi
Hí vang giục người
Chuyện vui đang nở

Cheo leo sườn đá
Người ngựa lên đường
Tuần tra biên phòng
Vó phi trong gió

Chân trời ửng đỏ
Bóng hút sao đèo
Dân bản trông theo
Chỉ còn chấm nhỏ...

Một chiều mưa bay
Tay ngừng kim chỉ
Nhớ tiếng ngựa hí
Người trong sương dày

Lắng nghe nhịp vó
Nghĩ gì trong lòng?
Khăn chàm thêu xong
Phải ai dừng ngựa?

NGHE CHIM QUENG QUÝ

Queng quý!

Con chim queng quý kêu vang
Nó kêu queng quý rộn ràng lòng anh
Mạ reo lá đã lên xanh
Con chim nó gọi nhắc anh làm mùa
Sang xuân ruộng mát hơi mưa
Đất kia bỏ hóa, để khô sao đành?
Tiếng chim nó nhắc em, anh
Con chim trong bóng nắng hanh ven đồi

Tiếng chim queng quý đầu rừng
Giục mùa lúa tốt đơm thưng cốm đầy
Khăn em từ lúc cấy cày
Đắm mồ hôi đã chuyên tay anh cầm
Hẹn nhau tới lúc “*khẩu tằm*”¹
Nhà em anh tới ta ăn cốm cùng

Con chim queng quý đầu rừng
Mùa xuân nó nhắn vui đừng mãi vui
Nó kêu nó nhắc từng lời:
Niềm vui trọn vẹn trong mùi cốm rang!

---

¹ Tục giã cốm ở miền núi.

Con chim queng quý kêu vang
Nó kêu, nó giục mùa màng, chớ quên!
Đến mùa cốm ngát tay em
Đêm nào giã cốm anh lên bản nhà
Khăn tay anh sẽ lấy ra
Buộc đầu sào sẽ đưa qua sân sào
Tiếng chày lay động trăng vàng
Khăn em bọc cốm, ủ ngàn mến thương

Tiếng chày lay động màn sương
Ngả về trăng sáng soi đường anh đi
Lắng nghe chày động bốn bề
Mấy mùa cốm nữa mới về cùng nhau
Hơi đêm ướt cả mái đầu
Trăng xanh màu cốm xanh màu tóc em

Tiếng con queng quý kêu đêm
Nhớ ngày giã cốm, đừng quên làm mùa!

CHỢ ĐỒNG VĂN

Mã Pì Lèng xe lên theo vách đá
Nắng vàng pha màu núi đất Đồng Văn
Mỗi đốm nắng rải trên đường đá lát
Tỏa ấm vào từng đợt lá sa nhân

Vui với cảnh với người đổi mới
Vui quả dưa vàng cô gái điệu trên nương
Nương dâu đã thay vườn hoa thuốc phiện
Dọc đường chen ngô lúa với kê vùng

Những bản Mèo¹ tuyết bay trắng mái
Mùa xuân về đào nở dọc sườn non
Giữa nương rẫy chập chùng như gấm trải
Đường xe lên đã xóa lối đi mòn

Rộn những chuyến hàng về xuôi, lên ngược
Muối, vải, dầu đổi lấy nắm, măng
Đưa về tỉnh chè, nắm hương, mộc nhĩ
Nhận cước cày lên mở ruộng bậc thang

---

¹ Tên gọi dân tộc Mông trước kia (BT).

Chợ Đồng Văn sáng rực dưới sương mưa
Áo khoe sắc như ngày đầu năm mới
Chân ngựa thồ theo nhịp khèn đi tới
Dậu đầy ngô đỏ ối cửa hàng cân

Xuống chợ đường vui, xa mấy cũng gần
Cô gái Mèo từ cổng trời bước xuống
Trong mây gió, váy thêu bay lượn
Chiếc ô xòe như một đóa hoa sen

Chuông đồng nhỏ ngựa rung quay nhịp bước
Giọng khèn về leo từng ruộng bậc thang
Khiến lũng xa cũng mơ về cảnh chợ
Chẳng cần phiên, vui khắp nẻo Hà Giang.

THÔNG ĐƯỜNG HOÀNG SU PHÌ

T
hương con ngựa thồ
Xe bon qua vục
Gãy chân ngã gục
Muối, dầu xuống khe

Thương nhà hẻo lánh
Chon von lưng trời
Núi rừng ngăn lối
Thu hẹp tình người

Em đi cùng anh
Mũi chèong cán búa
Bạt đồi rải đá
Mở đường ta lên

Em đi cùng chị
Lán cỏ sống vui
Bắt mìn mở lối
Lên tận cổng trời

Kìa mặt trời lên
Như là gương sáng
Như chiếc ô hồng
Cô Mèo che nắng

Nhìn từ xuôi lên
Người đi quê mới
Bãi hoang thành làng
Lúa non phơi phới

Con đường tám thước
Khai thông đất Mèo
Con đường xanh biếc
Chim chào, suối reo

Ô là cảnh đẹp
Khi ẩn khi bày
Màu ngô non thay
Màu hoa thuốc phiện

Ô là cảnh đẹp
Lưng trời xe đi
Hàng xuôi lên ngược
Hàng trên Mèo về

Ô là cảnh đẹp
Chân ta, đường mời
Đường thanh niên mở
Thênh thang bước đời

Con đường *slī, lượn*
Đường Hoàng Su Phì
Con đường mơ tưởng
Của em của anh
Giờ đang uốn lượn
Bay vào xa xanh...

QUÊ CỌ

(Tặng Cừ với một lòng yêu vị tha)

Đường về quê hương
Đất vừa tan sương
Bảy sắc cầu vồng
Lóe trên đồi cọ
Một cái mặt trời
Hóa muôn mặt trời
Xòe tia lá đỏ

Đây rồi quê hương
Tưng bừng phòng họp
Ngổn ngang công trường
Cọ che cọ lợp
Cọ dày san sát
Trên lớp em ta
Trên kho họp tác
Cọ lên khắp nhà

Chân đi bốn phương
Vẫn tìm gặp cọ
Mảnh tình quê hương
Trong làn trong gió
Trong chiếc nón vàng
Đưa giỏ Việt Nam
Vào lòng nước bạn...

Đường về quê hương
Cọ vươn đứng đón
Mở ô mở nón
Tỏa bóng yêu thương

Từ bé đã nằm
Gió đời ru vỗ
Như con cá liêng
Nắng hong bên tổ
Lót bằng lá cọ
Nó giống chúng mình
Trong lòng quê xanh

Hồn ta là đây
Kết với đất này
Khi ngừng hơi thở
Xin cho tấm dầy
Xẻ từ thân cọ.

Cảm Khê, 1966

LÀNG ĐÔN MỚI

Đôn Thư

“Đầu xã rau rong, cuối xã cua càng”
Ít đất hẹp làng
Dăm chiếc thuyền nan với con gò nổi
Hợp tác mở thêm
Đất gò chật chội
Rời Đôn Thư - Với lũy tre làng
Cán cuốc lên vai
Đi xây quê mới
Mênh mông đất rừng chờ ta tới
Khai hoang

Mây giăng trước mặt
Đồi khếp sau lưng
Núi xanh mây trắng từng từng
Lấp ló mái sàn chân đồi cỏ mượt
Gạo giã ven khe ì ùm cối nước
Thanh Sơn kia
Đón chào người dưới vùng xuôi
Lên với bản Mường
Khuya sớm vui chung

Đôn Thư ơi!
Ở đây đất rộng người thưa
Thả sức ta làm nên vàng nên bạc
Ta chăn lấy đàn trâu béo mập
Mé đồi xanh ngọt cỏ non
Ta tía ngô đầu rẫy
Gieo lúa cuối nương

TRÊN MẢNH ĐẤT CỦA TÌNH THƯƠNG

Bắt đất quay vòng mỗi năm hai vụ
Khi sẵn khoai thừa đủ
Đào giếng ngon cơm
Trồng tre mát ngõ
Cho bản làng thêm khói ấm mái êm

Từ bắt tay gieo hạt giống đầu tiên
Đũa trúc cơm măng, cành sim làm củi
Ở tạm nhà dân, sẻ san hạt muối
Nay bếp luôn hồng nồi cáng lợn sôi
Gà nhảy ổ kêu xen tiếng trẻ ra đời
Kê lúa vàng bông, cà-phê đổ hạt
Gửi về xuôi ít chè lam bánh mật
Của làm ra từ đất khai hoang

Đôn Thư ơi! Quê cũ biết chẳng
Những đêm liên hoan ối... a... tiếng hát
Mình hiện lên trong điệu mềm múa quạt
Theo tiếng nhị hồ cô Tấm bước ra
Rừng nổi trống chèo sênh, phách đệm lời ca
Cả những khi sương lam phủ dày đóng rạ
Đom đóm như sao bay quanh thềm nhà lá
Tỉnh giấc ru con cùng ngâm mấy câu Kiều
Hồn quê ấm núi ngàn đêm gió lạnh
Bếp bỗng rục hồng xua ngôi sao
bay ra thềm lấp lánh
Trong chăn dày màn gối trắng tinh
Giấc ngủ ấp iu làng bản quanh mình
Gà vỗ cánh
Gọi vùng đông rạng
Làng Đôn mới
Sân phơi tràn nắng.

THÁC BÀ

Ngày còn thơ con nghịch dao của mẹ
Sợ đứt tay con mẹ mắng khẽ
Nay bàn tay con xẻ núi mở đường
Xây đập đắp kè ngăn cả lạch sông

Ngày còn thơ anh chơi làm cọn nước
Thấy cọn bé xinh, em gấp giấy thả thuyền
Ngày nay, biển hồ nước sẽ dềnh lên
Anh làm đập Thác Bà, đặt vòng quay thủy điện

Bao kỷ niệm trên đất này lưu luyến
Hàng dạ hương nơi bới cát đắp lò
Mùi nếp nướng khi chia nhau từng hạt cốm
Tiếng con họa mi chào con yểng lú lo

Kỷ niệm ngày xưa đang biến thành niềm vui mới lạ
Rồi đây đồng Yên Bình hóa hồ thả cá
Núi Cao Khánh mù sương điện tỏa mặt người
Một nghìn hòn núi hóa đảo xinh tươi

Cam, táo, mận, đào trùn che ngói đỏ
Dây điện như dây rừng đi về phố chợ
Điện Thác Bà tỏa xuống cả miền xuôi
Miền núi không có bóng đêm sáng đất, sáng trời

Điện theo ta đi lên quê mới
Điện cùng ta vỡ nương vỡ bãi
Sấy khô chè giúp đỡ chân tay
Đất rộng, làng to, điện sáng tựa ban ngày

Về ngôi Thia, cam Yên Bình lại mọc
Qua Trái Hút, Y Can, lúa rừng chín bên đường
Đi, mẹ ơi đi, nhường đất lại công trường
Thôi chớ tiếc búi vầu, cội mít

Quay đầu lại nhìn kia dọc ngang trời biển
Điện như sao, phấp phới rừng buồm
Đi, em ơi nơi hàng dạ hương
Xưa có bóng em anh chia nhau bông lúa nếp

Con thuyền giấy em gấp cho rất đẹp
Nay thành thuyền máy giữa đường non
Cạn nước xưa hóa tước bin điện nổ giòn
Ta ra đi, cho ngày về thăm quê cũ

Có hồ chói mặt gương, đường cam bóng rữ
Em cùng anh lại thêm những ngọt ngào
Giữa mùa hoa trái nở với trăng sao
Có bóng điện lồng quê rừng xanh biển.

Yên Bình, 1966

NAY MÌNH HÁI QUẢ
(Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội, 1972)

BÊN BỜ SÔNG LẤP

Năm nao bờ sông Lấp
Bóng đuốc hồng bóng em
Cùng lấy nước năm mới
Cùng nghe gà giữa đêm

Truyền tởn thư Hai Mối¹
Mong đẹp tình Hùì Nga²
Chim câu đồng bay mỗi
Báo lòng anh phơi phơi
Tuổi đầu xuân như hoa

Khi đồng rực vàng lên
Cho núi Vành thấp xuống
Cho xóm vó nhỏ đi
Cho bản mường ấm cúng

Anh vào đội công chiêng
Xéc bùa vui quên mệt³
Qua suối nọ đồi kia
Bính... bông... khăn... tiếng nhạc

Đội công chiêng xông đất
Qua mường nọ mường kia
Thăm cô Chím giương nỏ
Thăm cái Ủn học võ
Thăm chị Nàn ngắm bia

---

^{1,2} Tên các nhân vật trong truyện thơ dân gian nổi tiếng của dân tộc Mường.

³ Xéc bùa: Điệu thơ hát chúc tụng ngày xuân của người Mường.

Đội công đi qua vườn
Nhà em đón hát trả
Mâm hồng soi ửng má
Thịt đầy lá, mời ăn

Ngưỡng cửa anh hát chào
Em thấy mùa xuân tới
Lên thang mà chưa vào
Sợ lòng mang quyến luyến

Ngõ ngang khăn áo trắng
Như mặt nở khắp cành
Tảng nhìn em lơ đãng
Sẩy chân gãy cành chanh
Tảng nhìn hoa đầu ngõ
Say, ngả nghiêng màu xanh

Em hỡi, xuống cùng anh
Theo đội công đi khắp
Ta đến mừng hợp tác
Chào gái ba đảm đang
Chúc trai ba sẵn sàng
Khẩn hoang và nhập ngũ
Chiến công như hoa nở
Về Vang, nghe *thường, rang*¹
Rượu cần cho phép sấp
Hũ men ủ trấu vàng
Cho lòng say tiếng hát

---

¹ *Thường rang/Xuồng rang*: Là điệu hát giao duyên của nam, nữ dân tộc Mường.

Ô khăn vàng thiên thanh
Nền ngực em ngũ sắc
Cùng gái mường đẹp nhất
Đón trai mường về thăm

Năm nay về sông Lấp
Nghe “*thường*” thương nhớ thương?
Nhớ chóc gà, xôi móc
Pụp! Klung! Chày nện sương

A! Em đẹp lạ thường!
Hoa đào bay đậu cửa
Nặng lên từng bậc thang
Khoe ổ tròn trứng nở
Nghe “*thường*” thương có thương?

Sáo ôi và làn môi
Cho lòng em réo rắt
Như hội chưa hề tan
Sắc hoa và sắc người
Gặp nhau bờ sông Lấp

Sáo ôi và làn môi
Váy rồng lửa ánh đuốc
Tay chần chừ vục nước
Sợ vỡ hình em anh!

KHUỐI SAO

Sưởi Khuổi Sao không lạnh nữa lúc hoàng hôn
Bước chân về thấy rêu đá mát hơn
Bông hoa dại soi nước tràn hơn hở
Lòng cát lắng đọng đưa từng rế cỏ...

Sưởi Khuổi Sao đêm nào tiếng chày nhẩn nha
Buốt không ngủ, người về còn ngẩn ngơ
Nơi sưởi lạnh con lòng quăng không sống được
Nằm trong màn nghĩ thương đàn nhện nước

Sưởi Khuổi Sao thôi lo về gió đông
Hết sợ mùa xuân người yêu đi lấy chồng
Tình như nước xanh và rừng xanh thăm thẳm
Người đã đợi chờ trong ánh sáng chờ mong

Về trong tiếng thủy điện reo, gió thì ào ào
Mặt trời cứ tối dần, hồ vục ánh sao
Trưởng đêm mưa ngọc và quanh mình mùa đóm nở
Như tranh sáng với ráng chiều, hoa đèn rực rỡ

Về, cứ ngỡ ngàng nơi cắt rốn, chôn rau
Cô thợ nghĩ tay máy, gảy đàn tính giọng thấp cao
Suốt ngày con chim khướu chưa ngừng kêu theo điệu hát
Mát lòng ta đứng xem đàn nhện nước

Suối Khuổi Sao soi ai ngồi bên người thương
Trong vắt lòng ai sóng sánh tình quê hương
Hoa trong vắt lóa ánh đèn
Đàn nhện đùa rung động
Ôi Khuổi Sao tràn đầy cả lượng đất trời mở rộng.

ANH GIAO THÔNG MÈO VỚI CON NGỰA CHIẾN

Mỗi khi đi giao liên
Cưỡi lưng ngựa bồm đen
Vó cắm trên đầu núi
Nhìn xuống vùng Mường
Nhìn xuống làng đuôi con suối
Nhìn về Thủ đô
Mười năm tỏa điện dôi theo

Anh giao liên Mèo
Lo Thủ đô chiến đấu
Không có dải Trường Sơn làm vách
Không sương trắng bao phủ phố đường
Không lá rậm bóng rừng, ngựa trang sao được
Làm sao giữ trái tim hồng Tổ quốc?
Nay đài báo tin thẳng to nghe càng mát ruột
Đi, báo vui, trán anh nhỏ giọt
Ngựa hí vang phi nước đại tự hào
Đến Phiêng Quai
Anh mở túi cho ngựa ăn nắm ngô tằm mật
Mấy con chim liệng chao, hỏi tin vui trước mặt
Lá ào ào như diễn lại chiến công

- Ừ, Hà Nội không có núi che chập chùng
Nhưng Hà Nội có tấm lòng sắt đá
Trái tim Tổ quốc ở trong lòng dân tất cả
Tất cả máu dân mình đều chảy về tim

Vây lúa vàng sông Mã ráng chiều treo
Sát bên yên lưng rồng lượn núi bay theo
Đi, chào ngô lúa dậy thơm mồ hôi đất
Thấy đưa nước mình lên nương tới cùng đoàn sản xuất
Về Pà Cò, Hang Kia
Anh gặp bạn bè du kích
Súng bông mai giờ chẳng để săn nai
Thả dây rừng cho nó bò leo tìm phi công rơi trời chặt

- Oì con ngựa bờm đen
Hãy chạy theo sét gió
Ta giật cương, mào cong cổ
Cùng ta đi báo chiến công
Thủ đô ta trái tim Tổ quốc anh hùng
Đã bắt gọn giặc trời
Loạt đạn đầu bắn tan “Thần sấm sét”
Trên lưng ngựa chiến
Tin đi nhanh, khắp bản làng đều biết.

CÒN NGOẢNH TRÔNG VỀ BÔI

Ngước mắt trông về Bôi
Thác Dốc Cun đổ dựng
Mưa thốc lũ xuống đồng
Nước Nho Quan, Gia Viễn
Đang đánh chìm Yên Bồng
Nước bay tung nước rú
Cuốn muôn thú theo trôi
Sa lòng sông hung dữ
Hổ vượn không kịp ngoi

Gió bão lại hòa theo
Từ Cao Phong mưa trút
Lạc Thủy trắng theo nước
Bỉ Đồi dài tiếng kêu

Ngước mắt trông về Bôi
Nhớ đoàn quân đầu bạc
Giăng hàng đẩy nước lui
Hạt giống chua lại mọc

Trắng màu sương mái tóc
Làm “xanh đường xanh nhà”
Rừng vượn lên tránh bão
Vườn xanh theo phù sa

“Xanh đồng lại xanh đồi”
Lá xoan đào xòe nở
Trâu ngọt mồm sữa cỏ
Vắt vẻo tình bí bơi

Đàn trăm lợt nũm chài
Sông xanh thả ròng bạc
Soi mặt xuống mình phai
Núi đồi lên tiếng hát

Nay về Bôi tắm mát
Bóng phi lao xào xạc
Khách cũ nhìn no mắt
Cánh đỏ vàng bướm chao

Ngày đưa rùng về xuôi
Nghe tiếng chim kể chuyện
Bên sông tiếng chày nện
Tình sông nước bồi hồi

Nước tuôn vàng tuôn bạc
Trái gắm vóc ra mời
Lòng đến nơi rẽ khuất
Còn ngoảnh trông về Bôi...

ĐI GIAO CAM

No mắt không kịp nhìn
Tưởng cây còn nhỏ trái
Thờ cam ra Điện Biên
Ngựa khỏe thờ mới nổi

Cam Mừng Pồn rất thơm
Tỏa ra hai sườn núi
Ngựa cuốn vó bon bon
Hí vang về chợ mới

Trước có bốn tháng ngô
Sau thêm sáu tháng lúa
Nay cam thêm một mùa
Cơm đậm mùi thịt cá

Ừ! Tính điểm bằng thẻ
Mười thẻ là một công
Nay số cái, bản vẽ
Việc nước ghi đầy dòng

Chịu các ý¹ học chăm,
Thạo tiếng Mèo, tiếng Thái
Nay đến chữ phổ thông
Cũng đọc hay viết giỏi

Học trồng lúa trồng cây
Phải tìm nơi hơn hẳn
Gái hợp tác ngày ngày
Vào nông trường kết bạn

Cam Mừng Pồn giao bán
Tận cửa hàng thu mua
Màu cam lên má ửng
Đường đỏ rực màu trưa...

---

¹ Cô (tiếng Thái).

BẢN SÂM

Tôi qua bản Sâm
Ngủ lại bản mùa xuân vui bếp lửa
Mây muốn sưỡi nhò, lững thững ghé qua song cửa
Đồng cỏ nghe... tiếng sáo hện người yêu
Thung sương đầy, dàn lên như bát sữ

Cô em kể: Mùa xuân xưa, theo mẹ đi xuyên núi
Đào củ mài và tìm củ chuối
Chiều rét run mẹ cởi áo nhường con
Rồi tránh tối, hai mẹ con về, bụng đói

Cái thời đã xa, cột nhà quăn queo một rỗ
Mái xiêu, gió xuân du cũng đổ
Nước mắt mẹ nhòa cùng mùa xuân
Ước được như nai rừng sẵn cỏ non mà ăn

Ờ, nay tôi ngồi vui
Chủ nhà mời ăn xôi
Lại “bánh trưng”, “bánh đuôi én” - kêu no rồi
Còn ép thêm bát bún cùng măng nhồi thịt
Lửa còn ấm, còn giữ tôi vui ngồi

Nghe tiếng xuân về vỗ nhẹ vào phen cửa
Trang giấy trắng
Tôi hồi hộp như rừng đang thở
Bài thơ tôi ghi
Gió trộm lật lên
Nhà đã vắng yên
Còn tôi, vẫn ngồi không sao chợp ngủ
Thơ nói cạn rồi những cảnh xưa nay, xa gần, mới cũ...
Mà cái no ấm của bản Sầm vẫn nói mãi râm ran.

NGHE ĐÀN TÍNH CAO BẰNG

Giữa sàn lửa đỏ nhóm lên
Ngoài kia gió quạt hơi đêm la đà
Cửa vầu thấp thoáng bông hoa
Khói thơm tỏa nguyện lời ca dịu dàng

Tiếng thanh từng giọt sương vàng
Tiếng êm như suối ngân vang nẻo rừng
Say hoa, cánh bướm ngập ngừng
Hồn quê đã ấm, tình rừng ấm thêm

Lên Pha Đin

Tôi đã gặp một bình minh áo đỏ, dải vàng
Nằm trên giường nhung thắm
Đầu ngả trên gối bông trái trắng
Da phơi ngang trời đất ửng hồng
Kia cánh nhạn dẫu muốn theo cùng
Mới bay đến lưng chừng đã mỏi
Nhạn ơi, sao bỏ lỡ độ đường?
Ngọn trúc đâu? Đâu chim rừng hót gọi
Bướm cùng hoa cũng cách dưới mấy tầng...

Lên Pha Đin

Chỉ có đất quàng vai đứng
Nghiêng mình trông xuống bản làng xa
Lại tưởng cưỡi ngựa rồng bay lượn
Tổ quốc hùng cường nâng bổng hồn ta

Một tia nắng đầu thu hoe vàng trên đất đá
Gợi nhớ đoàn người áo mỏng, qua Pha Đin
Đang tuổi yêu đời đi đánh giặc
Hành quân năm trước chưa ai quên

Hành quân xa, hành quân xa xa tấp
Hò và hát qua Pha Đin đuổi quân xâm lược
Chân nối chân đạp lún đất rừng
Đường khét hơi bom nắng thêm hầm hập
Gió Lào thổi bốc bụi mù tung

Tôi đã cùng đoàn quân xưa vào Điện Biên Phủ
Chở đạn qua đèo sụn lưng ngựa
Từng quãng đường giặc dội lửa bom
Đá gan gà vụn như là bột nhỏ
Bột đất dẻo, dẻo như hồ quánh
Dầu cho chớp nhập nhoàng mưa đổ
Lút lưng “voi” lên ngả vai người
Đội hình giặc đã căng ra, ta đánh
Hôm ấy lá ngụy trang phủ đất trời

Quân băng qua đèo như nước lũ
Đất trời nép nhau nghe voi gầm
Miền Tây sáng rực áng mây hồng
Đỉnh biếc chói sao vàng cờ đỏ

Giờ đây, lưng đeo ta còn đi
Vết bánh xe hằn ngày chiến đấu
Vớ sức ta kháng chiến trường kỳ
Bước lịch sử chân tiếp chân nam nữ

Hỡi đoàn địa chất men sôi reo
Túi đầy mẩu đá xốc vai đeo
Lòng của miền Tây mà hiểu thấu
Khi về mơ ước cũng về theo

Lên tột đỉnh tưởng chỉ có đất trời
Nhưng qua Pha Đin càng thấy gần người
Dấu pháo kéo đi càng in rõ
Ánh hồng chiến thắng khắp nơi

Bao chiến sĩ hành quân năm ấy
Mở đường lên cho ta hôm nay
Nơi tiếp giáp trời xanh cùng sắc đất
Tôi xin đặt môi hôn lại những dấu giày.

QUA MỘT NGỤM CHÈ ĐẬM

Ồ! Cuộc đời mới đậm đà sao
Một ngụm chè thơm câu chuyện ngọt ngào
Tôi ra đi rất nhớ rừng xanh biếc
Nhớ tay đưa nước, nụ cười chào

Nhớ suối nông trường nắng chói chang
Xa xa chè nở xếp theo hàng
Búp non nhánh thắm hồn tươi mát
Một tiếng cười bay ngang chén vàng

Lá chè sinh nở với lòng tôi
Làn mây lưu luyến quấn lưng người
Nâng chén lòng tôi nô nức uống
Uống cả tình thương thấm vị đời

Như hẹn cùng tôi có núi non
Bạn tôi xinh lắm, cái vai tròn
Áo chàm sắc núi cùng xanh sắc
Lòng chén lung linh đôi búp con

Khướu hót từ đâu xa rất xa
Uống vào như uống cả mùa hoa
Nghe chim mà tưởng người trong giọng
Có thể nào quên câu hát ca

Mới biết hương trời cái núi non
Chén mời xinh xắn ngón tay thon
Rừng ơi giữ mãi tay ai đẹp
Hái búp chè qua bao sớm hôm.

GIÓ TỪ Ô QUY HỒ

Gió từ Ô Quy Hồ

Gió thổi tràn bụi nóng

Gió hun da tóc khô

Đi tới đâu cũng nghe gió lộng

Hỡi gió đỉnh Hoàng Liên, ta nhớ suốt bốn mùa

Nắng Hoàng Liên nhuộm đỏ màu thu hoạch

Hết kỳ hoa trắng đến vụ quả hồng

Mắt em ngước nhìn qua tia nắng

Trong tiếng ve đàng dặc không ngừng

Môi thắm quả mọng tròn húng đầy nông bán nguyệt

Thoăn thoắt tay em đưa giữ lá cành

Từng chùm quả nghe rơi lách tách

Vui so điệu nhạc giữa mùa xanh

Gió hôm ấy lùa qua tay em hái

Rồi lang thang đi khắp nông trường

Gió mang hương từ Hoàng Liên về nhà máy

Còn quần chân anh trên những ngã đường

Với giọng em ca trong mùa hái quả
Tay vít cành vít động niềm thương
Mỗi ngón tay như cánh hoa cúc nở
Em hái cả niềm vui Hoàng Liên Sơn

Gió bay, gió bay từ những đâu
Trước mỗi cành cà phê anh còn nghe gió
Nhớ cả hương trên bàn tay nhỏ
Em hái hồn anh trên mỗi ngón tay thơm
Phút tằm ngàn quên cả suối reo vang.

VỀ NGÂN SƠN

Lướt ngang mây vắt vẻo lưng trời
Nhìn vách đá, trúc vàng vẫn thẳng
Tiếng chim “chóp bóp” như gọi mời
Hút néo lâm trường che bóng nắng

Kia mỗi gốc măng rừng nhú lên
Gọi lòng ta bóng dáng đàn em
Nhớ trưa chém rẫy say mùi cỏ
Nhớ sớm đào mai, lạc bóng chim

Chân náo nức vượt qua đèo Gió
Ngân Sơn hút sâu trong bản nhỏ sương mù
Bống hiện lên bạt ngàn hoa chuối đỏ
Bức tranh rừng sáng rặng cả chiều thu.

NA THƠM

Có anh đầu biên cương
Bản mường được yên ấm
Sắc lúa vàng trên nương
Ngày, trời thêm trong sáng

Giặc đã dẹp tan rồi
Vắng tin về hỏa tước
Nhưng, ngựa vẫn rời tàu
Hí vang lên bản Pắc

Cao su trong vườn ươm
Nhựa ứ cành san sát
Xanh một vùng Na Thơm
Bóng đoàn quân sản xuất

Cô Mèo thích chụp ảnh
Khéo chọn cảnh nông trường
Mượn đàn bò bộ đội
Điệu! Khéo vờ chăm nom!

Thảm mỡ màu rộng ra
Hổ thoi rình quanh bản
Gạo, muối, rau... đầy nhà
Còn thờ về xuôi bản

Chim đưa thư ríu lông
Cây rơm vàng mới chắt
Hương lúa mùa ngan ngát
Làm dịu bớt gió Lào

Bạn Pa Thét qua thăm
Bữa cơm mời nóng hổi
Giáp giữa trời biên giới
Như mái che hai nhà

Na Thơm, ơi Na Thơm
Khi núi hòa mùa xuân
Trộn lòng ta man mác
Nên một vùng rất thơ
Trên góc trời Tổ quốc...

MỘT ĐÊM LĂM VÔNG TRÊN THẢO NGUYÊN

*(Tưởng nhớ toán hậu quân mưu trí đánh lạc hướng kẻ thù,
bảo vệ cho Tiểu đoàn 2 Pa Thét Lào đã phá tan vòng vây phá hủy)*

“Nhân loại hãy sáng suốt”

PHU XÍCH

... **T**hế giặc đông dần, vòng vây đang khép lại
Và Tiểu đoàn 2, bên tình dân quyến luyến
Sao vẫn điềm nhiên tiếp tục cuộc liên hoan?

Kìa “Ngọc-báu-tỏa-hào-quang”¹
Một nửa nụ cười hé hàm răng ngọc
Và “Hoa-tỏa-hương-đồng”² trâm cài lệch tóc
Với “Đỉnh kim - cương”³ uyển chuyển chao mình
Các em có biết chững lính hữu đã vây quanh?

... Giữa cỏ mật, đêm nay dù nhỏ máu
Quyết như hoa, xin giữ vẹn mùi thơm... mà chiến đấu
Nào, cất cánh lên như cành nở Chăm-pa
Lăm vông hơi... Lăm vông hơi⁴ - dẻo tay ngã
Ta giam tai mắt quân thù vào câu ca điệu múa.
Hồn ta dôi theo Ngươi⁵ và đồng đội
“Ngọc-báu-tỏa-hào-quang” ơi!
Em nhớ ai mà chớp chớp hàng mi
Lăm vông... Lăm vông... Lăm vông hơi!
Em nâng chén chào Samakhi⁶ vời vợi.

^{1, 2, 3} Các gia đình giàu có ở Lào có tục đặt tên con gái bằng nhiều chữ ghép lại.

⁴ Từ đệm đồng thanh khi múa Lăm vông.

⁵ Chỉ Hoàng thân Xuphanuvông.

⁶ Đoàn kết (tiếng Lào).

Từ mái tóc xanh, thôi rượu đỏ vai nghiêng
 Tiếng em hú như gửi đến ai riêng
 Khi “Hoa-tỏa-hương-đồng” sẽ sàng nếp váy
 Lính hữu đồn quanh mắt nhìn không kịp nháy
 Bỗng nhè say một tiếng gọi: “Mê chết ta thôi!
 - Nửa đi, nửa đi, đừng dừng lại, Báu ơi!”
 Ừ, ta vẫn múa cho vui lòng ai tán thưởng
 Và thân Ngọc Báu cong như dòng mây uốn
 Tay chao mời, miệng hát Samakhi
 Tiếng mõ chòi canh vẫn đều đặn ngoài kia
 Súng lính hữu trẻ tràng theo nhịp hát
 Chúng yên trí đoàn vũ trang trong túi thắt
 Cứ thả hồn quanh “Ngọc-báu-tỏa-hào-quang”...
 Khó nhìn ra đôi mắt ấy tỏa cảm hồn.

Quan cảnh tỉnh đưa Xuphanuvông có thoát?
 Đến bao giờ được bỏ vào đầu giặc?
 Múa, các em ơi, nửa, nửa!
 Tóc điểm bông hồng, đôi tay nhẹ đỡ
 Cán bộ chưa lên mặt hiệu! - Tránh không nghi
 Chào Samakhi! -Samakhi!...

Bỗng vang lên nhịp vỗ tay đoàn kết
 Và tiếng Ngọc Báu phát lên như cơn sốt
 Trời nổi đông, rừng động gió ào ào
 Quân địch không ngờ, như đang giữa chiêm bao
 Khi vớ súng gào lên chống cự
 Chúng chỉ kịp thấy những bàn tay múa
 Vạch một con đường máu, lao lên
 Sơn phấn chan hòa dững khí trang nghiêm...

Vượt sau rớt vòng vây,
Ngọc Báu với Kim Cương ngã xuống
Như đôi sao từ trời cao say rụng
Và tiếp sau là “Hoa-tỏa-hương-đồng”

Giọng hát ấy nay đã im vắng
Nhưng giữa lòng dân Sầm Nưa giải phóng
Chiều thảo nguyên mặt trời xuống Na Kai
Như kim cương lóng lánh giữa vòm mây
Lại nhớ đến những ngôi sao
đêm nào rụng xuống
Cho màu cỏ biếc màu tơ trong gió lượn
Như cuốn theo cành “hoa-tỏa-hương-đồng”
Ôi những những bông hồng tươi đẹp nhất các Lăm vòng

“Hoa-tỏa-hương-đồng”, Ngọc Báu, hỡi Kim Cương
em sống mãi
Với ánh đèn khu giải phóng đan hoa
Hoa Chăm-pa! Chăm-pa
Với hương bay rục cả rừng già.

BỐN MƯỜNG ƠI LẮNG NGHE

Hỡi, gái bốn mường
Bạn kết nghĩa nữ du kích Gia Định - Củ Chi
Ơi, trai Thu Phong, Kỳ Sơn
Ngừng tay cày bừa rơi máy bay Mỹ
Mường Thang, Cao Phong, Vĩnh Đồng, Chi Nê, Lạc Thủy
Trên đồng, trên sông hãy lắng nghe loa gọi bốn mường
Hãy nghe tin miền Nam đồng khởi
Đánh vào Khe Sanh, Kon Tum, Đà Nẵng, Huế, Sài Gòn
Quân giải phóng lùng vào bắt cọp beo ngay tại hang
Máu đòi trả máu thỏa lòng trai gái anh hùng giết giặc
Các ửn ơi, bên dòng sông Bôi nở miệng tươi cười
Lính đế quốc đang vĩnh biệt ánh mặt trời
Nghe Khe Sanh lũ quạ kêu vỡ đàn
Quân nguy đóng khuôn trong cơ ngũ rụng rời
Mặt xanh xám nghe tiếng gọi quê hương, quay súng
Hỡi em dệt vá khăn, ngừng tay thoi nghe tin chiến thắng
Nổi cồng khắp hậu phương lớn chúng ta
Đua sức cùng tiến tuyến, chân theo chân trực chiến
Như nước lũ sông Đà, sức làm gấp hai, ba

Hỡi trai gái bốn mường
Buổi chiều nghe loa, đời đỏ thắm hai sườn
Đánh chiêng vọng từ cánh đồng Mường Động
Trong đám lúa xanh trời xanh lẫn lộn
Nghe loa chiến thắng bốn mường ơi
Mau nổi cồng lên thôi
Kìa Mường Vàng đã đổ lại, đánh chiêng gọi
Các anh Mường Bi
Tóc em tôi thơm hoa rừng, ngực đỏ hoa lụa bắn thi
Bốn Mường đỏ, tiễn đưa nhau lên đường đánh thắng

Nào trai gái mường ta đâu
Súng nạp đạn, kiếm sáng rời vỏ
Tay chắc giữ núi rừng
Sẵn sàng như tên lên rãnh nổ
Góp sức cùng miền Nam thít chặt vòng vây
Trong ngoài như thể chẻ tre, giết giặc...
Nổi cồng lên, đón tin chiến thắng lắng nghe
Hỡi anh sẵn sàng
Hỡi chị đảm đang
Sức ta đi lên như bão tố...

BẬT BÔNG

Hoa bông

Hoa bông bay

Trắng muốt như mây

Tiếng cung bật

Đôi mắt nhung với môi hồng như say

Bên khung trời xanh biếc

Nắng hoe đầu thu tia nắng liếp

Bập bưng! Bập bưng!...

Hai bàn tay tha thiết

Nhịp nhàng tiếng cung

Bập bưng!...

Có ai ngờ đôi bàn tay như hai cái bông

Nở từ trên nền tuyết

Đã nổ súng bắn tan Thần sấm sét

Hoa bông lay

Trái trắng đôi tay

Tay vẫy người yêu ra tiền tuyến

Giờ đây ủ những niềm thương thầm kín

Hoa bông lay tỏa bay
Mang lòng theo nhớ ai
Qua đồng vàng mênh mông năm tấn
Qua đồi chè ngát hương

Thương bàn tay đắm đang giữa mường
Bập bùng trắng muốt
Điệu múa Mường Lay
Mang một tình thương ngày ngày không dứt

Hoa bông lay, tỏa bay
Hương bàn tay đắm đang giữ mường
Hương tình thương
Gửi người nơi chiến trường.

DỆT VẢI

Đêm gọi nhiều nhớ thương
Giữa rừng xuân lá biếc
Cô gái Mừng Vang
Vẫn không rời khung dệt
Bên em vẫn hồng hào lửa bếp
Nền vải rung lên
Đan cả vào lòng em tha thiết
Như con én vàng
Chao trong trời biếc
Con thoi lẹ làng
Thả dài đuôi mắt
Con thoi bay lại
Vàng theo tay ngà
Tình em mê mãi

Bống dâu đây tiếng khèn như mùa xuân
Vương qua đôi mắt đen ngập ngừng
Khiến con thoi muốn dừng cánh lại
Hướng theo bức màn thêu ngoài trời đang trải

Mắt đen chợt nghĩ đến ai
Trong quầng xuân trắng hồng như hoa đào, hoa mai

Và con thoi lại bay
Tấm vải dài trong thềm kín
Ứng màu da trắng mịn
Thơm thơm mùi hồ

Cho kịp ngày mai về phương súng nổ
Con thoi chẳng ngủ
Chớp trong ánh đèn
Con thoi - con mắt
Thức suốt trong đêm.

LÊN TẢ KHOAN

Nước nứa và nước chuối
Uống đỡ khát dọc đường
Dù gió Lào có thổi
Lũ cản chân không chồn

Xưa đường này phục kích
Vắt bắm cắn cổ vai
Nay đường rộng xe phóng
Một ngày bằng trăm ngày

Xe chở dầu chở muối
Liềm búa và thuốc Lào
Vải xanh và giấy bút
Cho công nhân vùng cao

Mời đi lên Tả Khoan
Không lấy hoa thuốc phiện
Được ăn bởi Long Nhan
Ném vừng xôi trứng kiến

Đường đi chợ trăm cây
Thối cơm đùm cơm gói
Thăm nông trường ở đây
Nhấp trà thơm cá gói

Đây mùa nào thức ấy
Quả đào như nắm tay
Đừng quá no lê, hoắc
Ăn bánh lừng tiêu cay
Uống cốc sữa cà phê
Nhìn xuống dòng Nậm Pắc
Nghe chuyện ai đã thề
Ở lại cùng Tây Bắc

Gái Hà Nội yên vui
Vớ rừng chè lá biếc
Vì thầm yêu một người
Thương cả tiếng ngựa thét
Lợn gà đàn... trăm con
Có lo gì cỗ cưới
Đồn biên phòng liên hoan
Chỉ nhắc: - Đừng phí muối

Thôi, mời lên Tả Khoan.

GIÀNG MI

T iếng chuông ngựa loong coong...
Rắc tiếng đồng trên đường dài bạch dương
Rời lẩn vào hàng xau xau, lá đã khoe màu đỏ
Lại vòng qua lưng đồi, thông ngàn reo cùng gió

Mấy Tết rồi, Giàng Mi đi làm dâu
Ở bên đất chồng, nhớ nhà ẩn rừng lau
Nay về mẹ, lau không còn thấy nữa
Chỉ thấy cây trồng xanh với ngàn xanh cùng một màu

Con dốc cát đầu
Trong sương, tiếng đồng nhỏ
Ơ cái nắng vàng trời, mở phong thư lụa
Mùa xuân, mùa xuân mang Giàng Mi về thăm nhà
Ngựa lạ đường non, gặp ráng chiều thoa kim nhũ
Đâu đây, mở chim khách gọi hoài
Sườn non mặt trời còn ngó
Những rèm cửa mây nhà bản hồng hào ngói đỏ

Về mẹ
Áo chàm không bốc gió
Cây... lại cây... cây che quanh nhà
Vầu lại vầu... trúc ẩm sương sa
Muốn hỏi Giàng Mi ước mơ gì trên lưng ngựa
Tiếng chim khách cũng thúc hồi
Cô đã về đất mẹ
Đi giữa hàng chè có tiếng thông reo nhẹ
Con dao vỡ bên yên
Dây lưng như dải bướm lượn trong quầng lửa đèn
Bao nhiêu tiếng chào quen vọng ra ơi ới
Tại chim khách cứ gọi
Làm bỡ ngỡ cả lòng người, mấy năm trời đi xa...

Rõ! Cô em ngỡ ngàng trông quanh toàn cảnh mới
Cả tóc mẹ cũng trở lại mượt mà
Khiến Giàng Mi về
Không kịp nhìn vườn đào cũ đã đầy hoa.

CHIẾC BÁNH ĐUÔI ÉN

(Tặng các chiến sĩ Công an biên phòng)

Nhìn phía trạm biên phòng
Nhà nhỏ giữa đêm đông
Gió thổi và mưa rít
Khẩu súng canh lửa hồng

Thương anh hàng đêm qua
Khí rùng ẩm sương sa
Gióng cương đầu non lạnh
Vó ngựa át tiếng gà

Quà xuân muốn tặng anh
Chọn từng lá nõn xanh
Đổ đỗ vàng gạo trắng
Em gói tới thêu canh

Năm trước bản nở hoa
Anh mãi bận tuần tra
Em gặp mời, anh hẹn
Vẫn chưa ghé thăm nhà

Năm nay xuân chiến thắng
Em gói bánh chờ anh
Những chiếc bánh đẹp nhất
Tình đậm màu lá xanh

Lạt dẻo ghép từng đôi
Bánh đuôi én tặng người
Chờ buộc bên yên ngựa
Nâng “cánh én” ngang trời.

NƯỚC VỀ LỤC KHU

Lục Khu, Lục Khu
Chập chùng sau trước
Động đá mây mù
Cỗi cằn đất khát

Ông cha hỏi nhau
Nước lẫn vào đâu
Mà tìm chẳng thấy
Trời chẳng cho lấy
Hay ma nó làm?

Heo hút bóng người
Lo từng giọt nước
Vợ không lấy được
Đâu chẳng muốn về
Theo chồng gái đi
Chọn nơi có nước
Tắm, mời khách trước
Chủ đành rửa sau
Trẻ, già lần lượt

Nay tay cháu con
Phá lèn khơi giếng
Xây bể đầu non
Ngang trời nước chuyển

Lục Khu, Lục Khu
Đã vang giếng gầu
Lúa xanh niềm nở

Hoa đào rợp ngõ
Hoa lê ngập vườn

Tình Khâu, Lam Sơn
Chén chào địu ngọt
Tay cô dâu rót
Hay chàng rể nâng

Mời lên Tà Ngàn
Nghe nương róc rách
Chày khua nước hát
Xanh đồng xanh cây

Mời lên San Hai
Nương đầy búp tuyết
Chè xao trên bếp
Thơm vào ấm chuyên

Động trời mới lên
Soi vào mắt giếng
Cái nhìn lưu luyến
Trần đầy mi xanh

Uyển chuyển cây cành
Đá thành màu mỡ
Tiếng quyên gọi nhớ
Nước về cá lên¹
Người mừng được nước
Ơn Đảng mãi truyền.

---

¹ Dịch câu của người Tày: “*Nặm mà pia khỉn*”.

QUẢ BỒ HÒN

Ngoảnh nhìn con sông La êm xuôi
Đầu nguồn rồi, còn phố gỗ đỏ tươi
Lòng lại nhớ cỏ cây
Mang màu biếc của lòng người

Một sáng nào thu xanh rõ xanh
Vội cái lửa đêm nào hồng thâu canh
Ta cần gỗ lâm trường cho trẻ làng đi học...
Lên lâm trường
Em tặng cho quả bồ hòn đi rừng, thôi sợ vất

Một mùa xuân thánh thót tiếng vàng anh
Trong đồi cà, chồn ăn trộm quả chín tới
Nhìn lộc non run rẩy vườn ươm bên đường mới
Một “thôn lâm nghiệp” ngõ quê mình

Đón khách đường xa, cất rượu dâu, em mời
Nơi gặp gỡ, điệp trùng cây ngăn ngắt
Tình rừng thoáng từ trong điệu hát
Đất đỏ vườn ươm càng đỏ vào ban trưa
Giấc ngủ càng sâu trong phòng gỗ mát

Em tặng tôi quả bồ hòn đi rừng, không sợ vất
Đến thăm “buổi chợ rừng”, về chèo động thuyền đưa
Nghe tiếng xe mộc lặn mả trâu lóc cóc
Bao ý rừng nổi lên một bài thơ

Ừ, có thể nào về, nhớ rừng mà quên em cho được...
Ấy cử chỉ thường thôi
Mà rộn cả trái tim tôi vốn sẵn đầy mơ ước.

CHỊ NUÔI

Tôi nhớ chị nuôi người Thái Đen
Tiếp tế đơn vị đánh Điện Biên
Chia tay hẹn có ngày gặp lại
Thư từ không mà lòng chẳng quên

Nhớ buổi băng đèo vượt Pha Đin
Quân như thác cao đổ xuống thấp
Cơm chị mang tới qua đường mòn
Giữa lúc pháo, xe đang thử dốc

Củ mài, củ sắn chị nhường cho
San cả tình thương trong hùm nước
Anh em đang giấc giữa chiến hào
Kéo lá ngụy trang, tay chị đắp

Trong sương che mặt trời, mặt trăng
Chị chở bè đưa gạo vượt ngàn
Chim rừng dậy, hơi cơm đã bốc
Thường quanh mình rục lửa na-pan

Giúp quân đục thủng đá gan gà
Vào “Đồi Trung Tâm” bắt giặc ra
Theo hướng địa bàn lên trận địa
Có trận thắng nào thiếu công chị?

Dép lổp chị nhường nay còn đây
Từng in dấu chị trên “A Một”
Khi theo cánh thương trên võng mây
Khi lượn dù địch, thu đồ hộp

Tôi qua Pu Luông và Nậm Păng
Xích máy kéo xóa vết xe tăng
Vẫn nhớ mùi cơm trong khói lửa
Nồi cơm chị nuôi từ buổi đó

Những ngày kỷ niệm đỏ cờ bay
Lại nhớ lễ chiến thắng Chiềng Khay
Bữa liên hoan măng rừng, xôi gấc
Lán gianh, chị lượn giữa khói cay
Thân áo đen có lửa hồng thêu điểm ngũ sắc.

HỒN LÁ

(Tặng các đội trồng cây ngay trang đường hỏa tuyến)

Đường tôi đi có hoa, có lá
Lá múa xòe, lá xào xạc niềm vui
Có lá xanh mới thấy đẹp da trời
Có lá vẫy mới thấy ngày lộng gió
Có lá trầm ngâm mới thấy niềm nhắc nhở

Ơi lá bay như tóc của người yêu
Ai nhớ Hồ Gươm, nhớ cả liễu yêu kiều
Như tôi nhớ lá ngay trang nhớ rừng cây bóng núi

Lá bay trong hơi bom, lá còn dính mồ hôi
Lá chia vui, lá chung khổ với người
Trong hồn ta bóng hoa và bóng lá
Rải mát ước mơ trên đường dài khói lửa.

KHÔNG XA...

Tình quê dâng lên như mênh mông
Vói phù sa, phù sa tràn đầy dòng sông
Trời xanh, trời xanh mấy nữa cùng xanh sa vào lòng
Bao mơ ước như thuyền kia giăng buồm

Có gì hạnh phúc bằng được mang tình thương
dù nặng lòng

Đời nuôi lấy ta đẹp nắng hồng
Nỗi nhớ càng bền lâu trong chờ mong

Một ngày nào về làng êm, khói êm
Bóng cọ vườn nhà nhắc bóng ai quen
Lá vẩy đầu ngõ, chim gọi đầu thềm
Ờ, như đây là dáng, tiếng em

Vẫn vàng đồng chiêm, vẫn biếc sông sâu
Vẫn trắng chè sở quê ta mỡ màu
Một hạt gieo xuống nghĩ trồng cho đời sau
Nay mình hái quả rung lòng nhớ nhau

Tình ta là vậy rể hồng đất sâu
Tình như sông quê mùa vàng chờ nhau...

CHÉN MỜI

Một chén vui hãy cho được rót
Để mừng tình bạn đối với tôi
Xin cho tôi uống trong im lặng
Thêm ấm niềm vui vị núi đồi

Tôi uống nhìn ra luống uốn quanh
Nghe con chim hót nắng trong lành
Thấy bàn tay nở như hoa sáng
Đang thả hương vào trong gió xanh

Trầm tư một chút môi quên nhấp
Thấy chan hòa miền ngược, miền xuôi
Nông trường nom đẹp như ai đó
Chẳng biết bài thơ có đủ lời

Lại chúc cho mùa sắp tới đây
Lung linh một chén rót thêm đầy
Sáng hồng nâng giọng con chim hót
Chè được mùa ngon em hát hay.

ĐÔI VAI

Ngày ngày mưa nắng dãi
Vai bạc áo nâu non
Vai gánh gồng vác đạ
Vai súng tập đầu thôn
Cùng gạo ra chiến trường
Vai nặng tình nghĩa cả

Ơi cái vai rất tròn
Nhẹ như câu em hát
Câu hát nhiều ví von
Ta còn theo được nhịp

Đôi vai cô gái Việt
Cao như là núi non
Từ bao đời đằm đằm
Càng nhìn càng chất ngất.

TRƯA TRỰC CHIẾN

T ấm cửa kính nứt rạn hình hoa giấy
Trong phòng càng tràn nắng hồng tươi
Bom cắt ngang cảnh liễu mất rồi
Cánh cửa rộng ra càng thấy trọn nóc hầm hoa nở
Trưa nắng gắt cái khát thèm được ngủ
Nhưng trên sân thượng nhà nào còn lộng bóng em tôi

Chốc chốc hình em hiện qua khuôn cửa sổ
Đẹp như bông hồng trên nóc hầm nhà ta đó
Cùng với mây trời em rực sáng lên
Một hồi còi báo động nổi lên
Em bỗng lại hiện ra với cây súng thép
Bên cột điện, sân trời một thân hình khỏe đẹp
Biết thế nào ghi được vào trang sổ tay
Từng vẻ đẹp của em mỗi thế đứng trong ngày
Ôi chầm chậm dòng thơ tôi không bắt kịp
Hình ảnh người con gái thời nay
không trong ô cửa phòng bé hẹp
Mà ở giữa trời cao súng chắc trong tay.

TRỜI HÈ

T
rời hè cồn cào hay là êm dịu nhỉ?
Ta đang giữa ngày phải lắng nghe và nhìn kỹ
Vì trong mây hồng đang ẩn cánh quạ đen
Ta không thể ngắm mây hè như ngày sống ấm êm

Tôi ngồi đây trong hào không ai nói với ai
Vừa nghe lúc đạn gào ruộng đồng thêm yên ắng
Mắt có mây trong xanh
Tai có sáo diều văng vẳng
Trời hè như mới bắt đầu chưa hề nóng bỏng

Nhưng
Trong một lúc thôi, tôi đã nhận ra
Cùng với mặt sông quê lượn dưới chân nương hiền hòa
Trời hè lắng sâu vào lòng thăm thẳm
Qua một trưa chiến đấu càng bừng sáng ra

Giặc khát máu chạm phải lửa hè đang vây
Loạn đội hình, chúng thấy màu xanh càng sợ
Con chim sắt “U-S-A” gãy cánh thoi thóp thở
Trời xế chiều càng tụ lửa ở đằng tây

Ta giữ từng góc trời không rời mắt một giây
Xanh xanh xanh trời hè ta xanh mây.

TỈNH NHỎ

Nhớ về tỉnh nhỏ

Đời bé thơ êm ả với thời gian
Qua phố bom giặc vừa tàn phá
Gạch ngói cứ nhìn mình đăm đăm

Con sông xưa nay không còn mơ mộng
Có những giờ dậy sóng hờn căm
Con đò xưa chẳng nằm dài trong lùm vắng
Cả đêm ngày sông bận đón quân sang

Phố sơ tán hoa công viên không được tía
Màu vắn tung rục rỡ ven đàng
Ơi tỉnh nhỏ với bề sâu lòng phố
Bề rộng giờ trải tới vự khai hoang

Kềng gọi họp, trống đắp đường, bài ca tải đạn
Từ con đường phố nhỏ nổi đồng xanh
Nhìn các mẹ gánh gồng đưa đàn con ra trận
Phố nhỏ lớn giữa lòng tôi trong nhịp sống đấu tranh.

QUÊ EM

Anh đã về đóng quân ở quê em
Nơi đất ấm hơi rơm
Khói mây thần thờ đầu tre, ngó trời quê sâu hút ngõ
Nhớ ngày đắp ụ phân ngoài đê xanh biếc cỏ
Con đường quê đã nện chặt bùn khô
Có tay em đắp, có giọng em hò
Bùn công sự có hoen chung vạt áo
Ngày giáp mặt quân thù
Đất đối không, ken dày đạn pháo
Súng nhả lửa liên hồi
Em lao mình băng đi tiếp đạn
Hỡi em, ngày đánh Pháp còn trên gánh tản cư
Nay đã bên anh xoay trời giông bão
Trực chiến trên đê hết mùa hoa gạo
Trong nắng hè, trưa rắc bông bay
Lại một ngày bùng cao nắng đẹp
Em tôi tập lái máy cày
Từ hầm trực chiến anh về, nghe em còn đập lúa
sau hàng tre biếc

Cuối thu rồi cành lá lìa mau
Lạnh mùa chiêm nước trắng đồng sâu
Buồng hoa cau thơm bên hào, nhà em anh đến
Nắng chiều vẫn còn tươi trên bóng súng
Anh gặp em chiều xuống
Trên quăng dê ta giã từ nhau
Nay xa em còn vọng tiếng hát bên hào
Em đội đất, bùn vương trên tóc

Em gội đầu hiên hè soi gương trăng mọc
Mát rọi cả trời xanh
Vội kỷ niệm trong lành
Khi đã đi sâu vào tuyến lửa
Hình ảnh góc hậu phương mỗi khi lòng nhắc nhớ
Ngày đóng quân đã thành cả quê hương.

CÓ MỘT MÙA GẶT LÚA

Hôm nào ra đồng cuốc cày cùng bạn
Bàn tay em lách qua từng mảnh đạ
Rẫy lần cỏ xanh tránh từng ổ bom bi
Câu hát tình yêu vừa trỗi tuổi đang thì
Bỗng tiếng nổ bất ngờ... em chết!

Đất qua ngày mồ hôi trộn máu
Lúa tới kỳ mọc như gươm như giáo
Cho hôm nay, vàng chiếu, trái đầy đồng
Tay anh cầm nặng trĩu từng bông

Không còn cùng em gặt những hạt mùa đầu
Thương nhớ mênh mông cánh đồng bát ngát
Màu vàng chứa máu hồng đau xót
Máu em tôi giữa nắng lửa mưa dầu

Đâu ngờ là em xa khuất
Mấy mùa gặt chung trên mảnh đất cần đau
Mùa xanh tiếp nối màu vàng ao ước
Một mùa này vẫn hẹn những mùa sau.

ĐÊM HỎA TUYẾN

Những con đường ngái ngủ tự tình mơ
Bỗng thức dậy khi mặt trời vừa lặn

Đêm bò qua từng luống khoai luống sắn
Và lẩn trong từng cành lá quê hương

Đêm, nổi xôn xao của mỗi ngõ đường
Chân người rộn mỗi nhịp cầu
Chân con trâu ra khỏi hầm địa đạo

Đêm đan lưới quanh các kho nhận hàng hay giao gạo
Và phủ màn che cho những tay búa lạnh canh

Đêm tỏa nồng vào làn khói thanh thanh
Có mùi hương gỗ bạch đàn mới ngả

Đêm che chở những tay liềm hối hả
Đêm đổ bóng mình ủ cả hầm sâu
Đêm gieo hương trên khắp những chiến hào

Đêm vừa rung khi bóng cắt ngang đường
Lại xúc động với chuyện tình trong đội sửa sang đường xá

Đêm hò theo câu chuyện đường trường em kể
Đem tấm lòng trung tuyến đến tiền phương

Đêm kề vai ai đẩy pháo qua triền đá
Nâng tiếng hò cao vút động màn sương

Đêm... đêm... đêm, mở rộng các ngã đường
Băng tới nơi còn trại đồn của giặc

Đêm cuộn cuộn với dòng người như thác
Đưa thơ vào những kỳ diệu của tình thương.

TÌNH QUÊ

Bàn chân tôi đã in dấu đường lầy
Đường hằn vết bánh xe kéo pháo
Gắn kỷ niệm tôi vào đất này

Tôi nhớ thời em cười lưng trâu, hát với lũ cà-liêng
Tập xẻ giao thông hào đỏ tươi màu đất
Vui thi chọi gà, bàn tay non dịu mát

Nhớ em với bầy trẻ thơ cổ quàng khăn đỏ
Giữa mùa hoa phượng sắc hồng bay
Cứ nghĩ tuổi em còn rất nhỏ
Mà tự lúc nào đã sừng nhẹ bên vai

Từ ngày tập bắn còn đối nhau
Từ hôm vào dân quân hứa lập công đầu
Nay, dân quân gái đánh trận đầu rất đẹp
Một tay em đã hạ Thần sấm sét

Về thăm em đập lúa bên hè
Dưới hiên gôi, cành không đủ lá che
Tình quê trải qua đường làng im vắng...
Em tránh đi bên tôi, bỏ mặc đường làng trắng sáng

- Ai tìm gặp em sau hàng tre xanh, xanh với tóc?
Tôi vui cười đôi mắt ấy cười theo
Như có một nét hồng trên má em vội giấu
- Sao quay mặt đi? Không cho thấy dấu ấn của tình yêu!

MỠI GÓC TRANG ĐỜI, MỘT GÓC TRANG THƠ...

T
rang thơ của tôi mở đầu bằng những hẹn hò
Rồi chuyển sang nhiều lời tình tứ
Đến một hôm chỉ còn lại những dòng tâm sự
Ấy là lúc lòng tự biết nhủ lòng, thôi hết tuổi thơ ngây

Dù chớp bể mưa nguồn, mắt tôi không còn nổi thần thờ
Bão tố ngày đông dập vùi hoa cỏ
Tâm hồn chẳng vội ghé vào thơ tránh gió
Tôi muốn làm chim theo đàn cất cánh bay xa

Nếu hồn thơ bắt nguồn từ sách vở
Mực phai rồi đời không thể xanh hơn
Thơ tôi phải đọng dần như bông thóc mùa đọng sữa
Đến tay người gặt phơi trong nắng nỏ
Tâm hồn tôi càng thêm dẻo nời cơm

Một tâm hồn phải như quả chín mùi
Như nắng ấm có men đời trộn nở
Phả hương đất trời thành rượu mạnh lên tâm
Cuộc sống nuôi mình, hãy băng theo cho đến cùng hơi thở

Nay thơ có nặng đau trong đất lửa
Trong chiến đấu với quân thù thơ tạo những tình yêu
Góc trang thơ, góc trang đời, góc trang đất vỡ
Mỗi chữ như hạt lành, lên mầm biếc, dưới tay gieo.

HỒN NHIÊN

(Nhà xuất bản Tác phẩm mới, Hà Nội, 1979)

HƯƠNG CỎ VÀ TIẾNG SÁO TRÊN MỘC CHÂU

Chân tôi đi trên mỗi dặm hương
Hương cỏ non và hương cô ấy
Lấn cỏ tàn và cỏ tơ mới dậy
Đồi Mộc Châu bát ngát nông trường

Bên tôi nhí nhảnh lúa bò non
Cái mắt ngây thơ con bé nhỏ
Sớm trưa tôi nghe tiếng sáo hiền trong gió
Tiếng sáo vào hình bóng in mờ
Vội nặm xanh con bò già nhai cỏ ban trưa

Hương cỏ mới hòa hồn tôi dịu mát
Một màu xanh bát ngát dưới trời lơ
Em bảo: - Tiếng sáo gọi bò phải đâu câu hát
Xin anh đừng rung động để làm thơ.

BAN TRƯA TRONG RỪNG

Sau giờ làm anh nghỉ
Ngủ đi, cho mắt khỏi cay
Giọng gió kể những chuyện rừng thủ thỉ
Lim dim nghe con gô gáy dài

Lim dim quả sim rừng lúng liếng
Chùm hoa lan nở tự bao giờ
Rung rinh chiếc cầu dây tết bện
Mây xanh đi đưa vào giấc mơ

Lấp lánh thoáng ai nhìn?
- Đôi con mắt nhìn của sóc
Trêu con chim tránh nắng, lạc đàn
Chim bay trong tiếng hát các em trong bản
Nó vừa lớn sau mùa hoa ban

Tiếng hát ấm với mõ trâu lốc cốc
Theo vệt nắng trên thân cây mốc
Lại chảy dài xuống vệt cỏ non
Có đàn bò lâm nghiệp tròn mông
Có đàn trâu lâm nghiệp bóng lộng

Lung linh thiu thiu là cánh mọng
Của rừng với những chuyện thần tiên
Hể nhìn lâu, vẫn lạ, thì đừng quên
Cả một quả khế vàng say nắng

Vào mùa quế hồi, rừng thơm lắm
Gối đầu vào gỗ lim đen
Nếu về xuôi làm gì thấy được
Phút suy tư trôi vào giấc ngủ nhẹ êm.

VẮT SỮA

Con bò khoang lơ ngơ nhìn đồng cỏ
Lá cây xanh rung động tiếng ve sầu
Buổi sáng Mộc Châu hồi hộp thở
Soi bàn tay xoa nhẹ các vú bầu

Đọt sữa ấm chảy xuống thùng nhôm sáng
Những con bò đứng lặng, thần thờ chưa!
Ngắm đôi mắt, bàn tay dịu ấy
Nâng miệng bê con, giục vào bú, say sữa

Mùi sữa ngậy quanh đám người quây lại
Trên rơm thơm, ăn miếng bánh ngô
Tôi là khách được mời cốc sữa
Những đốm mỡ như hoa, để nhớ đến bây giờ.

THĂM “CƠ SỞ”

Ơi tiếng gà gô
Tiếng sáo, tiếng vàng anh
Khúc nhạc rừng cho lòng tôi hòa với chữ
Nghe lưỡi thép rìu ngã gỗ bên non

Hỡi giọt mưa đông trên trán, trên tóc
Nắng sương và gió nhẹ lau khô
Cho tôi hiểu niềm vui tuổi xanh đẹp nhất
Dâng cho rừng, rừng lại ban cho

Tiếng rìu vọng, vang trong mơ ước
Lẩn tiếng hát của cây mươn mướt dịu dàng
Tiếng vỏ của hạt tách cặp lá non bỡ ngỡ
Như mắt em nhìn khách tới thăm

Mầm cây lớn, các em dần lớn
Ở với rừng, màu xanh mới, ta yêu
Ngọn sóng xanh thâm sâu quyến luyến
Quầng lửa hồng từ củi gỗ vui reo

Tiếng võng ru, giữa rừng như làng xóm
Thời ấu thơ vẫn đẹp ở đây
Cặp môi đỏ của đàn em tôi thấy
Qua mắt xinh của những chiếc lá thơ ngây

Các em đẹp như cây non vườn ươm rất trẻ
Dưới hơi xuân bay khắp nẻo rừng
Hạnh phúc đọng mắt thiu thiu của bé
Êm nhẹ lời ru của bồ đề trong thung

Mơ tóc buông óng màu tơ của mẹ
Sáng gối thơm mùi gỗ lát trong phòng
Cho hai vợ chồng và các con đủ ở
Mỗi nhà, mỗi tổ ấm giữa thâm sơn.

NHỚ RỪNG

Nhớ mùa lúa ru vông vàng bạn hơi
Dưới bóng cành của sến, của lim
Nhớ gió bồ đề ngân cùng dòng suối
Mơ trâu về lốc cốc buổi chiều hôm

Còn những néo đường cao quanh quất
Nếp mái tranh ấm áp tiếng ai chào
Bạn thợ rừng tiễn tôi đi, họ hát
Những bài ca văng vẳng giữa rừng lau

Lau biêng biếc phía “làng lâm nghiệp”
Dòng sông Lô lấp lánh nhẹ trôi
Gỗ vẫn ra, về sông Hồng gấp gấp
Ngoài cửa rừng nối tiếp những bè xuôi.

NÔNG TRƯỜNG PÚ XAM SAO

Lên Pú Xam Sao nhìn bốn phía
Đất gời ràng buộc với tình người
Được thấy sao vàng, nom hướng Bắc
Lòng giếng xanh một tấm gương soi

Đỉnh cao gọi gió sương lạnh buốt
Lắng nghe nhịp hò dưới chân mình
Đường mở chuyển quân bao năm trước
Nay, từng đoàn đi, vỡ nương xanh

Cuộc sống lớn lao và mở rộng
Có bề cao và cả bề sâu
Theo cùng sức người gieo ước vọng
Gửi vào bãi lúa, luống hoa màu

Ta nâng đời ta ngang tầm vóc
Của trời mây với cả núi sông
Mỗi bước ta lên, mở sau nổi trước
Vui như mây êm, chiều điểm chút nắng hồng

Cộng sức lại đã thành hoa thành trái
Ta hái ăn, rồi uống nước gời
Ai đã lạc đường vì không nhớ lối
Chứ tôi yêu em như yêu ngôi sao sáng hướng lòng tôi.

HỘI MÙA Ở CHÂN ĐÈO PA XA

Em ơi

Từ ngày chuyển nhà xuống chân đèo
Nương ta rộng dài bót cheo leo
Đi gieo trồng, trán không phải đeo gạo¹
Lên Pa Xa không phải ăn măng húp cháo

Đất giáp trời cao tiền đồn Tổ quốc
Chiến sĩ biên phòng giúp dân bản làm ăn
Sống như miền xuôi có bát hoa, có chăn màn
Còn nhớ cảnh bát gốc tre, đêm đông choàng áo lửa

Em đánh xe hay ngồi máng trục lúa
Nay trưa chiều hội ý tổ trong sương
Gẩy đàn ti-tao, hát mơ ước nông trường
Gây giống mới, định canh cùng no ấm

Từ bảy nhà thành ba chục nhà
Hát hiểu nhau, đứng sau kho thóc nói chuyện
Hẹn gặt hái xong, đập trống, mừng hội mùa
Trồng trọt chăn nuôi, thả sức mậu dịch mua

---

¹ Người miền núi khi mang gạo leo dốc thường đội lên đầu cho dễ đi.

Hạt giống mới, nở trên luống cày mới vỡ
Ngẩng mặt nhìn lên đường hoa ban
Những vạt áo thêu, rợp đường mương thủy điện
Trai gái Mèo đi mậu dịch, giao hàng

Em ơi, giữ đất Pa Xa
Em tuần tiễu băng qua dòng Nậm Phống
Vượt Phú Hồng Công canh gác biên phòng
Đắp đập Huổi Pa làm thủy lợi
Ờ, bóng em in đáy hồ, em như ngôi sao trời sáng chói
Đêm hội mùa dưới chân đèo Pa Xa.

MÚA TÂY NGUYÊN

Chu Ru hỡi! Nhớ sao màu cỏ núi
Nhớ cuộc vui uống rượu với đàn em
Hùng đẹp thay! Mũi lao và vú mọc
Tóc em dài se lẫn ánh trăng đêm

Chiều Ra Đê đón dâu về nhà mới
Rủ ta vào buổi lễ múa chiêng
Nói chuyện với đôi má lúm đồng tiền
Áo nẹp đỏ, ngực trần, khăn đính ngọc

Tôi lên xứ Mơ Nông, hay quê Đăk Lăk
Nhớ vòng tay ngà che tấm khăn vuông đen
Về sông Krông Knô hát với đàn réo rắt
Theo đàn voi chiều Lang Biêng Tham

Không thấy vòng tai vòng cổ
rung rinh ngó Pdiring, Đa Lát
Trên xứ sở còn ngân dài điệu hát
Trong đêm thắm ấm nắng bình minh

Một bông chà bàn tay ngát đất
Chân trụ vững vàng tưởng ngấm thời gian
Lòng riêng nhớ mùa em, khóa bạc
Mũ tháp nghiêng đón từng cụm mây vàng

Tôi đã gặp lại như gặp bao kỷ niệm
Trong một đêm hội diễn liên hoan
Các ngôi sao đang cùng đua sáng
Mắt em - cả vòm trời thăm thẳm không gian.

GỬI NGƯỜI ĐI KHAI THÁC MIỀN TÂY

Hỡi rừng rậm sông dài
Đồng minh mộng thơ mộng
Với mái sàn bên núi trắng hoa ban
Với con thuyền độc mộc ngược Đà giang
Có em tôi, gấu váy dải điều, sớm chiều quấy nước

Xem gạo hồng, cối nước dội inh ang...
Tôi nhớ thương mấy bạn thợ sơn tràng
Chung sức gây rừng, thổi gió nóng Tây Nam
Chung tay trồng tủa những rừng non

Cô em đã đi cùng ta trong trận mưa xối xả
Vượt cơn lũ về Yên Châu, Điện Biên, sông Mã
Lên Mộc Châu hái búp tận cao nguyên
Hay ngồi trên lưng ngựa Sìn Hồ, Tân Thảo, lao như tên

Sông Đà hỡi vẫn hiền hòa tươi đẹp
Dù lúc nào mây hung dữ cuồng điên
Đoàn ta đó, uốn dòng sông, lái nước
Dựng sơ đồ thủy điện, chân lội thác từng quen

Ai đi qua đây thấy lúa đôi, như chim phượng hoàng lộng lẫy
Đậu trên lưng cừu non hay đỗ ngọn cọ phèn
Ấy các bạn tôi đi thu hồi cánh kiến
Lấy tô hấp hương trong thân óng dầu thơm

Nếu nhớ nghĩa ngọt bùi, hãy hỏi quả mận đen béo ngậy
Từ đất màu Tây Bắc ngút ngàn mây
Vầu, nứa, trúc bạt ngàn ven suối thẳm
Bên thông vàng, thông trắng hát đêm ngày

Đỉnh Hoàng Liên bày ong theo gió lộng
Gây mật vui trong lửa đất mùn nâu
Con rắn lá nằm gốc cây, ngậm độc
Thử thách người tìm thuốc giữa rừng sâu

Về Cô Pia thấy loài hoa kết quả
Càng thương hoa tươi sống đất khô khan
Về Háng Lìa, Mường Thanh đào mận nở
Cả mùa xuân về trời Độc lập, Him Lam.

QUA ĐÈO

Gió

Nghe gió lên từ rừng vầu rừng trúc
Còn nghe thầm thì trong lá ử, nền rêu
Phải, gió gửi dư âm cho gió hát
Và rừng chàm rải thảm nắng hồng thêu.

Gió

Gió phơi phới màu xanh
Gió rừng Tổ quốc
Gió thổi lên những tươi mát của ngọn nguồn
Cho nhẵn láng những vách đèo gân guốc
Dưới bàn chân mở lối quê hương.

XUÂN QUA BẢN NẬM KHA

Ngày trước em tìm anh, suối đèo ngăn cách
Biết tìm đâu khi đời ta du canh!
Em ước gì như chim kia có cánh
Bay tìm nhau qua mấy tầng núi xanh!

Ngày nay đất Chủ Phình định canh
Nậm Kha hợp tác cùng Lao Chải
Nhà xum họp ở yên mãi
Ruộng bậc thang chung sức cấy cày

Cả miếng nương xói mòn không còn nữa
Thóc ngô nhiều, gà lợn càng đông hơn
Vui bình công chấm điểm bên đèn, lửa
Ngày ngày làm vui tiếng kẻo gọi bên thôn

Nếu rảnh ta học viết chữ tên anh
và tên em, tên đất nước
Em hãy viết cả chữ “hồng - ân” (Đảng, Bác)
Đẹp như mùa xuân hoa nở giữa cây cành.

DẤU CHÂN EM TÔI

Rừng dày rừng thưa bom đào nát
 Lầm trên đường đất dấu chân đi
 Những bàn chân đất hằn trên đất
 Trưa nồng tháng Sáu nặng đôi mi

Một bông hoa rừng em cài tóc
 Chiếc lược anh cho sáng mái đầu
 Sáng theo mây trắng cùng mây đỏ
 Tóc mây xanh em để theo sau

Núi như voi phục dưới chân bước
 Dốc như thảm hồng đưa lên ngai
 Bụi trời mù mịt xoáy cơn lốc
 Chân em đuổi giặc đất, giặc trời

Cái chết như chẳng ai cần biết
 Gà trưa, gà tối gáy bình yên
 Trái vẫn chín và hoa vẫn nở
 Bàn chân in dấu đường giao liên

Mùa mưa xóa đi bao dấu vết
 Cả từ sắc nắng ở ven đồi
 Những củ chóc, củ mài, bông lúa trở
 Vẫn là thân thiết sống bên tôi

Ôi nhớ bàn chân, nhớ bàn chân vẫn còn, không biết
 Đến bao giờ mới hết nhớ em tôi.

HẦM TRÚ ẨN

(Đêm căm thù Mỹ thả bom ở Khâm Thiên)

Mưa nắng quê mình đâu đã quên
Còn nhớ mãi kèo tre vách đất
Nhớ ngôi nhà xóm nhỏ bình yên
Ấy tổ ấm nhà ta, ta nhớ
Rất trung thành như nhớ tình duyên

Nay còn nhớ in sâu kỷ niệm
Với chiếc hầm cứu sống con tôi
Tránh bom đạn trong thời chống Mỹ
Chiếc hầm tình nghĩa như nôi

Khi nhà sập cột xoan bóng láng
Cùng nửa bương lợp lại làm hầm
Hầm trú ẩn cứu con tôi đấy
Quên làm sao từng đốt tre ngâm.

ĐÊM VIỆT TRÌ

Hàng trăm ô cửa
Sáng ngang lưng trời
Lại nghìn ô cửa
Con tàu ngược - xuôi

Sông tràn ba cửa
Ánh vàng điện soi
Pha mờ bóng lửa
Đèn đóm làng chài

Phố Việt Trì bên kia
Đêm như còn nắng giải
Cho lòng tôi cả niềm vui sáng soi.

1959

TRÊN ĐƯỜNG HÀNH QUÂN

Đi, chớ đừng đếm bước
Vui, nghe sông nước, ngó chim trời
Biết, thương trái vườn rụng rơi

Sau những lần bom đạn
Lòng sông, nước vui buồn, vẫn sáng
Ánh lên vàng trán người yêu tôi

Vòng trăng khuya tròn đỉnh trời
Sáng khuôn mặt đàn em nhỏ
Nhớ nụ cười rạng rỡ
Hôm nào tiễn đưa
Buổi liên hoan tiễn quân dưới đèn ngoài trụ sở

Khi đàn quạ lửa rú gầm
Trong đêm pháo ta giăng lưới
Gọi chúng mình đi vội
Lên đường hành quân

Bao nhịp cầu đã gãy mấy lần
Lòng chỉ một nhịp cầu Nam-Bắc
Chúng tôi đi, đợi vào bão táp

Trong đêm mênh mông im lặng, xe đi
Ấy từng chuyến xe thư về
Tới làng xa vào tiết đông lạnh lẽo
Bên dòng sông lặng thẳm trong treo

Đón đoàn xe qua các công trường
Nơi chặt những mảnh bom
Cho vào lửa lò, đúc thêm cày cuốc
Ngày thường ủng một chiều mưa
Đường ngập nước đường vá vối vẫn hành quân
Thương con đê lớn nẻo đường con
Nơi lấy đá núi vệt mòn
Nơi riu rít trẻ sơ tán trong hang
Bỏ lại mái nhà sụp ngói

Ngày rùng rùng chớp lòe sáng chói
Đêm nặng mùi thuốc bom
Đưa bước mình đi lúc có trăng
Nhờ cả lũ đom đóm từ trong lúa mạ
Lúc tan lúc hợp theo chuyến xe đi
Tuyến đường dài chẳng sợ chia ly
Cùng ta qua con phà khúc sông đầm nội
Theo cùng vệt đèn trên sóng nổi
Nhìn theo nhấp nhô mũi thuyền
Mũ nón cùng đỉnh sao đêm
Các bạn mình đi lên cùng khúc hát
Biết quên cả niềm riêng

Đường vào trong chúng ta qua đồng cát
Cỏ gà cũng xơ xác vào những ngày nắng mỡ gà
Câu chuyện vui ở những chân trời xa
Câu chuyện nở với chân đi khắp nẻo

Ai qua cả đồng nước dâng
Nhớ bóng con tàu đi ngang
Khi con đường này đã yếu!...
Hành khách lại đi chân
Cứ chuyển chặng, đi dần
Quân vào trong ấy
Chiều mưa súng nổ ì ùng

Mái rạ nát, hương cau ngát, thơm lừng
Hết hơi ễnh ương kêu, vọng nước đồng
Làm động vì sao nắng nhạt
Mình càng thương bóng tre mát
Trùm kín cổng làng quê hương
Rợp cả mái nhà ta, đưa nhau một chặng đường
Chòm xa bãi mía
Sau trận mưa rào vắng tiếng em gọi ghé
Con ghé theo trâu ghé lạc đàn
Trong trận bão bom vừa tan... tiếng gọi bê ới bê...
Cùng với bài “Tôi vẫn hành quân” hát theo đồng bãi
Vững con đê dài, ngô khoai đang trái
Qua mưa nắng bão bùng

Đi dài ngày tháng
Dù lênh đênh dặm thuyền giao liên
Dù dặm sông chưa quen
Dù mùa mưa đang xối
Mùng rạ cắt xong, rơm vàng quấn chân

Hôm nào sau lưng thơm mùa ổi
Mấy mùa qua trăng ngàn sao hiểu nổi
Từng bước hành quân đi tới
Trên đường ra tiền tuyến
Nhớ lắm đằng sau còn các em
Cả người thân rất nhớ
Lại cả người đang chờ mong
Như là bao đôi lúa...

Nhớ, chỉ vì biết xa quê
Ai nếu giữ trọn lời đã thề
Sẽ sáng cùng ngôi sao sáng
Ấm áp những đêm hè

Có biết bao trời sao
Long lanh như thóc vàng em hỡi
Lắng nghe rì rào gió tre, tiếng đập lúa vang mãi
Lòng mang trời xanh chạnh niềm nhớ quê
Tôi còn nhớ mùi hương chanh
Làn tóc em vừa gội
Bay theo suốt một chiều lành, em đợi
Em đợi, nỗi nhớ thương vời vợi
Ngày xanh mãi như là tóc xanh.

SƯ CHÙA NAM NGẠN

Tiếng đồng, tiếng mộc vọng chùa cao
Chiều nay, sao vắng, hỏi vì sao?
Lòng từ bi đón thương binh đến
Trang Kinh “Thủy sám” nhỏ máu đào

La lá cành dương hương khói thơm
Chiều qua sao vắng người thỉnh chuông
Cả ngày, sư dọn vôi cùng gạch
Bom phá chùa đây, sạt góc tường

Rồi cả chiều nay bật giọng Kinh
Ban thờ Phật sáng nển lung linh
Sư mê mãi gỡ từng trang chữ
“Sổ tay cấp cứu” nhắm riêng mình.

TRÁY GẠO

Cánh vai nhện một mùa mưa
Áo khô lại ướt đèo trưa gió hoài
Hoa rừng bay cả buổi mai
Tối chiều thơm cả tóc dài của em
Trường Sơn gùi gạo tiền duyên
Hát cười vang núi, chim chuyền hát theo.

NGƯỜI CON GÁI GIỮ KHO TRONG RỪNG

Sống với kho, kể gì năm tháng
Em cười, rằng: - “Chúng chẳng biết gì ta”
Sương đã thấm xuống vai mình với lán
Vui, nghe rền trong gió tiếng đa đa.

ĐÒ MƯA

Mình em lênh đênh sông mưa
Ai sang đã có em đưa tới bờ
Ai về ướt áo lửa hơ
Mình em sưởi với con đò chuyển quân.

CÔ GÁI GIAO LIÊN

Bờ lau mưa gió đầm đìa
Hai vai ướt đẫm đêm khuya lạnh người
Tóc xanh rối bện mồ hôi
Bện thành nỗi nhớ trong tôi rất nhiều.

ĐÒ RỪNG

Bên sương nghe tiếng gà trên sóng
Ông lái đang ngái ngủ bên dòng
Lòng ai chơi vơi mặt nước rộng
Trong sáng lòng tôi tình quê hương

Một đêm dài khoang lòng đùng lạnh nhạt
Khói Kinh Thầy hòa xanh cùng Đá Bạc
Bến đò hơi mưa đầy mặt sông
Cây rờn xanh bên sù bên đồng

Tình chia dòng theo nước Lục Đầu Giang
Nửa thương em, thương mình, nửa thương bạn
Sức sống dồn lên con nước cả, lan tràn.

VÀO TUYẾN LỬA

Vào tuyến lửa thấy những làng cháy trụi
Giữa đêm trăng vắng vặc không người
Con trâu xanh phải mặc áo lá
Sơ tán cùng gà lợn, đi rồi

Bom đạn giặc cày làm đường sắt
Con tàu thôi gọi khách lên ga
Sông, bến, tiếng cọc chèo cọt két
Phà giao thông vẫn đón khách đi qua

Hết vòm trời xám mây vẩn, nhà im ỉm
Cửa phen cài, tắt cả tản cư
Cánh chim đen khàn khàn tiếng quạ
Nó tìm ăn trên từng miếng vải dù

Vừa qua khỏi những nơi đổ nát
Gặp quăng đường như buổi chợ đông
Trai gái lấp hố bom, ca hát
Tôi ấm lòng đi theo hào giao thông

Tôi đi dưới sự “tấn công” độc ác
Pháo sáng treo lơ lửng trên đầu
Dân quen thấy nụ cười ai càng rạng
Cả tiếng sáo vui thổi suốt đêm thâu

Ra tuyến lửa vẫn thấy đồng trái thảm
 Lúa rung rinh gợn sóng chân tôi
 Mênh mông những dòng người cuộn sóng
 Bến mới, phà sang còn nhớ tiếng ai cười

Tôi say một mảnh trăng vàng trên tuyến
 Cả làn mây xám lạnh trận mưa giông
 Cả bãi biển ngô đại dương mơ mộng
 Đoàn ra khơi bám biển cánh buồm căng

Ra bến lửa còn phút giây thương ngoạn
 Bờ câu vườn vẫn cất cánh bay cao
 Bước chân tôi đi cùng người hòa điệu
 Đường khu Bốn vừa hát vừa đi vào

Mới nằm ngủ lại nghe rùng mặt đất
 Đoàn xe qua pháo lớn nghênh nòng
 Sớm mai, đất đổi không, tan quạ sắt
 Mặt trời vui, rừng rục đám mây hồng

Cái hố bom đã xanh bè rau rút
 Cánh đồng hoang lại mườn mượt lúa ngô
 Mảnh đất sống chẳng bao giờ bị giết
 Mỗi bước đi, tôi gặp những hồn thơ.

Phà Ghép, 1965

GA XÉP THỜI CHIẾN

Ga xếp ngày xưa
Những toa tàu chở đầy kỷ niệm
Góc sân ga một thời tuổi thơ
Tôi nhặt chiếc vé rơi cùng bông gạo đỏ
Thối búp đa trời chọi cỏ gà

Nhớ khách đợi tàu không quen biết
Nhớ, nhớ cả nền... sân ga...
Tàu đi khách còn vẫy lại
Tôi lắng tiếng còi xa xa
Chiều bay vàng đường đá rải

Ga xếp bình yên
Lề thị trấn lòng tôi ở lại
Đôi bóng bàng xanh đổ bóng phố dài
Ga xếp với tôi, nhớ lại từng người
Nhớ từng ô cửa, hơi lòng tôi
Mong đón người thân trở về phố nhỏ

Khi khách đợi tàu trên đầu ghi vắng vẻ
Men những đường nhỏ sống trâu
Hành khách vào thôn hỏi thăm buồng vé
Ngọn đèn dầu
Vẫn những chõng chè tươi
Ai đợi chuyến tàu đêm
Thuốc Lào rít vài hơi... mơ tàu nhả khói
Cả thị trấn vẫn cùng ga ngóng đợi

Đêm khuya - vang còi tàu gọi
Mọi người xôn xao
Ga xép ấm hơi người

Tôi với lòng tôi vẫn bình yên khi khách đã đi rồi
Cái ga xép lại mấy lần sống lại
Giặc ném bom chông chết mấy lần

Mặc những trận “Bê năm hai”
Vẫn tăng chuyển cuối năm
Người về Tết
Người đợi tàu ga xép những đêm mưa
Áo tơ nhựa che cơn gió
Rì rầm câu chuyện cho qua...

Vẫn người trưởng ga đứng giờ đèn
Hiệu đỏ, hiệu xanh trên bờ cỏ êm êm
Cơn gió nổi niềm vui phố nhỏ
Trong mưa tạnh
Tàu về hồng học thử
Đôi hàng ray bóng nhảy trong sương
Bánh sắt rít gọi từng viên đá dẩy

Trải năm tháng bao ngày
Giờ đón con tàu chạy suốt
Ơi ga xép với đường Bắc - Nam Thống Nhất
Tàu kéo toa, gọi khách vội lên đường...

ĐẾN THĂM CƠ QUAN HUYỆN ỦY

Sáng nay lá cải quăn rồi
Đứng mầm khoai giữa lúc trời trở đông
Đàn chim nhạn đã rời đồng
Họp xong, huyện ủy phân công xuống làng
Vắng tanh bàn giấy cơ quan
Tìm Bí thư?
Hỏi chỗ đang làm mùa...

TẶNG HOA

Mấy bông hoa dại thôi, hái tặng em
Còn đọng sương mưa của rừng đêm
Cánh hoa đỏ lập lòe tia nắng sớm
Xao động nhìn nhau, khuôn mặt đen

Bông hoa trắng lẫn bông hoa đỏ
Lối đi rừng chẳng thiếu gì hoa
Nhưng nếu không có tình yêu dấu
Thì không gian chưa đủ hài hòa

Thôi hái, để qua đêm trăng lặn
Hương vẫn thơm, hoa vẫn thắm sắc màu?
Thương hoa ở với cảnh qua mưa, qua nắng
Như lòng tôi có trước có sau.

NGHE CHIM

Hỡi này những con chim suốt mấy mùa nắng nôi
Qua Hạ chí sao còn kêu chưa thôi
Cất tiếng giục người ra đồng cắt lúa
Niềm vui của mùa màng là con chim chìa vôi

Thương những con chim lành ở đồng
Chẳng hề tranh nhau lúa nhỏ một vài bông
Rỉa cánh yêu thương nhau như lòng người thương nhớ

Hỡi con chim uyên ương
Thủ thỉ cùng nhau bay trong đồng, trong sông
Nghe mà kêu mà lòng thêm đắm thắm
Mây nhắc ta cảnh vợ chồng hòa thuận

Lại còn Con-chim-thơ-ca
Vang vọng trong lòng ta!
Những ý đẹp tình sâu hòa vào trong ước vọng
Giải lên trang đời
Bằng tiếng của trái tim hồng máu nóng
Giữa bầy chim hợp tiếng hát ca...

BIỂN LẶNG

Khung cửa, mặt trăng xanh ảo
Biển lặng thình, nặng ý thâm trầm
Chủ đề thơ chín, lòng băng khuâng
Sóng đến, vỗ về suy nghĩ

Biển ru, ngủ êm thần trí...
Ý thơ, như bọt tiêu tan
Nghe nước sôi lửa bỏng, cháy tim gan
Thương quê hương mình nhiều giông bão

Nhạc lòng hòa nhạc biển khơi
Với cả trời sương
Trong vất tiếng chim trời
Đáy đại dương sóng reo làm thức tỉnh

Lòng từng có nhiều biến động
Sóng cồn cào càng thúc giục trí tôi
Có thể nào yên nằm, yên ngồi
Tôi phải viết khi hồn tôi sống động...

ÂM THANH CỦA CUỘC SỐNG

Tôi từng nghe hơi thở của quê hương
Giữa cuộc sống xô xao
Tôi càng nghe rõ hơn
Cả trong nơi vắng lặng
Một tiếng gà... Tiếng gà trong trưa nắng
Cái tiếng gà bật lên
Nơi tiếng đầu ô vẫn gáy dồn canh
Đường ngô lặng im, trong gió may ve vượt lá
Bỗng vang lên tiếng gà
Nghe rõ quá!
Khiến lòng tôi chợt nhớ ra, bao gia đình đã ra đi
Từ lên miền Tây khai phá
Say mê mỗi cảnh ấm no
Miền núi nín người về
Người ở lại tạm để nhà không, đang qua nơi sơ tán
Mà tiếng gà trên mặt đê vẫn còn đang vắng vắng

Khi đứng, khi ngồi
Tôi nghe rõ tiếng gà xưa
Trưa... Trưa bước từng bước vàng
Thì ra âm thanh tự lòng tôi, điểm tiếng gà tròn nắng
Thiết tha từ cuộc sống
Da diết với tình người
Thành một tiếng gà trưa!...

1965

TRƯỚC GƯƠNG ĐƯA VÕNG

Nếu mà còn nghĩ về thơ
Trước gương trong, mắc võng đung đưa
Nằm nghĩ suy thấy bóng mình, thoáng hiện, thoáng mất
Hình ảnh lại qua như thực, như mơ

A, một ý sâu, nhờ chao đi, đảo lại
Như việc làm, luôn đảm nhiệm hóa tin yêu
Như bè bạn gia thân sẽ nhớ mãi
Như cuộc sống chung quanh, càng lui tới hiểu ra nhiều

Nước và trời soi lẫn nhau càng sáng
Lòng hiểu nhau trong “nhịp võng thời gian”
Chữ với nghĩa vào thơ là phản ánh
Cho những tấm lòng sạch bụi sẽ càng trong¹

---

¹ *Kinh Phật*: Ứng vô sở tục, nhi sinh kỳ tâm.

GALINA ƠI!

Đấy, mùa ngon ngọt thiêng liêng ấy
Của lời thơ nói tự khổ đau
Cả khi nghe niềm vui giấu cọt
Ở sau vai nào để ý gì đâu

Lời thơ ấm như kèn mục tử
Gọi bò trên đồng cỏ xanh non
Khi chân trời tù và thúc dũ
Gọi bình minh ra khỏi tối tăm

Cũng có lúc như hơi sương nước
Và bốc lên như khí biển khơi
Làm cho cánh hải âu phải ngợp
Trong biển xanh, triều dâng đầy vơi

Dù thiệt mấy trong đời thân xác
Những sự lánh xa được hưởng rồi
Khi chiến đấu với bao kẻ ác
Tôi thấy Galina mang hạnh phúc của đời¹

---

¹ Một đoạn trích trong chương đầu *Trường ca Galina* tác giả nói với thi sĩ Nga ở Leningrat (Pétécboa).

Thơ em đọc mang nhiều an ủi
Đến cho ai đầy đủ vui tươi
Chính khổ đau mang nhiều ánh sáng
Như dòng Ngân chảy mãi không thôi

Như bắt đầu bài Kinh cầu nguyện
Tôi xin ai hãy để xót thương
Xin mở rộng tay mà đón lấy
Những bài thơ chống lại chán chường
Ôi hoa lệ làm cho đời bại
Cả một nền phong tục Babilon
Người có lương tri chỉ ưa sáng lập
Chẳng mong làm hoa khô, để vương

Cũng chẳng làm “vườn treo” kỳ lạ
Chẳng hã hê với những chiến công
Chỉ nuôi sống con người giản dị
Bằng những lời của trái tim non

Lãnh địa ta là dòng chữ ấy
Sớm và chiều nhảy nhót bên xe
Nó làm cho Galina vui thấy
Đi rất xa qua những sơn khê

Mỗi câu chữ như đàn ong mật
Đuổi đi xa bờ vẽ rong chơi
Chúng không biết đâu là trời biển
Chỉ mê “thảm xanh” trong đám cỏ đen
Nước bạc đời khi không rền nữa
Thì chúng ngồi ôm gối mà rên

Đây không phải là người như thế
Em cũng không là lọ hoa hồng¹
Thơ chân thật không làm say lá
Hỡi những chàng bị rượu cắt chân²

Cũng không phải ai đâu cậy khỏe
Lấy khôn ngoan bày cách ngáng chân
Và đá hậu trong trường đấu thủ
Làm đau lòng bè bạn vô ngần.

Ga-gơ-ta, 1973

---

¹ Âm chi cái đẹp bề ngoài.

² Ý nói những người uống rượu say quá đi không vững. Còn như nhà thơ tàn tật phải ngồi ghé đây thì vẫn đi lên vững vàng.

HỒ BAICAN

Đường vắt ngọn cây bạc tuyết rải
Nhà gỗ thông vui những cánh vườn
Mây phủ đầu non trời man mác
Bên ghềnh nằm nghỉ mấy thuyền con

Suối lượn quanh làng bên hồ biếc
Thông reo vi vút gió bên cầu
Nước vây lấy non, non vây nước
Trông vời mà chẳng bến bờ đâu

Mắt lạnh nhìn xa càng mắt hút
Song song biển tuyết với biển hồ
Nước xanh làm dịu màu tuyết lạnh
Thiên nhiên chẳng muốn mình bơ vơ

Tuyết bay rải rải trên bến khói
Cửa suối làn băng trắng phủ đầy
Bãi sỏi người câu vụn lửa sưởi
Ngắm trẻ bên đường trượt tuyết chơi

Làm sao kể hết xa và lớn
Trang thơ màu tuyết ấm lòng tôi...

Baicán - Ulan - Ude, tháng 11/1973

“CON THUYỀN” TRÊN BIỂN CỎ

Lạc đà chở nặng lều ra đi
Cùng với người chẵn yêu nắng gió
Như những con thuyền trên biển cỏ
Vui cùng trời đất chẳng phân ly

Chào gió dọc ngang không bận hướng
Sống hòa rộng lớn với không gian
“Khe cừ”¹ đông trải bông mây tuyết
Nghe tiếng sừng khua ấm hạp đàn

“Bài ca luân mục” êm ả sao²
Phơi phới đồng xanh hát dựng lều
Tóc đen cô gái quàng lưng ngựa
Nũng nịu yên hoa gấm trải đều

Cỏ đỡ bàn chân nâng nệm biếc
Thay màu kim tuyến ánh sao trắng
Có đêm xuân đẹp ôm choàng hết
Cả lều, cả ngựa với người chẵn

---

¹ Khe cừ: Thung lũng bốn bề có đồi, người chẵn lùa cừ vào để đếm xem số cừ là bao nhiêu.

² Mông Cổ xưa là vùng đất du mục, nay Mông Cổ cơ giới hóa nền sản xuất luân mục, có trồng, có chăn luân lưu giữa các vùng đất nước.

Rồi ngày tan tuyết nhẹ sương mưa
Ngựa hí rung bờm, tỉnh giấc mơ
Dọc đường tôi gặp hồn thanh thảo
Vó cuốn dọc ngang chẳng cỡi bờ

Sống với ngựa, cừu từ vạn thuở
Sóng đồng cỏ vỗ, nhẹ đời trôi
Lạc đà cứ cõng lều đi mãi
Cùng với người chăn rộng đất trời

Lạc đà lưng nặng mới ra đi
Con “thuyền” trên biển cỏ xanh kia
Chở thêm một chút hồn thôi nữa
Nhớ đời luân mục lúc tôi về.

Mông Cổ, 1973

MÙA GIEO HẠT Ở TÂY BÁ LỢI Á

Hạt gieo rồi, tuyết phủ lên
Đất ủ hơi ấm giữ yên sống còn
Rồi đây mầm nở lá non
Đồng thài nghén, lúa đẹp mòn mắt trông
Tây Bá Lợi Á vào đông
Đi qua giá lạnh thấy lòng ấm thêm
Nhìn ra băng tuyết ngủ yên
Thông cùng đường bạc hát lên với mình
Biết còn cuộc sống nấu mình
Ấy là những hạt mì xinh dưới đồng!

Xibêri, 1973

QUA THÀNH PHỐ DẦU KHÍ ÔMSKƠ

Ômskơ hỡi! Không gian rung rinh
Đầy những kết dầu cùng ống dẫn
Giữa đồng trắng, đất trời xen lẫn
Khói chờn vờn, vấy khách chúng mình

Tình man mác bài ca của điện
Dây dọc ngang rục rỡ hoa đèn
Chưa hết tuyết băng, mùa xuân vội đến
Em, nụ cười Kiếcgì mới quen

Tưởng như lại thấy niềm vui tuổi nhỏ
Trước đàn em con cái công nhân
Được no ấm thịt da ửng đỏ
Lòng mình qua phố tuyết trắng ngần

Ống dẫn dầu như rồng bay uốn khúc
Ơ, về đâu, len lỏi giữa lầu cao
Mở đất Xibêri giếng dầu đầy năng lượng
Thêm cuộc đời xa rộng với chiều sâu.

Xibêri, tháng 11/1973

ĐÊM TRĂNG HẮC HẢI

Đêm nay trăng lại tròn
Biển đen tung sóng bạc
Hải âu thôi lượn vòng
Chim én còn xao xác

Chào trăng én bay đi
- Hình như mai sẽ rét?
Biển ấm chim mới về
Biển lạnh chim đi hết

Tôi ngó trời xa vời
Cùng với biển biên biếc
Trăng - hồ - thủy lên khơi
Mây - lụa - là xếp nếp

Và đàn én đi rồi
Trăng ngần ngư lướt tiếc
Trăng mới nhìn đến tôi
Cùng nhau thôi cách biệt

Núi chẳng vui chẳng buồn
Lạnh lùng màu đá trắng
Biển chẳng vui chẳng buồn
Ngày đêm trào bọt sóng

Biển như mơ mộng lung
Núi lắm lì chặn sóng
Tạo vật thường lạnh lùng
Chỉ có hồn ta sống

Đêm trăng bờ Hắc Hải
Ngồi trên đất Gruri
Gặp lòng ta mong ngóng
Đàn én vừa thiên di.

Pisunda, 1973

GẶP TUỔI THƠ VÀ NGÕ PHỐ

Tôi từ bờ biển đi về ngõ
Ngồi ngắm bé vui nhảy trước thềm
Chiều nay nắng giãi trên đường phố
Áo hồng bé mặc lại hồng thêm

Trời cũng hồng xa với lá thu
Vườn vui cành táo nở đung đưa
Bé đùa nhảy nhót trên sân nắng
Ngoài cổng tôi dừng dưới gốc nho

Qua mái nhà xinh biển ngát xanh
Cọ tung lá quạt mát mây lành
Bé cười khanh khách nghe mẹ bảo
- “Chú đợi lâu rồi, mở cổng nhanh”

Giây phút ngồi vui với tuổi thơ
Mắt nhìn nắng nhảy bước vô tư
Tôi băng khuâng muốn mình nhỏ lại
Với mảnh chiều vui, để thẩn thờ...

Gagor, 1973

MỘT BUỔI CHIỀU VÀNG Ở GAGORA

Núi thôi mặc áo xanh
Khi thấy hè đi khuất
Goruri đón thu về
Với áo vàng đẹp nhất

Đường phố lúc hoàng hôn
Người áo màu rất nổi
Bởi lẽ trời hơi buồn
Với gió mùa đông tới

Mưa bay qua cửa tròn
Đu nặng cành trơ trụi
Nhưng tôi không lạnh lòng
Vui nhìn mùa thay đổi

Em áo trắng đẹp sao
Sạch như là băng tuyết
Nhạt màu biển dạt dào
Bên tượng đài bất diệt

Biển rộng biết hơn ta
Mặt trời hồng lại đỏ
Mặt trăng xanh lại vàng
Nghe ta nói chuyện nhỏ

Rõ ràng tôi ngắm xuân
Giấu trong cành ứ nhựa
Những mùa tươi đã gần
Tôi nghe hơi em thở

Xuân sát ở bên người
Bồn chồn nghe bước dạo
Êm êm giữa thời gian
Ấm áp hồn tái tạo

Nhẹ bước đi bên nhau
Hồn nhiên như đứa trẻ
Bao la giữa đất trời
Vui một tia nắng lóe

Để chào mừng mùa sau
Vô tình mà tôi biết
Lá rụng xuống mái đầu
Từ mùa trước sót lại

Rồi sẽ xa Lina
Chưa quên con đường ấy
Chỉ một lần đi qua
Bạch dương còn hát mãi

Tôi rời Gagora
Có nắng vàng chia ấm
Trên một khoảng thời gian
Bên Biển Đen nhẹ sóng

Lòng tôi như nhịp võng
Giữa sóng nước mênh mang
Hay thơ như cánh mộng
Ghi một buổi chiều vàng.

Thành phố Gagora, 1973

LÊN THĂM CẤP CA

Ngọn đá chồm như ngựa
Hang núi há miệng hùm
Rễ cây tựa rắn cuộn
Gió gào dưới cành thông

Khói mây tuôn mờ mịt
Xe chui qua đường hầm
Thấy nắng tắt lưng vực
Đi lên gặp ánh hồng

Núi chồng núi, khuất khúc
Đường cuốn như lưng rồng
Ôi, Cấpca hiểm trở
Làm ta nhớ Trường Sơn

Thế núi vây núi chắn
Dàn ra làm lũy thành
Dân bao giờ giữ nước
Dập tàn bạo chiến tranh

Chỗ này đánh “hỏa hổ”
Khác gì bát trận đồ
Chỗ kia nơi đốt lửa
Báo hiệu lúc nguy cơ

Cápca lên Hắc Hải
Có đất bằng luyện quân
Đá nhìn ta muốn kể
Ý chí của nhân dân

Một người địch muôn người
Có thể của núi hiểm
Cápca đứng giữa trời
Vói cổ thành thời chiến

Cápca hỏi Cápca
Ta thấy người hùng vĩ
Cao cả tình hữu nghị
Vững mãi ở lòng ta.

Dacápca, 1973

QUA CÔN SƠN

Lỡ thị giữ nguyên từng mảnh đạn
Nghìn năm vắn vự áng mây vàng
Từng nét trầm tư trên mắt Phật
Cánh sen phảng phất khói hương trầm

Ngoài kia dòng suối còn uốn lượn
Mềm mại đường non dẫn khách thơ
Vào đến chùa Hun nghiêng gốc đại
Thăm đền Nguyễn Trãi, thương người xưa

Nổi chìm thân phận đời danh sĩ
Công thần lừng lẫy sử xanh ghi
Di chỉ dấu mòn mưa nắng dãi
Như còn nét máu oan hiềm nghi

Nổi, chìm, cong, thẳng đường chạm trở
Lòng không uốn được chẳng hề cong
Khóm trúc vàng kia như giữ cả
Cái sầu trại vải đọng trong lòng

Dấu xưa còn đó nguyên lành cả
Qua mấy đời qua, khổ chiến tranh
Nhớ bậc anh tài lo cứu nước
Xót tình oan khuất, họa điêu linh.

KHÈN NHỚ

I

Mùa xuân cùng đưa nhau xuống chợ
Con đường rừng để nhớ cho nhau
Chân theo tiếng khèn bay trong gió
Đốc đèo cao, khèn chẳng ngớt giọng đầu

Phiên chợ nay, nhịp khèn sao đứt đoạn
Dưới sắc chiều, bạn chẳng xuống cùng phiên
Chân ngựa qua thung, nhớ ai, in sắc cỏ
Gió Ô Quy Hồ bay, đùa nếp váy cô em.

II

Tiếng khèn nghe thấp dần
Nỗi niềm mang xuống chợ
Mây ngang trời lững thững theo chân
Cho tới lúc chỉ còn lời gió hát
Tiếng khèn trôi theo máng nước lần

Về, nắng chiều cũng ê a với giọng rượu nhạt
Ấm cùng tiếng ve rừng hòa tiếng khèn trong gió lạc
Về, túi nhẹ không, xem đầy hoa thêu
Trên đỉnh đèo, khèn lại thổi, nhớ người yêu.

KHÚC NHẠC TRẦM HỒN NGÂY DẠI
(Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội, 2006)

NHÀ ĐÁ NHỎ NHOI

Dưới chân Tản Viên Sơn
Sơn thần, Thủy thần
Ngửa ngang tình truyền kiếp
Cuộc tình thách đố lương tâm

Khi vua cha thử lòng chân thật
Ai... Người, đã nhanh chân và xứng tâm?

Nơi đây trước tôn nhan
Của Núi thần
Khi người trước đối thủ của người
Đã dùng chân tâm quật ngã
Tôi - người đi tìm thi họa
Tìm bình an, lập am Thạch thất
Nép vào góc núi, góc đồi

Tựa bóng núi quên ngày xưa cũ
Quên lụy phiền như cỏ dại
Dưới chiều tà mây phủ
Tháng ngày trôi
Nhà đá nhỏ nhoi
Hồn trú ngụ
Đêm mưa sâu thẳm lặng tiếng nguyện cầu
Nét mực màu
Phảng phất hồn chân như
Qua thời gian
Thân phận tình hoài đau đáu.

KHÚC NHẠC TRẦM HỒN NGÂY DẠI

Tôi nghe tiếng chim gọi đàn
Con chim gáy gọi bạn
Hồn tôi muốn van
Muốn gọi theo chim

Lặng đọng trong tôi
Tiếng chim gáy của ngày an bình
Đã đưa tôi về quá khứ

Nghe tiếng chim gáy
Tiếng gáy trong gió thoảng
Trong vườn hoang
Thời sơ tán

Khúc nhạc trầm này
Sáng trong ký ức
Như tiếng kinh cầu khiêm nhu

Bay trong mùa lá thơ
Cùng tiếng di, tiếng sẻ

Không thiếu tiếng chim vui, buồn
Cùng xóm chiều yên ắng
Nhìn lên trời trong tỏa rạng ngời
Mây trắng buồn
Thiệt tha

Mây lập thành, đóng trại
Gọi những ngày chiến tranh
Mây giăng thành như Trường Sơn
Cái thời tôi sống trong mắt, còn
Khói lửa bão bùng
Tôi bước đi
Từ nỗi u sầu
Của những năm chết đói...
Nghe tiếng chim gọi
Mà lòng tôi đau

Tiếng chim gáy vô tư ngọt ngào
Khúc nhạc trầm
Nức nở lòng tôi
Ngây dại...

TƯỢNG ĐÁ SAY THUỐC LÀO

(Tặng con Bằng Phương Chính)

Nếu đặt tượng đá này
Vào một nơi bí mật
Màu sắc đen
Nét đục xù xì
Tạc người hút điếu thuốc Lào
Ngửa mặt lên trời thả khói
Sẽ tặng nhiều ý nghĩa bí ẩn
Của mềm say?

Cỏ tương tư
Đối chọi vẻ bi ai
Khoáng đạt một nụ cười
Nhân thế

Tôi cho là đẹp
Biểu tượng này đáng kể
Khi tôi chợt giật mình
Nghĩ tới đường đời
Tưởng đã gặp người
Một tay làm tới
Một tay nắm đầy tặng vật

Tượng đã trước mặt tôi
Tay cầm điếu cày
Tay cầm đóm ché
Đôi mắt buồn, cặp môi trễ
Ngửa mặt lên trời...

TỪ GIÁ CÔ HỌC TRÒ

Bóng vàng tàn sau bóng mái
phong sương
Phố cũ Hồ Tây tối lại
- Thầy ơi, ngày mai con đi
Đừng lo gì thầy ở lại

Bên chỗ ngồi nghe sóng nhẹ vỗ bờ
Tóc liễu xòa vật vờ sóng nước
Ven bờ, bọt bèo rêu rác
Con đọc tiếp bài thơ
Chữ trong ánh chiều nắng nhạt

Thơ giải bày nỗi niềm khắc khoải
Qua ánh mắt nét buồn thơ đại
Trở lại trở đi tiếng thở dài
Bàn tay mềm bút cỏ

Hồn tôi lặng lẽ trong tôi
Lặng lẽ cả những ngày trong ấy
Thế là bước qua ba mùa mưa

Gần nhà tiếng con gái gọi
Và trong mưa con gọi:
- Thầy ơi!
Thoang thoảng cửa ngoài...

Giờ là mùa xuân con ra thăm thầy
Đôi ngày êm dịu và trống trải
Giữa phố phường Hà Nội reo vui
Hồ Tây, sông Hồng
Bình minh với hoàng hôn
Như thay ngày mới
Vẫn thăm thẳm và nổi trôi
Vàng mây đăm đui
Như cánh chim trời

Hồn ta như vô phương
Thầy ơi - Con ơi!
Tiếng nấc nghẹn ngào bối rối.

CHỮ NGHĨA CHẴNG HAO MÒN

Đời sống của bài thơ
Tâm tư
Vào cấu trúc
Động tình người
Thành một ý bài thơ
Mất chất phác
Trí không thường quá mức

Tổn Thiên chân
Áp đặt đại khờ
Trí thanh khiết
Tự tâm cải quá
Soi giác quan
Trầm ngụ bề sâu
Chữ như lá cỏ dọc đường cát bụi
Hay như trầm tích bao đời
Hóa trần châu
Chẳng kể ngày lâu
Hay vẫn vôi
Hồn nặng ân tình
Thơ thiên thu còn lại
Tình vạn đại nguyện cầu
Nữ thần tạo tác
Trang thơ
Ấm tình người
Chữ nghĩa chẳng hư hao
Tâm can, tâm tư ca hát
Trong ngặt nghèo
Áp ủ hồn giải thoát.

NGÔI ĐỀN THẦN NỮ

Dưới chân điện thờ
Nữ thần nghệ thuật
Ôm huyền cầm
Trâm bút gài
Mái tóc

Tìm dòng thơ dâng
Hoa chữ nhiệm màu trái tình thương
Ấp ủ
Bao nỗi buồn vui cuộc sống trần gian
Trí tái tạo
Tình ý riêng âm thầm xếp đặt
Vần điệu mới
Giọng thơ âm hưởng
Thực thực, hư hư
Từ cõi lòng
Của muôn ngàn tạo vật
Cùng sắc màu luyện lự
Không gian, thời gian
Ấm áp bước nhân thần
Chiêm ngưỡng
Tùng ý thể
Tạo thành tác phẩm vĩnh hằng
Tình khiêm hạ

Ơi, thần Nữ trầm tư
Chân như, chân như hề nhân gian!
Lãng du, lãng du hề mộng ước!
Khát khao, khát khao hề tâm thức!
Cao thẳm xa vời
Khiết trung giải thoát

Minh đấng, minh nhiên hề...
... Nữ thần.

TÌNH HIẾN LỄ

Tình của hồn xác thân hơn hở
Mang hồn của đất trời sinh nở
Nơi thịt da bùng dậy tựa hừng đông
Vội khát khao đâm chồi
Mắt đờ hoang dại
Ném tia nhìn bốc lửa
Cả lễ hội cả khi dọn tế nhà mồ
Bành voi chiều chở cồng chiêng khua động
Rung rinh vai chen vai
Rung rinh bụng tròn nín lặng
Ngất ngây mộng đầy ngực đầy
Kiếp phù sinh gắn với đời cát bụi
Khoe thắm tươi cùng cỏ nội hoa rừng
Trời cao thắm như gửi vào thiên sứ
Rạng rỡ chiều nay thiên nữ của hoa tình
Mông núng nính tóc lơ dài tiếng hú
Luật giới răn
Tan dưới bước dập dồn
Rừng động cồn cao
Suốt canh trường vọng

Áp sát thịt da
Quần quại thân trần
Vòng múa tuần hành
Tới tận cùng sâu thẳm
Của âm dương tồn tại xác thân
Ngày hoang dã, ngày đầu tiên sống lại
Vượt phàm thân
Hồn da thịt thoát trần...

LÚ CÔN TRÙNG NÓ HIỆN HỮU TRƯỚC TÔI

(Nhớ một ngày Đông chí)

Bên dòng sông trái dài
Hơi sương mưa như tro bụi
Gió vãi từng nắm lá
Vào mùa xuân giá
Gió xẻ cả nắng ra
Rách từng miếng thịt
Rơi vào mặt tranh cắt dán của tôi
Chợt tôi thấy rét
Khó chịu nổi

Sau khi tiễn đưa con gái nhỏ
Con nhỏ
Cái con bạn của tôi
Khi nó ra đi
Còn tôi ở lại
Có gì chưa kịp nói
Không cả một lời đái đặng
Con để buồn gáy âm thầm dưới cổ
Tiếng cơ roóc cùng lộp với âm thanh
Tiếng côn trùng hòa điệu rỉ rả

Từ ngày, ông cháu kết thân
Hai bố con
Cùng kiếm tìm tình bạn
Tìm lời cho bản nhạc tình tri âm
Với bài thơ viết dở
Thế mà
Chợt nghe
Tiếng côn trùng rí ran... rí rả
Nó đã dạo đàn
Bản đàn tình ca hiện hữu
Hiện hữu trước tôi rồi...

CÁO PHÓ HỤT

Gửi đi cáo phó
Thơ tình mất rồi
Làm mồi mỗi mọt
Xác trôi sông rồi
Bản thảo chết hẳn

Thế rồi... tôi...
Mắt mù được cứu
Trông lại kho tàng
Xưởng họa mái sập
Tạo tác tham lam
Hư vô bẽ bàng
Vô thường phán quyết
Thấy đời đã nát
Thấy màu rếch rác
Như là cát bụi
Như là tắt hơi
Vào năm tháng khuyết
Cuối độ trắng tàn
Rửa tay gác bút
Tình ơi ở đâu?
Mắt giờ lại sáng
Thơ tranh ở đâu?
Đêm nào hoang vắng

Đời lắm cơ cầu
Tình như ma lục
Thu hồn tán lạc
Tuổi đời bóng câu
Mà hồn vẫn khát
Cáo phó tin buồn
Cho tác phẩm chết
Nhưng nay chưa hết
Chữ, màu hồi sinh
Sóng tình kịp bắt
Tình thơ thanh khí
Tình họa tương cầu
Duyên cũ chẳng mất
Sống lại bút thần

Khúc huyền cầm ấy
Tơ đàn gãy lại
Thỏa lòng thương nhớ.

NÓI VỚI MÌNH

Dung ảnh nào trong tranh để lại
Nét thơ nào
Vẽ lại hồn tranh
Vương vít sắc màu
Phô bày chi mãi
Quấn quanh nhiều
Khi cuộc sống lập thành!...

Sống kín đáo
Lẽ đời thấy được
Khi nhận ra chuyển vận không gian
Như ống kính vạn hoa
Thư nguyện cầu hòa hợp
Phiêu lưu hay mộng lung
Qua từng bước trưởng thành

Nét vẽ
Lời thơ
Cũng là nơi nương ẩn
Ít ra cũng là
Giây phút thanh bình
Về giữa cô đơn
Quần quại tình cháy lửa
Màu sắc thiêng vấn vít vẻ yêu kiều
Ơi tình ơi thương lấy tâm hồn nức nở
Từ ngày xưa tới muôn đời
Muôn thuở
Cất nhẹ cho người nặng gánh tình thương
Tình lại gặp tình
Thơ cứu độ
Chống rầy ruồng ám hại tâm hồn.

GALINA ƠI!

Thơ chân thật
Không làm say lá
Hỡi những chàng bị rượu cắt chân
Galina ơi!
Trái mùa ngon ngọt ấy
Nhưng lời thơ tôi nói sự khổ đau
Với cả khi vui
Cả niềm vui diễu cợt
Ở sau vai nào để ý gì đâu
Thơ chưa từng
Ngợi ca thuốc độc
Cũng không mài lưỡi nhọn thường luồng
Tôi không phải là người như thế
Khi chia tay nhận được thơ em
Kèm một đóa hoa hồng
Sương đọng

Ôi Galina!
Một ngày sương móc
Hồn xanh biếc lời thơ
Trải dài một chiều hồ thủy
Chưa biết còn ngày nào trở lại
Tôi mang về lời thơ em gọi
Ngọt ngào sương mưa.

THƠ MỘT THOÁNG RỜI BỎ MỘT THOÁNG TRỞ VỀ

Không còn nữa thơ lộng ngôn kêu réo
Phủ lớp mỹ từ phóng đại không gian
Đọc thơ xong
Nghĩ đi nghĩ lại
Càng muốn trở về hoang dại
Hồng hoang
Nhớ từ thuở
Vua cầm cày mở nước
Hối thúc voi
Cống đá xây thành
Hồn đồng thể
Một dòng chân thật
Nếp đất còn ghi
Huyết mạch ngàn năm
Hồn thi sĩ chôn vùi trong cát bụi
Bởi tâm tư khổ cực đã nhiều
Như nắng xốt lũng lơ
Đầu khóm trúc
Tựa như mảng hồn phiêu diêu
Ngay thẳng giải bày

Thơ một thoáng chối bỏ lộng ngôn
kêu réo
Một thoáng trở về cho đời sống
tiếp theo.

VỀ THĂM NHÀ SÀN VƯỜN CÚ

Hồn tôi mang nhớ nhung lặng lẽ
Động vào thơ
Êm dịu ý lời
Ngày thường sắp sang năm
Sắc lá vàng rải rắc
Cả hồn thơ phảng phất giao mùa
Lá và gió cũng đều thình lặng
Nép mình nghe mưa thầm thì buông lơì
Cả bóng ngày chưa tắt
Thức tỉnh nỗi buồn mộng mơ
Bao lúc chờ mong thầm ước
Hẹn gặp nhau nhà cũ vườn xưa
Biết sao nói được với sắc màu tri âm
Vớ chữ lời thao thức
Đợi chờ mà băng khuâng
Giờ đây tìm tới nhau
Gió vờ xé tâm can trở lại
Mưa lạnh chốn vườn xưa
Trong ngôi nhà sàn cũ
Nơi nghĩ suy của bạn ngày nào
Lạnh giá tường rêu phủ
Tôi vun lá vườn đốt lửa
Lửa vườn rực cháy
Khói tứ bề xao xuyên nao nao

Hồi tưởng một ngày xa cũ
Đôi hồn thơ ấp ủ nỗi niềm
Tự suy ngẫm lòng luôn tự hỏi
Những duyên trần ấp ủ chưa quên
Tháng năm đi
Cơn gió đoái nào đâu đã tắt
Cây vườn xưa khép lại nếp rêu cũ tiêu sơ
Ngọn lửa đợi anh về cùng sưởi
Cho lòng ta cùng ấm
Nỗi lòng tôi được ấm giữa hoang sơ.

CỔ KIM NHẬT NGUYỆT

Còn mãi qua tháng ngày
Bức hoành phi di bút
Tự ngày xưa bốn chữ vàng
Cổ - kim - nhật - nguyệt
Hà Nội ngàn năm văn vật
Nhớ người thầy Chu Văn An

Đêm lại ngày phong sương mái cũ
Văn Miếu còn đây
Văn Chỉ còn đây
Nếp đất Thăng Long thành
Khí thiêng hoàn vũ

Dãy bia hàng hàng nếp nếp thời gian
Còn in dấu tôn vinh quốc tử
Sáng nhang đăng ân đức cao dày
Văn chương tinh thần ngày mới mới
Đêm thơ truyền thống chẳng tàn
Đêm Nguyên tiêu giao duyên tâm thức

Tình giang san
Ấm áp hồn người
Dấu bước văn nhân in thềm cửa chính
Hưng quốc văn chương nghĩa cả danh thần
Đường công chính
Đường thơ minh tưởng
Giọng ngâm đêm thơ ấp ủ hồn xuân

Vẫn điệu giao hòa gió đưa âm hưởng
Ý lời thấp sáng
Đêm thơ
Đêm giao ước đầu năm
Núi giữ hồn đêm sâu sáng diệu
Trời Thăng Long chói soi Vạn Kiếp
Bao tháng ngày thanh hoa
Cổ kim nhật nguyệt.

CON KHƯỚI TRONG LỒNG CON KHƯỚI Ở NGOÀI

Con khướu cái bé nhất từ bé
Chợt sổ lồng bay đi
Chẳng còn quen kiếm mồi nó đói
Con đực ở trong lồng hót gọi
Ức o ức o... hót mãi
Nơi vườn cũ một hôm cái về
Gúc gù gúc gù... tiếng hót hân hoan chấp nhận cái về
Cái kêu rúc ru... nó thò mỏ xin mồi
Con đực lại tiếc mồi chọi mỏ
Con cái yếu đuối xè đôi cánh rã rời
Đói khổ
Nó nhìn cành nhìn lá bay đi

Con đực lại cô đơn trong lồng son
Khắc khoải
Lần này nó hót mãi
Ức ư... ức... ư... hòa tiếng gió mưa
Con chim cô đơn lồng son lửng lơ
Khướu gọi ức o...
Tiếng buồn khắc khoải
Hót hoài hót mãi
Con chim cái chẳng bay về.

TÌNH OI TRÔNG CẬY

C
hơi vui cảnh trơ
Mà mây thần thờ
Vẳng chim lú lo
Nhớ người ai đi
Trời hóa xa vời
Sông buồn trái dài
Nỗi niềm đau đáu
Chơ vơ kẻ bên
Hư hao ngày tháng
Câu chữ vẫn lên
Tình ơi ngây dại
Sổn sơ cỏ rầu
Rã tan sao vậy
Xót thương dường bao...
Chớ đừng trông chờ
Chỉ còn tin cậy
Bấy lâu ở vậy
Nép vào cô đơn
Cậy vào cô quạnh

Mà yên tâm hồn.

ĐỂ CHO BỨC HỌA “VÀO THU”

Xuân sinh hạ trưởng
Đông liễm thu tàng
Bức họa thiên nhiên
Lá vàng sắc nắng băng khuâng
Tuổi vào thu chiều thu tinh hảo
Hồn bình an tĩnh lạc tinh thần
Gốc cội trần gian nhịp sống
Lá mát thơm xúc động sắc vàng
Mưa bay vào sương phơn phớt
Rắc màu đầu búp non
Mùa luân phiên
Xuân về lấp ló
Nhường gió đông hồi hộp trọn ngày
Băng khuâng với màu trời ngả bóng
Xuống màn đêm
Nhiệm màu tâm tưởng
Lá sen vàng sương đọng ánh
băng khuâng
Tuổi vào thu chiều thu tinh hảo
Hồn bình an tĩnh lạc tinh thần
Nước lặng thình làm ngơ bất động
Dưới gốc cội già nội cỏ lất lay
Như tay với tay
Cành lơi bông thả
Chẳng giữ lá nữa
Lá bay đi rơi rụng mất còn.

NGHIỆP VĂN CHƯƠNG

Lời thơ

Câu chữ khoe tươi

Chen chen cũng là để lụi tàn khẩu nghiệp

Ý giả phù du

Xác đượm hương nhan

Đều vẫn mù ý nghiệp

Được phe phẩy

Dầu mát thơm

Vẫn

Sa đà giữa thời lưu

Cầu cái quá tự tâm

Nặng tình nhân hậu

Một hạt gieo xuống

Trồng cho đời sau

Nhựa sống cành xanh

Nuôi trái quả

Đáp lại ân nghĩa Trường Sơn

Ngày xưa tháng cũ

Hoài niệm thương tâm

Giải trình

Rút “thánh” bỏ “trí”

Quên đi tình còm rên rĩ

Ve vãn anh anh em em...

Bước lên từng bậc thềm

Cải quá...

Hướng đời vào sự nghiệp văn chương.

THIẾU VẮNG

Tôi về
Một khoảng vườn thưa
Một gian nhà lá
Vẫn còn thất lạc
Hàng lá bưởi nhót
Hàng lá cỏ non
Gian sàn anh ở
Thưa vắng không gian
Gian phòng thiếu vắng
Mà tôi ngần ngại
Cành già ngơ ngác
Lá non thẩn thờ
Ơi là thiếu vắng
Nghe động lá khô
Tôi gom lá rụng
Nhóm lửa ngày đông
Lửa khói thơm thoảng
Gió mưa ẩm cúng
Hành trình thời gian
Đi vào vô hạn

Chẳng thấy mắt còn
Tha thiết tình bạn
Tình thơ tình nhạc
Tình văn tình đời
Hành trình thời gian
Chặng đường tâm thức
Bóng hình bên nhau

Nét chữ vào tâm tư
Nét nhạc trầm ước mơ
Mỗi bước đường gọi lại
Lá vườn ngơ ngác
Lòng người ngẩn ngơ.

VỚI NGHIỆP GIEO VẦN

Nếu làm mẽ
Làm thơ
Một ngày người đọc
Làm ngơ
Quả nghiệp...!

Sợ nhất là cái lặng thinh
Cái ấy
Cái ấy mạnh hơn thần chết
Với nghiệp gieo vần
Xin
Van nài
Hai tay chấp lại
Đã là nhận trôi hồn rồi

Nữ thần thi ca
Trấn thành lũy an toàn
Chẳng như lúc nào
Người dễ khóc
Thi sĩ
Người thương lấy thơ
Cứu chuộc lấy mình

Cải quá tự tân
Hồn thơ hề quy lai
Hồn về đừng chết.

NHƯ VỚI LỬA HỒNG ĐÊM XUÂN

Tắt bóng chiều
Nghiêng đổ trong vườn, bên dòng sông Cả
Một bóng như ngời

Đôi mắt ấm dịu dàng như lửa
Như theo dõi bóng tối
Đậm dần
Gió vườn thăm thì nhắc nhở
Vội tiếng đế góc tường nhẹ ngân
Cảnh khuya
Chuyện tâm tình chẳng cạn
Ngày xa cũ
Tháng năm xưa
Trắc trở tình đời
Chẳng cạn tâm tư
Qua Đông chí chớm nở mùa xuân
Lửa ấm reo
Than cời soi bóng tối
Bập bùng
Ánh sáng
Mấy chiếc lá vườn
Cùng bóng con chim rét sán gần
Lắng nghe ký ức xa đầy trôi vào đêm
Lất phất mưa xuân
Từng lúc rạn lên
Dịu dàng ánh mắt
Sáng tâm hồn tôi thanh thoát
Khởi nguyên thi tứ xuân về.

THƠ TÌNH KHÔNG BÁN

Nằm ngửa trông lên
Một đêm trăng sáng
Một đêm sáng sao
Vườn nhà quạt gió đèn trắng
Trăng lặn khi nào
Soi sáng nơi nào
Chẳng hề biết được
Ngoài ánh ban mai

Hỡi chàng thơ năm xưa
Người rao bán trăng sao
Đêm nao
Cửa sổ bóng trăng quỳ
Ôm lấy hồn thơ
Chẳng thể sa vào cõi chết

Chớ hỏi sao về đâu
Chẳng quên trăng vàng, trăng biếc
Hồn chiêm ngưỡng
Thời biệt ly
Phô ngực tròn đầy
Sao rải vàng lệ ngọc
Thơ tôi dâng hỷ lễ
Trên thềm tuệ nguyệt
Nữ thần ái tình tạo ra thân xác con người

Ơi hoan lạc!
Trong đêm vàng yêu dấu
Thơ tụng ca đêm thánh muôn đời
Không gian cao vời
Thời gian vời vợi
Khi vàng trăng tràn sáng
Ôi đẹp dường nào
Tình yêu với hồn nhận biết
Chớ đừng bán rao
Ái tình huyền nữ chân như
Tình nhau am tường
Tâm tư trở lại
Thi ca sám hối
Phán quyết muôn đời.

TỤNG CA SAURA

Qua thời gian Saura
Xuất hiện
Chẳng còn là cô gái bán thân
Nói sáu ngoại ngữ
Giảng rao tính dục
Phải làm sao để giữ lấy vợ chồng
Để các lưá đôi thặng hoa hạnh phúc
Đã rửa tiếng cho bao cảnh bán thân
Sự quân bình ở trong một nước
Cần có các cô Saura thần dục trần gian
Mới có trị an và thoát ác bệnh
Saura người thực hiện thánh ngôn
Rằng cũng có quan tòa hay quan thu thuế
Gái điếm và thiên đường trước các ông
Cô gái sống với đời thương xót
Khát yêu đương
Vượt qua dư luận
Tổn hao cho hết mình
Những câu chuyện thầm thì rôm rả
Với cặp bánh nứt nụ cười đen
Vô luân hay thánh thiện
Tên hao tình vắng bật giờ đây
Trên hai trang báo hàng ngày kín đặc
Mấy trăm cô nàng trên trang Báo En - Pây.

KẸ LỬ THỨ VỚI THẦN NỮ DẠ ĐÀI

(Tặng tác giả ĐTN)

Hoàng hôn về ánh sáng của đêm đen
Soi sáng chiều âm u xám sắc
Bao hữu hình một thoáng đã vô hình
Con đường vẫn đi tiếp nhịp
Bước chân trần
Chân trời phù du mất đi trong phút chốc

Tiếng ếch nhái trong ao chuôm
Trên đồng nước
Tiếng chó canh chòm xóm đằng xa
Trong đáy sâu của nỗi buồn đau dạ
Dòng nghịch lưu tối sáng nhạt nhòa
Niềm cô tịch lữ hành đáp lại
Giữa đêm ngày chia ngã phân ly
Chập chờn
Gió thổi dài
Cùng mưa móc thăm thì
Ai đưa bước
Lang thang vô vọng
Vào những đêm thức trắng âu sầu
Nơi sa mạc đón vì sao huyền mộng
Uống sương đêm qua từng chặng
Khát khao

Một đêm thánh
Hay giao thừa
Phù lãng
Bước lang thang vô định phong trần
Bước vô định ra đi hay về lại
Tình lãng du nhập vào
Hồn thơ dại u buồn
Đêm lột bỏ áo quần dệt đầy ánh sáng
Đường nét trần thu hút nhỡn quang
Tình dạ nữ ấm nồng tham luyến
Cảm xúc thăm thềm lúc ngõ ngàng
Một nét thánh thiện
Chiếm hồn ngây dại
Hỡi ơi dạ nữ
Dạ nữ thần dạ đài.

THĂM LẠI CHÚ TÂN NƠI Ở CŨ

Lời tôi nhẩm đi
Nhẩm lại
Như lời thơ nguyện cầu
Nhẩm lại
Cả bao điều đau đớn
Làm tôi khóc

Khi quay về vườn cũ
Tôi bước dạo qua từng căn biệt thự
Nơi tôi xưa đón em tôi
Nơi tôi cùng em tôi
Gió mưa âm thầm thổn thức
Tôi muốn cầu nguyện
Sao cho được tắt nghĩ suy...

Ngày về tìm em cái thân ốm đầu bờ
Không mái lều che mưa
Không còn hạt gạo
Chỉ còn bát quýt đỏ vàng
Màu bữa ăn thánh thiện
Mây đen bao phủ che kín bầu trời
Nếu lúc này nước ập xuống
Cái thân cô đơn sẽ chịu được

Mấy giờ
Tình ơi tình ruột thịt
Bên nhau từ ngày còn thơ
Từ ngày còn mẹ cha, từ ngày còn lấp bóng
Về đây trông cậy nương nhờ
Mái nhà anh chốn nương thân khổ ải
Thôi thế là hết
Nắng sầu đường đời

Em tôi đã trả lại
Từ một sợi cỏ
Từ một hạt sỏi
Tôi nghe chú gọi
Anh ơi!
Chị ơi!
Cháu ơi!

Chú đã trả lại
Trả tất cả rồi, tất cả...
Cho người trông cậy
Cho những tâm hồn lấm bụi
Nếu ai còn tưởng mắt
Một ngày
Mắt khóc
Cậy trông tình người
Một ngày xa vợ
Một ngày đợi con
Một ngày đói khát

Vuốt mắt
Cho em
Giờ chuông chính Ngọ
Theo bánh xe tang
Em tôi... đi rồi...
Tiếng kêu ảo giác
Mái nhà tôi chẳng khác ảo huyền
Nước mắt tôi mận đầu môi
Ấp từng lời nguyện cầu cháy thành mây khói
Hỡi ơi... vô thường
Hề quý quyết
Thanh hoa
Như lai chân như hề xót thương.

NÉT THƠ BUỒN

C
on sông quê vui đầy
Bến đò ngang lạnh lẽo
Đường về mùa mưa lầy
Nhớ nỗi buồn nhũn nhẽo

Mảng tường chùa rêu phong
Mái nghèo xô nếp rạ
Ao bè ểnh ương kêu
Chân rào tiếng chó sủa

Muôn thuở chốn quê nghèo
Cái làng nghèo xa xưa
Biết bao tình mới cũ
Thêm nỗi buồn vào thơ.

THƠ TÌNH VONG THÂN

Tình đầu cho nhau
Thịt da sống lại
Thần trí khôn ngoan
Tận tình đáp lại

Tình yêu có mặt
Nuôi sự thành đạ
Tình yêu vắng mặt
Rơi vào ngây dại

Xoay làm thơ tình
Chỉ đây nụ hôn
Mượt mà lời ngọt
Hình ảnh sáo mòn
Bão hòa giấy mực
Năm này năm khác
Ma mị ảnh hình
Hằng hà sa số
Cuộc chơi thể hình
Con ong cái bướm
Quán nước ao làng
Tre pheo lúa mạ
Vận vào thơ mình
Ví von quá lắm
Em em anh anh

Khói thuốc hơi men
Nghìn sâu biển thẳm
Câu nhớ câu thương
Hòa tấu trầm bổng
Nhái nhau lẫn lộn
Đượm mùi nước hoa
Tô màu phấn sáp
Tình nghe tình ngáp
Bô lô... ba la
Tỉ lời sa đà
Ai mời đưa thơ
Người viết hốt hoảng
Đèn tắt cạn dầu
Chẳng màng thấp lại
Ý mòn mộng mơ
Đường mòn khờ dại
Khát thèm bên nhau
Dù chết vẫn nhớ
Hình hài mỹ nhân
Mỏi mòn hồi xuân
Coi từ hơi thở
Thịt da đắp lặn
Tình thơ sưỡi ẩm
Từ đầu đến chân
Mắt còn chớ trêu
Đầy voi trác trở

Xa gần bờ ngõ
Thương đau vạn lần
Sầu vương cuối phố
Nhạc tình thở than
Mang tình nghệt thờ
Hồn thơ lạc đàn
Tình là mạng sống
Sát giờ tử vong
Đã mất là hết
Sinh lực sống còn
Khi tình vắng mặt
Sự nghiệp héo hon
Tình ơi bị nhèm
Không muốn nói lại
Tình ơi vong thân
Hồn ơi thơ dại
Thơ tình bị hại
Sao mà héo hon.

LẠC QUAN BUỒN

Khi biết quên mình quên luôn

Thời gian

Chẳng nghĩ đôi bờ

Giữa dòng thời gian

Thả đời lên bèo

Tình trôi kiêu căng

Tình đi rón rén

Tình đến nhẹ nhàng

Hàm răng ánh sáng

Mắt nhìn thiêng liêng

Xa thì tìm kiếm

Gần thì chinh trang

Lúc thì bò xích

Lúc thì te tua

Lúc hở lưng rốn

Lúc thì ngực phò

Chao ơi chan hòa

Tưởng quên già nua

Cốt là thanh thân

Hóa ra bịch bở

Trở về tuổi tác

Thả tóc bơ phờ

Thả râu lởm chởm

Như kẻ trốn tù

Như phách dã thú

Lấm lem bụi đời

Đẩy mình già mua

Thôi rồi chan hòa
Lẩn tình thứ tha
Vừa gìn vừa giữ
Vừa mắc-kê-nô
Cuối cùng tha thúi
Cô quả vật vờ
Tiến thoái lưỡng nan
Chịu luật đầu hàng
Dịu dàng cứng rắn
Hùng hổ nòng nân
Luật ơi lẽ luật
Lành như bồ câu
Độc như lưới rắn

- Làm già sinh sản
- Làm trẻ tàn hơi
Thân như bèo bọt
Sống giữa dòng đời
Sao khỏi bã bời

Bạn chẳng thành bạn
Tôi chẳng là tôi
Nổi vui lắm lụi
Nổi buồn lạc sai
Câu chữ tẻ nhạt
Thơ lạc quan buồn
Mình làm mình hát
Ai nào biết chẳng?

NÉT BÚT

Nét bút đậm màu tâm trạng
Đãi dâng tình cảm với thơ
Bày tỏ với ý tưởng đơn sơ
Văn hữu buông lời khoáng đạt

Mảng bài thơ ngắn
Với hình ảnh khiêm hạ
Gạn tâm tư vào biểu tượng hồn nhiên
Chùm hoa thơ mộc mạc
Đón xuân được rực rỡ hơn
Cùng hơi ấm
Của lời thân hữu
Ấm sớm mai xuân
Sân vườn đặt bếp lửa
Cành sương tỏa đường nét kỷ hà

Tôi được cho nghe lời viết tựa
Vào đầu mùa gọi nhớ

Duyên thơ xưa diễn lại trong hồn
Nét bút trang thơ cũ... sức nhớ tình xưa...
Bạn cũ...

TỪ CÂU HỎI ĐẾN CÂU HỎI

*"Hỡi anh đi đường cái quan
Dừng chân em hỏi em than đôi lời"*

(CA DAO)

Chưa đặt bút

Buồn quá thì làm thơ

Đã có người đứng trước mặt

Hỏi có cần đượm chút nước hoa?

Tôi cũng từng hay hỏi

Có thấy kính mắt tôi ở đâu chẳng?

Nhưng rồi tôi đã tự tìm không hỏi

Sợ mọi người lo âu băn khoăn

Mọi người sống bên nhau

Ai cũng nặng lòng đối xử

Khi chấp tranh khi chẳng nở

Cái chạnh lòng thật đáng sợ

Tôi đã khổ

Cuộc chung sống nghi ngờ

Với hàng bao câu hỏi

Tình như muôn vật

Trên trời dưới đất

Bận lòng tồn tại vu vơ

Từ những nét con gái

Từ những màu bướm hoa

Cũng không đến cũng không mong

Với trang sách trước đèn tĩnh lặng

Đến nay người cũng còn hỏi tôi
Có thấy tình ở đâu không
Như tôi đã hỏi lại người
Cũng làm cho nhau bối rối
Cũng từ câu hỏi...
Đến câu hỏi...
Hể buồn thì làm thơ
Thơ là ngẫu hứng
thơ chẳng bịch bõ
Chẳng dựng đứng
Thơ chẳng đặt điều
Chẳng vì soi mói
Chỉ bằng câu hỏi
Làm thơ để làm gì
Từ câu hỏi đến câu hỏi
Chẳng tìm hộ nhau câu trả lời
Nếu như chỉ có một hạt bụi
Cùng làm rậm mắt chẳng còn
nhìn thấy câu chữ nữa
Để mà hỏi nhau.

NGỦ PHỦ PHỤC

Ôm đầu ngủ phủ phục
Những giấc ngủ chập chờn
Ngủ ngon như giấc ngủ lúc hành quân
Như giải thoát
Khỏi nỗi buồn
Luật của chết

Đêm dài
Phủ phục
Vào những thời gió sương
Thời phong ba bão tố
Ôi những ngày sống trong mất còn
Trước nắm tro trong bình
Thơ buồn nức nở
Nửa thức nửa ngủ
Tôi nằm phủ phục ngủ trong nỗi nhớ
Nỗi nhớ nhạt nhòa
Từ ngữ hình ảnh sắc màu
Trăn trở...

ĐÊM THƠ VĂN MIẾU

Nếp đất ngàn năm
Đường xưa lối cũ
Hà Nội, Thăng Long
Bia đá tượng rêu
Phong kim hồn của chữ

Ân huệ sâu dày
Lời lời nín giữ
Hàng bia tiêu sơ
Dạ đá còn ghi
Thanh khiết dòng thơ thần
Gợi hồn nhân thế

Lắng nghe đàn giải ngữ
Tự ngày xưa

Không gian, thời gian
Vấn vương từ muôn thuở
Rũ bước phiêu vân rướt búa
Đêm Nguyên tiêu
Sáng ánh hoa đăng
Ấm áp giọng ngâm
Hòa điệu tình văn nhân tài tử

Cửa Quốc Tử Giám rộng mở
Đón chân lên thềm
Từng bậc thềm rêu dẫn lối
Văn vũ màu sắc phù điêu
Hàng hàng bia xanh đứng đợi
Đêm Nguyên tiêu
Ngày đêm tụ lại
Ngày đêm tắt cả
Khiêm nhường vào trong chữ đá
Nhập dòng hơi thở đêm nay
Quốc Tử Giám
Thân cành đợi gió
Lá hoa thức vào giờ nắng ngủ
Lắng nghe từng hạt mưa sương

Giao hòa trông cậy tựa nương
Vào gốc cũ niềm xưa tin cậy
Hồn hậu tình thơ
Hân hoan lời chữ ấp ủ
Tình ơi!
Hà Nội - Thăng Long
Tình thơ muôn thuở.

BÁI BAI CON ĐI

(Tặng cháu Mai Nga)

Tác phong

Gái thời nay đất Việt
Làm cho đầu tao như lửa cháy trong lò
Nếp tư tưởng chính tề khăn đóng
Nếp tình hoài bóng bấy điểm trang
Phong thái cũ bị lật nhào áp đặt
Từ đường lá đỏ Trường Sơn
Chồi lộc nảy mầm

Cháu gái ơi
Cha ông mày
Từ ngày ấy
Như trời đầy tinh tú
Như bão biển đất dày
Quê ta đã sang trang
Pha phôi nếp cũ
Chẳng còn tình chút khăn vành dây
Chỉ còn nếp dẫn thân bão tố

Cho nên
Ông hiểu nhạc mày
Bốc lửa
Nhưng chớ đừng hùng hổ
Cái giọng con gái nói ngông:
- Sẵn sàng kiếm cho ba mẹ một đứa
mà bế mà bồng

Trợn giao ước đó xong
Rảnh thân lao vào sự nghiệp
Lời con nói chỉ ông mới dám hiểu
Cho mà
Và hôm nay
Không tiễn đưa con ra sân bay
Chỉ đôi lời nhắc nhở:
- Này!
Hẹn dỡ xong con mơ đi du lịch ba lô
Vạy châu Phi châu Mỹ hay du ngũ hồ
Có lên Sa Pa hay về Lạp Sơn Hy Mã?

Ở đâu mà cũng biết nhiều mà chớ
Sục sôi
Chớ hề băng giá
Bệnh điên hồn nhiên say sưa
Bút màu phóng phá
Nhí ời có sao mà cứ lừ đừ
Như từ vào đền thế nhĩ
Làm ông giật mình
Cứ như bom nổ chặm gài bên
- Ừ bai bai con đi... sao cứ lằm lì

Con bé này làm sao thế hử?!

THI PHÁP ĐIỀU NGỰ

Nét trùu tượng
Ai mà tìm mới biết
Ông cháu cùng vẽ
Tranh trùu tượng
Thi nhau dùng
Tính linh

Nhí ời
Phải gạn bỏ
Kể lẽ rườm rà
Đi thẳng vào
Tâm thức mình
Dập hình khối kỷ hà vững chắc

Con bé cháu này vẽ hay đáo để
Nó chơi với ông bằng tình bạn
Buông bút mạn hoa
Ôm chặt lấy ông bố mình

Cả hai ít cần kỹ luật và lý trí
Để vào tranh...

NHÍ XEM ÔNG BIẾN ĐỔI
THỰC TẠI GIAN TRẦN

(Tặng con - cháu - bạn hi hủ)

Nhí ơi mày đâu rồi?
Ném cho ông bao thuốc lá lạc đà
Cho ông thở nặng nỗi nhớ buồn sương khói
Nghe tấu khúc của con ranh này
Nổi sóng vào tranh
Con xem thơ của ông màu sắc ngon lành
Ông thổi hồn vào
Tĩnh vật
Hai ông cháu ra chiều tâm đắc
Ngất ngây
Cùng chìm đắm
Bóng hình vào sáng tối

- Con bạn ơi
Thanh hoa
Huyền nhiệm
Và ảo diệu gạn đục khơi trong
Không vĩnh viễn thành
Một hình thể nào chết cứng

- A! Ông bắt đầu say biểu tượng...
- Ừ,... Nhí ơi ông đổ mày
Cái sự tạo tác nhạc của ông nắp ở chỗ nào
- Này bạn - ông ơi!
Sao mà biết được
Khi viết trang ngoại ngôn ẩn dụ
- Ơ hay con đoảng này
Mày cứ linh tinh
Thần trí ở đâu
Đã muốn tìm là sẽ biết
Cái thần ấy của tranh
Đã trừu tượng làm sao đòi rõ rệt
Muốn vẽ tiềm ẩn
Chớ đừng tham nói hết.

DÒNG THƠ LỮ HÀNH

DÒNG THƠ LỮ HÀNH

"... Bước hành trình mà cũng là ý thơ, tự di về ơn gọi phụng cầu bằng chính những lời mà ta có trong ta.

Khi tình cảnh cô đơn, khó khăn cần đến tựa nương, trông cậy biết tìm, núp vào niềm tin giải cứu. Trên dòng đời, những dòng chữ, từng chữ đã hiện diện bản thân nó, mỗi chữ cũng như có mắt. Mỗi dòng thơ như dòng sông mang chở cái hồn và sáng lên cái nhìn của chính nhà thơ. Thơ như tinh vân, ý thơ với những hình ảnh mờ sương thú vị, ấy là lúc đã tiếp nhận được thần khí. Như là vô hình, như là xa vời, như vắng lặng, tưởng như không bao giờ với tới, tưởng như không bao giờ thấy nổi. Cùng với linh hồn ta chìm ngập, ngập lặn trong cái sống ồn ào vật chất, vẫn đầy dục vọng. Với những phương tiện, những hệ thống, những mưu chước, những tài khoản làm cho hồn ta sa đọa. Chẳng thấy những gì khôn ngoan, thông biếc về những gì sâu nhiệm, giúp cho lương tâm con người, giúp cho tình yêu, giúp cho cái nhìn đi về chân trời, đi về vô hạn.

Nhận biết thần khí thổi hồn vào thơ. Hồn thần khí đã làm cả những vật vô tri cũng như sống dậy. Chữ, lời như mã số là chìa khóa mở vào... Là lực thêm sức cho ta bước, vững lòng vào những lúc khởi nguyên, đặt bước đi tiếp một đoạn đường, như thể là một hành trình mới, con đường thần vụ của thơ ca".

BÀNG SĨ NGUYỄN

Nhìn rõ lời thiếp xanh
 Lời “Kinh trong sương”
 Sương làm thấm vào lời
 Tôi đã từng cầu nguyện
 Thơ như lời kinh khiêm hạ
 Để nhớ và góp nhặt cát đá
 Níu vào thơ hồn tôi sống lại
 Con đường Như Lai
 Hay con đường của Người
 Con đường Phục sinh
 Con đường thiêng
 Biểu tượng Thập giá
 Hay con đường Thập vạn
 Dòng thơ bản lai
 Dòng thơ diện mục
 Ân từ phụ chỉ đường
 Đường hẹp mũ gai
 Đường hoàn tất
 Hồn thơ sống lại
 Văng vẳng tiếng kinh cầu trong sương
 Lời thơ, lời kinh miên mật
 Thi đạo tín tâm không diện tường
 Thơ của kiếp đời huyền nhiệm tình thương
 Vòng đời tàn một kiếp bóng câu
 Nâng lấy cung đàn thần nữ
 Cung đàn Phụng cầu ai gảy ai rung
 Cùng sắc màu của chữ
 Tê đại bóng chiều nghiêng
 Dịu êm thần tứ
 Tứ khôn ngoan tự biết trông lên
 Tự di đời linh hướng

Kinh đêm sương
Đêm của sương trắng vô nhiễm
Nhuần gọi hoa trái tâm hồn
Hòa thanh âm vọng khúc
Thơ dẫn ta vào thăm dò tiềm thức
Ấm trời sương vắng tiếng kinh cầu

Lực tạo hóa nhiệm màu
Tình thân mẫu niềm thương ái tuất
Ngấn dài dòng âm hưởng
An ủi bước lữ hành

Dẫn đường mười phương
Hành hương mang tin lành
Ơi! Tình hải hồ
Sóng đời xô vỗ
Thi nhẩn hời! Hát bài ca thương
Hãy hát lên tình xa thương

Không gian đắp đổi
Nhật dạ vắn xoay
Thuyền đời thuyền thơ
Bồng bênh, bồng bênh sóng cả
Ai sẩy chân vấp ngã
Ai biết níu vào lượng cả
Mang ánh sáng soi
Trong đêm sao sáng
Sao trong đêm sương
Một ngôi sao sáng
Hai ngôi sáng sao
Ba ngôi sao sáng

Ánh sáng rọi vào tâm can
 Trao hồn tỉnh thức
 Lời kinh lời thơ trầm diệu
 Như lời ru của mẹ
 Bên máng cỏ chốn quê hương
 Chẳng khác lời ru chốn hang cù
 Như tiếng nguyện cầu
 Xin tình thương cầu bầu
 Đây người Mẹ mười phương
 Dõi theo mỗi bước chân lữ thứ
 Thơ theo dòng đời điều ngự

Giữa muôn lớp sóng vùi
 Ai trên ngã đường bão tố giật mình hoảng sợ
 Thầy ơi! Sao vẫn ngủ!
 Người con của Người chẳng ngủ
 Đầu thuyền Người quát: “Im, bão tố”
 Con thuyền về bến đỗ
 Oí! Biết bao con thuyền đời
 Nhận ơn gọi trong lời thi thiên
 Cầu tìm hồn bản nhiên
 Còn cả dòng thơ buông
 Vượt nhịp cầu thời gian
 Ấy dòng thơ nhưng không tịnh suốt
 Thơ thánh vinh
 Thơ khái huyền
 Hay dòng thơ pháp tịnh
 Tận cùng dòng chân như
 Ngồi ngợi tình thương
 Chẳng nệ từng lời kinh kệ

Con đường dẫn bước
Phó thác hồn nhân gian
Nhấn nại cả gánh thời gian trĩu nặng
Thi, họa, ca trầm vọng
Thực tín phụng thờ
Nữ thần sáng tạo
Cảm thương người đau thắt lương tâm
Thông thường chẳng biết khóc
Như mắt lệ sầu bi
Như những giọt mưa thâu
Mỗi giọt lệ xót
Xót cuộc đời
Vô phương

Trời tối đen
Bão giông xé toạc màn thờ
Vào lúc con người thở hắt
- “Thế là việc mình hoàn tất”
Dưới chân thập giá
Người mẹ gục đầu
Giọt máu rơi theo lệ
Khi hoàng hôn tím màu
Ơi! Mắt Mẹ sầu bi rọi sáng
Cõi tối tăm dày đặc

Qua làn sương giăng
Soi cả hồn tối tăm
Sưởi ấm hồn ngây dại
Lời thơ đọng lại
Điều ngự vào tình thương

Thi đạo, thi của đời
Thi pháp của Người
Như hạt gieo mầm
Tình thương con người lão thực
Từng chữ từng lời
Gặt lấy một mùa vàng
Vào lúc cắt đi cả cỏ lùng
Dòng thơ tự di
Hãy biết cắt đi những cỏ lùng tư tưởng
Hãy biết ngược nhìn lên
Cửu trùng tinh tú
Hãy biết cúi đầu xuống
Vực đời, vực sâu

Bao dị hình trần gian... dục vọng
Lòng thi nhân bôn chồn
Lời nguyện cầu trong sương
Tiếng vọng tâm linh
Nhẹ gõ cửa tâm hồn
Thị kiến! Thị kiến hề! Tự di!
Thanh thiên, thanh tiên hề! Mẫu nghi!

Đêm tinh sương
Thoảng nhịp chày khuya
Điểm chú lời thoang thoảng
Chở hồn không gian, thời gian

... Tan loãng...

Trăn trở tình sâu lắng

Như ngân vọng mãi

Hồi chuông tự tháp giáo đường

Trầm vọng trong lòng nhân gian

Vào lúc sao mai

Vào khi sáu khắc canh tàn

Trong sương mờ bóng mẹ bằng con

Hóa thạch

Ấm tình núi non

Đượm tình khói sương

Ngan ngát chiều Mân Côi

Hoa và hương...

Lan tỏa hữu thời niêm hoa vô tiểu

Thay ánh sáng ngập tràn tâm ý

Khởi nguyên từ sinh lực vũ hoàn

Ngôi Lòi! Ngôi Lòi!

Đừng lấy đi hay bỏ mất

Trong thánh vịnh, đáp ca

Trong các trào lưu

Phảng phất

Đừng lấy đi hay bỏ mất

Tinh hoa thần hiệp... thi thần...

Trong câu kinh chiều, khóa hư

Lòi của khóa hư lục

Vẳng trong hàng thông xanh chất ngất

Ngàn xanh an tử
 Sinh khí địa linh
 Nhận lấy lời ngàn thu
 Qua hang tối mịt mù
 Như Lai! Như Lai hê! Đại giác
 Thánh nhan! Thánh nhan hê! Phù trì
 - Gì?

Phảng phất như tơ trời
 Dệt kết sương mưa
 Dệt màu mây the lụa
 Mây ơi! Kiếp phù vân
 Mong manh phù du kiếp sống
 Vòng đời tấm thân
 Lời gọi ý thơ vào như tinh vân
 Tao thành hiện diện
 Chữ lời gieo âm hưởng
 Hữu thành tâm tượng
 Thoảng như lời thơ
 Như tiếng chim gọi đàn
 Dội lời gọi... lời...
 Đáp lời vang vọng
 Sương như sữa trắng chốn hang cừu
 Ngực yếm trắng tinh khôi
 Máng cỏ lời ru vòng tay Mẹ đỡ
 Lời khai thị tượng trưng cho cả
 Lời dụ ngôn ẩn dụ lặng thầm
 Lắng đọng thâm sâu

Ý tiềm ẩn
Hình ảnh mờ sương thú vị
Vị đời như vị muối
Mặn lời trong luống chữ
Đã mở luống cày vỡ
Đã gieo hạt nảy mầm
Hạt gieo cho đời sau
Mầm gieo hạt nở
Từng lời chữ đã vỡ
Sinh sôi
Tiếc chi mà quay đầu lại
Khi ta đã cày cày
Thi nhân ơi! Người hãy lên đường
Thần khí nâng cánh tâm hồn
Thơ điều ngự gọi sâu tâm thức
Chính giờ báo tin mừng
Ai ra đi là thợ gặt
Lúa đã chín đầy đồng
Nay tới ngày chờ mong... hái quả
Niềm tin cải quá
Như ngày xưa ai bỏ thuyền bỏ lưới
Trò theo thầy
Gánh chịu đời khổ giá
Người đã phục sinh, vượt qua tất cả
Chiều buông
Tiếng chuông thu không

Một chiều khóa hư
Hồn tình Trúc Lâm, mở trang kinh Tịnh độ
Ai trông vời sáu cửa Lục Đầu
Dậy sóng Thần Phù
Lao lung qua vực ải
Ai còn nhớ từ Tổ Trung hưng
Giữ gìn giang sơn Đại Việt
Tràng giang vực xoáy vòng đời
Trên lớp sóng thần trí tôn hoàn vũ
Hưng phế, phế hưng mê tỉnh luân hồi
Dậy lên trang sử an quốc muôn đời
Bao anh hùng liệt nữ
Bao hiền thần, hiền trí
Bắt tay với vô cùng
Vẫn còn đó bao chiều thanh minh
Nam mô!
Nam mô Quan Thế Âm Bồ Tát...!
Lời nguyện cầu trên sóng hư vô
Thơ cảm nhận chiều sâu màu nhiệm
Nhập thế trang đời xao động
Động sinh vạn pháp
Tĩnh về Như Lai
Hơi thơ buông dài như hơi sương

Nơi sa mạc
Hãy hứng lấy sương mưa giữa trời sao biển cát
Uống vào đờ cơn khát
Dịu nổi cô đơn cháy cổ
Uống vào như thấm nước bọt của Người
Chữa lành bệnh
Cho những con người khổ nạn
Thần khí như vườn xưa
Như đường kỳ viên Hiệp Nhất
Hiệp Nhất! Hiệp Nhất hề! Hải vương tinh thánh nữ
Thánh nữ tình thương
Cậy trông khiết tịnh hề
Tịnh quang mẫu thủy
Thơ xót thương đoái lại khổ thần
Giữ cho đời ta như giữ gìn đôi mắt
Cho sống lại cái nhìn
Hồi quang phản chiếu
Hồi sinh từ cõi chết
Vô minh, vô minh
Đời gió thoảng... còn lời thơ
Tâm tưởng khôn ngoan
Viên mãn tự chi ẩn mặt
Sinh tồn, tồn tại khí thần
Minh triết...

15/3/2008

TIẾNG QUÁT TRÊN THÁP
GIÁO ĐƯỜNG TAM ĐẢO

Tôi từ già những xóm nghèo
Những người dân quân rách rưới
Nằm trong bụi bờ hầm sâu ẩn khuất
Lòng đất sâu thẳm đã bao che
Đã giữ lấy mạng sống
Sâu lắng nỗi buồn chiến tranh
Tôi dừng chân trên Tam Đảo
Ngày mai trở về Quan Chu
Sáng nay còn ở Vĩnh Tường
Chiều đã qua Tam Đảo
Bồng bênh trong sương
Thị trấn hoang tàn
Chơi vơi sừng sững
Nóc giáo đường
Vút cao bóng tháp chuông
Nhìn xuống biển mây chuyển màu
Bồng bênh con sông, bóng cầu
Từng khoảng cháy đen
Đạn bom thiêu đốt
Qua bao ngày thử lửa
Giờ đây bên thềm giáo đường
Giữa hoang vu con đẽ gáy
Lá gió thổi qua thềm cũng buồn lây
Tia nắng lọt qua ô kính vỡ

Sau giờ chiến lửa
Phi cơ khu trục đã xa rồi
Trả lại những tia nắng dưới chân tường thoi thóp thỏ
Tôi khẽ hát với con đế chân tường
Bỗng tôi giật mình
Từ trên cao tiếng quát
- “Ai, đứng lại, ra ngay”
Từ vòm cao khuôn mặt võ vàng lộ diện
Tóc bù, râu quai, đôi mắt sáng
Mắt nhìn bốc lửa
- “Vâng, tôi đi đây
Tôi đến một mình
Chỉ làm thơ chứ chẳng làm gì dữ”
- “Tôi là người giữ nhà thờ
Vâng! Chỉ mình ông ở lại
Một mình giữa đêm ngày”

Dưới đạn bom
Bóng “Thần sấm, Con ma”
Cánh xòe, cánh cụp
Rà soát cả mây trời
Tôi đi ra, quay đầu nhìn lại
Khuôn mặt võ vàng
Nhìn tôi đôi mắt dịu dàng
Đến nay còn nhớ mãi

Tam Đảo, 1948

TIẾNG CHUÔNG TRÊN BỜ BIỂN

Có một chuyến ra đi
Bão tố dập vùi
Thuyền vỡ tan tành
Nhưng chẳng một ai bị xô xuống đại dương
Cuộc tái sinh in dấu
Trong những ngày đau thương
Thoát tử thần hung dữ
Em với những người được tàu cứu hộ
Về lại quê nhà Trà Lộ
Ngày đêm sao động sóng cồn
Bên đông bên Đoài chiều hôm gió lộng
Vẳng tanh vẳng lạnh thoảng tiếng kinh cầu
Vườn không nhà trống
Nhớ người ra đi
Mừng người trở về
Với tháp giáo đường còn lại
Với hố bom hôm nào
Mở lửa sát hại
Bao đêm từng nhớ thương
Bao người đã khuất
Nổi trôi sinh ly

Chiều nay em về
Chỉ hỏi một lời thảng thốt
Vào lúc tiếng chuông ngân
- “Ơ! Vẫn còn tiếng chuông ư anh?”
Vâng! Vẫn còn tiếng chuông
Vẫn còn cánh cửa giáo đường mở lại
Vẫn còn tiếng chuông
Hòa vào âm vang của sóng
Vói thủy triều nghiêng ngả bóng tà dương
Nhớ lúc ngồi bên nhau
Giờ đây xa khơi xanh
Tôi đi rồi vẫn vọng mãi trong lòng tôi
Lời em hỏi “Vẫn còn tiếng chuông ư anh?”
Vẫn còn trong lòng tôi ngân mãi.

Trà Lộ, 1954

DÒNG THƠ TRIẾT MỆNH

TÂM THỨC TIÊN DUNG

Hỡi gió thổi động màn the rủ
Còn xoa dấu chân phiêu lãng hành trình
Chỉ vì cây xao xuyên trước thân thần Nữ
Vì cát đá run lên...
Lúc người bỏ tóc quanh mình...

Và, góc cô tịch bờ hoang
Nước gội, trôi mảng cát
Lộ mình trần sạm nắng gió quê hương

Và thế rồi
Bến Đa Hòa sông vòng uốn khúc
Chưa có lần phong ba
Chợt nổi sóng cồn
Con sóng ngầm trong lòng sao tỏ rõ
Nghĩa nhân duyên huyền nhiệm đến vô cùng
Lau mắt lệ - “cha ơi cha - xin không về nữa”
Thôi, cả lâu son gác tía
Con ra đi, rũ vạ sự vô thường

Đoạn nửa kiếp phù du ngang ngựa...
Trong nhân gian, tìm đất mới nương thân

Bến bờ sương pha... Thuyền con mái nhỏ...
Rồi lúa đôi chấp cánh về trời...
Cho tới ngày để ngày trần thương nhớ
Nhìn dòng sông chảy mãi bao đời
Mối tình phi thời gian, không gian
Cuộc đời - trang sử mộng
Nếp đất, chưa mờ dấu cũ... nếu rêu phong

Sớm chiều tiếng đồng nhỏ vương cành tre mái chùa
Nghe sư già kể
- Rằng ngày xưa... Chử Đồng Tử - Tiên Dung

Ngày nay thập phương về lễ hội
Những con thuyền đua lấy nước dòng trong
Gái trai từng đôi hành hương tìm nguồn cội
Như cuộc sống trôi đi
Từ cuộc sống khơi dòng...

Đa Hòa, xuân Canh Thìn (2000)

VÀO NAM

Ngày tháng
Chỉ có hai mùa
... mưa và nắng
Xa sắc hoa đào
Có sắc mai ấm iu hơi lạnh
Tình duyên tắt
Lòng vẫn trôi theo nước Nhị Hà
Nghe tiếng còi tàu nhớ Hà Nội
Một thân thầm gọi các con xa
Hỡi ơi xoay xóa gì đây chứ?
Vẫn hồn ngây dại cái thân ta
Cùng bao nỗi riêng còn ôm mãi
Thương anh, thương em thương quê xa
Còn gì, mất gì ôi cách biệt!
Mỗi khi Tết đến lại khóc òa.

NỖI KHÁT

T
hời gian dần tiêu hao
Đường ngặt nghèo mòn mỏi
Hồn tự đi kiếm tìm
Lắng nghe mưa gió nổi
Hoảng hốt trong bão giông
Nhìn chân trời dần tối
Đôi phen tình bối rối
Sắc màu tranh giải bày
Lời chữ trong thơ gọi
Nỗi niềm khi rủi may
Đường tự di triết mệnh
Dụng xả với hành tàng
Vui buồn chi nặng mãi
Ơi tình ơi thấu chẳng
Hồn hay sinh duy mệnh
Nương gửi vào xác thân
Chút mong cầu sống ấm
Khát khao tình tri âm.

KHÔNG NƠI CƯ NGỰ

Ai đã nhật chữ lang thang
Những dòng thơ như ở thuê
Dòng thơ không kiềm chế
Tản mạn mỗi góc trời thơ mỗi vẻ
Bao hồn hoa cõi mở vào xuân
Đêm Nguyên tiêu vang giọng thơ thần
Gió cao phong nổi lên
Ai đã chớ trêu buộc thơ vào bóng bay
Thơ trần giới phải chẳng không ở nữa
Thơ không là chia tay
Không gian bằng bênh
Thơ yếu mềm niềm vui
Khách thơ Nguyên tiêu ngồi lại
Cơm áo không đùa khách thơ ơi chớ vội
Thời mở cửa đón luồng gió ngoại
Thơ vẫn chờ sông quê nước chảy tràn
Kinh doanh vĩ mô hề phú gia dịch quốc
Đàn bà con gái lao vào cuộc
Cổ phần chứng khoán, ngân hàng quản trị
Tiên đoán thông tin mặc áo âm dương
Thơ ngái ngủ trong tiếng rao ly lạc
Hành trình thơ trong im lặng thình không.

CÓ TÌNH THƯƠNG CHO LÒNG NGƯỜI

Bước chập choạng
chiều giông cây lão đảo
Tia chớp nhập nhoàng
lóa mắt giữa hoang vu
Cõi đất khách quê người tìm chốn ngụ
Cơn mưa dài trút lạnh xuống sông hồ

Bỗng đâu đó tiếng hú dài eo óc
Cửa động huyền không
huyết gió chim về
Nơi ghé tạm
không gian hòa vọng khúc
Khách phong trần hội nhiên
dừng lắng nghe
Và chẳng phải gõ cửa hồn thạch động
Đêm thiết tha chờ đợi khách sương mưa
Sơn thạch mơ khách hành trú ẩn
Qua đêm trường khắc khoải tiếng chim muông
Tránh tiếng sét kinh hoàng xé rách
Từng bóng đêm run rẩy kẻ lưu hương
Chốn quê người kiếm tìm thoát hóa
Cứu mệnh tự di khỏi an thường.

NỖI BUỒN SÁM

Ai dôi theo lộ trình thử thách
Chốn cô đơn sa mạc khô cằn
Nơi biển cát sang mùa gió bắc
Uống sương sa ngụy giữa sao trời
Ai chốn giang đầu
Theo mùa con nước gội
Nơi hải hà sóng động miên man
Ai quỳ gối cúi đầu phủ phục
Nhận ơn đoái thương
Đáp tiếng van xin
Dòng chảy hơi tựa dòng thác lẠc
Người tự do tìm chốn an bình
Ave Maria ngôi sao biển
Nữ Hải vương tinh
Dưới chân vọng hải đài
Tôi viết bài thơ nguyện cầu
Gió thơ tôi dạt dào sóng biển
Tôi lắng nghe làn làn trào dâng
Òa òa trong đầu tôi
Thổn thức trong lòng tôi
Thủy sám.

THỨC NGỘ CỦA ĐÁ

Sự sống gửi vào tượng đá
Bức “trầm mặc”
Nỗi buồn tịch liêu
Hay khao khát
Mầm xuân đang trở
Vết điêu khắc tạc thềm
Trơ trơ hồn đá thờ
Trong gió giông
Hay cơn mưa nức nở
Có mảnh đá vỡ
Hứng lệ rỗng lòng
Nơi mình thức ngộ
Hết đợt mưa này
Lại đợt mưa trông
Rả rích ngày than van
Mơ hồn nhân ái
Thầm ngụ kiếp tuyền lâm.

Ý VỊ TỒN SINH

Về phòng họa chiều nay
Vật liệu giấy màu tản mạn
Nét rối ren nào thắt buộc tim tôi
Khác nào sắc trời thả tiết đổi thay
Bức tranh mạn thiên quá hải
Mây tầng đổ mưa
Âm vang sóng gọi
Bức tranh “trùng trùng dịch khởi”
Nổi trôi cát bụi, một kiếp phù đồ

Mắt tôi nhiều màu sáng
Rạng tâm hồn khoáng đạt
Ném tia nhìn thanh thoát
Vào khung cửa bốn chiều không gian
Ý tựa vào bản sắc
Chớ hãi hùng đối vật
Khi tự biết bảo mình nhờ nhóp
Trước vẻ đẹp trần thân xác
Đó chính tâm hồn gần lại
Nhận lấy kiếp này kể tục
Ngọt ngào ý vị tồn sinh

Người mẫu của tôi
Đôi mắt nhìn vẫn đục
Sáng lên vọt vọt một nỗi buồn
Tôi vội ghi tia nhìn thoát tục
Phơi bày đường nét thoát y
Nhớ bàn tay, bàn chân
Đường vai thuôn
Kẽ ngực đầy tròn
Vòng nguyệt bạch
nhớ bàn chân ấy
Tôi mơ như mang dấu
hành hương miệt mài.

TRIẾT MÀU LỬ HÀNH

Như dấu ấn lửa hành
Niềm vui Ly Tao
Nhiệm màu ý tưởng hành hương
Con đường thơ dẫn hồn mình sáng lối
Chốn đường xưa bức họa cũ mờ rồi
Khuất dạng bóng hình ngày chinh chiến
Tha phương bỏ lại làng quê trong phá tàn
Ôi chết chóc ai biết xót thương
Giữa chừng xuân, ngã xuống chốn khe cạn kiệt
Bao ngày thương yêu
Mất rồi cát bụi... tử vong
Cho dù nỗi nhớ mưa sa tưới gội
Thấm vào thời gian nỗi đau ẩn hiện
Thấm vào không gian nỗi sầu ly tan
Thấm vào bản thân chút tình mẫu mực
Vào mắt ai sầu khổ chờ mong
Lần từng dấu chân đi
Và cất lên lời thơ dẫn nhập
Thương tiếc một chặng đường
Đâu đó cuộc trình giải cứu
Thần khí đất trời
Dẫn dắt triết màu nhận rõ bước chân.

DÒNG THƠ GHI VỘI

Tôi nhớ nhiều
Vào khi không có gì để nhớ
Nỗi khổ xa người
Chẳng kịp tạ ơn người
Cả khuôn mặt xinh
Hoan hỷ cho nụ cười
Tôi muốn theo chân ai về
Mỗi khi lòng trống trải
Biết bao lo âu trong đời
Đủ thứ làm tôi sợ hãi
Vào lúc chẳng ngủ
Viết vẽ qua từng khắc cạnh
Trời sáng lúc nào chẳng biết
Ánh đèn nhạt trên trang kính cầu
Cả ngoài trời lúc hết mưa
Hay lúc sao lên trăng lặn
Cả lúc sao đầy trời xao xuyên
Cả lúc vầng dương vắng mặt
Hay lúc đêm tàn ngấm sâu
Tôi đọc rồi viết vẽ
Mình nói với mình
Suy nghĩ lắng nghe tiếng gọi
Chớ mang nặng nhiều quá khứ
Chớ ôm đầy nỗi đau

Một phút muốn quen
Nơi bến nước quán nghèo
Giữa đồng hoang nắng cháy
Hay dừng chân nơi bụi gai bên ngoài
Xóm trung du gốc tre già trều trụ
Nẻo vang sơn cước cuối đông tàn
Bóng mờ sương khói
Ấm một nụ cười ánh mắt giao duyên
Chẳng vội xối nước đổ nhằm nhà
Tôi cũng chẳng vội cáo từ
Cả lúc chiều lặn cả lúc trăng tàn
Nhỏ một khung vào đầu núi
Trời ánh sao
Sáng ánh suối ghềnh trôi nổi
Bởi đâu tôi đã ghi lại
Dòng thơ buồn phảng phất
Mà với tôi thành nét ghi vội
Dù là phác thảo dở dang
Bức tranh nhạt màu
Bởi chỉ những gì trắc ẩn
Đượm ý đại khờ mỗi bước đau.

TÌM VỀ THẦN KHÍ

Bạn ơi suốt cuộc đời
Mình ơi... Người mẫu của tôi
Một mảnh thiên nhiên
Để còn một thuở
Trong lồng ngực tròn đầy
Dọn sẵn cho tôi
Tìm về thần khí
Dáng ngồi xuôi tóc xõa
Rờn rợn sóng nắng
Rung rinh ngày xanh ngả bóng tuần hoàn
Vần vũ gió mây lạc
Bứu tranh “khẩn nài sự sống”
Bứu hỏa tinh cầu
Bừng lửa khát, cháy cả hồn hoa
Bứu lửa ghen
Bàn tay bùng mặt
Bứu lửa trong bụi gai
Bứu thánh nhân
Gọi từ thân trần mẫu mực
Cả trong đèn đài phồn thực
Tôn vinh Dương thần

Âm thần trợ lực
Cả trong máu đá
Sợi gòn hồng sắc máu tươi
Trong tạo hình điêu khắc
Trời gió mưa thao thức
Giữa đồng khô cỏ lặng
Bóng ai cúi đầu xoa tóc
Mắt đăm chiêu đăm đăm
Vời vợi chiều sâu
Thầm cầu khẩn Dương thần
Phúc dục
Thần khí nhuộm màu sinh thực
Giữa chốn nguyên khô
Cột đá chơ chơ đứng chắc
Trong lòng thạch nham hang động
Se lạnh cô đơn.

CÓ CON MẮT TRÔNG VỀ

C
on đường từ bỏ
Vời lối mòn xưa
Cổ lòng hoang dại
Cuộc phế hưng triều đại
Bao máu lệ nhật nhòa
Ai chẳng lo xa
Nơi quyền uy lựa là mộng mị
Nhận lời di huấn
Nhận lời gửi gắm
Của người cha hoàng tộc
nhiếp chính đại thần
Chỉ mong tránh được sóng ngầm ngoại thích
Chuyện lừa dối
Ngọc dây leo trường xuân
Mưu thần độc địa
Khoảng sân rồng
Sau màn trướng rèm the
Bông hồng trong bình vừa hé nụ
Chuyện dĩ vãng còn quá gần
Chuyện chiếm đoạt
Chuyên quyền văn vũ
Thất thất rung động thương tâm

Có đoàn quân lưu vong
Trên chuyến thuyền trôi giạt
Có con mắt trông về
Có nét mặt kẻ lưu đày hốc hác
Có kẻ vượt trùng gươm đao
Nơi xuống tay
Kẻ vào vây vượt thoát...
Một đêm thanh
Ánh trăng huyền ảo
Tiếng chim về khuya
Rung bụi cỏ bên hồ
Phút im lặng trầm ngâm
Mang nặng tình thâm
Mang theo hồn cố quận
Đi về đâu, hành giả
Mây giăng thành trước mặt
Bao bọc bốn phương trời
Ngóng phía chân trời ly biệt
Ngoái lại sau
Con đường tối mịt
Mịt mù sương mưa
Khuấy động sóng thần vương quốc

Cuộc đời gian trần
Đâu trạm nghỉ chân
Đứng ngồi lắng nghe
Tiếng cuộc gọi mùa khắc khoải
Tiếng vạc kêu sương
Tiếng sáo thê lương
Tiếng hồn nhắc lại
Còn đâu đây từ từ mây nở
Bụi hồng nắng nhạt
Cánh chim chiều tán lạt
Đàn chim thiên di
Qua rừng hoang mắt tổ

Nước cứ chảy mãi thế ư?
Thế đấy từ già dòng sông dịch
Bao con sông chia dòng
Thời gian, không gian dĩ biệt!

CA HƯƠNG HỀ! TÌNH ƠI

Pha chữ nghĩa màu mực đổ vào khuôn
Án bút chạm trở nhiều hoa lá
Tôn vinh hát ca hoài chuyện ấy
Kể kể gái trai khi gần gũi
Một ngày bằng ngàn ngày
Lãng mạn suy đồi trong thi pháp
Thi sĩ sao người thề đại?
Khi xuống tuổi vàng sẽ yêu ma
Văn sĩ hớp hồn “tìm đèn dầu lạc”
Dám thuộc da mình làm túi hành trang phiêu bạt
Những gì...
người ta nói trước cả rồi
Chẳng nên mang về nhà nói lại
Cho đến cả văn chương bạo lực
Chém treo ngành
Hay hệt hăng như đường dài hổ thẳm
Hay vùng lên rao giảng người hùng
Ôi sách vở Tây Âu
Bã rả của cổ nhân nuốt vội
Cả những từ đẹp đẽ
Có sức làm chết người
Cả sắc màu choáng lộn
Làm óc ta rối bời

Chỉ còn những gì thơ đọng lại
Dấu chân người lính ở Trường Sơn
Tiếng hát quân hành nơi biên tái
Vọng về Hà Nội nhớ Thăng Long
Chỉ còn những vầng trăng lơ lửng
Treo trên súng mũ ở đầu non
Chỉ còn những mắt còn nơi khách địa
Tháng ngày đã chiến vọng trùng trùng
Hỡi ơi lời hẹn trùng lai ấy
Ai có ngày đi chẳng có về
Cổ hương! Cổ hương hề lắng đợi
Ca thương! Ca thương hề...
tình ơi!

ÂM THANH CUỘC SỐNG VỚI MẢNH HỒN NGÂY DẠI

*"Tôi đập vỡ hồn tôi
Còn lại một mảnh hồn
Tôi gõ vào mảnh hồn người khác"*

RINI LACCHE

Ơi Rinbo

Người làm được lời người nói
Còn tôi với mảnh hồn ngây dại
Tôi không gõ nổi vào mảnh hồn người
Mảnh hồn tôi chỉ như từng mảnh đá
Làm đầy thêm nắm mộ bên đường
Những điều gì hé mở cho lòng tôi biết được
Lời thơ nào ẩn dụ mách cho tôi
Chữ hay sắc màu
Hình tượng nói gì về cuộc đời
Và mẫu mực nào cảm hóa
Dụ tâm thoát ra ngoài
Bao lo âu khắc khoải
Thao thức chùng nào nguôi
Tôi vỗ về hồn tôi
Viết bài thơ trám rưng
Trong rừng mưa gió động
Quả rời cành nhẹ rơi
Cùng hạt mưa buông vào
Cùng cành gãy lá bay
Tôi thao thức nghe mưa khuya trám rưng

Như lời ru nựng vỗ về
Hơi oi hồn mưa gió
Hòa hơi thở cùng rừng
Một tiếng nào rơi rụng
Cũng đủ động lòng tôi
Chính bản tính sự vật
Thổi hồn vào đời thơ
Chính quanh tôi lắng nghe
Từng âm thanh đổ vỡ
Đã thành âm hưởng tình người.

THỨC TÂM

Ơi hành giả dọc hành trình gặp gỡ
Người cảm thông đi với nhau cùng
Cho dù tới tận cùng thắm tối
Mây dạ quang hòa ánh mắt người
Lời sẵn bắt màu mây trắng
Sắc áo làn da mái tóc hút hồn tôi
Chưa mắc vào lưới, âm thanh sắc
Chưa mắc vào tình, hiện hữu tình người

Chẳng phải cái nhìn theo đường thẳng
Linê toán học lập trình
Hành trình vô phương chân khách muôn ngã
Gặp ai nối bước chữ màu hồn thơ
Hồn tranh cảm thụ ở sâu cùng nỗi nhớ
Nỗi nhớ không mặt phẳng không chỉ ba chiều
Thật đã chiều cả đêm cô liêu vàng vọt
Ánh trắng thêm gió giắc
Lật từng trang sách
Lật hồn tôi như gỡ ra từng mảng
Từng mảng hồn sót lại
Từ ngày nào rời bỏ
Khi hành trình vào Nam
Qua Hải Vân quan
Trước mặt Biển Đông mù sương
Đầu non mây trắng bạc
Con đường hoàng đạo của hồn tôi sa mạc

Vời cái nhìn trắng
 Ánh mắt sâu tiềm thức
 Sắc trắng liệm hồn ngã vực
 Nhớ về cha mẹ già
 Ơi từ phụ từ mẫu
 Núi tình thương của người
 Con đứng dậy từ hồn vâng phục
 Từ ơn gọi người nhận lấy vinh quang
 Từ dẫn thân ra đi
 Ngẩng đầu nhìn mây trắng
 Cúi đầu nhớ cố hương¹
 Nhìn chân trời tím đậm
 Nhìn ánh sao xanh
 Trong cô đơn lạnh giá
 Mây vằng khói bay phảng phất
 Về đâu những gót lạt phong trần
 Vọng chân trời hứa hẹn
 Bóng thù nga ở chốn trang đài
 Nơi cơn lốc nổi bão lòng
 Nơi tải mệnh trần nan tương khắc
 Nhãn giới thiên quan
 Quỳ gối ngược nhìn nhỡn ảnh
 Những nét thân hình mang hồn mộng thể trần
 Bỏ niềm tin ủ linh hồn ớn lạnh
 Ủ xác thân chứa ẩn vào tim
 Nổi đau đọng mắt mẹ khổ buồn
 Thân kiếp đường dài
 Khúc lửa ấm canh trường
 Run rẩy thịt da hơi mẹ
 Trên đường tản cư ngày nào

---

¹ Thơ Lý Bạch.

Mẹ hà hơi cho ấm tã
Thần khí ủ cho con
Một mùa băng giá
Ai đi vào dụ ngôn, ai phó linh hồn
Lời dạy thánh nhân
Một niềm tin cứu độ
Cánh linh điểu phụng hoàng hoàn vũ
Cánh chim vàng nhơn nhơ vượt gió
Anh vũ hát điệu thần
Lầu hạc chiều vàng nét chữ
Thi tiên dụ ngôn
Nhỡn giới bản lai diện mục
Giúp ta nhìn cự thật
Hiển nhiên tiêu chỉ nguyệt thề
Huyền chi diệu huyền
Như Lai tạng tích
Động sinh vạn pháp
Quán thể nhân sinh
Đường thiên lý nhất lý
Hành giả từ bi cất bước
Vô ngã chấp
Trừ tam độc
Bài thơ tam độc giải luân hồi
Bóng thù nga thân áo trắng dịu dàng
Đắm ánh chiều hộ niệm
Lời kinh chuông mõ
Điểm hồn vô ngã
Ơi lũ hành ngả đường thơ ca cũng vậy
Ẩn tu rừng thiêng thơ cầu khẩn nguyện
Chập chờn nơi đây khát khao tĩnh lặng
An ủi tận đáy lòng trần gian chơi vơi.

ĐƯA EM TÔI ĐI

Gọi nhớ nỗi buồn trần ai
Khi tôi theo vòng bánh xe quay
Vào buổi hoàng hôn lá rụng
Khi bùng lên sao Thất tinh trên nắp hòm quan
Hừng sáng những lời thơ
Tôi nghe từng nỗi sầu vương
Từ lời em gọi
Trong tĩnh lặng thâm sâu
Có những ngày trôi thẫm lặng
Có hơi thở của em tôi
Có nhịp đập của con tim
Tiếng động của bước chân
Vào lúc người em đi mãi
Em tôi bỏ lại những ngày trông đợi
Gửi tôi nói lại niềm thủy chung
Hỡi ơi chín vực sâu
Cho hồn cầu xin người ở trên bờ
Theo phảng phất khói trầm hương
Nơi gặp gỡ ngã đường
Nơi an hòa tĩnh lặng
Nơi trôi qua từng ngày thẫm lặng
Nơi nhịp đập con tim
Nơi tôi nghe từng hơi thở
Từng bước chân đi
Từng lời thơ nức nở
Của tháng ngày trông đợi
Nơi mưa dầm nắng lửa chốn quê nhà

Góc miếu thờ trong tôi
Trông tìm ước vọng
Một nỗi cầu xin tha thứ
Vượt qua nỗi buồn đắng cay
Tưởng như cửa huyết đã mở
Em tôi lần nữa bỏ đi rồi
Tôi đặt miếu thờ của lòng tôi
Nơi dâng hương một nén tâm nhang
Bừng lên những ân phúc
Mỗi khi em tôi hát
Trăm vạn ngày nhớ thương
Trăm vạn ngày xa quê xa tình bỏ em
Ơi tình phu thê một cung trời
Nơi gặp gỡ ngã đường chiều an hòa tĩnh lặng
Và nơi ta tìm chốn tựa đầu
Vượt qua bao hồn trần giải đãi
Khổ lụy hình bóng của ảo hồn
Ôi phiêu lưu ngàn dặm xa vời
Suy niệm nguyện cầu thần thức nghỉ ngơi.

Phần II
NGƯỜI LỮ HÀNH MẢi MIẾT

BÀNG ÁI THƠ

CHA TÔI GIỮA ĐỜI VĂN, ĐỜI THƯỜNG

Cách đây mấy năm, có nhà thơ trẻ một lần tìm thăm nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên trong một căn nhà xộc xệch ở khu Hòa Hưng, Thành phố Hồ Chí Minh. Lúc ấy, nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên đã bước vào những năm tám mươi của cuộc đời.

Trầm ngâm, đắm chìm trong khói thuốc, nhà thơ già Bằng Sĩ Nguyên chậm rãi giải “khi nào tôi già...”.

Nghe tâm sự ấy, nhà thơ trẻ nọ bối rối “vì không biết nhà thơ già Bằng Sĩ Nguyên định nói gì”. Chuyện hồi lâu với cụ, nhà thơ trẻ chợt hiểu ra rằng - Cái không gian mà nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên đang sống kia, không phải đo được bởi năm tháng, mà đo bằng những tác phẩm, những ý tưởng của ông đang chất chồng xung quanh khó mà tìm chỗ “chen chân” được và tôi chợt nghĩ căn phòng ở An Dương có bút tích của người là bốn chữ: TỰ DI TRIẾT MỆNH...

Những tác phẩm của ông thì dường như là vô tận, không bao giờ hết trong cái không gian bộn bề đầy ắp những tác phẩm đầy, đầy lên theo tháng năm. Bằng Sĩ Nguyên sống với một công trình sáng tạo phi thời gian kia thì nhà thơ đâu có thấy mình già!

Là con gái lớn của cụ, tôi là người gần gũi với bố nhiều hơn anh em khác trong nhà. Tôi cũng viết văn, làm thơ, sáng tác hội họa và viết nhạc, nên tôi rất hiểu bố mình. Tôi cảm thương và mến phục bố. Cụ làm việc quên cả thời gian, cứ viết, cứ vẽ. Những bản thảo thơ ca, bản thảo bàn về nhân cách xã hội, bàn về phương pháp tư duy, bàn về thi pháp học, biện chứng tư duy, quan điểm nhân sinh luận, tâm thức học, tâm lý học, thi ứng Phật giáo, Nho giáo, v.v... và những tác phẩm hội họa. Gần

đây là những tập ký về TỰ DI TRIẾT MỆNH luận giải minh triết học. Tất cả tác phẩm và các sách được đóng vào thành từng bao văn bản, được chất cao ngất ngưỡng xung quanh cụ, mà cái bản chất tư liệu chỉ người viết nó mới giải mã được.

Vì muốn được tự do sáng tác, nên cụ thích ở một mình. Cụ ở trong Nam vì thời tiết ở đây như cụ nói cũng dễ chịu hơn với sức khỏe của cụ, lại tiện sinh hoạt. Hằng ngày, hàng quà rong qua cửa ghé vào thả vài cái bánh tét, nải chuối, khoai luộc, ổ bánh mì... chỉ cần thế thôi cụ đã xong bữa, chứ không câu nệ rườm rà. Cụ tự nấu nướng, giặt giũ, chữa bệnh cho mình không phải đến bệnh viện bởi sống thanh thản thanh tâm. Cuộc sống nội tại nơi căn nhà nhỏ vừa là xưởng vẽ, vừa là “tàng thư các”, vừa là góc riêng sách và tọa thiền.

Mỗi năm, tôi cố gắng thu xếp thời gian để thỉnh thoảng vào Nam thăm bố. Những ngày vào với bố, ngoài thời gian hai bố con cùng làm việc, tôi lo bếp núc, cơm dẻo canh ngọt. Tối bữa, cụ ăn mà cứ luôn miệng khen ngon. Cụ nói với tôi: “Bố mà cứ được ăn uống chu đáo thế này thì thọ phải biết”. Nghe bố nói mà tôi thấy cay cả mắt, cố nuốt cho trôi miếng cơm. Tôi đưa ra ý kiến muốn tìm một người giúp việc cho bố để chu đáo bữa ăn, hóp nước hằng ngày, nhưng cụ gạt đi ngay: “Bố không cần người lo giúp phần sinh hoạt của bố đâu, có thêm người, họ sẽ làm đảo lộn cuộc sống của bố đấy. Vả lại sống như thế này với bố, bố cho là tốt lắm rồi. Thời gian của bố phải giành giật nhiều cho công việc. Con đừng bận lòng nhiều, cả con sau này cũng vậy. Rồi con sẽ quý từng khắc thời gian. Cho nên chúng ta đừng câu nệ, cứ quẩn quanh với mấy cái việc sinh hoạt là không còn thời gian cho công việc nữa đâu”.

Tôi bày tỏ ý định muốn đón bố về hẳn ngoài Bắc. Cụ liền tâm sự khéo: “Bố ở đâu cũng được, miễn là bố được tự do làm việc, không bị ai quản lý thời gian, không bị quấy rầy. Rồi sau này về già, bố cũng về ngoài đó với các con. Còn bây giờ, bố con ta vẫn vào Nam ra Bắc như cơm bữa thế này. Cả bố lẫn con có ai ngại đi mà nói câu cách trở không

thăm nhau được đâu. Còn nếu sau này bố ra ngoài Bắc sống với các con, thì bố cũng không làm phiền các con nhiều đâu. Bố chỉ xin một cỗ đá, lợp mấy tàu lá lên trên, rồi ở đó mà sáng tác cũng được”. Tôi cũng trả lời: “Hòn đá thì cũng phải nằm trên đất, bố mà ngồi trên hòn đá thì còn chật chội và phức tạp hơn là việc lo một phòng cho bố”. Bố tôi ngắt ra: “Ờ nhỉ, có thế mà bố cũng không nghĩ ra!”.

Tôi học được ở bố rất nhiều. Ông giảng cho tôi nghe và nói chuyện với tôi bất kỳ lúc nào mà cha con tôi rảnh, dù chỉ mười phút. Ông khen tôi: “Con là đứa thông minh, hiểu rất nhanh, nắm bắt những ý tưởng tư duy trong sáng tạo. Trong thơ, họa của con, con đã luôn biết quy chiếu vào nội tâm. Con cố giành thời gian học nhiều ở bố là rất tốt. Bố mừng là con đã nổi được nghiệp nhà”. Vàng, cái vốn cơ cầu căn bản ấy là tài sản tinh thần: Kiến thức và tiềm năng sáng tạo.

Người đời cứ nói: “Bụt chùa nhà không thiêng”. Ai thì không biết, chứ riêng tôi thì kính phục bố vô cùng. Tôi có thể đọc thơ ông, ngắm tranh ông vẽ và nghe ông giảng cả ngày không biết chán.

Mùa xuân năm nay, tôi lại đón bố ra Bắc.

Tết này gia đình tôi thật vui. Quanh bếp lửa hồng đêm xuân, nời bánh chưng tất nhiên là cái có cho cả cha con, ông cháu quây quần đêm Ba mươi Tết. Chuyện vui đêm xuân, ngồi trước mặt cụ, tôi kể về cụ cho con cháu nghe... Trong không khí trang nghiêm ấy, qua các gương mặt, ánh mắt như ẩn chứa, như bùng lên tình thương hướng về một người...

Mới chỉ nghe tôi khơi mào chuyện về ông, lũ trẻ đã khoái chí hét lên thích thú, cười như nắc nẻ. Cụ Nguyên cũng cười, nụ cười thật dễ dãi và hồn nhiên.

Cụ yêu quý các cô con gái của cụ lắm, nên luôn giao hẹn với các chàng rể: “Các anh không được nặng lời với con gái tôi đâu, vì con tôi định làm gì, nói gì chỉ có đúng, nếu có chuyện gì không ổn thì người luôn sai là các anh đấy!”.

Có lần Trung tướng Lê Hai (nguyên Phó chủ nhiệm Tổng cục Chính trị Quân đội nhân dân Việt Nam) - người bạn thân với bố tôi, nhân chuyến công tác có ghé qua Sài Gòn thăm cụ, khi về tới Hà Nội, chú gọi tôi và nói: “Các con cần phải vào sắp xếp nhà cửa cho bố. Cái núi bản thảo, tác phẩm văn học, hội họa mà sập xuống thì ông ấy sẽ an nghỉ luôn trong bản thảo mất thôi!”.

Vợ chồng tôi nghe thấy liền thu xếp vào ngay với bố. Những bộn bề được sắp đặt trật tự lại. Tất nhiên là chúng tôi biết chỉ được một thời gian rồi đâu lại vào đấy. Vì như cụ nói: “Các con cứ mặc bố, đừng bận tâm nhiều chuyện ăn ở, sinh hoạt của bố, cái mà các con cho là lộn xộn thì lại chính là cái ngăn nắp; cái vô trật tự lại chính là cái trật tự của bố đấy!”. Nhà chật, dọn qua dọn lại mới hở được một góc đủ để trải manh chiếu nghỉ ngơi. Đêm đến, vợ chồng tôi nghỉ dưới nền nhà, cụ thương con gái nằm đất nên cứ muốn nhường cái giường nhỏ của cụ cho tôi nằm, tôi phải nói: “Con thích nằm đất cho mát!” để cụ đỡ băn khoăn.

Thế đấy! Bố tôi - nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên đời thường bên cạnh con cháu là vậy đấy, cứ chập chờn như người sống ảo. Cụ thật hồn nhiên, thích nói gì là nói, nghĩ gì là nghĩ. Và tất nhiên chúng tôi, cả con lẫn cháu đều rất hiểu cụ. Bố tôi cũng vậy, nói xong là xong, quên ngay đấy thôi. Bố, con, ông, cháu thế tất cho nhau mọi chuyện.

Các con tôi hỏi tôi: “Ông yêu quý con gái là vậy, mà sao với các cháu ông lại hay “khủng bố” thế hả mẹ?!”. Tôi cười vui vẻ nói: “Để hiểu thôi. Mẹ là con gái ông, còn các con là con của mẹ. Vậy thì mẹ phải là nhất, các con dứt khoát xếp hàng sau mẹ!”.

“À ra thế! Thảo nào, cứ thấy mẹ buồn là ông lại dọa chúng con đấy!”. Chuyện là thế này, tôi nuôi con chim bách thanh. Tôi rất quý nó. Thế rồi tôi vắng nhà mấy ngày, lũ trẻ đã quên không cho chim ăn, làm nó chết. Khi về, thấy chim chết tôi buồn và khóc. Thấy tôi khóc, cụ đi ra đi vào nghe ngóng, tìm hiểu sự tình. Khi đã biết lý do thì lập tức cụ gọi ngay các con tôi ra, nói một câu xanh rờn: “Chúng mày làm mẹ mày buồn

thì tao sẽ bỏ “tù” chúng mày đấy!”. Các con tôi nghe ông mắng vậy, ngơ ngác sợ bạt cả hồn vía.

Trong công việc sáng tạo, cụ mình mẫn uyên bác là vậy, còn trong sinh hoạt đời thường thì cụ thật là... nửa người... nửa tiên... Tuy nhiên đó là cái tâm buông xả của thiền, nó không là hiện sinh hư vô mà là hiện sinh thời gian.

Ấy thế mà có lần cả con lẫn cháu cụ đã cho cụ “sập bẫy”, làm cụ giận con cháu mất cả tuần liền không nói năng gì.

Nguyên là hôm ấy, ngày Tết Trung thu, vợ chồng cậu út đứng ra tổ chức vui lắm. Chúng tôi bế cả cụ bà xuống gác và để ngồi cạnh nơi phá cỗ (vì cụ bà đã bị liệt tám năm) để cụ chung vui cùng con cháu. Tất nhiên những cuộc vui như thế này, thì tụi trẻ phải đón ông sang với chúng. Cụ rất vui và hồ hởi sang ngay. Khi vào, vì mắt kém không nhìn thấy cụ bà ngồi đấy, nên cụ ông cứ hồn nhiên nhập cuộc với tụi trẻ. Cụ đội đầu lân nhảy múa, con cháu vỗ tay rầm rầm, vui quá cụ đi vòng múa chào từng đứa một. Tới chỗ cụ bà, cụ ông vẫn múa chào mà không nhận ra. Còn cụ bà thì bị liệt não không nói được cứ trợn mắt nhăn nhó (vì hai cụ giận nhau, chia tay ba mươi năm rồi). Bỗng có đứa cháu nghịch ngợm hét lên: “Ông đang yêu bà đấy!”. Nghe thế cụ ông bỏ đầu lân ra để nhìn cho rõ. Khi đã nhận ra cụ bà, thì cụ ông đỏ mặt đi thẳng về phòng mình, giận lây con cháu, ra tuồng chúng nó chơi xỏ mình đây! (Tôi bật mí một chút về đời tư của cụ: Hai cụ giận nhau đã mấy chục năm, người đi kẻ ở, thề không nhìn mặt nhau nữa. Vì thế mỗi khi đón bố ra là chúng tôi phải chia nhau, con thì chăm sóc bố, con thì chăm sóc mẹ, chứ gộp họ vào một nhà thì sóng gió nổi lên ngay lập tức). Nguyên nhân xô đẩy tới bi kịch này, gốc từ bên ngoài, và cũng như là số phận, mà cũng như là trời đày.

Sống với con cái, cụ luôn mong các con đừng căng thẳng với nhau. Nếu thấy dường như các con có chuyện gì sắp to tiếng, cụ lại mang thơ ra đọc cho các con nghe, để làm giãn không khí căng thẳng, nên

cụ được các chàng rể khen: “Chúng mình có ông bố vợ thật là tâm lý!”. Chưa kể, nếu cụ nhận thấy con gái mình sai, cụ khéo léo dỗ dành chàng rể: “Con ơi con, mình là đàn ông đừng chấp, hãy cứ hô to “*mác kê nô*”: Còn nếu chàng rể sai thì ông hét lên: “Đừng bắt nạt con gái tôi. Anh có giỏi thì xuống bờ sông đấu kiếm”. Thực ra, quan điểm sống ấy có từ văn hóa ứng xử vô vi chuyển hóa theo phép khoái hoạt của đạo phương Đông về tề gia.

Nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên, con người của sáng tạo, của công việc đã quên mất rằng, mình đã quá già rồi, vẫn miệt mài với nghiệp gieo vần và những đam mê sáng tạo nghệ thuật. Có ai hỏi: “Năm nay cụ thọ bao nhiêu”, thì cụ mới ngẩn ra khi nghe con cháu ngồi cạnh nói tuổi của mình, rồi lẩm bẩm: “Đã thế rồi cơ à? Thời gian trôi nhanh thật”.

Cụ làm việc quên cả thời gian. Qua cách sống, người ta dễ cảm nhận được giá trị của thời gian. Có nhiều đêm tôi trở dậy, nhìn thấy phòng cụ vẫn sáng đèn, cái bóng nhỏ gầy của cụ vẫn đi lại trong phòng. Con khướu trong vườn chưa thức, mà đã thấy cụ đi dạo trong vườn. Chỉ khổ thân cây đào chẳng được đứng yên vì cụ buộc một ba lô lộn nhồi quần áo cũ vào, rồi treo lên cây đào, cụ đấm vào đó để luyện tay mà chẳng nghĩ ra là mình sắp làm hỏng cây đào phai, vì nó đang long dần gốc.

Với đôi guốc mộc dưới chân, cộc... cách... cụ đi dạo trong vườn với mấy vần thơ:

*Oi Hồ Xuân Hương
Có mảng trời xanh chết đuối
Tôi muốn vớt trời xanh
Nhưng không vớt nổi*

Bởi:

Có bao giờ cứu nổi mình đâu...

Tôi đứng bên cửa sổ, nghe những âm hưởng ấy từ người cha già của mình, mắt cay xè, nhòa nước.

Nhà hiền triết già ơi! Kiến thức phương Đông, kiến thức phương Tây đầy ắp trong cụ. Vậy mà cụ vẫn sống tự nhiên như cây cỏ, chim nhỏ ngoài trời. Vô tư không màng hám danh lợi, dùng cây bút, con chữ và những mảng màu để quân bình sự mình, sự đời.

Chuyện về nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên có thể kể kín cả ngày xuân cũng không thể hết được.

Con cháu chúng tôi rất mừng lại thêm xuân nữa, cả nhà lại được quay quần cùng cụ bên bếp lửa. Nồi bánh chưng sôi lục bục. Bánh rền như chuyện vui đầu xuân. Mái đầu bạc trắng của cụ sáng lên theo ánh lửa. Cụ hỏi thăm tôi xem việc xây nhà bằng đá trên suối Mơ đã làm tới đâu rồi. Nghe tôi tả nhà, tả cảnh xong cụ hồ hởi: “Tuyệt lắm con ạ, khi nào bố già, bố sẽ lên ở trên đó để làm việc cho yên tĩnh”.

Chúng con muốn xin thừa với bố, cái tuổi già của bố, nó đang xồng xộc gõ cửa nhà ta. Vậy mà bố vẫn cứ hồn nhiên không nhận thấy. Thôi thì, bố cứ lạc quan vào chốn thiên thai, như vậy có lẽ hóa hay. Ông “Tiên” họ Bằng cứ thả hồn cùng những sáng tạo văn chương nghệ thuật, để rồi đâu có nhận ra mình đã già.

Các con, các cháu kính chúc thi sĩ Bằng Sĩ Nguyên luôn sống vui khỏe, trẻ mãi trong sáng tạo, để ngòi bút của cụ vẫn rực sắc hoa tươi cùng tiếng chim. Cuộc sống ấm tràn tình người, trong suốt, thân thương, gọi cảm như tác phẩm thơ ca và hội họa của cụ vậy... Như lời tự bạch với ký giả ghi trang báo: Mong cầu sống ấm.

Năm 2006

TRẦN HOÀNG THIÊN KIM

GIA ĐÌNH NHÀ THƠ, HỌA SĨ BÀNG SĨ NGUYÊN: LỚN LÊN TỪ LÒNG NHÂN HẬU

Năm nay, nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên tròn 90 tuổi, cái tuổi xưa nay hiếm, nhưng ông vẫn sống một mình trong căn nhà ở Thành phố Hồ Chí Minh, xa cách các con. Ông sinh được 7 người con và điều may mắn nhất là “gen trội” hội họa, thi ca, nghệ thuật của ông đã truyền lại cho các con, họa sĩ, nhà thơ, nhạc sĩ Bằng Ái Thơ, Bằng Sĩ Trực, Bằng Thục Ân...

Người cha yêu nghệ thuật

Trong ký ức của các con ông, nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên là người đam mê thơ ca và hội họa. Điều này bắt nguồn từ dòng dõi gia đình. Ông sinh trưởng trong một gia đình trí thức. Cha ông là Bằng Nguyên Dũng, từng theo học Trường Đông Kinh Nghĩa Thục. Anh ruột là nhà thơ Bằng Bá Lân; một người anh nữa là Bằng Thúc Long cũng theo nghiệp văn, nghiệp vẽ.

Thuở nhỏ, ông học ở Trường Thăng Long - Hà Nội. Kháng chiến chống thực dân Pháp bùng nổ, nghe theo lời kêu gọi của Tổ quốc, ông xung phong vào bộ đội. Năm 1945 và làm Báo Dân quân Việt Bắc. Sau hòa bình lập lại năm 1954, ông tiếp tục học hết chương trình đại học tại chức. Ông từng làm biên tập Tuần báo Văn nghệ, rồi làm biên tập cho Nhà xuất bản Văn học và Nhà xuất bản Tác phẩm mới (nay là Nhà xuất bản Hội Nhà văn) cho tới khi nghỉ hưu.

Ông tự bạch: “Gia đình tôi gốc Nho học. Từ năm 1947, tôi đã được cùng công tác hoặc quen biết với các anh Xuân Diệu, Huy Cận, Chế Lan Viên, Nguyễn Đình Thi, Tế Hanh... và đọc nhiều các tác phẩm của các anh ấy.

Tôi viết từ những năm ở Việt Bắc, khát vọng quy chiếu bản thân, cảm nhận, thấu nập những điều gì nên viết thì viết. Cũng chẳng nhớ sự việc ấy trong trí nhớ, ký ức, thời gian nào, chỉ biết đó là những phút thăng hoa tâm thái mà viết như kiểu các Thiền sư Ấn Độ vậy... Như cha tôi đã dạy: “Nhà ta ai cũng phải cầm lấy cây bút mà sống”.

Bởi vậy, trong suốt mấy chục năm cầm bút, từ những ngày in ấn còn khó khăn, ông đã có nhiều tác phẩm thơ được xuất bản: *Mùa hoa trên núi* (1957), *Ban đầu* (1959), *Ánh thép* (1961), *Trên mảnh đất của tình thương* (1966), *Nay mình hái quả* (1972), *Người con gái Bắc Sơn* (1973), *Hồn nhiên* (1979); và các tập truyện: *Niềm vui* (truyện ngắn), *Cô giáo Tày Võ Thị Rinh* (truyện dài)... Rồi gần cuối đời, một tập thơ của ông được phát hành như một sự công phá giữa trùng điệp của thơ lộng ngôn kêu réo, đó là tập thơ *Khúc nhạc trầm hồn ngáy dai*.

Nhà thơ Ngô Văn Phú đọc thơ của Bằng Sĩ Nguyên đã nhận định: “Những năm 1950, Bằng Sĩ Nguyên đã nổi tiếng với bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân*, và những bài thơ về thiên nhiên, đặc biệt là cảnh sắc phong vị ở Việt Bắc, Tây Bắc.

Có thể nói, ông là một nhà thơ người Việt viết thành công về đời sống phong tục của các dân tộc anh em. Thơ của ông bản năng hồn nhiên, lẫm lức như ở trạng thái vô thường. Chính lúc đó, thơ của ông mới hay, mới gây được *tứ lạ, cảm xúc lạ* mà nhiều người không có”.

Sau này, khi bắt đầu cầm cọ để vẽ, nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên chuyển sang vẽ tranh nhiều hơn. Có lần, ông được mời đi nghỉ và tham gia trại sáng tác thuộc vùng Hắc Hải (Liên Xô). Ở Hắc Hải, một người bạn Do Thái (nhà triết học, họa sĩ RifTruz) có nói với Bằng Sĩ Nguyên: “Ông làm thơ để làm gì, trong lúc tranh ông lại đẹp như thế”.

Tưởng chỉ là câu nói đùa bôi, ngờ đâu khi về lại Hà Nội, ông mở phòng tranh cá nhân đầu tiên ở Hà Nội vào năm 1973. Thời gian này, Bằng Sĩ Nguyên vẽ nhiều. Ông vẽ nhiều đấy, nhưng có bao giờ Bằng Sĩ Nguyên quan tâm đến giá trị vật chất của mỗi bức tranh.

Và cũng từ đây, đời sống của gia đình ông, vợ và 7 người con trông nom hết cả vào phòng tranh của bố. Ngoài việc bán tranh kiếm tiền để trang trải cuộc sống, ông cũng đã truyền cho các con nguồn mạch cảm xúc thơ ca, hội họa để bây giờ họ đã là những người đã đánh dấu tên tuổi của mình trong đời sống văn học nghệ thuật đương đại nước nhà.

Những bài học vỡ lòng đi theo mãi

Nữ sĩ Bàn Ái Thơ - họa sĩ, nhạc sĩ, con gái của ông chia sẻ rằng: Trong suốt cả những năm tháng ấu thơ, ký ức của chị về cha mình là những tháng ngày ông miệt mài đọc sách, vẽ tranh và viết văn. Chưa bao giờ ông ngừng làm việc, ngay cả khi ông ốm thì liều thuốc giúp ông chữa lành bệnh nhanh nhất là làm việc.

Trong gia đình, cha chị là người toàn tay quán xuyến. Dạy con là việc của ông. Hồi nhà còn ở số 96 phố Huế - Hà Nội, khi tiếng tàu điện chạy leng keng vào lúc 4 giờ 15 phút sáng, ông đã khua các con dậy, cho dù mùa hè nóng ran hay mùa đông buốt giá, dạy học Tam tự kinh, Nhân chi sơ. 7 người con xếp hàng dài như học sinh.

Tuy là có những quy tắc trong gia đình, nhưng đặc biệt ông không bao giờ quát mắng hay đánh đập các con, ông để cho các con theo thiên hướng tự nhiên của mình. Cũng trong quá trình dạy học, ông phát hiện được năng khiếu của các con để sau này các con có những lựa chọn của riêng mình trong công việc cũng như cuộc sống.

Điều đặc biệt nhất, theo chị Bàn Ái Thơ, đó là vì ông am hiểu tử vi, nên khi các con chào đời đều được ông gieo quẻ, xem số để đặt tên theo vận mạng của mình. Chẳng hạn, Bàn Ái Thơ trong lá số là một người yêu thơ ca nghệ thuật, nên ông đặt là Ái Thơ. Bàn Phương Chính, người con trai tính thẳng thắn, cứng cỏi, là nghệ sĩ thích bôn ba. Sau này, anh Chính là họa sĩ, nhà điêu khắc, thiết kế nhà cho các đại gia yêu vườn tược. Bàn Sĩ Trực là người thẳng thắn nhưng tính nghệ sĩ, cũng chỉ làm nghệ thuật là phù hợp với tính cách của mình...

Suốt cả tuổi ấu thơ được gần bố, theo chị Á Thơ, các con đã ảnh hưởng tính cách của cụ rất nhiều. Cụ dạy các con đến với nghệ thuật một cách rất hồn nhiên. Viết xong, vẽ xong một tác phẩm, không ai khác, chính các con là công chúng đầu tiên của bố.

Ông từng mở những cuộc thi nhỏ trong gia đình, mà phần thưởng được trao có khi là phong lương khô, chiếc khăn mùi xoa, bánh xà phòng thơm để các con có tình yêu nghệ thuật. Á Thơ là chị cả, lại có một tâm hồn nhạy cảm nên luôn được nhận giải. Ông cũng khẳng định rằng, chỉ cần nhìn các tác phẩm của con là đã biết tính cách và nghề nghiệp sau này của con.

Chẳng hạn năm 6 tuổi, con gái Bằng Thục Bân khi được giao đề đã làm bài thơ đầy tính "lý luận": "*Ve kêu ra rả rong chơi/Làm cho ta phải toi bời ruột gan/Mùa thi thành thị, xóm làng/Học trò tấp nập học ran khắp vườn*". Hồi đó đọc thơ của con, ông bảo, thơ của Bân chưa có cảm xúc... Sau này, chị Thục Bân theo thiên hướng lý luận, giảng dạy lý luận, sau đó chị sang Mỹ định cư và làm giáo viên tại một trường đại học ở Mỹ.

Khi nói về cha mình, họa sĩ, nhà thơ, nhạc sĩ Bằng Á Thơ đã chia sẻ: "Tôi ảnh hưởng cha rất lớn; đọc, nghiền ngẫm, thích tác phẩm của cha từ những ngày thơ bé. Trong ký ức của tôi, cha gắn với hình ảnh người đàn ông ngồi uống trà, thưởng cảnh đầy tao nhã. Ông không bao giờ mắng mỏ chúng tôi, chỉ cùng con học và dạy con yêu nghệ thuật một cách tự nhiên. Ông có cách dạy để ngấm từ từ, chứ không dồn dập, không đao to búa lớn. Chúng tôi cũng thích đọc sách vì nhà tôi gia tài chẳng có gì khác ngoài tranh và sách. Chúng tôi dù học nhiều, đi nhiều nhưng tài năng không bằng bố. Ông vẽ tranh chỉ là một sự rẽ ngang mà hiện tại ông có 5 bức tranh trong Cung điện Hoàng gia của Nhật. Ông cũng là người vẽ tranh kỳ lạ bởi chỉ chấm tay vào mực và vẽ chứ không cần đến cọ. Cha tôi cho rằng vẽ bằng tay cảm xúc sẽ thật hơn, tay sẽ biết nhấn vào điểm nào, chỗ nào để thổi hồn vào tác phẩm".

Họa sĩ Bàn Sĩ Trực, người “hợp chuyện” với bố nhất cũng chia sẻ: “Nhiều người thường nói con trai và bố ít khi hợp nhau, nhưng tôi với bố tôi thì ngược lại, hợp đủ thứ: công việc, chuyện trò. Bố tôi là nhà văn, nhà thơ, nhưng 2/3 thời gian của cuộc đời ông lại làm hội họa. Tôi ảnh hưởng ông từ thuở bé với tủ sách ông để lại. Các loại sách triết học, hội họa, thơ ca đã ngấm vào người như một lẽ tự nhiên. Ông lập cho tôi một lá số tử vi trọn đời, đến giờ tôi thấy nó ứng đúng với tôi. Tôi từng đi học xây dựng, rồi bỏ, rồi học trường mỹ thuật Yết Kiêu, ở lại làm giảng dạy tại trường, nhưng rồi tôi nhận ra rằng, nghề hợp nhất với tôi là làm họa sĩ tự do. Khi là người tự do, tôi thả sức bay bổng với tác phẩm và các chặng đường đi của mình. Điều này, cũng đúng với lá số ông đã lập cho tôi. Hai bố con gặp nhau là chuyện trò hết đêm.

Có thời điểm, hai bố con quy ước nằm nói chuyện nhưng ai ngủ trước thì cứ ngủ, còn thì có thể nói chuyện thâu đêm suốt sáng. Thực ra bố tôi và tôi là hai trường phái, hai “gu” sáng tác khác nhau, nhưng điểm chung là chúng tôi cùng yêu nghệ thuật. Tôi cảm ơn ông vì không có ông, không có tủ sách của ông thì không có tôi bây giờ ngồi đây để nói về hội họa.

Bố tôi là nhà thơ, nên tranh của ông chủ yếu là vẽ lại các bài thơ của ông. Ông cũng là người thu hẹp mình, hướng nội chứ không hướng ngoại như chúng tôi. Tôi đi nhiều, tranh của tôi chủ yếu bán tại các gallery nước ngoài và chúng tôi sống được bằng nghề. Còn bố tôi, tranh của ông vẽ chủ yếu để tặng, ông thích ai là ông tặng, hoặc bán với giá rất rẻ. Đó cũng là tính cách của ông.

Tôi nhớ ông có một bộ tranh *nude* về Kiều rất đẹp, nhưng không biết hiện tại nhà sưu tập nào đang giữ. Hiện nay, tôi cũng đang vẽ tranh *nude*, một chủ đề mà tôi sẽ triển lãm vào giờ này năm sau. Tôi vẽ về các cô gái làng chơi; đi tìm cái đẹp còn sót lại của các cô gái tận cùng xã hội, nhưng vẫn muốn thấy một vẻ đẹp lấp lánh phía sau đó. Những lúc ngồi vẽ, tôi nghĩ về bộ tranh Kiều của ông. Giá mà ông còn giữ được và bố con tôi có một triển lãm chung thì sẽ rất tuyệt vời”.

Người họa sĩ và tuổi già cô đơn chốn Sài thành

Nhà thơ - họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên có 7 người con, nhưng năm nay, ông đã 90 tuổi, vẫn sống một mình ở Sài Gòn, tự lo mọi sự cho bản thân mình. Hằng ngày, ông vẫn đạp xe đi uống cà phê và mua sách ở những hiệu sách cũ như một thói quen từ thời trai trẻ.

Cha ông từng mở hiệu thuốc ở phố Thuốc Bắc - Hà Nội, nên bản thân ông tự chữa bệnh cho mình. Ông sinh năm Ất Sửu, tự chấm tử vi của mình là “Ất biến vi vong”, có nghĩa là phận luôn gặp những biến cố. Điều này như là một định mệnh đã an bài.

Ông lấy người phụ nữ vốn là Du kích Sông Thao từ ngày kháng chiến, ở với nhau đến gần hết cuộc đời thì ông ly hôn bà vào Sài Gòn lập nghiệp. Ông kết hôn với một người vợ khác. Rồi cuộc đời cũng không cho ông yên ổn khi người vợ ấy cũng đã một lần nữa bỏ ông ra đi. Ông ở vậy với tuổi già và niềm đam mê nghệ thuật đến tận cùng. Ông nghiện vẽ và vẽ ở bất cứ nơi nào.

Họa sĩ Bằng Sĩ Trực kể: “Có năm bố tôi bỗng dưng mất bị mù không nhìn thấy gì, một bạn sưu tập tranh bảo đưa ông đi khám nhưng ông nhất định phải chờ con trai từ Hà Nội vào đưa đi mới chịu. Rồi trong khi đang băng hai mắt lại (như người mù), ông đòi tôi căng toan lên để vẽ. Ông vẽ trong bóng tối mà vẫn thành một bức tranh với đầy đủ bố cục, màu sắc.

Có nghĩa là ông vẽ tranh không cần nhìn, không cần ánh sáng, chỉ bằng cảm nhận của tâm hồn và sự căn chỉnh của đôi tay. Điều này hoàn toàn đúng với suy nghĩ ông đã tự bạch từ thời còn trẻ: Khó nhất là làm sao có cảm hứng, nghĩa là những yếu tố hào hứng để nhập trong trạng thái sáng tạo, với tâm thái hồn nhiên tự nhiên.

Chỉ lúc ấy tôi mới cảm thấy hình thành một nội lực bên trong, cứ như là từ trạng thái chân không, với nhân cách chân không mà Huy Cận cho là ở dạng tinh vân vũ trụ vậy...”.

Nhà thơ, họa sĩ Bàn Sĩ Nguyên đã để lại cho các con ông một gia tài tri thức về hội họa và một gia sản tinh thần lớn là nội lực của ông truyền lại lòng đam mê với nghề. Các con ông hầu hết đi theo nghệ thuật như một cái gien di truyền và đều là những người sống được bằng cây cọ, bằng ngòi bút như chính cha mình mấy chục năm đã sống.

Từ Hà Nội, tôi gọi vào cho nhà thơ Bàn Sĩ Nguyên, ông bắt máy giọng vang và rõ ràng: “Ai đấy, à, cô à, tôi quý trọng các nhà báo lắm, tôi từng là nhà báo mà, cô vào Sài Gòn lúc nào đến nhà tôi chơi, tôi sẽ vẽ tranh tặng. Nhớ nhé!”...

Năm 2014

TRẦN HOÀNG THIÊN KIM

“MỘT THÂN THẦM GỌI CÁC CON XA”...

Ông ở trong một con hẻm nhỏ trên đường Hòa Hưng, lánh xa những tấp nập của Sài thành ồn ã. Đường vào ngoằn ngoèo, không có số nhà, phải hỏi thăm từ đầu hẻm mới có thể tìm đến được. Thật may là nhiều người sống ở con ngõ ấy biết đến nhà thơ già Bằng Sĩ Nguyên.

Người đàn ông cô đơn một mình đã mấy chục năm có lẽ trong căn nhà ngập tràn tranh, khung tranh đủ chủng loại, có cái còn đủ hình hài, có cái đã cong vênh, sứt sẹo, có cái là khung của các loại bằng khen, có cái là bìa một lốc lịch cũ... Bên cạnh tranh là sách, những cuốn sách cũ mới lẫn lộn, không còn gáy, rời từng trang, nằm lẫn những cây cọ đã sòn mòn, với những tuýp màu không còn nắp...

Căn nhà dường như suốt từ lúc ở chẳng có bàn tay đàn bà dọn dẹp. Bừa bộn, thừa thãi đủ những thứ đáng lẽ đã phải vứt đi... 90 tuổi, người đàn ông tài hoa và đào hoa có hai cuộc tình với hai người đàn bà, nhưng trong suốt những năm tháng tuổi già còn lại sống cạnh ông chỉ là một chú mèo mướp gầy gò đang nhấm nháp đĩa mì tôm sống vương vãi khắp sàn. Nó cùng thức, cùng chuyện trò cùng chủ nhân trong căn nhà mấy chục mét vuông ký ức...

Khi tôi đến, ông đang ngồi vẽ trên một chiếc bìa các-tông cũ, tay ông lem nhem, áo ông đầy vết màu cũ mới vương vãi. Ông đẩy chiếc cửa sơ sài, tay bắt mặt mừng như thể lâu lắm rồi mới gặp một người viếng thăm. Ông gầy ngoài sức tưởng tượng của tôi, người chỉ còn da bọc xương, nhưng khỏe mạnh và vẫn còn khá nhanh nhẹn. Ông tắt tưới tìm chỗ cho tôi ngồi. Một chỗ ngồi duy nhất ở lối đi trên chiếc ghế nhựa ọp ẹp.

Ông kể: “Tôi đang vẽ dở đấy chứ, ngày nào tôi cũng vẽ, tôi làm việc chăm chỉ lắm cô ạ, không vẽ là không sống nổi, trong nhà tôi hiện có hơn 3.000 bức tranh đủ các đề tài, quý lắm đấy, đầy ở tầng 1, tầng 2, góc gác nào cũng có, không còn chỗ mà để ấy chứ...”

Rồi phải quý lắm ông mới cho phép tôi được lên tầng 2 (thực ra là một cái tầng lửng chừng chục mét vuông) để xem tranh ông đang cất giữ. Phải nghiêng người, luồn lách thật khéo léo mới đi lại được trong nhà ông, nếu không đụng phải tủ cũng sẽ đụng vào những bức tranh cũ mềm xếp chồng lên nhau vội vàng, cầu thả. Những lớp tranh, lớp sách đủ chủng loại đã đầy lớp phủ của thời gian.

Tầng 2 đầy tranh của ông, những bức tranh chẳng có khung xếp vào nhau xộc xệch, có những bức được căng toan, có những bức vẽ vội trên một mặt sau của bìa các-tông, có bức lại vẽ trên mặt chiếc bàn sắt, có bức lại vẽ trên vỏ bao thuốc lá... Ông vẽ trên mọi chất liệu, bằng tất cả những gì có thể gọi là màu sắc, hình khối để tạo nên một bức tranh, có bức tranh rõ hình hài, có những bức chỉ là những nét phác họa giản đơn...

Mà rất lạ, ông là họa sĩ vẽ bằng tay (chứ không cần đến những cây cọ), bàn tay của ông chính là những cái bút vẽ. Ông điều luyện đến nỗi, chỉ cần vài cái xoa xoa, miết miết đã thành hình một bức tranh kỳ ảo.

Với ông, dù nhỏ to, dù là nhanh hay chậm, dù là kỳ công hay đơn giản, thì những bức tranh đều là những khoảnh khắc của đời người và ông giữ lại hết tất cả như là nhân chứng, vật chứng của những giây phút lên đồng, xuất thần hoặc gọi một cách đúng hơn là “lên cơn vẽ” của ông.

Có thể trong hàng ngàn bức tranh mà ông kể, vẫn tìm ra được những bức tranh đẹp còn sót lại, những bức tranh được ông vẽ thời kỳ còn sung sức và đầy cảm hứng, thời mắt ông còn sáng, còn tinh anh...

Bởi vì theo như ông chia sẻ, tranh của ông đã được một nhà sưu tập mua lại và chọn đi hết những bức đẹp rồi, giờ chỉ còn lại ngần này. Những bức tranh dở dang, bị bỏ quên trong lớp bụi thời gian với những

ký ức không rõ rệt của ông về những nơi đã đi qua, đã đọng lại trong tiềm thức...

Lẫn trong số những bức tranh phong cảnh, tĩnh vật, phố... là rất nhiều tranh nude. Tôi nói đùa ông: “Ông vẽ tranh nude nhiều thế, mầu ông tự thuê hay có nhân vật của riêng mình?”. Ông thẳng thắn: “Tôi có nhiều người tự nguyện cho tôi vẽ *nude* chứ. Họa sĩ mà không vẽ *nude* thì còn gọi gì là họa sĩ. Thời xưa khi còn có tiền thì tôi thuê mầu. Nhưng tôi bây giờ nhắm mắt vẫn có thể vẽ được. Có thời kỳ tôi bị mù (vì tôi khóc thương người em trai mất đột ngột) mà tôi còn vẽ được. Tôi vẽ bằng tiềm thức, bàn tay tôi chỉ là thứ để tái thể hiện mà thôi...”

Có một người bạn kể lại rằng, ông người đa tài, đào hoa, nhưng trong đời có hai mối tình gắn bó. Người vợ đầu tiên, người sinh cho ông 7 người con, họ đều may mắn có gen của bố, đều là những họa sĩ, nhà thơ tài hoa, giỏi giang... Nhưng vào năm 1980, có một biến cố đến với cuộc đời ông, đó là sự ra đi của người em trai.

Ông vẫn bảo rằng, trong sự mất mát ấy, lỗi một phần do người vợ đã đầu kê tay ấp gây ra, nên ông bỏ nhà, bỏ xứ ra đi vào miền Nam lập nghiệp, làm lại từ đầu. Ở đó, ông được giới thiệu với cho một người mà sau đó ông lấy làm vợ. Sống với nhau, có chung một người con gái. Đến ngày con gái đi lấy chồng, ông vào dự đám cưới thì ngỡ ngàng bị... mời về. Ông chỉ là người thừa vì đã có người bố ruột của con gái ông ở đó!

Tôi hỏi ông những câu chuyện buồn ấy, ông đang vẽ tranh và ngẩng lên nhìn tôi, đôi mắt ông đã mờ đục bởi nước mắt và sự tổn thương.

Ông bảo: “Cuộc đời là thế đấy cô ạ. Bây giờ, tôi chỉ thương em trai tôi, chú ấy mất đã mấy chục năm rồi, nhưng không có ngày nào ăn cơm mà tôi không nghĩ đến chú ấy. Chú ấy ra đi quá oan ức, chết đói mà không ai biết. Tôi đi cấp cứu thì đã muộn. Bây giờ tôi ăn một miếng lại nghĩ đến em mình, thương lắm. Lỗi một phần do tôi.

Ngày chú ấy mất, tôi khóc ròng cả tháng trời mà mù cả mắt đấy. Rồi tôi tự chữa khỏi mắt cho mình, vì cô thấy đấy, tôi có hàng trăm cuốn

sách thuốc, 30 năm qua tôi chưa phải đến bệnh viện một lần nào, tôi sống khỏe mạnh và minh mẫn, tôi tự chữa bệnh cho mình. Tôi vẽ tranh, làm thơ là dành cho chú ấy”.

Rồi ông đưa cho tôi tuyển tập thơ được Hội Nhà văn Việt Nam in cho ông, giờ đúng bài thơ “Đưa em tôi đi”: *Gọi nhớ nỗi buồn trần ai/
Khi tôi theo vòng bánh xe quay/Vào buổi hoàng hôn lá rụng/Khi bưng
lên sao Thất tinh trên nắp hòm quan/Hừng sáng những lời thơ/Tôi
nghe từng nỗi sầu vương/Từ lời em gọi/Trong tĩnh lặng thâm sâu/Có
những ngày trôi thắm lặng/Có hơi thở của em tôi/Có nhịp đập của con
tim/Tiếng động của bước chân/Vào lúc người em đi mãi/Em tôi bỏ lại
những ngày trông đợi...*

Rồi ông lại khóc, những giọt nước mắt già nua chắt lại trên gương mặt xương xẩu gầy gò của ông. Vì có nỗi buồn trĩu nặng, vì thế mà ông không trở lại Hà Nội. Nơi đã gắn bó với một thời tuổi trẻ đầy mê say của cuộc đời ông. Ông bảo: “Hà Nội chỉ gọi cho tôi những ký ức buồn, những điều mà tôi muốn quên đi. Dù lúc mới đi xa tôi nhớ khủng khiếp. Ở đó tôi có tất cả, có các con, có bạn bầu một thuở. Nhưng sống ở đâu thì quen đó. Giờ tôi quen với Sài Gòn, đúng hơn là quen với cái góc nhỏ này của tôi. Tôi cũng chẳng cần gì, chỉ cần có một chỗ để vẽ, để thiền. Tôi không thiền thì tôi không khỏe được như hôm nay. Cô xem này, tôi chả bệnh tật gì dù người tôi gầy”.

Tôi biết rằng, dù là người sống thực thực, ảo ảo, đôi khi nhớ rất nhiều mà đôi khi cũng như chừng quên hết, song, ký ức về Hà Nội và những ngày tháng trai trẻ cứ trở đi trở lại trong ông, trong tranh ông và trong thơ ông: *“Ngày tháng/Chỉ có hai mùa... mưa và nắng/Xa sắc hoa
đào/Có sắc mai ấm iu hơi lạnh/Tình duyên tắt/Lòng vẫn trôi theo nước
Nhị Hà/Nghe tiếng còi tàu nhớ Hà Nội/Một thân thắm gọi các con xa/
Hỡi ơi xoay xóa gì đây chứ?/Vẫn hồn ngậy đại cái thân ta/Cùng bao nỗi
riêng còn ôm mãi/Thương anh, thương em nơi quê xa/Còn gì, mất gì ôi
cách biệt/Mỗi khi Tết đến lại khóc òa...*

Tôi hỏi thường ngày ông ăn uống thế nào? Ông vừa vẽ vừa trả lời: “Có khi tôi tự nấu ăn, có khi mua cái gì đó ăn, và có khi cũng chẳng biết sẽ ăn gì. Tôi còn vẽ được là tôi sống!”...

Có lẽ trong cái hẻm nhỏ ấy, những người hàng xóm chỉ biết ông là ông già nghệ sĩ cô đơn, nghèo, ẩn dật, thậm chí là lập dị giữa đời thường, nhưng có lẽ ít ai biết rằng, con cháu ông là những họa sĩ, những trí thức, những doanh nhân giỏi ở Hà Nội, ở nước ngoài. Họ có nhà cửa đàng hoàng, có cuộc sống dư giả nhiều người mơ ước. Họ được thừa hưởng gen của cha, của họ Bằng nổi tiếng và họ yêu thương cha mình theo một cách riêng bởi vì ông vốn dĩ là một nghệ sĩ đầy cá tính và thích tự do. Không ai ngăn nổi bước chân ông trên con đường thiên di dành cho nghệ thuật.

Trước khi tạm biệt nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên, ông còn vẽ tặng tôi một bức chân dung. Đó là một món quà mà bất cứ ai khi đến thăm ông cũng được tặng.

Ông vẽ nhanh bằng đôi bàn tay già nua nhưng chắc nịch. Ông bảo, nếu có thời gian ông còn vẽ đẹp hơn. Khi biết tôi từ ngoài Bắc vào, ông hỏi đủ thứ chuyện bằng giọng nói khỏe khoắn, dù đôi tai ông đã không còn nghe rõ. Ông như muốn níu thêm chút nữa thời gian bởi căn nhà ông ít sự thăm viếng.

Ông cho tôi xem những cuốn sách triết học dày cộp đang để trên cái giường bé xíu bề bộn. Những cuốn sách ông vẫn đọc mại miết hằng ngày bởi ông không tivi, không bạn bè, có chiếc điện thoại bàn thì có chuông ông chỉ nhắc lên chứ không nghe thấy ai nói gì vì tai nghễnh ngãng. Có chiếc tivi cũ, ông đã gọi người mua ve chai tới cho không từ lâu. Ông chỉ có duy nhất chú mèo mướp gầy gò làm bạn. Chú ngồi đó nhìn ông vẽ, ăn mì tôm sống và thỉnh thoảng kêu một tiếng yếu ớt...

Năm 2014

PHAN HOÀNG

NỔI DANH TỪ NÚI RỪNG, Ở ẨN TRONG THÀNH PHỐ!

Sớm nổi danh từ núi rừng chiến khu Việt Bắc, trở thành một trong 37 hội viên sáng lập Hội Nhà văn Việt Nam, trải qua bao thăng trầm và ưu tư sầu muộn, gần cuối đời lại ở ẩn giữa lòng thành phố phương Nam, hành trình của bậc lão thành Bàng Sĩ Nguyên (1925 - 2016) ngẫm cũng thật kỳ lạ.

Sớm nổi danh từ núi rừng chiến khu Việt Bắc

Sông Hình là huyện miền núi phía đông Tây Nguyên nhưng về địa lý hành chính lại thuộc tỉnh Phú Yên. Đây là “cái mỏ” sủ thi, nơi sinh ra nhà thơ Y Điêng, nhạc sĩ Kpa Y Lãng, ca sĩ Măng Thị Hội,... và nằm kề quê hương của Anh hùng Núp. Sau khi tốt nghiệp phổ thông, tôi lên vùng đất mới đang xây dựng thủy điện dự định tìm việc. Một sáng mờ sương đầu xuân, bên ly cà phê ở thị trấn Hai Riêng của Sông Hình, nhìn những cặp vợ chồng người Ê Đê đi ngựa ngang qua, tôi nghe một anh bạn bàn bên đọc thơ:

*“Núi rừng xa mờ xanh với xanh
Đường non như lưng rồng uốn khúc
Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước
Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh
Vợ chồng xuống núi đi chợ xuân
Sương sớm còn che như lấp lối
Vó ngựa cuốn nhanh chồng riu chân
Vợ thương ghìm cương dừng ngựa lại
Một dãy rừng mai hoa ướt sương...”*

Anh bạn vừa ngừng đọc, một anh khác hỏi: “Y sĩ cũng làm thơ à?”. “Thời đi học y tôi có làm thơ những lúc nhớ nhà, nhớ người yêu. Nhưng bài thơ trên không phải của tôi mà là của tác giả Bàn Sĩ Nguyên, tôi tình cờ đọc và thuộc được mấy đoạn. Ra trường, lên Sông Hình làm việc ở vùng cao tôi càng thích bài thơ này khi nhìn người dân tộc đi chợ xuân. Tiếc là tôi không thuộc hết cả bài”.

Nghe anh y sĩ yêu thơ chân thành, tôi quay sang bàn bên góp chuyện: “Đó là bài *Vợ chồng đi chợ xuân* của nhà thơ Bàn Sĩ Nguyên sáng tác từ thời kháng chiến chống Pháp khi ông ở chiến khu Việt Bắc. Hình ảnh trong bài thơ là vợ chồng người Hmông. Bàn Sĩ Nguyên là em ruột của nhà thơ Bàn Bá Lân - tác giả hai câu thơ nổi tiếng mà nhiều người nhầm là ca dao: *Hỡi cô tát nước bên đàng/ Sao cô lại múc trăng vàng đổ đi*. Bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân* còn ba khổ nữa tôi sẽ chép lại tặng anh”. Anh y sĩ thốt lên: “Ồ, vậy thì hay quá. Hôm nay tôi xin trả tiền cà phê cho bàn của các anh”. Tôi liền xin cô chủ quán trẻ một tờ giấy học trò, chép phần còn lại của bài thơ tặng cho anh bạn y sĩ.

Nhờ bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân* của nhà thơ Bàn Sĩ Nguyên mà tôi có thêm tình bạn và một kỷ niệm đẹp ở Sông Hình, dù tôi không có duyên làm việc ở vùng cao này. Về sau được gặp nhà thơ Bàn Sĩ Nguyên ở Thành phố Hồ Chí Minh, nghe tôi kể câu chuyện, ông rất vui và mời tôi tới nhà ông ở đường Hòa Hưng chơi. Ông hẹn sẽ vẽ tặng tôi một bức tranh với cảm hứng từ bài thơ trên. Vào lễ hội thơ xuân 2016, gặp tôi ở Hội Nhà văn Thành phố Hồ Chí Minh, ông còn nhắc về bức tranh...

Có thể nói bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân* trong trẻo, hồn nhiên đã đặt một cột mốc quan trọng cho sự nghiệp thi ca của Bàn Sĩ Nguyên. Và theo tôi đây là một trong những bài thơ hay nhất của thơ ca Việt Nam thời kỳ 1945-1954. Không chỉ thể hiện sinh động và tài tình bức tranh đời sống miền núi, mà Bàn Sĩ Nguyên còn cho thấy sự thấm thấu nhanh nhạy và tinh tế bản sắc văn hóa dân tộc.

Bài thơ là tác phẩm hòa quyện phẩm chất họa sĩ và thi sĩ của một tài năng. Giữa hoàn cảnh chiến tranh, ông vẫn “chộp” được khoảnh khắc đẹp của cuộc sống chiến khu núi rừng vốn tự do ngàn đời của các dân tộc thiểu số anh em.

Một trong những nét độc đáo của thơ Bằng Sĩ Nguyên là ông tìm thấy vẻ đẹp tiềm ẩn đằng sau những bộn bề, phức tạp, cả trong hoàn cảnh khắc nghiệt nhất. Và cái chất thiền “sắc sắc không không” sớm bàng bạc và dần định hình về sau trong thơ ông.

Cũng trong thời kỳ ở chiến khu Việt Bắc, bị địch bủa vây bốn bề, ông có bài thơ bốn chữ *Tắm lửa* rất độc đáo: “*Giặc đang vây tròn/Đèo khô núi xác/Nước uống trữ được/Nước tắm đâu còn.../Lấy nước thì lộ/Tắm lửa đi thôi.../Lũng sâu phát hỏa/Thay nhau nhảy vào.../Nóng không chịu nổi/... Ta như đất sống/Nung chín dựng nhà.../Chiến sĩ thành thép/Ra lò lửa nung/Đầu đau say lửa.../Da khô lười ráo.../Mắt hoa đất trời.../...Lửa than tàn hết/Lửa hòn không nguôi.*”

Nếu không dẫn thân vào đời sống thực tế chiến trường ác liệt và lãng mạn thì làm sao có thể dựng được một không khí thơ tưởng chừng... khó nên thơ ấy. *Tắm lửa* một lần nữa cho thấy sự hòa quyện giữa phẩm chất thi sĩ và họa sĩ của Bằng Sĩ Nguyên để dệt nên một tứ thơ giàu thi ảnh lẫn sử liệu mà hiếm có sách sử nào ghi lại vào giai đoạn này. Điều ấy cũng lý giải vì sao tài thơ Bằng Sĩ Nguyên sớm nổi danh ở núi rừng chiến khu Việt Bắc. Đó là chưa kể khả năng hội họa của ông.

Chọn cách ở ẩn cuối đời giữa lòng thành phố phương Nam

Nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên tự khai sinh là Khởi Phụng, vốn thuộc dòng dõi nhà Lý, một trong những triều đại hiển hách nhất trong lịch sử dân tộc nhưng kết thúc đầy bi thương. Ông quê làng Đôn Thư, huyện Bình Lục, tỉnh Hà Nam, nhưng sinh tại Bắc Giang trong một gia đình giàu truyền thống hiếu học và sáng tạo văn học - nghệ thuật.

Cha của ông là cụ Bàng Nguyên Dũng, môn sinh của Trường Đông Kinh Nghĩa Thục. Ngoài anh ruột là nhà thơ tiền chiến nổi tiếng Bàng Bá Lân, ông còn một người anh khác là Bàng Thúc Long và một người em ruột là Bàng Sĩ Tân cũng đều say mê văn chương, hội họa.

Bàng Sĩ Nguyên còn là cha của 7 người con mà phần lớn đều đi theo con đường nghệ thuật như nhà thơ, họa sĩ, nhạc sĩ Bàng Ái Thơ; họa sĩ Bàng Phương Chính, họa sĩ Bàng Sĩ Trực, nhà lý luận Bàng Thục Bản,...

Đến thế hệ cháu cũng có những người nổi nghiệp ông, tiêu biểu như họa sĩ trẻ đương đại Bàng Nhất Linh. Không chỉ là một tài năng sáng tạo, Bàng Sĩ Nguyên còn là người cha, người ông nghiêm cẩn, hết lòng yêu thương và nuôi dạy con cháu nên người.

Thời niên thiếu, Bàng Sĩ Nguyên học ở Trường tư thục Thăng Long - Hà Nội, thọ giáo thầy dạy sử Võ Nguyên Giáp. Tinh thần yêu nước của ông được nhen nhóm từ đó. Ông cùng bạn học nhiệt tình đóng kịch, mít-tinh, biểu tình chống chính quyền Pháp, Nhật.

Cách mạng tháng Tám thành công chưa được bao lâu, quân Pháp tái xâm lược, ông lên chiến khu tham gia kháng chiến, làm Báo Quân đội và bước vào con đường sáng tạo văn chương, hội họa.

Kể từ năm 1954 về sau, Bàng Sĩ Nguyên về Hà Nội làm biên tập viên Tuần báo Văn Nghệ, Nhà xuất bản Văn học, Nhà xuất bản Tác phẩm mới (nay là Nhà xuất bản Hội Nhà văn). Đến năm 1980, ông chuyển vào Thành phố Hồ Chí Minh tiếp tục công tác cho tới khi nghỉ hưu, được chính quyền thành phố cấp cho một căn hộ và sống hẳn ở đó để sáng tác, nghiên cứu thiên học, tự làm thuốc chữa bệnh cho mình.

Khi nhà thơ Bàng Sĩ Nguyên tuổi cao sức yếu, con cháu từ Hà Nội vào cố gắng thuyết phục ông trở ra Bắc nhưng không lay chuyển được ước muốn của ông gắn bó phần đời còn lại với thành phố phương Nam. Sinh thời, ông tâm sự: "Tôi vì khổ đau, vì khát vọng mà viết, mà cũng vì truyền thống gia đình như lời cha tôi thường bảo, nhà ta ai cũng phải

cầm lấy cây bút mà sống. Tôi không chịu ảnh hưởng hoặc chạy theo một phương pháp hay bút pháp sáng tác của ai. Tôi nghĩ đã làm tròn bốn phận”.

Điều ông nói đã thể hiện rõ trên trang viết. Và có lẽ khi cảm thấy “đã làm tròn bốn phận” ông đã lặng lẽ và nhẹ nhàng từ giả cõi đời hóa vào “xa mờ xanh với xanh”, để lại một di sản sáng tạo nghệ thuật nổi chìm mà người đi sau còn phải khám phá.

Nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên đã xuất bản các tập thơ: *Mùa hoa trên núi* (1957), *Ban đầu* (1959), *Ánh thép* (1961), *Trên mảnh đất của tình thương* (1966), *Nay mình hái quả* (1972), *Người con gái Bắc Sơn* (1973), *Hồn nhiên* (1979), *Khúc nhạc trầm hồn ngây dại* (2006) và một số tập truyện. Đồng thời ông còn là họa sĩ có biệt tài vẽ nhanh; tranh của ông nằm trong nhiều bộ sưu tập trong và ngoài nước, tổ chức triển lãm cá nhân từ đầu thập niên 1970.

PHAN HOÀNG

NGƯỜI HÒA QUYỆT GIỮA THI CA VÀ HỘI HỌA

Đối với giới hội họa, Bàn Sĩ Nguyên được biết đến là họa sĩ vẽ nhanh như có phép thuật bằng mười ngón tay không cầm cọ. Ông vẽ tranh nghệ thuật và tranh cổ động. Tranh của ông rất nhiều, được giới sưu tập trong và ngoài nước quan tâm. Cả những bức tranh ông vẽ dang dở, vứt đi, nhưng có người âm thầm lượm trở lại và tập hợp thành bộ. Ông cũng từng có những cuộc triển lãm tranh gây tiếng vang từ đầu thập niên 70 của thế kỷ trước ở Hà Nội.

Còn với giới văn chương, Bàn Sĩ Nguyên làm thơ, viết truyện và sớm nổi tiếng với bài thơ “Vợ chồng đi chợ xuân” sáng tác từ đầu thập niên 50 thế kỷ trước ở chiến khu Việt Bắc, đi vào lòng người yêu thơ nhiều thế hệ. Bài thơ tái hiện bức tranh sinh động bằng ngôn ngữ về đời sống văn hóa truyền thống của người Hmông, gồm 6 khổ, với 2 khổ mở đầu:

*Núi rừng xa mờ xanh với xanh
Đường non như lưng rồng uốn khúc
Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước
Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh
Vợ chồng xuống núi đi chợ xuân
Sương sớm còn che như lấp lối
Vó ngựa cuốn nhanh chồng ríu chân
Vợ thương ghìm cương dừng ngựa lại.*

Thơ Bàn Sĩ Nguyên là sự hòa quyện giữa thi ca và hội họa, với những tứ thơ giàu thi ảnh, gần gũi với đời sống và đầy chất sử liệu.

Người đọc thế hệ sau đọc những bài thơ thời chống Pháp của ông hiểu hơn cuộc sống gian khổ, khắc nghiệt nhưng cũng không kém lãng mạn của người lính giữa chiến trường.

Về gần cuối đời, nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên sáng tác bài thơ “Khúc nhạc trầm hồn ngây dại” đáng chú ý: *“Tôi nghe tiếng chim gọi đàn/
Con chim gáy gọi bạn/Hồn tôi muốn van/Muốn gọi theo chim/Lắng đọng trong tôi/Tiếng chim gáy của ngày an bình/Dẫn đưa tôi về quá khứ/Nghe tiếng chim gáy/Tiếng gáy trong gió thoảng/Trong vườn hoang/Thời sơ tán/Khúc nhạc trầm này/Sáng trong ký ức/Như tiếng kinh cầu khiêm nhu/Bay trong mùa lá thơm/Cùng tiếng di, tiếng sẻ/ Không thiếu tiếng chim vui, buồn/Cùng xóm chiều yên ắng/Nhìn lên trời trong tỏa rạng ngời/Mây trắng buồn/Thiết tha/Mây lập thành, đóng trại/Gọi những ngày chiến tranh/Mây giăng thành như Trường Sơn/Cái thời tôi sống trong mất, còn/Khói lửa bão bùng/Tôi bước đi/Từ nỗi u sầu/Của những năm chết đói.../Nghe tiếng chim gọi/Mà lòng tôi đau/Tiếng chim gáy vô tư ngọt ngào/Khúc nhạc trầm/Nức nở lòng tôi/Ngây dại...”*

Một tinh thần thiên định hướng về thiên nhiên và quá khứ với bao vui buồn của một người cao tuổi nhiều trải nghiệm.

Nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên tên khai sinh là Bằng Khởi Phụng, vốn thuộc dòng dõi nhà Lý, nhưng do hoàn cảnh lịch sử bi thương con cháu họ Lý phải đổi thành họ Bằng. Quê làng Đôn Thư, huyện Bình Lục, tỉnh Hà Nam, song ông được sinh tại Bắc Giang trong một gia đình giàu truyền thống hiếu học và sáng tạo văn học nghệ thuật. Ông cũng là cha của 7 người con và mấy mươi người cháu mà phần lớn đều đi theo con đường văn học nghệ thuật.

Bằng Sĩ Nguyên vốn theo học Trường tư thục Thăng Long - Hà Nội. Tinh thần yêu nước của ông được nhen nhóm từ ngôi trường nổi tiếng này. Ông cùng bạn học nhiệt tình đóng kịch, mít tinh, biểu tình chống chính quyền Pháp, Nhật.

Cách mạng tháng Tám thành công chưa được bao lâu, quân Pháp tái xâm lược, ông lên chiến khu tham gia kháng chiến, làm Báo Quân đội và sáng tác văn học. Bằng Sĩ Nguyên hợp cùng với Văn Cao, Nguyễn Đình Thi, Hoàng Trung Thông, Hữu Loan, Trần Dần, Lê Đạt, Phùng Quán, Chính Hữu, Hoàng Lộc... tạo nên thế hệ nhà văn chống Pháp ngay trên chiến trường.

Từ năm 1954 về sau, nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên chuyển ngành ra khỏi quân đội, làm biên tập viên Tuần báo Văn Nghệ, Nhà xuất bản Văn học, Nhà xuất bản Tác phẩm mới (nay là Nhà xuất bản Hội Nhà văn) cho tới khi nghỉ hưu tại Thành phố Hồ Chí Minh. Ông là một người đa năng, ngoài làm báo, làm thơ, viết truyện, vẽ tranh, còn nghiên cứu và giảng dạy lý luận, triết học.

Sinh thời, nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên tự thuật rằng: “Tôi vì khổ đau, vì khát vọng mà viết, mà cũng vì truyền thống gia đình như lời cha tôi thường bảo, nhà ta ai cũng phải cầm lấy cây bút mà sống. Tôi không chịu ảnh hưởng hoặc chạy theo một phương pháp hay bút pháp sáng tác của ai. Tôi nghĩ đã làm tròn bốn phận”.

Đã là con người thì ai cũng có lúc thăng lúc trầm, lúc vui lúc buồn, thậm chí những uẩn khúc khó thổ lộ cùng ai. Nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên cũng không tránh được điều ấy.

Dù con cháu thành đạt và tạo mọi điều kiện cho ông, nhưng gần 30 năm cuối đời ông chọn cách sống ẩn dật và khiêm cung một mình tại Thành phố Hồ Chí Minh, sau khi về hưu và được chính quyền thành phố cấp cho một căn hộ, để làm thơ, vẽ tranh và nghiên cứu triết học, nhất là thiền học. Vốn am hiểu nghề thuốc từ truyền thống gia đình nên ông còn tự chữa trị mọi căn bệnh cho mình, không bao giờ đi bệnh viện.

Mặc dù gần như ở ẩn nhưng khi sức khỏe cho phép thì nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên vẫn tham gia những hoạt động văn học và mỹ thuật

của thành phố. Ngày Thơ Việt Nam đầu xuân 2016 từ chiều, ông đã có mặt đi dạo quanh thăm các lầu thơ và ngồi tề chỉnh theo dõi xuyên suốt chương trình thơ trên sân khấu...

Mới đây, có lẽ tự thấy “làm tròn bốn phận” của 92 năm trên cõi đời đầy đam mê sáng tạo, ông đã lặng lẽ ra đi, để lại một di sản văn học và hội họa đáng quý. Ông thanh thản trở về hư vô và có lẽ sớm hội ngộ với những tri âm tri kỷ tài hoa cùng một thời vào sinh ra tử, trải bao hỉ nộ ái ố trên trần gian, trong đó có người anh ruột Bàn Bá Lân - nhà thơ của hai câu thơ nổi tiếng đi vào ca dao: *“Hỡi cô tát nước bên đàng/Sao cô lại múc trăng vàng đổ đi”*.

Năm 2016

PHÙNG PHƯƠNG QUÝ

ẨN SĨ GIỮA ĐỜI THƯỜNG

Giữa cơn mưa tháng Mười sầm sập, ông bảo tôi: “Ông ngồi xích vào tí cho khỏi ướt. Tạnh ngay ấy mà!”. Nhưng lúc này thì không thoải mái lắm, vì chiếc ghế tôi ngồi chỉ cách cửa ra vào đúng một hàng gạch hoa rộng 30cm, nước mưa tạt qua phía dưới cánh cửa rỉ sét, thủng lỗ chỗ, hắt vào ướt cả đôi giày. Nhưng nhà thơ “ẩn sĩ” chẳng quan tâm gì tới mưa gió, vẫn thao thao nói về “thuyết cơ bản”.

Tôi đã tìm cách né được cơn mưa khó chịu, bằng cách xin ông giới thiệu lại về những tác phẩm được xếp ngăn nắp hay ném bệ bộn khắp phòng. Ông vào phòng trong, lịch sự khoác thêm chiếc áo ký giả cũ sờn bạc, đội thêm chiếc mũ phớt, rồi chỉ tay, mời tôi cùng đi.

- Thừa anh! Đây là số tài liệu 60 năm trước tôi giảng về họa và thơ. Còn toàn bộ tài liệu trong tủ này là giảng về thiền học, tôn giáo học, tất cả các đạo giáo, trong đó có đạo Cao Đài “nhà anh” ở Tây Ninh.

Tôi quen ông đã lâu, nhưng hôm nay mới phát hiện, ngoài thi - họa, Bàn Sĩ Nguyên còn biết nghề thuốc. Thảo nào, mấy năm không gặp mà nhìn dáng vóc ông không thay đổi, tính tuổi ta nay ông đã 89, vậy mà vẫn tinh tường, cốt cách ung dung tự tại.

- Tôi cũng từng dạy về thuốc anh ạ. Tôi tự chữa bệnh cho mình. Như vết thương này này (ông giơ cánh tay trái lên), cũng bị rỉ sắt như ông Huỳnh Văn Tiểng đấy, nhưng ông Tiểng bị uốn ván, chết, còn tôi tự chữa khỏi.

Thật là kỳ diệu! Một ông già độc thân suốt 28 năm qua chưa hề đến bệnh viện, không hề tốn đồng tiền thuốc nào.

Chỉ cho tôi một giá sách cao ngất trên tường, ông giới thiệu đó là sách chính trị, triết học - “Nay đã 89 rồi, tôi chẳng giấu gì nữa. Đó là tất cả sách, tài liệu về chính trị, xã hội, triết học của các nước, các thể chế phương Đông, phương Tây, Âu; Mỹ... Tôi phải đọc, nghiên cứu để mà dạy học cho tốt”.

Đầu chiếc giường bề bộn quần áo, thắt lưng, chăn màn, quạt máy, hộp màu vẽ... có một chồng tài liệu dày. Ông giới thiệu đây là tài liệu bài giảng về ánh sáng hội họa và khả năng chụp ảnh. - “Thế nào là ánh sáng hội họa? Thế nào là ánh sáng nhiếp ảnh? Thế nào là chiều sâu? Tất cả phải có chi tiết cụ thể”.

Trong mớ tranh hỗn tạp cạnh giường, tôi nhận ra bức tranh cũ ông vẽ về ngôi nhà ở đồn điền cũ của gia đình mình tại Bắc Giang từ năm nào năm nào.

Cũng có thêm mấy bức họa mới, như hình một cô gái ngây thơ ôm cặp sách được ông vẽ ngay trên cánh tủ gỗ. Chỗ ấy, mấy năm trước là hình một cô gái dễ thương đâu cũng ở Tây Ninh hay tới thăm ông. Bây giờ bức họa đã bị xóa, tức là đã có một sự biến lớn lao trong tâm tình của người nghệ sĩ già. Ông tần ngần và cũng lịch sự kể lại những chuyện buồn trong cuộc đời ẩn sĩ, có liên quan đến các người đẹp:

- Thiên hạ lắm người hỏi tôi: “Ông đào hoa quá nhỉ?”. “Thế à!”. “Ông vẽ tranh giỏi quá!”. “Thế à!”. “Ông thánh thiện quá nhỉ? Ông vẽ tranh *nude* à? Ông đang tu à?”. Mình chỉ trả lời: “Thế à!”.

Chỉ lên phòng tranh trên gác, ông bảo tôi: “Anh có quyền chụp ảnh, tìm hiểu. Đó là xưởng tranh của tôi, nơi để ra những bức tranh nguyên tác”. Đó cũng là nơi một thời cánh học trò dùng làm nơi đấu trí với nhau để lấy tranh của thầy. Nó lấy hàng trăm bức tranh của ông.

Những bộ tranh quý như tranh Kiều, bộ tranh Giảng Võ. Nó mạo danh là nhà sưu tập tác phẩm hội họa nguyên tác, rồi lấy đi, rồi làm

tan tác hết. Nó đại thì nó thiệt, còn ông vẫn phải dự trữ tác phẩm của mình chứ.

Ông cũng than phiền, mấy tác phẩm thơ viết tay chưa kịp đánh máy, cũng bị “người ta” đem đi mất, như tập *Quê hương và Thời đại*; tập *Tang khấp*, mỗi lần giỡ em trai Bàn Sĩ Tân là ông “khóc” một bài hàng trăm trang. Tập *Nhí ơi!* viết về người cháu gái nuôi sớm yếu mệnh... - “Con bé này nó gấn bó, trao đổi hội họa với tôi. Nó quý tôi lắm, nhưng nó không chịu học triết. Nếu nó không đi nước ngoài, nó sẽ không chết. Tôi đã nói rõ tất cả với nó trong tập thơ *Khúc nhạc trầm hờn ngây dại* và quả nhiên cuộc đời nó thật có tài mà gian nan”.

Lướt qua về tranh nguyên tác, ông bồi hồi nhớ lại năm 1973, sau khi đi Đông Âu về, ông đã mở phòng triển lãm tranh nguyên tác tại Giảng Võ - Hà Nội. - “Tôi chơi tranh sơn dầu anh ạ! Mà sơn dầu hồi đó khó vô cùng. Đồ Trung Quốc nó không nhập, còn nguyên liệu nội thì đổ ai tìm ra. Hồi đó, “thằng bạn” người Do Thái (nhà triết học, họa sĩ Riftrus - PPQ) bên Nga mới rủ tai tôi, bảo muốn có sơn dầu thì lấy từ mực in ấy. Thế là tôi cho ra đời hàng loạt tranh sơn dầu. Kết quả ngoài sức tưởng tượng. Ông Trần Độ “chạy xuống”, kêu lên: Đẹp quá! Ông Nguyễn Cơ Thạch bên Bộ Ngoại giao “chạy xuống”. Bộ Giáo dục “nhảy vào”... ầm cả lên. Nhưng hồi đó tôi phải giấu nghề, vì còn phải nuôi con, nên mới loanh quanh nói này, nói kia. Có người còn chê tôi, là Bàn Sĩ Nguyên dạy triết mà “triết lý mù mờ, tư tưởng vu vơ”.

Vào Sài Gòn từ năm 1980, sau có ra Bắc làm nhà, nhưng khi ông Mai Chí Thọ nói: “Thôi để chú Nguyên ở lại thành phố” thì ông quyết định làm “ấn sĩ” một lần nữa giữa Sài thành. Ông nói ở lại Hà Nội, nhiều “vết thương lòng” làm ông đau. Nhiều điều ông không muốn nói ra, chỉ muốn quên đi như “quên một cái gì đó”.

Căn nhà nhỏ xíu do nhà nước cấp cho ông, lúc đầu cũng dột nát, hư hỏng nhiều. Sau này, ông Trần Trọng Tân - nguyên Bí thư Thành ủy trực tiếp chỉ đạo đập nhà cũ, xây nhà mới, nhưng theo thiết kế riêng

của họa sĩ. Nhà đã hẹp, chỉ rộng 4m chiều ngang, mà ông cho xây chắn bức tường chia đôi căn nhà.

Bởi vậy phòng khách hẹp, nếu kê ghế ngồi thì được ba, bốn người là hết lối đi. Khách ngồi sát tường ngoài, gặp trời mưa chắc chắn bị ướt như tôi đã kể. Tôi không tưởng tượng nổi, buổi tối ông sẽ dẹp trăm thứ bà rần trên chiếc giường nhỏ đi đâu để có một chỗ nằm ngủ đêm. Ông nói chắc nịch: “Cái giường này tôi bố trí hiện đại lắm, anh đừng lo”.

Trên gác xép cũng có một chiếc giát giường bằng nhựa, rộng 80cm kê trên những cuốn sách dày cộp, dùng làm chỗ nằm. Trên đầu nằm để sẵn đèn pin, phòng khi khách muốn dậy đi vệ sinh đêm. Chỗ nằm này, ông bảo dành cho “con Thơ” nằm (thi sĩ Bằng Ái Thơ - con gái ông) mỗi khi vào Sài Gòn thăm bố, hoặc có khách thân thiết nghỉ lại.

“Tôi tu nhiều năm nay rồi anh ạ. Tu theo kiểu của tôi, tu biển đức. Tôi tha thứ tất cả những lỗi lầm, tội ác của người đời đối với tôi”. Nhưng tu mà vẫn chưa dứt bỏ được chuyện trần gian. Ông nói vẫn tiếc tập bản thảo lý luận phê bình về Hàn Mặc Tử: “Bên Công giáo họ đặt tôi viết, vậy mà bị mất trộm”.

Họa sĩ, nhà thơ đi ở ẩn. Nhiều năm nay, có rất ít người trong giới văn nghệ biết được cái “nơi ở ẩn” của ông tại số nhà 216/44 ở Hòa Hưng, quận 10, nơi muốn đến phải đi qua nhiều hẻm, nhiều lối nhỏ góc ngách. Đây là số nhà cũ ông vẫn giữ, còn số nhà mới thì không quan tâm.

“Họ thay đổi số nhà mấy lần, lung tung xòe cả lên. Tôi cứ dùng số cũ”. Vả lại, cũ hay mới với họa sĩ không quan trọng, vì ông ở ẩn, có cho ai địa chỉ nhà bao giờ đâu. Nhưng cuộc sống chưa muốn quên ông.

Một ông Pite nào đó là nhà sưu tập hội họa nguyên tác, từ bên Mỹ tìm đến thăm họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên đã ba lần. “Ông này hơi mê tôi thì phải, nên tìm hiểu rất kỹ, quay phim mọi nơi, đã phát hiện ra bí mật gác

xếp của tôi, là những bức tranh giấu ở các xó xỉnh. Ông ấy lại sắp sang lần nữa đấy”. Ông nói rằng, tranh nguyên tác chính là “quốc thể”. “Tây nó sang Việt Nam, chỉ hỏi một câu: Báo chí đăng tam kiệt, tứ kiệt về những người giữ tranh nguyên tác. Có 4 - 5 bức đăng đi đăng lại mãi. Khi người ta hỏi: Tranh đâu? thì không đưa ra được. Như vậy là làm nhục quốc thể đấy”.

- Năm nay bác có vẽ được gì không ạ?

Nghe câu hỏi vô duyên của tôi, ông già chặm tạt ái:

- Lại hỏi thế nữa? Ông đã nghiên cứu, đã nhìn thấy hết rồi mà hỏi như thế. Mới hay cũ, nó khó lắm. Chơi tranh không đơn giản, nó như đọc thơ ấy. Anh thấy mới, người khác lại thấy cũ, và ngược lại.

Giữa cõi lạng cuộc đời, với những “lạc quan buồn” như bạn bè nhận xét, người nghệ sĩ xấp xỉ tuổi chín mươi vẫn đam mê sáng tác. Ông sống ẩn dật, ít tiếp xúc với người ngoài, nhưng lại hồ hởi, thân tình với những người “tri âm, tri kỷ”. Có ba chiếc tivi cũ, ông đã gọi người mua ve chai tới cho không từ lâu.

Không đọc báo, không nghe đài, còn internet với ông càng xa lạ. Chỉ có chiếc điện thoại bàn (số 0838630169) là sợi dây liên lạc với người thân, bạn hữu. Ấn sĩ rất muốn nghe tiếng người và nói chuyện, một nhu cầu tiếp xúc của con người bình thường, để bù cho những lúc ông lạng lẽ, đơn côi, chỉ có hai chú mèo trắng và mèo mướp làm bạn.

Cơn mưa dứt lúc nào không hay. Đã có mấy bà hàng phố cảnh giác bụng chén cơm đi qua, đi lại trước nhà họa sĩ. Có lẽ họ sợ những kẻ xấu đến lừa đảo ông già. Ông từng gom góp được mấy nghìn USD tiền bán tranh và bị kẻ trộm rình mất. Vậy những người hàng phố cảnh giác giữ gìn cho ông là đúng lẽ.

Tôi xin phép về, ông kéo trong gầm bàn ra một túi xách, quả vải đóng hộp; bánh khảo Hà Nội; sữa; một cây thuốc Basto xanh, gói thuốc Thăng Long màu vàng...

Ông nhồi vào chiếc cặp nhỏ của tôi: “Ông đem về làm quà giúp tôi. Của ít lòng nhiều”. Tôi nói không biết hút thuốc lá, ông bảo cứ mang về, gặp ai hút được thì nói họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên biếu. Như vậy là không thể chối từ tấm lòng thơm thảo của người họa sĩ già. Lần trước, ông cũng tặng tôi một bức tranh và mấy lon bia Hà Nội.

Tôi chợt nghĩ, trong hồn ông vẫn sâu nặng những kỷ niệm về Hà thành, nơi ông từng sống.

Năm 2012

NGÔ KINH LUÂN

NGƯỜI LỮ HÀNH MÀI MIẾT

Bàng Sĩ Nguyên sinh năm Ất Sửu (1925), ông nói vui là tử vi của ông chấm “Ất biến vi vong”. Nghĩa là phận luôn gặp biến cố. Cuộc đời của Bàng Sĩ Nguyên có linh ứng với quẻ tử vi hay không chẳng ai dám chắc. Chỉ biết rằng, với Bàng Sĩ Nguyên là sự say mê vẽ và viết ngay cả lúc tuổi đã qua chiều.

Bàng Sĩ Nguyên tự là Khởi Phụng, con thứ trong đại gia đình trí thức giàu có ở Hà Nội. Ông thuộc dạng nằm lâu trong bụng mẹ. Mẹ ông mang thai ông từ khi ở Hà Nội, mãi về Bắc Giang mới sinh. Sinh ngay chân cầu thang.

Theo lệ, cha ông rước nhiều thầy tướng đến xem mệnh cho con trai mình. Nhìn ông, thầy tướng phán mệnh “sa trung kim”, cát lẫn trong vàng, số không giàu nhưng được nhiều người nể trọng.

Gia đình ông có cửa hàng tơ lụa nổi tiếng cả nước và hiệu thuốc Bắc lừng danh khắp các tỉnh. Tồn tại trong trí nhớ Bàng Sĩ Nguyên có cả những thước vải lụa đen của nhà đi khắp đất nước, những rèm cửa tại các đồn điền, những toa tàu đầy ắp thuốc Bắc chở từ Hải Phòng lên Hà Nội...

“Họ Bàng thuộc nước Việt...”, là câu nói của Thiền sư Thiếu Chiếu mà Bàng Sĩ Nguyên rất thích. Ông lý giải nguồn gốc mình thuộc dòng Lý Hùng Tích, tức thuộc dòng Nghĩa Nam Vương, con thứ ba của Lý Thánh Tông. Triều Lý hưng vong, một chi của dòng họ hoàng tộc này vượt biển sang Triều Tiên (thuộc dòng Lý Huệ Tông), chi khác đổi sang họ Bàng...

Chữ “Bàng” theo lối viết mà các cụ trong họ ông tự nghĩ ra là “trong chữ Nhân có chữ Long, thêm chấm Chủ”. Ấm chỉ một dòng hoàng tộc

bị suy vong. Có lẽ, chính vì nguồn gốc này mà cha ông (học trò của cụ Ngô Quý Siêu ở Trường Đông Kinh Nghĩa Thực) không bao giờ gò ép con cái theo ý mình.

Lấy thuyết “Tự di triết mệnh” trong cách sống, không mưu cầu tham chính, cứ thông dong theo mệnh mình, Bàng Sĩ Nguyên ảnh hưởng từ cha mình rất nhiều.

Cái hiệu Sĩ Nguyên của ông cũng do cha ông đặt. Sĩ Nguyên tức là người học trò đầu. Và cũng chỉ mình ông trong gia đình được cha cho theo Cụ Hồ tham gia kháng chiến. Nói theo kháng chiến là theo, mặc nhiên bỏ lại hơn 300 mẫu đất và 6 hecta đất mặt đường ở thị trấn Kép (Bắc Giang) để lên chiến khu.

Thời còn học Trường Thăng Long, được thầy Võ Nguyên Giáp (sau là Đại tướng) dạy lịch sử, Bàng Sĩ Nguyên đã có “cái máu” cách mạng trong người. Mà không chỉ riêng ông, học sinh Trường Thăng Long thời điểm ấy luôn sôi sục khí thế đấu tranh.

Ông cùng lứa với Nguyễn Đình Thi, Nguyễn Đông (Nguyễn Đông sau là liên lạc của Đại tướng Võ Nguyên Giáp)... thường tổ chức các cuộc mít-tinh, biểu tình chống Pháp và Nhật. Thôi biểu tình thì chuyển sang đóng kịch đả kích bọn đô hộ...

Những hoạt động ấy cứ kéo dài cho đến khi ông Nguyễn Đông - lúc đó đã là cán bộ của Đảng bộ Liên khu gặp Bàng Sĩ Nguyên, bảo: “Nguyên lên khu đi, chứ ở Hà Nội hoài dễ gây hiểu lầm lắm”. Về sau, chính Nguyễn Đông là người giới thiệu Bàng Sĩ Nguyên vào Đảng.

Ở chiến khu I (sau rút lên chiến khu Việt Bắc) với Nguyễn Khang - Xứ ủy Bắc Kỳ lúc bấy giờ. Bàng Sĩ Nguyên kể, Nguyễn Khang những năm đó nhìn trắng trẻo như công tử, nói năng mực thước và nhỏ nhẹ như sinh viên nhưng có cái tật là luôn thay dấu chấm ngắt câu bằng dấu thập.

Làm việc với Nguyễn Khang một thời gian, ông Phan Thiệu (đồng chí Đinh Đức Thiệu - TG) gặp Bàng Sĩ Nguyên nói: “Anh là nghệ sĩ, tôi

cũng là nghệ sĩ. Nghệ thuật của anh là thu hút quần chúng, nên anh cứ làm chủ bút tờ Du kích quân”.

Dưới tài tổ chức của Bằng Sĩ Nguyên, tờ Du kích quân ngày một lớn mạnh. Sau khi làm tờ Du kích quân thành công, đồng chí Đinh Đức Thiện lại chuyển Bằng Sĩ Nguyên sang làm biên tập viên cho tờ Dân quân Việt Bắc với các nghệ sĩ lớn khác, như: họa sĩ Trần Văn Cẩn, nhà văn Kim Lân, Nguyên Hồng... Tiếp đến, ông chuyển sang làm cán sự, cán bộ kiểm tra, viết sách...

Chưa kể, ông còn giữ cả chức huấn luyện Đoàn văn công của Trung đoàn khu 246, mà hồi đó ông trẻ măng. Văn công lên chiến khu toàn là thiếu nữ trẻ tuổi nên ông cứ phải đóng mác tác phong đạo mạo cho đúng tư cách.

Kháng chiến thắng lợi, cách mạng tiếp quản Hà Nội trong rộn ràng cờ hoa. Bằng Sĩ Nguyên chuyển về Hà Nội sinh sống, nhưng chắc tại cái tuổi Ất Sửu nên ông liên tiếp gặp những biến cố.

Cũng có thể, với bản tính nghệ sĩ nên ông không hợp nhiều với những biến chuyển quá nhanh trong đời sống của mình. Bằng Sĩ Nguyên đâm ra cảm thấy bế tắc và cô đơn. Cô đơn đến cùng cực.

Ông nói, thời gian này mình làm thơ, vẽ, đọc nhiều là để hy vọng tự giải thoát chính mình ra khỏi sự cô đơn ấy. Ban đầu, Bằng Sĩ Nguyên vẽ những cảnh còn lưu trong ký ức về Hà Nội, Việt Bắc... Ông nổi tiếng nhờ những bức vẽ sơn dầu.

Họa sĩ Bằng Lâm và Anh hùng Lê Mã Lương nhận lệnh của Tổng cục Chính trị đề nghị ông vẽ bức *Hà Nội - ngày khởi chiến*. Chỉ vài ngày, bức vẽ đã hoàn thành. Ngay lập tức, *Hà Nội - ngày khởi chiến* được trưng bày ở chân Cột cờ, Viện Bảo tàng Quân đội (nay là Viện Bảo tàng Lịch sử quân sự Việt Nam) cả năm liền.

Ông nhận được giấy chứng nhận của Tổng cục Chính trị, bằng khen của Bộ Văn hóa, Hội Mỹ thuật... Ông nhận được cả giải thưởng về kịch, vở *Hai thái độ* (1954-1955)...

Có lần, Bàn Sĩ Nguyên được mời đi nghỉ và tham gia trại sáng tác thuộc vùng Hắc Hải (Liên Xô). Ở Hắc Hải, một người bạn Do Thái (nhà triết học, họa sĩ RifTruz) có nói với Bàn Sĩ Nguyên: “Ông làm thơ để làm gì, trong lúc tranh ông lại đẹp như thế”.

Tưởng chỉ là câu nói đả bôi, ngờ đâu khi về lại Hà Nội, ông mở phòng tranh cá nhân đầu tiên ở Hà Nội vào năm 1973. Thời gian này, Bàn Sĩ Nguyên vẽ nhiều. Ông vẽ nhiều đấy, nhưng có bao giờ Bàn Sĩ Nguyên quan tâm đến giá trị vật chất của mỗi bức tranh.

Nghệ thuật với Bàn Sĩ Nguyên là nơi để ông nương tựa, nhất là khi người em ruột của ông chết vì đói. Trước khi chết, em của ông để lại câu thơ buồn, ám ảnh vào Bàn Sĩ Nguyên cả một đời: “Tôi thiếp đi trong cơn đói giãy vờ”.

Không tự cứu nổi sự yếu lòng của chính mình, Bàn Sĩ Nguyên tìm đến thơ, rồi họa. Một thời gian sau, ông chuyển vào Nam để công tác làm chuyên viên biên tập tại Nhà xuất bản Tác phẩm mới. Đến tuổi về hưu ông xin với đồng chí Mai Chí Thọ ở lại nơi đây để sinh sống. Đồng chí Mai Chí Thọ (lúc đó là Bí thư Thành ủy Thành phố Hồ Chí Minh) đồng ý cho ông chuyển mọi chế độ chính sách vào Sài Gòn.

Nghỉ làm việc ở Nhà xuất bản, Bàn Sĩ Nguyên chuyển về sống tại khu vực quận 5, vẽ tranh chung với cộng đồng người Hoa trong Câu lạc bộ Mỹ thuật thời còn họa sĩ Lê Ca phụ trách.

Ông vẽ nhanh đến mức người ta đồn ông có “ma thuật”. Một tấm panô lớn, các họa sĩ khác phải vẽ ròng rã nhiều tháng liền thì ông chỉ mất 7 ngày để hoàn thành. Bí quyết của ông rất đơn giản: Trải tất cả các áo màu của mình lên khung tranh, canh chuẩn và vẽ. Ông nghiện vẽ nặng, vẽ tất tần tật ở những nơi có thể động bút...

Có dạo ông đã mất gần 16 bao tải tranh trên chuyến tàu vào Nam. Hay chuyện có bác sưu tập tranh nọ cứ canh Bàn Sĩ Nguyên vớt bức tranh nào không vừa ý là nhặt mang về nhà lồng khung treo lên mà thưởng ngoạn.

Ông chẳng quan tâm điều đó, cứ vẽ và vẽ. Vẽ cho đến lúc ông đột ngột bị mù. Mù hẳn, không còn thấy gì trước mặt. Bàn Sĩ Nguyên lâm vào sự u uất trầm trọng. Lúc này, ông sống bằng niềm vui trò chuyện với nhiều nghiên cứu sinh.

Mà sức đọc và am hiểu sách của Bàn Sĩ Nguyên khủng khiếp lắm. Ông đọc Kinh Phật và am hiểu đến mức Hòa thượng Thích Quảng Viên, Thích Thiện Nguyệt (Thiền viện Tây Thiên)... phải đến mong ông góp ý về Pháp môn. Ông đọc triết đủ để giảng lại cho các giảng viên dạy triết... Họa đủ để vẽ bằng tâm thức lẫn viết lời bình cho tranh của nhiều họa sĩ tên tuổi.

Ông biết Kinh dịch đủ để bốc một quẻ đoán hậu vận gần cho bè bạn... thông qua các lá số âm dương. Có cảm tưởng, ông như một người phổ quát và hội lý các tư tưởng có bề dày trong kho văn hóa nhân loại.

Nhưng, chuyện vẽ của ông không chỉ dừng lại ở đó. Hơn ba tháng sau, Bàn Sĩ Nguyên bỗng nhiên hết mù. Chuyện sáng mắt và mù đều như sự ngẫu nhiên, không điềm báo trước. Có được ánh sáng, Bàn Sĩ Nguyên đã biết quý đôi mắt của mình, ông làm thơ nhiều hơn, đọc nhiều hơn và cả vẽ nhiều hơn.

Bộ tranh Kiều của ông từng được Tạp chí Time giới thiệu rất trân trọng. Những bức vẽ dang dở của ông được một nhà sưu tầm ngồi châu chực để xin về lồng khung. Thơ ông được làm đề từ cho tất cả các bức tranh tại cuộc triển lãm tranh lớn ở Canada...

Nhớ hồi còn ở Pác Bó, ông Cao Hồng Lãnh - người có may mắn được gần gũi Bác Hồ thời kỳ ở hang Pác Bó từng nói với Bàn Sĩ Nguyên: “Nguyên ơi, có miệng mà không biết nói năng. Nên để người khác hiểu lầm có khi”.

Người ta hiểu lầm Bàn Sĩ Nguyên nhiều, nhưng thay vì phải giải thích, ông lại cho rằng: “Chuyện hiểu lầm là chuyện cũ”. Cứ thế, chuyện này nối tiếp chuyện kia. Nếu không có sự can thiệp của các đồng đội

cũ, những người anh kháng chiến của ông thì chắc Bàn Sĩ Nguyên còn phải chịu khó khăn nhiều.

Đó là sự giúp đỡ của Trung tướng Lê Hai - nguyên Phó chủ nhiệm Tổng cục Chính trị quân đội nhân dân Việt Nam, sự quan tâm của đồng chí Trần Trọng Tân - Bí thư Thành ủy Thành phố Hồ Chí Minh trước đây...

Có dạo, gom góp được vài nghìn USD định mở triển lãm tranh hay phòng khi đau ốm bị trộm vào nhà khoảng mất. Mà chuyện trộm vào nhà ông khoảng không chỉ một lần. Bàn Sĩ Nguyên buồn lắm. Nhưng được sự động viên của bạn bè, đồng nghiệp, nỗi buồn đã qua nhanh.

Những năm Tổng Bí thư Trường Chinh còn đương nhiệm, Tết nào ông cũng nhận được thiệp mừng xuân của Tổng Bí thư. Hay khi ra Hà Nội vào dịp Tết Đinh Hợi, Trung ương Đảng vẫn gửi thiệp mừng ông. Có lẽ, đó là hạnh phúc lớn nhất của một người nghệ sĩ.

Bàn Sĩ Nguyên cẩn thận đến từng yếu tố nhỏ trong đời sống, đầu căn phòng ông sống trên đường Hòa Hưng (Quận 10) thì bề bộn đến mức cầu thả. Trên bức tường nhà ông, rất nhiều bức tranh được ông vẽ ngay trên đó. Trên đó có treo cả bức "Đấu bò tốt ở Madrid" do họa sĩ Tây Ban Nha Baulestar gửi tặng.

Ông họa sĩ Tây Ban Nha là một trong những người rất uy tín tại xứ sở đấu bò này. Mỗi mùa giải mới, Baulestar đều xuất hiện để vẽ trước khi khai mạc. Tranh của mình, Baulestar muốn tặng ai thì tặng. Lúc là Tổng thống, khi là một minh tinh, và ở Việt Nam thì là Bàn Sĩ Nguyên.

Cái hồi xin phỏng vấn Bàn Sĩ Nguyên, bài viết xong được tôi in ra để ông đọc thử. Vài chi tiết nhỏ được ông sửa, tưởng đã xong chuyện, ngờ đầu trưa hôm sau, ông lại lộ mọ đạp xe từ quận 10 sang tận quận 1, xin xem bài viết trên bản in lần nữa. Xem lại không phải sợ chuyện gì, chỉ xem để an tâm mà thôi.

Cái dáng gầy gò ngồi trên xe đạp ấy, lúc tiễn ông ra cổng cơ quan, ông vẫn cầm tay nói: “Cần thêm thông tin cứ gọi điện thoại hỏi nhé. Nửa đêm hỏi cũng được, chẳng sao cả. Quan trọng là để mọi thứ đều chính xác thôi”.

Cũng xin kể nốt, Bàn Sĩ Nguyên giờ chỉ mong có một người giúp việc để đánh máy những bản thảo của ông. Vì mắt ông đã rất yếu. Hàng chục tập thơ của Bàn Sĩ Nguyên dưới dạng bản thảo vẫn đang nằm yên trong cái tủ được xây bằng gạch nung, có cánh cửa được vẽ bức tranh theo lối Nhật Bản.

Ông cũng giải bày mình thích hai tập thơ vừa viết xong lắm, nếu được xuất bản thì tốt quá. Tập trường ca *Bước lữ hành* và tập *Cuộc phế hưng triều đại...* Ngoài hai tác phẩm mong được xuất bản ấy, ngồi trò chuyện với Bàn Sĩ Nguyên, hầu như ông không nhắc gì đến thơ. Dẫn cho Bàn Sĩ Nguyên từng viết *Ban đầu*, *Mùa xuân trên đỉnh núi*, *Nay mình hái quả*, *Hồn nhiên...*

Có lẽ, bởi đối với Bàn Sĩ Nguyên, viết và vẽ như để giải thoát chính mình.

TRÚC THÔNG

“VỢ CHỒNG ĐI CHỢ XUÂN” - MỘT VÉ NGỒI VĨNH VIỄN
TRÊN CHUYẾN TÀU THƠ VIỆT NAM XUYÊN THỜI GIAN

*Núi rừng xa mờ xanh với xanh
Đường non như lưng rồng uốn khúc
Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước
Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh*

*Vợ chồng xuống núi đi chợ xuân
Sương sớm còn che như lấp lối
Vó ngựa cuốn nhanh chồng rú chân
Vợ thương ghìm cương dừng ngựa lại*

*Một dải rừng mai hoa ướt sương
Đường xuân đưa vợ chồng xuống núi
Váy vợ phồng căng đầy gió đồng
Đuổi theo vó ngựa mỗi chân chồng*

*Vào chợ đổi hàng, mua vải muối
Mắt đưa nhìn quanh thấy rượu nồng
Chồng ghé vào hàng say mấy chén
Vợ mua bán xong, dắt ngựa đến
Thấy chồng dim mắt cười nắng xuân*

*Ngả nón tu lờ đưa chồng gối
Xoè quạt bên chồng vợ phe phẩy
Chen chân trong chợ người đi lại
Rực rỡ đường thêu, vòng bạc rung*

*Gió mát năm lâu chưa hết say
Nâng chông lên ngựa hàng chất đầy
Vợ đi thong thả theo sau ngựa
Về núi tay cương, chông lỏng tay...*

Lời bình:

Lợi hại thay tạo hóa hồn nhiên, cuộc sống hồn nhiên nhập vào tâm thơ hồn nhiên! Bằng Sĩ Nguyên không có những cách tân đảo lộn trong nghệ thuật, cuộc đời thơ lành hiền của ông không cố gắng sáng tạo theo hướng kiểu ấy. Ông đã cố gắng cho thơ hiện đại Việt Nam những áng thơ hồn nhiên nhất. Với bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân* đã trở thành sở bảo, một vé ngồi vĩnh viễn trên chuyến tàu thơ Việt Nam xuyên thời gian.

*Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước
Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh*

Còn gì hồn nhiên bằng! Thèm sao tự do, thèm sao tạo hình không kiểu cách, thèm sao vụt hứng của thơ.

Váy vợ phồng căng đầy gió đồng

Bỗng nhiên Bằng Sĩ Nguyên thi sĩ trở nên duyên dáng, tài khéo biết mấy khi ông cho “đá cặp” với hình ảnh xuất sắc trên một hình ảnh thật hóm: *Đuổi theo vó ngựa mỗi chân chồng*

Chuyển cảnh, anh chàng Hmông “có hiếu” với vợ suốt bao chặng dao quăng đường núi đã được đèn bù xúng đáng nhất theo tạng chất nghệ sĩ của anh là “say mấy chén”. Và đây là những chi tiết hấp dẫn nhất của phiên chợ vùng cao, không phải những lâm thổ sản quý hiếm, mà chính là một “sản phẩm” văn hóa vùng cao:

*Thấy chồng dim mắt cười nắng xuân
Ngả nón tu lờ đưa chồng gối
Xòe quạt bên chồng vợ phe phẩy*

Những khách du lịch, những nhà dân tộc Âu - Mỹ, hãy đến đây thật mau, kéo lỗ mắt không bao giờ được chụp bắt hình ảnh ngoạn mục mà Bàng Sĩ Nguyên đã cất giữ lại mãi mãi bằng ngôn ngữ nhịp nhạc:

Nâng chồng lên ngựa hàng chất đầy

Vợ đi thông thả theo sau ngựa

Về núi tay cương, chồng lỏng tay...

Anh chàng lão đảo trên lưng ngựa lắc lư, có lúc nằm ôm lấy những hàng hóa chất đầy, vẫn cứ còn say mà! Chắc hẳn giữa những đoạn núi gập ghềnh nào đó có khi chàng ta còn líu ríu vọng lên dứt đoạn khúc dân ca Hmông cũng nhấp nhô trong gió...

TRÚC THÔNG

“MÙA HOA TRÊN NÚI” - THÔNG ĐIỆP CAO NHẤT
CỦA NGHỆ THUẬT LÀ CẢM THÔNG

*Một mái nhà đỉnh núi
Với một đôi vợ chồng
Tiếng mõ trâu lốc cốc
Hòa nhịp tiếng suối trong*

*Chồng trên cây thối sáo
Vợ vin cành đứng nghe
Mưa xuân bụi khăn áo
Núi mờ xanh cây che*

*Mùa sang đào mận nở
Sương sớm bay trên hoa
Ngực chồng mát hơi thở
Sáo vi vu ngân xa*

*Vợ đứng yên thắm thía
Lắng nghe sáo của chồng
Miệng hát lên khe khẽ
Lời hát tựa đáy lòng*

*Hát hoa đào cứ thắm
Như duyên của đôi ta
Vách núi vọng lời hát
Núi với người vang xa*

Vợ rẽ hoa mạn trắng
Tìm cành hoa thật ưa
Cổ tay vòng bạc sáng
Bẻ một cành vợ đưa

Tặng chồng hoa năm mới
Chồng thổi sáo say sưa
Vợ vẫy hoa đứng dưới
Gọi mãi chồng chẳng thừa

Hoa đưa - chồng cúi với
Rút tay lại vợ đùa
Tiếng sáo chồng lại thổi
Sương núi bay mờ mịt.

Nguyễn Bình, 1955

Lời bình:

Thật khó mà bảo rằng đây là một bài thơ... không hay. Hơn thế nữa bài thơ còn hay như thể một giấc mộng của con người ở Nguyễn Bình (Cao Bằng) 1955 thi sĩ Bàn Sĩ Nguyễn đã in mãi mãi vào thơ:

Một mái nhà đỉnh núi
Với một đôi vợ chồng
Chồng trên cây thổi sáo
Vợ vin cành đứng nghe
Mưa xuân bụi khăn áo
Núi mờ xanh mây che

Còn chăng giấc mộng ấy ở Nguyễn Bình, ở những vùng cao của vương quốc thi ca?

Một anh bạn làm thơ mặt mũi căng cứng, tay ôm một tập sách dày

quốc ngoại, đi qua giấc mộng của chúng ta, mím một nụ cười... bắt chước hàn lâm. Ý anh ta muốn nống vào một “thông điệp triết lý”!

Xin đừng có xí xộ, ồn ào tạo dáng. Vâng, hãy lắng nghe sâu sắc một thông điệp trong suốt được nói lên bằng lời lẽ rất nhẹ nhàng:

*Mùa sang đào mận nở
Sương sớm bay trên hoa
Ngực chồng mát hơi thở
Sáo vi vu ngân xa*

Tôi chỉ muốn yên lặng chìm vào những câu thơ, tới tháng Hai này (2004) đã vượt bốn mươi tám mùa xuân rồi còn gì! Đó là từ ngữ của các nhà nghiên cứu phê bình, nhưng vì anh bạn cứ đòi hỏi “thông điệp” nên tôi buộc phải trả lời. Đây, thông điệp cao nhất của nghệ thuật là cảm thông:

*Vợ đứng yên thắm thía
Lắng nghe sáo của chồng
Miệng hát lên khe khẽ
Lời hát tự đáy lòng*

Hắn là một đôi vợ chồng mới cưới, đang ở kỳ trăng mật. Thiên nhiên tuyệt quá, tình càng thêm nồng, không còn ở thời gian “va-len-tin” nữa, lại chân chất lòng người dân tộc vùng cao, nhưng vẫn không kìm nổi một cử chỉ tình yêu:

*Vợ rẽ hoa mận trắng
Tìm cành đào thật ưa
Cổ tay vòng bạc sáng
Bỏ một cành vợ đưa
Tặng chồng hoa năm mới...*

Nhưng cái anh chồng chắc chắn rất yêu vợ kia lại quá nghệ sĩ:

*Chồng thổi sáo say sưa
Vợ vẫy hoa đứng dưới
Gọi mãi chồng chẳng thưa*

Bằng một cách gọi thể nào đấy anh chồng đã nghe thấy:

Hoa đưa - chồng cúi với

Thì lại càng nồng nàn tình yêu của người vợ:

Rút tay lại vợ đùa

Anh chồng trẻ kia lại mới đích thị là một nghệ sĩ. Anh tiếp tục đắm chìm vào thế giới nghệ thuật đã hút hết hồn anh. Trong tiếng sáo ấy hẳn có ấp ủ tình yêu dành cho vợ, lại có gì như rộng lớn xa xăm hơn vì nó hòa điệu cùng vũ trụ:

Tiếng sáo chồng lại thổi

Sương núi bay mịt mờ.

Sao mà tôi thích câu sau đến thế. Sương núi bay mịt mờ là một điệu ảnh của thơ, chỉ có với thơ. Sương núi bay mịt mờ nhưng lại làm sáng sắc lên một thông điệp nghệ thuật: Không bao giờ cũ, mà mới mãi sự hòa điệu hồn thơ với tạo vật, với vũ trụ. Chống lại những khôn khéo sắp đặt dù thủ công hay vi tính...

LỘC BÍCH KIỆM

“VỢ CHỒNG ĐI CHỢ XUÂN” -
MỘT BÀI THƠ XUÂN ĐẸP

Bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân* là một bức tranh sinh hoạt văn hóa đậm nét miền núi. Không gian miền núi, cảnh chợ xuân, tình cảm vợ chồng... tất cả gắn với bản sắc văn hóa, đã giúp tác giả thể hiện rõ nét chủ đề, tư tưởng, thẩm mỹ của bài thơ.

Bài thơ là một bức tranh mùa xuân miền núi với núi rừng, đường non, sương sớm, rừng mai, nắng xuân, gió đồng... Tác giả đã rất khéo léo lựa chọn những tín hiệu xuân tiêu biểu, kết hợp với sự khắc họa sống động: *xa mờ, xanh với xanh, lung rờng uốn khúc, che rừng lấp lối, hoa ướp sương...* tạo thành bức tranh thiên nhiên kỳ vĩ, tươi đẹp.

Bài thơ là bức tranh sinh hoạt ấm cúng tình người. Cảnh chợ xuân tấp nập: *Chen chân trong chợ người đi lại/Rực rỡ đường thêu, vòng bạc rung...*

Tình vợ chồng được tác giả khắc họa sinh động.

Khi “xuống núi” là khi chồng đưa vợ “đi chợ xuân”: *Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước/Chồng nắm đuôi ngựa chân bước nhanh...* Người vợ đẹp như hoa rừng rực rỡ, kiều sa: *Váy vợ phồng căng đầy gió đồng/Rực rỡ đường thêu, vòng bạc rung...*

Khi đến chợ, người vợ thể hiện sự đảm đang: Vào chợ đổi hàng, mua vải muối; vợ bán mua xong, dắt ngựa đến. Còn chồng: *Mắt đưa nhìn quanh thấy rượu nồng/Chồng ghé vào hàng, say mấy chén.* Người đọc cảm nhận được sự hồn nhiên tươi tắn, đồng thời cũng thấy được cái mặn mà, ấm áp của tình vợ chồng người miền núi. Cái duyên, cái yêu thương được thể hiện khéo qua câu thơ: *Ngả nón tu lờ đưa chồng gối/Xòe quạt bên chồng vợ phe phẩy...*

Khi chiều về, hội tan: *Vợ đi thông thả theo sau ngựa/Về núi tay cương, chồng lỏng tay...* Họ trở về với tổ ấm của mình trong tình cảm yêu thương bền vững.

Tác giả Bằng Sĩ Nguyên viết *Vợ chồng đi chợ xuân* với một tình cảm mến yêu, trân trọng. Đó là kết quả của những rung động trước khung cảnh cụ thể, đồng thời là sự am hiểu sâu sắc về phong tục, văn hóa miền núi. Kết hợp nhuần nhuyễn yếu tố tự sự với trữ tình, bài thơ như một thước phim sinh động. Đọc bài thơ, người đọc như được thổi hồn vào một tình cảm đẹp, thêm mến yêu cuộc sống và con người đất nước mình.

NÔNG THỊ NGỌC HÒA

XANH MỘT VÙNG CAO, SÁNG MỘT VÙNG NGƯỜI

Trong dòng chảy của thơ ca cách mạng Việt Nam, với lớp lớp tiền bối khả kính, đã có những thi nhân “neo đậu” được những tác phẩm và tên tuổi mình trong nhiều thế hệ độc giả. Mỗi người mang một phong cách sáng tác riêng, có những người mang dấu ấn đậm nét đến mức đặc biệt. Bản thân tôi có ấn tượng sâu sắc với các tác phẩm viết về đề tài dân tộc và miền núi của một trong số ít người đặc biệt như thế: Thi nhân Bằng Sĩ Nguyên - người sinh ra trong một gia đình “Danh gia vọng tộc” ở nơi đô hội phồn hoa.

Tôi không có diễm phúc được diện kiến thi nhân, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên; nhưng tôi may mắn được nhà thơ, họa sĩ, nhạc sĩ Bằng Ái Thơ - ái nữ của ông kể cho nghe những kỷ niệm về cuộc đời ông và tặng *Tuyển thơ Bằng Sĩ Nguyên*, Nhà xuất bản Văn học, 2011.

Cảm nhận đầu tiên của tôi là sự chần chừ đến mức trang trọng của tác phẩm. Ban biên tập cùng gia đình đã “chắt lọc” trong “kho tàng” thơ ông để chọn 552 trang tác phẩm với nhiều chủ đề, mang nhiều cung bậc cảm xúc của thi nhân.

Trong Tuyển, tôi đặc biệt trân quý tình cảm, tâm huyết ông dành cho các tác phẩm với đề tài về dân tộc và miền núi. Điều đó thể hiện ngay phần đầu, mang tên *Mùa hoa trên núi* và nhiều tác phẩm xuyên suốt cả Tuyển: *Mùa hoa trên núi*, *Tiếng đàn môi*, *Lòng ta vẫn sáng ánh trắng đầu mùa*, *Vợ chồng đi chợ xuân...* Những cung bậc tình cảm của ông được thể hiện khi ảo diệu, khi sắc nét như chính người con của dân tộc, của núi rừng.

Tác phẩm của ông đặc biệt khai thác tình yêu nam nữ, tình yêu vợ chồng, tình yêu quê hương làng bản và thuần phong mỹ tục, nếp sống sinh hoạt văn hóa của đồng bào vùng cao... Trong khuôn khổ bài viết này, tôi chỉ xin phép góp đôi dòng cảm nhận về tác phẩm của ông - những tác phẩm về đời sống sinh hoạt của người dân xứ núi.

Tuổi trẻ, mùa xuân và tình yêu luôn là đề tài sáng tác của bất cứ người làm thơ nào. Đối với thi sĩ Bằng Sĩ Nguyên, khi đi sâu về mảng đề tài này, nhất là đối với tình yêu của những người con núi rừng - Ông đã cảm nhận bằng trực giác tinh tế, rung động bằng trái tim nhân hậu và chuyển tải thông điệp bằng bút pháp tài hoa.

Những thanh âm long lanh, thủ thủ như nói giúp lời trái tim của trai xinh, gái đẹp, trai tài, gái ngoan; là lời của gió, của suối, của đàn tít, đàn môi... dung dị mà thiết tha, ngọt ngào mà sâu lắng: “... *Bình Cao khơi lửa hồng/Ý Đơn thổi đàn môi/Tiếng đồng trên ngón nấy/Chỉ hai người nghe thấy/Mưa xuân rơi ngoài trời/Lửa hồng sáng khung cửa/Bóng hoa đào ngó vào/Cánh hoa hình môi nở/Cành mưa lóng lánh sao...*” (Tiếng đàn môi).

Sự cảm nhận và quan sát của thi nhân thật tinh tế về “*Tiếng đồng trên ngón nấy*”. Ngón tay của cô gái, những ngón tay biết lên rừng lấy củi, biết lên nương trồng lanh, biết se sợi, nhuộm chàm, biết dệt vải, thêu hoa vắn lên khăn áo và nẩy từng ngón tay thô nhám trên lưỡi lam bằng đồng của cây đàn môi - tạo nên những âm thanh diệu kỳ, làm run rẩy trái tim người trai mình đã chọn. “*Chỉ hai người nghe thấy*” - Đó là ngôn ngữ của trái tim!

Tình yêu của trai gái vùng cao nẩy nở trong sinh hoạt, trong lao động sản xuất, cứ tự nhiên như mặt trăng, mặt trời, như nắng gió, trăng sao: “*Trời thu trăng sáng/Sương thu tím ngát/Rơi đầy lòng thung/Tiếng chày giã cối/Động bốn mặt rừng/...Trăng xanh màu cối/Xanh màu áo em/Có đôi hẹn thề/Chọn đôi tốt cối/Hát quên không về/Áo ẩm sương khuya/Đôi ta thương nhau/Còn giấu bố mẹ/Buộc khăn đầu sào/Đánh tiếng khe khẽ...*” (Mùa cối).

Những mùa vui, mùa hò hẹn trong các lễ hội rực rỡ sắc màu, mang đặc trưng phong tục tập quán từng vùng miền và từng dân tộc. Đó là khi mùa xuân về, gọi bướm bay đôi, gọi chim đan tổ, gọi hoa khoe màu, giục những người yêu thương tìm nhau - Khi ngô lúa đầy nhà; gà, lợn chạt sân. Hội mở đầu xuân để tạ ơn năm cũ và cầu cho năm mới được mưa thuận gió hòa, cho mùa tiếp bội thu, cho bếp lửa reo vui, cho đông con, nhiều cháu: “... *Khăn chàm thêu chỉ đỏ/Vòng bạc sáng cổ tay/Uốn mình còn vút bay/Còn bên trai, bên gái/Còn xanh tua lá cải/Còn vàng chân rom mới/Còn trắng nhánh hoa bông/Còn thắm cánh hoa hồng... Gió nâng áo chàm bay/Cả hai người như say/Trong bài ca thống nhất...*” (Hội còn). Tình yêu lứa đôi nhỏ bé quyện trong tình yêu Tổ quốc lớn lao khi đất nước thái hòa.

Đã qua những mùa hội xuân, đã qua những mùa hẹn hò, đã qua những mùa thương nhớ. Hoa đến thì hoa nở; rượu đến độ rượu thơm; gái ngoan tìm chồng; trai khôn chọn vợ: “*Khướu hót trong cành bông hoa ban/Hoa xòe cánh trắng ôm nắng vàng/Nghiêng chào nhà trai có người sang...Nâng áo cô dâu bước lên ngựa/Được phép mẹ cha về nhà chồng/Xóm làng tiễn đưa người đứng trông/...Tiếng kèn tiễn người đi làm dâu/Như tiếng bầy ong đi tìm mật...*” (Đi làm dâu).

Những con chữ long lanh, như tự thân nó phải chảy ra ngòi bút. Sự ví von đúng chất đồng bào, tiếng khèn như bầy ong đi tìm mật thì đó chính là “thương hiệu” Bằng Sĩ Nguyên - Không khác! Vị ngọt ngào không chỉ hạn hẹp trong một khoảng thời gian, một không gian nhất định, mà nó mở ra một không gian bao la, bát ngát, với thời gian không cùng - Hạnh phúc của đôi bạn trẻ, của gia đình, dòng tộc và bản làng. Nàng dâu mới như cánh ong mật cần cù, hút nhụy nơi hoa để làm nên mật ngọt.

Ngay từ bài mở đầu của Tuyển đã được thi nhân “vẽ” ra một bức tranh xinh xắn về một gia đình nhỏ của vợ chồng son, với cuộc sống giản dị, ấm êm, an lành và hạnh phúc: “*Một mái nhà đình núi/Với một*

đôi vợ chồng/Tiếng mõ trâu lốc cốc/Hòa nhịp tiếng suối trong/Chồng trên cây thổi sáo/Vợ vịn cành lắng nghe/Mưa xuân bụi khăn áo/Núi mờ xanh mây che.../Hát hoa đào cứ thắm/Như duyên của đôi ta/Vách núi vọng lời hát/Núi với người vang ca..." (Mùa hoa trên núi).

Miền núi, với muôn vàn khó khăn, gian khổ; những mưa ngàn, thác lũ; những nhạt muối, đói cơm cũng có thể làm núi thay hướng, có thể làm suối đổi dòng, nhưng không làm mặt trời tắt, không làm mặt trăng ngưng và không làm phai nhạt niềm tin của bà con với Bác Hồ, với Đảng. Cuộc sống cứ an nhiên như thế, như bốn mùa Xuân - Hạ - Thu - Đông.

Quanh năm tất bật, quanh năm lo toan với bao thứ việc không tên và có tên; chỉ mong đến chợ xuân để tìm về nơi cũ, nơi gặp nhau trao ánh mắt ban đầu. Tùy theo phong tục từng địa phương - Chợ miền núi họp theo phiên cách nhật, hoặc theo các ngày con Giáp. Chợ không chỉ là nơi giao thương, trao đổi hàng hóa. Chợ còn là nơi giao lưu văn hóa, trao gửi yêu thương và tìm kiếm bạn đời: *"Núi rừng xa mờ xanh với xanh/Đường non như lưng rồng uốn khúc/Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước/Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh/ Vợ chồng xuống núi đi chợ xuân/Sương sớm còn che như lấp lối.../Một dải rừng mai hoa ướt sương/Đường xuân đưa vợ chồng xuống núi/Váy vợ phồng căng đầy gió đồng/Đuổi theo vó ngựa mỗi chân chồng/Vào chợ đổi hàng mua vải, muối/Mắt đưa nhìn quanh thấy rượu nồng/Chồng ghé vào hàng say mấy chén/Vợ bán mua xong, dắt ngựa đến/Thấy chồng dim mắt cười nắng xuân/Ngả nón tu lờ đưa chồng gối/Xòe quạt bên chồng vợ phe phẩy/...Gió mát nằm lâu chưa hết say/Nâng chồng lên ngựa hàng chất đầy/Vợ đi thong thả sau lưng ngựa/Về núi tay cương, chồng lỏng tay"* (Vợ chồng đi chợ xuân).

Bài thơ từ từ mở ra khung cảnh hùng vĩ, thơ mộng của thiên nhiên miền núi, không gian khoáng đạt ấy bỗng ấm áp, sinh động với sự xuất hiện của con người (đôi vợ chồng) và chú ngựa của họ. Tiếng vó ngựa

khua vào không gian tĩnh mịch, làm lung lay những hạt sương trong suốt. Cả một đường hoa đẫm sương dẫn lối người xuống chợ. Lòng người háo hức, khiến quãng đường dường như ngắn lại.

Câu thơ "*Váy vợ phồng căng đầy gió đồng*" là câu thích nhất, nó đã thể hiện được cảm xúc cần chuyển tải. Khung cảnh náo nhiệt, ồn ã của phiên chợ, những váy áo rực rỡ sắc màu đã thay thế sự thanh khiết suốt chặng đường rừng. Đến chợ, chồng gặp bạn để chuyện trò và uống rượu. Uống để quên đi nỗi lo áo cơm thường nhật, uống để thể hiện tình cảm với bạn bầu và uống cho... đỡ rét.

Ở chợ miền núi, uống rượu là một nét văn hóa không thể thiếu. Bài thơ cho chúng ta cảm nhận vi diệu từ một số giác quan: thị giác cho ta nhìn thấy cảnh vật và màu sắc của cây, của hoa; thính giác cho ta nghe thấy tiếng gió thổi, tiếng suối róc rách ngân nga, tiếng vó ngựa đi nước kiệu và phi nước đại; khứu giác tỉnh thức bởi hương rượu nồng...

Trong bài thơ có cả thi, ca, nhạc, họa và ... điện ảnh - Ta như được xem một bộ phim ngắn; trong đó, ta thấy tình cảm của người với người, con người với thiên nhiên và sự giao hòa giữa con người với thiên nhiên thật thân thiện. Bài thơ chân thật và tinh tế đến mức khó tin.

Bài thơ đã được nhạc sĩ Đoàn Bổng phổ nhạc với ca từ sử dụng trọn vẹn cả bài thơ nhiều hình tượng này. Sự hòa hợp giữa thơ và nhạc đã cho *Vợ chồng đi chợ xuân* một diện mạo mới rất đáng yêu.

Miền núi và vùng cao cứ đẫm xanh trong thơ của thi nhân họ Bằng - Mặc cho tất cả mọi thứ nơi ấy đều thiếu thốn, chỉ có nghĩa nhân với yêu thương luôn ấm áp, tràn đầy. Ai đã từng ở rừng sẽ được ngắm trăng trở hoa trên thảm lá, được nghe tiếng nai tác đầu non và đêm đêm vọng tiếng chim "Bắt cô trói cột" (trong sự tích), nhưng với sự lạc quan tin tưởng ở một tương lai tươi sáng, bà con đã đọc thành "Khó khăn khắc phục".

Hắn là nhà thơ Bàng Sĩ Nguyên đã yêu thương cảnh sắc và con người miền núi với một tình yêu chân thành, vô tư nhất. Đồng bào dân tộc thiểu số và miền núi cũng tin yêu Đảng, Bác Hồ, yêu cán bộ, bộ đội như chính người thân yêu, ruột thịt của mình: *"Nhớ khi hạt muối cùng lo/Mé phù, thiếu muối, nhường cho ăn cùng/Bữa cơm hạt muối để chung/Cơ quan mời mé, mé nhường cơ quan/Về xuôi nhớ miếng cơm lam/Mỡ trâu lóc cốc, lửa sàn sớm trưa/Còn đây gói muối con đũa/Mé cầm gói muối vẫn chưa quay vào/Mé ơi muối mặn làm sao/Mặn tình con với đồng bào rẻo cao"* (Hạt muối). Đọc bài thơ, tôi cứ thấy cay cay nơi sống mũi.

Mỗi con chữ của thi sĩ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên về miền núi và dân tộc như sự tri ân vùng đất chiến khu cách mạng, nơi mà ông đã gắn bó suốt thời trai trẻ, trong những tháng năm dài gian khổ. Ông yêu núi rừng đến mức thánh thiện và đắm đuối như chính người con của núi rừng vậy. Núi rừng cũng yêu ông với một tình yêu bao la, nên đã tiếp cho ông những cảm xúc dào dạt, chân thật để ông tạo nên tác phẩm Thi - Họa, những tác phẩm cứ xanh ngời niềm hy vọng ở tương lai.

Tôi trân trọng, ngưỡng mộ thi sĩ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên và những tác phẩm văn học nghệ thuật của ông. Những tác phẩm góp phần không nhỏ trong kho tàng văn học nghệ thuật nước nhà. Một thi nhân Bàng Sĩ Nguyên với tác phẩm riêng có, không lẫn vào bất cứ ai. Ông tỏa hào quang của riêng mình bằng một trái tim chân thành, một tâm hồn thanh khiết, một tình yêu trọn vẹn với vùng cao.

NGUYỄN ĐÌNH CHÍNH

KHÚC NHẠC TRẦM HỒN NGÂY DẠI

Hơn tám mươi năm, cũng có thể coi là đã gần hết một kiếp người, như dòng suối ngạo mạn mà khiêm nhường mê mải tuôn trào giữa hai bờ cát trắng, cây cỏ hoang dại cuộc đời. Không vướng kẹt. Chẳng đoái hoài tới những cơn gió lạnh buốt tháng Giêng và cả những hương mùa thu tháng Mười quyến rũ. Dòng suối đời tám mươi năm cứ mê mải tuôn trào. Về đâu? Về cái chết biệt vô âm tín, hay về chốn vĩnh hằng muôn đời. Nhưng có một hiển nhiên, dòng suối đó bao giờ cũng là hành xử, là thái độ của Bàn Sĩ Nguyên mỗi khi tiếp xúc với thi ca và hội họa.

Sinh năm 1925 ở Hà Nội. Ông mang họ Bàn, nhưng lại là hậu duệ đích tôn của Hoàng tử thứ ba Lý Hùng Tích Hoài Nam Vương trong những ngày diệt vương cuối cùng của một triều đại đổ nát. Đã hơn bảy trăm năm qua rồi, thay tên đổi họ để tránh cái họa tru di cửu tộc mà nay chỉ còn như là một truyền thuyết.

Tóc trắng, râu trắng, vóc hạc mình tiên, thi sĩ họ Bàn dù là ngồi lù xù nướng khoai bên bếp lửa đêm cận Giao thừa, chân tay lấm lem, râu tóc dựng ngược mà thỉnh thoảng vẫn lóe lên cái cốt cách vương giả, kiêu hãnh khác người.

Những năm trước Cách mạng tháng Tám năm 1945, Bàn Sĩ Nguyên học chữ Hán, chữ Anh, chữ Pháp, chữ Latinh. Ông đọc Inmanuel Kent, Francis Bacon, Schopenhauer, Heiderger, Spencer... và hoạt động trong các tổ chức tuyên truyền chủ nghĩa Mác ở Hà Nội. Từ năm 1946, ông đi bộ đội, làm Báo Xông Pha, báo Dân quân Việt Bắc, dưới sự chỉ đạo trực tiếp của các ông Nguyễn Khang, Nguyễn Đông...

Ông đã từng đảm nhiệm các cương vị: cán bộ kiểm tra, cán bộ tuyên huấn Bộ Tư lệnh và là Chính trị viên kiêm Đoàn trưởng Đoàn Văn công Quân đội... Từ năm 1966, ông được Ban Tổ chức Trung ương Đảng điều động ra ngoài quân đội cùng Hoàng Trung Thông, Nguyễn Đình Thi, Hữu Loan, Đào Vũ... thành lập Báo Văn nghệ, Tạp chí Văn nghệ.

Ông cũng là một trong 37 hội viên sáng lập Hội Nhà văn Việt Nam. Khi thành lập Trường Viết văn ở Quảng Bá - Hà Nội, ông lại được điều động về giữ trọng trách phó hiệu trưởng. Năm 1980, ông quyết định xa Hà Nội vào Sài Gòn sống một mình, vẽ tranh, giảng triết học, viết sách lý luận văn học nghệ thuật, mở phòng tranh và triển lãm. Ông tiếp tục nghề họa khởi nguồn từ phòng tranh Nguyên tác ở phố Giảng Võ - Hà Nội từ năm 1978. Khi ấy, Bàn Sĩ Nguyên được Tùng Giang, Trần Độ, đồng nghiệp, các hội văn học nghệ thuật ủng hộ.

Từ năm 1956 đến năm 1985, ông lần lượt cho ra mắt 7 tập thơ. *Khúc nhạc trầm hờn ngây dại* là tập thứ chín, sau hành trình đúng 20 năm Bàn Sĩ Nguyên tự mình treo bút.

Non một thế kỷ nay, thơ ca thế giới chuyển động ào ạt chống lại sự chùng lộng của chủ nghĩa tình cảm và sự man trá, thói đạo đức giả. Khởi đầu từ trào lưu duy hình tượng tới những thể nghiệm trường phái chủ nghĩa hiện đại, rồi chủ nghĩa hậu hiện đại với liên tiếp các khuynh hướng hình tượng sâu, tận dụng triệt để những sáng tạo tâm linh, vô thức.

Khuynh hướng ngẫu nhiên tìm lối thoát ở tinh thần Thiền tông. Khuynh hướng tự thú, khuynh hướng thơ trình diễn với những văn bản thơ được sự hỗ trợ của các phương tiện điện tử tối tân và mỹ thuật khái niệm rầm rộ trình diễn trên sân khấu... Phải làm một cuộc điểm danh thiếu sót và khiên cưỡng như vậy là tôi muốn nói *Khúc nhạc trầm hờn ngây dại* có sự liên hệ và giao thoa, nhập cuộc hòa trộn kỳ lạ với dòng chảy của thi ca hiện đại.

Thật ra Bàn Sĩ Nguyên cũng đã lập ngôn qua 7 tập thơ, in từ mấy chục năm trước. Có thể không khó khăn gì không tìm thấy những suy tư triết học về thân phận con người, về vẻ đẹp của tình yêu và cuộc sống trong những câu thơ hết sức bình dị và trong trẻo của một khuynh hướng chấp chờn hiện thực và siêu thực.

Phải chăng đó cũng là phản ứng thăm lặng, kín đáo và có chút e sợ của ông trước những dòng thơ thực tại, thô sơ nhưng lại hung hăng, hào nhoáng. Và hai mươi năm rồi, những tưởng ông đã yên nghỉ trong nắm mồ thi ca và chỉ còn biết bày tỏ mình trong hội họa và triết học. Nhưng không! Khai mở hôm nay là *Khúc nhạc trầm hồn ngậy đại* là một sự tái sinh phi lý.

Đó là một sự tái sinh, một sự sống lại của cái phi lý ứa trào nhựa sống ẩn mình nằm giữa cái có lý già cõi hấp hối. Sự lột xác hồi xuân của một tâm hồn đang trên đường say đắm nghệ thuật thi ca và cũng là một thể xác đang cháy giữa những giọt dầu cuộc sống cuối cùng. Bây giờ ta biết gọi Bàn Sĩ Nguyên là gì?! Một chàng thi nhân hai mươi tuổi ngồi ngồi mình triết và ào ào trực cảm dục vọng xuân thì.

Lâu nay chúng ta vẫn có thói quen ngợi ca sự sáng tạo từ ý thức chói sáng mà lãng quên những sáng tạo nghệ thuật đích thực chỉ có thể trôi ra từ vô thức mù mờ. Chúng ta quá tin cậy vào sự nhận biết thế giới qua những tư tưởng tự tin đến khô kiệt, qua kinh nghiệm chủ quan đến ngạo mạn và các giác quan khoa học đứng đưng mà phủ phàng với sự tìm kiếm hiện thực từ những nhận thức trực khởi.

Từ những chiêm nghiệm du già, từ những ám ảnh tâm linh, những mặc cảm bí ẩn của tâm hồn người nghệ sĩ. Đó là một tai họa trời đày. Nốt nhạc trầm của nỗi buồn chẳng hề lạc quan. Hồn ngậy đại của một trí tuệ minh triết mệt mỏi. Thơ Việt Nam hiện đại có thể tìm thấy một lối thoát bắt đầu từ những khúc nhạc trầm, từ những hồn ngậy đại chẳng?! Sẽ còn bao nhiêu lối thoát nữa và của ai... và bao giờ?!

Ta có thể tìm trong tập thơ *Khúc nhạc trầm hồn ngậy đại* những ngôn từ thật lạ lùng, thật ngu ngô, thật ma mị. Ý thơ sáng rõ mà lại chập chờn thực ảo. Và tình như lửa dữ, như nước biển, như gió vô tình thoảng qua. Và trên hết là sự chiêm nghiệm lắng sâu nỗi buồn của một trí tuệ đã nhìn thấy cái chết tàn rữa, thể xác trần tục và mầm tái sinh trường cửu những tâm hồn thánh thiện.

Vượt lên trên sự mưu danh cho chính mình, *Khúc nhạc trầm hồn ngậy đại* là một tuyên ngôn mới nhất của Bàn Sĩ Nguyên về nghệ thuật. Nếu không phải, hay chưa thể dành cho trùng điệp đám đông thì cũng đích thực dành cho chính ông và những người mấy chục năm nay lặng lẽ đứng sát cạnh bên ông.

Năm 2005

TRẦN MINH TUẤN

MỘT CỐT CÁCH KIÊU HÃNH KHÁC NGƯỜI

Nói về nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên, bạn bè của ông từng viết: “Tóc trắng, râu trắng, vóc hạc mình tiên, thi sĩ họ Bàng dù ngồi lù xù nướng khoai bên bếp lửa đêm cận giao thừa, chân tay lấm lem, râu tóc dựng ngược mà thỉnh thoảng vẫn loé lên cái cốt cách vương giả, kiêu hãnh khác người”.

Nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên vốn xuất thân trong một gia đình trí thức, dòng dõi hậu duệ triều Lý, sinh ra ở phố Thuốc Bắc (Hà Nội). Bố ông là Bàng Nguyên Dũng, hay còn gọi là cụ Nghị Dũng (Đại biểu Nghị viện tư vấn Bắc kỳ dân biểu, bảo hộ cho người dân Việt trong thời kỳ Pháp thuộc. Không những vậy, ông còn làm nghề dạy học và bốc thuốc cứu người ở phủ Bắc Giang).

Từ nhỏ, Bàng Sĩ Nguyên đã được học chữ Hán, chữ Latinh, tiếng Anh, tiếng Pháp. Ông từng tham gia viết báo “Xông pha”, “Dân quân Việt Bắc”, dưới sự chỉ đạo trực tiếp của ông Nguyễn Khang.

Năm 1956, ông được Ban Tổ chức Trung ương Đảng điều động cùng với Nguyễn Hữu Đang, Hoàng Trung Thông, Nguyễn Đình Thi... thành lập Báo Văn Nghệ. Nhà thơ Bàng Sĩ Nguyên là một trong số 37 người đầu tiên thành lập Hội Nhà văn Việt Nam.

Năm 1973, ông quyết định dựng phòng tranh Nguyên tác. Được sự ủng hộ của Trung tướng Trần Độ, ông tự tin mở phòng triển lãm tranh đầu tiên ở nhà riêng trên phố Giảng Võ (Hà Nội). Đang ổn định cuộc sống ở Hà Nội, ông lại quyết định chia tay Thủ đô, tha phương nơi đất khách quê người, vào Sài Gòn từ năm 1978. Đến năm 1980, ông chính thức làm việc ở Thành phố Hồ Chí Minh mở xưởng vẽ tranh, đi giảng triết học, lý luận phê bình văn học nghệ thuật...

Dù sống ở Sài Gòn, nhưng trong tâm trí ông vẫn khắc khoải nỗi nhớ Hà Nội. Bàng Sĩ Nguyên chia sẻ, trong số những tác phẩm đã hoàn thành, đề tài về Hà Nội chiếm phần lớn. Vào Sài Gòn sinh sống, mỗi lần nghe tiếng còi tàu là nỗi nhớ Hà Nội lại cồn cào trong ông. Nhớ Hồ Gươm bóng láng sương sớm, góc phố Phan Đình Phùng rực lá vàng rơi mỗi độ thu về.

Hà Nội với những nếp cũ, người cũ, nghề cũ, mà chỉ khi đi xa người ta mới cảm nhận hết được. Và những nỗi nhớ ấy rất tự nhiên đã đi vào thơ, vào họa của ông đẹp đến lạ lùng. Xem tranh ông có một cảm giác rất lạ. Lạ bởi cách vẽ.

Lúc ông vẽ bằng bút lông, khi không có bút, vớ được thứ gì ông đều có thể “trình diễn” hội họa. Ngay đến 10 đầu ngón tay của ông cũng có thể là bút vẽ. Thế giới trong tranh của ông phẳng phất liêu trai, mơ màng, nét bút chỗ thực, chỗ ảo. Lối vẽ của ông thiên về ẩn dụ, thuộc loại tranh thiền họa hay còn gọi là huyền họa của phương Đông.

Và những bức tranh vừa thực, vừa ảo như dẫn dắt người xem đến với một thế giới phiêu linh. Ngôn ngữ thi họa mang âm hưởng của tâm tính, thông qua những nét buồn vui trong cuộc sống. Ông vẽ tranh nhanh, xuất thần, không lệ thuộc kỹ thuật, không nắn nót, tỉa tót, trau trốt và không ngừng đột phá.

“Ôi thực đã có biết bao nhiêu tinh thần nhân văn trong tác phẩm của cụ Bàng. Tôi rất xúc động trước sự gọi cảm của những “công trình” nghệ thuật này” - Daniel De Rudde (Viện Trao đổi văn hóa Pháp) xúc động chia sẻ.

Ái nữ của ông - nữ sĩ họ Bàng luôn tự hào khi kể về bố mình. Cô cũng kể thừa ở ông sự mạnh mẽ, sức làm việc hiệu quả. Bàng Ái Thơ luôn ý thức bố là người thầy đầu tiên và duy nhất khai mở mình đến với văn chương nghệ thuật.

Bàng Ái Thơ học được ở bố phong cách làm việc chuyên nghiệp, tấm lòng vị tha, bao dung, luôn sống tốt với mọi người. Nữ sĩ họ Bàng

bày tỏ: “Trong mắt tôi, ông là một người cha đáng kính. Tôi bị ảnh hưởng bố trong việc sáng tạo nghệ thuật và đời thường”.

Và nhắc đến Bàn Sĩ Nguyên, nhiều người biết đến đó là một học giả uyên thâm Đông Tây kim cổ. Khuynh hướng sáng tác của ông theo lối tư duy triết học, chú trọng về thân phận con người, về những vẻ đẹp dung dị, đời thường trong cuộc sống thường nhật.

Thơ của ông theo phong cách chập chờn, siêu thực, khắc họa cái thực tại đang hiện hữu xung quanh mình. “Mỗi người đều đã chạm và bỏ qua những gì gần gũi với đời sống thường nhật, không nhìn thấy vẻ đẹp thiên nhiên, nắm bắt cơ hội...”.

Với ông, không bao giờ có tâm lý “đám đông”, một mình độc hành trên bước đường nghệ thuật, tự học thành tài. Sự học của ông không ngừng làm phong phú thêm về tâm hồn. Ông quan niệm, học chính là cách giải thoát mình khỏi cô đơn, sống ý nghĩa hơn với đời. Cả đời ông sống thanh bạch. Gia tài chỉ là tranh, sách và một nếp nhà tuềnh toàng.

“Người khôn phải biết làm lâu thì lui, làm xong thì về. Khi con người đã lên đến đỉnh thì phải biết xuống. Lập ngôn là dùng ngôn ngữ của thi ca, nhạc họa để lập nghiệp, tạo danh. Lập ngôn là thứ cao nhất của mỗi con người. Tỷ như con chim dùng tiếng hót để bản tín hiệu. Con người đến với nhau bằng chữ tình”- Ông Bàn Sĩ Nguyên giải bày về sự đời.

ĐINH BẠCH DÂN

VỊ CAO NIÊN ẨN SĨ GIỮA SÀI GÒN

Nhiều người trong khu Chí Hòa, quận 10, Thành phố Hồ Chí Minh thường gọi ông là đạo sĩ; bởi ông để râu tóc bạc phơ, lại chỉ ở ẩn trong nhà, ít khi ra ngoài đường. Đạo sĩ tên là Bàn Sĩ Nguyên đã 91 tuổi - một trong những người cựu trào của làng văn, làng họa Việt Nam.

Nhờ một người quen trong Hội Nhà văn Việt Nam, chúng tôi mới có thể gặp ông - bởi, chỉ liên lạc với ông qua chiếc điện thoại bàn, mà ít khi ông nghe máy.

Suốt ngày, ông cài chặt cửa, đọc sách, vẽ tranh, ít khi mở cửa khi có người lạ gọi.

Bà lão hàng xóm, bảo, “... thông cảm cho ông ấy, đã mấy lần bị trộm ghé, ông ấy cảnh giác lắm. Giờ, chỉ gọi điện thoại là ông ấy nghe thôi”.

Trái ngược với ẩn tượng về một ông lão khó gần, ông lại mở cửa tiếp chúng tôi khá niềm nở, khi biết chúng tôi là nhà báo.

“Tôi mong có khách thăm lắm chứ, nhưng đã có nhiều người vào đây để tìm cách lấy tranh của tôi, nên tôi sợ. Tranh của tôi là tranh gốc, không thể để cho mấy người buôn tranh lấy đi được. Họ về làm giả vài chục bức, để bán thì tôi chết”. Ông nói.

Ông còn thật thà cho biết dòng họ Bàn xuất thân là họ Lý, hậu duệ Hoàng tử thứ ba Lý Hùng Tích Hoàn Nam Vương. Do thời thế, dòng họ phải đổi sang họ Bàn để tránh sự truy xét triều đình nhà Trần.

Thời cha ông, gia tộc đã từng hưng thịnh, với nhiều cửa hàng tơ lụa, nhiều hiệu thuốc Bắc lừng danh trong Nam, ngoài Bắc... Hòa bình lập lại năm 1954, ông tham gia làm Báo Văn nghệ, làm ở Nhà xuất bản Văn học; rồi còn dạy học; tham gia làm thơ, vẽ tranh, dựng kịch, v.v...

Ở giữa Sài Gòn đô thị, nhưng ông ít khi ra ngoài, mọi điều kiện sinh hoạt đều gói gọn trong căn nhà, rộng 20m². Ông tự nấu ăn, tự pha trà, uống rượu, đọc sách; và vẽ...

“Có khi cả tháng tôi chẳng ra khỏi cửa. Như mãi hôm rồi, có người gọi tôi lên phường nhận Huy hiệu 65 tuổi Đảng, tôi mới đi. Mình già rồi, có nhu cầu đi đâu nữa”. - Ông bảo thế.

Trong hàng trăm bức tranh rải khắp nhà, có lẽ ông không tự hào bằng Giấy chứng nhận 65 tuổi Đảng. Ông bảo đó là giấy chứng nhận cho cả cuộc đời làm cách mạng, ông sẽ giữ như một kỷ vật. Còn tranh, thì ông tặng...

Nghe ông lão trên 90 tuổi còn mình mẫn, sức khỏe để sống; với những dự định mà người trẻ có khi chả làm nổi, chúng tôi chỉ biết chấp tay bái phục.

“Đúng là cao nhân ẩn sĩ”.

Năm 2016

NGUYỄN QUANG HƯNG

SÀI THÀNH - MỘT GÓC THI NHÂN

Chỉ một góc, có khi không được một góc giữa đô thị mà cả ngày, lúc nào cũng như sôi sục, khách đến ngạc nhiên về sức sống bền bỉ của một người “cửu thập”.

Năm 1980, nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên chuyển hẳn vào Nam công tác. Ông ở căn nhà nhỏ lắt léo 216/44 Hòa Hưng, quận 10, Thành phố Hồ Chí Minh. Nhà đã nhỏ, ông cụ càng gầy nhỏ nữa theo tuổi tác, nhưng số sách - gọi đúng nghĩa là “chất” trong nhà - thì khổng lồ! Sách văn chương, triết học, lịch sử, tôn giáo, xã hội Đông Tây, kim cổ...

Những chồng bản thảo, tài liệu, cùng với sách xếp trên bàn, trên giá, trong ngăn tủ cũ xiêu vẹo ngập đầu người, có chỗ gần chạm tới trần nhà. Còn những bức tranh sơn dầu, bột màu, những phác thảo chì... treo khắp tường, bày khắp chỗ. “Kho của nả” ấy trong ngôi nhà nhỏ của lão thi sĩ, khiến người vào chỉ có thể “lách” và đứng giữa sách vở để nói chuyện với nhau. Sách “chèn ép” cả chiếc giường cá nhân chật chội.

Con cháu nhiều lần đòi dọn dẹp, sắp xếp lại nhưng ông không chịu. Với ông, đó là trật tự trong sự lộn xộn, bừa bộn mà ông đã quen, và có như vậy thì ông mới biết tìm cái này, lấy cái kia ở đâu.

Thế nhưng có khách văn nghệ đến chơi, nhất là đi cùng con gái Bằng Ái Thơ từ Hà Nội vào, là ông lại hồ hởi: Các vị cứ lấy đi, cuốn nào cũng được. Chỉ những bức tranh, ông chủ động: Anh cứ lấy đi đừng e ngại, tôi vẽ suốt ngày, nhiều nơi sưu tập tranh của tôi. Lấy bất cứ bức nào anh thích, để tôi ký vào đằng sau tặng anh. Tóc thưa phơ phất, bạc

ánh kim khí, complet cà vạt chỉnh tề, tưởng như ông sắp đi dự tiệc hay hội họp đầu đó.

Mỗi lần có người trân trọng tìm đến chơi là một dịp để ông lại được ứng xử bằng những cử chỉ văn hóa lịch thiệp của mình, bằng sự cởi mở, hào hiệp mà nhiều khi người ta chỉ bắt gặp ở những nhân vật trí thức trong các câu chuyện cũ.

- Cụ vẽ ở đâu ạ?

- Bất cứ chỗ nào, chốc nữa tôi vẽ cho ông xem ông sẽ thấy chẳng cần chỗ nào cả. Tôi vẽ nhiều bộ, tranh Thiên, tranh Kiều, Tây Nguyên, tranh *nude*... đều có người mẫu thật. Hồi ở Hà Nội, tôi đã mở xưởng họa ở Giảng Võ. Lần hai, xưởng họa ở chỗ cô Thơ trên An Dương. Đây là xưởng lần ba. Đó là những phục hồi qua sóng gió. Từng có lúc tôi muốn bỏ tranh, học trò lấy tranh tôi định đóng khung, tôi bảo vứt đi. Chúng nó khóc...

- Cụ sắp xếp thời gian làm việc thế nào?

- Lúc nào cũng vẽ, cũng đọc, cũng viết, cũng thức khuya. Tôi không phân biệt ngày, sáng, chiều vì tôi ở trong nhà. Tôi ở ẩn từ khi ba mấy tuổi đầu... Giờ ốm tôi cũng vẽ, không vẽ thì ốm thêm.

- Thế cụ ở một mình thế này thì chợ búa, ăn uống ra sao?

- Ôi! Tôi thế nào cũng xong ấy mà, chiếc bánh mì, củ khoai, cái bánh tét... Tôi lo nhanh lắm! Tôi có con mèo, cũng phải lo cho nó ăn nữa. Có lúc tôi nhìn nó, ánh mắt nó như oán tôi.

Nhà thơ Bằng Ái Thơ kể, chị muốn đón bố ra Hà Nội nhưng ông thường nói: “Bố ở đâu cũng được, miễn là bố được tự do làm việc, không bị ai quản lý thời gian, không bị quấy rầy. Rồi sau này... về già, bố cũng về ngoài đó với các con”. Có lần chị đề nghị tìm người giúp việc nhưng ông gạt đi: “Có thêm người, họ sẽ làm đảo lộn cuộc sống của bố đấy. Chúng ta đừng câu nệ, cứ quẩn quanh với mấy cái việc sinh hoạt là không còn thời gian cho công việc nữa đâu”.

Trong nhà có những người là nhà thơ, họa sĩ, nhạc sĩ... Ngoài cơn mê đắm văn chương và tri thức chưa bao giờ nguội tắt thì sức đọc, viết và vẽ bất chấp tuổi tác của ông, như cũng để thể hiện tinh thần đồng hành với lớp con cháu. Khách đến thăm một lần, vẫn nhớ dáng lão thi sĩ tóc trắng phơ phất, gầy guộc nhưng tác phong nhanh nhẹn, complet cà vạt đứng trong mảnh sân nhỏ vẫy chào: Lần sau ai vào Sài Gòn, không cần phải có cô Thơ đi cùng đâu, cứ đến chơi nhé, tôi rất vui mừng được gặp các bạn.

VL

NHỚ HÀ NỘI, NHỚ ĐẾN PHÁT KHỐC!

Nơi góc phố nhỏ của Sài Gòn vốn ồn ào và náo nhiệt, tôi có dịp gặp gỡ một con người giản dị, sống bình lặng và cần mẫn, miệt mài lao động. Đó là nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên.

Nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên tự là Khởi Phụng, con thứ trong gia đình trí thức giàu có ở Hà Nội, quê gốc ở Bình Lục - Hà Nam; thời nhỏ là học sinh trường Thăng Long - Hà Nội.

Ông đã từng tham gia các cuộc mít tinh, biểu tình chống Pháp, Nhật; tham gia đóng kịch đả kích bọn đô hộ, sau đó vào bộ đội, làm báo trong quân đội. Ông từng làm chủ bút tờ Du kích quân, rồi làm biên tập viên cho tờ Dân quân Việt Bắc. Từ năm 1956, ông tham gia thành lập Báo Văn nghệ và tiếp sau là Tạp chí Văn nghệ.

Từ năm 1956 đến 1985, Bàng Sĩ Nguyên đã lần lượt xuất bản 8 tập thơ. Sau một thời gian khá dài, 20 năm sau ông mới tiếp tục cho ra tập thơ thứ 9 là *Khúc nhạc trầm hồn ngày đại*. Về họa, ông nổi tiếng ở những bức vẽ sơn dầu.

Ông kể, năm 1973, sau khi đi Đông Âu về, ông đã mở phòng triển lãm tranh Nguyên tác tại Giảng Võ - Hà Nội. Lúc đó ông thường vẽ tranh sơn dầu, mà sơn dầu hồi đó khó tìm vô cùng. Ông được một người bạn ở bên Nga chỉ cho cách làm ra nguyên liệu này, và thế là những bức tranh sơn dầu tuyệt đẹp lần lượt ra đời trong sự ngỡ ngàng của nhiều người.

Tranh của ông có chiều sâu, có sự kết hợp hoàn hảo giữa ánh sáng và hội họa. Ông không chỉ vẽ bằng bút mà còn bằng nhiều dụng cụ khác, trong đó có những chiếc dao. Ông tự nhận mình không giống ai,

vẽ nhanh và lạ. Khi cảm hứng thăng hoa, ông vẽ nhanh tới mức người ta đồn ông có “ma thuật”.

Năm 1980, ông vào Sài Gòn sống một mình, vẽ tranh và làm những việc mình thích.

Giờ đây ở cái tuổi “xưa nay hiếm” (tuổi 90), nhưng ông vẫn lao động hằng ngày, vẫn say sưa cầm bút vẽ, vẫn đầy xúc cảm để sáng tác những vần thơ. Người ta nói ông đang ở ẩn. Giữa thời buổi công nghệ thông tin như vũ bão, ông không đài, không ti vi, không điện thoại di động, nhưng ông nói “ngồi một chỗ mà biết bốn phương trời”.

Mà cũng phải, khách Tây, khách ta, những người sưu tầm tranh ở tận châu Âu cũng đã lặn lội tới để được trò chuyện cùng ông, để có được những bức tranh của ông mang về làm dày thêm bộ sưu tập hay trang trọng treo tại ngôi nhà nhỏ của mình. Có lẽ, ông sống một mình nhưng ông không cô đơn. Bởi ngoài những người bạn thỉnh thoảng tới thăm, ông còn bầu bạn với họa và thơ. Ngôi nhà nhỏ ấy, ông chất ngập tranh, những tác phẩm đã hoàn thiện, những bức còn dang dở và cả những cái khung còn mới toanh đang chờ đợi ông thỏa sức sáng tạo.

Ngôi nhà ấy còn có cả những bản thảo thơ, những sách triết học, y học, thần học xếp cao... Một thế giới kỳ diệu, thế giới nghệ thuật vô cùng sống động, thế nên làm gì còn chỗ cho cái gọi là “cô đơn”.

Quan điểm của người nghệ sĩ ấy là sống đơn giản nhưng thiết thực. Ông kể, con cái không ai đồng ý cho ông sống một mình thế này, nên cũng đã tìm đủ cách để đưa ông tới nghỉ ngơi ở những nơi vật chất sung sướng lúc tuổi già, thế nhưng ông nhất quyết không chịu. Với ông, không vẽ tranh thì chết.

Người ta bảo, nghệ thuật là nơi để ông nương tựa. Quả đúng như vậy! Ông giờ đây không biết đến thời gian, không có khái niệm ngày - đêm mà chỉ biết vẽ. Ngôi nhà nhỏ chừng vài chục mét vuông vừa là xưởng tranh, vừa là nơi sinh hoạt hằng ngày của người nghệ sĩ già. Lối

đi trong nhà vền vện chỉ bằng một viên gạch lát nền, nếu đi không khéo sẽ va vào tranh.

Tranh được ông xếp đầy trên gác, hành lang, trong tủ, trong những chiếc thùng gỗ; tranh treo khắp bốn bức tường, xếp dưới sàn nhà. Ông vẽ tranh trên khung vuông vức, nhưng đôi khi chỉ là những tờ giấy nhỏ, hay thậm chí là cánh tủ, hoặc trên chính bức tường vôi ve đã sờn cũ. Ông nói nghệ thuật ngoài năng khiếu phải biết đam mê và sáng tạo; và sự sáng tạo, đam mê thì không có tuổi.

Trò chuyện với Bàn Sĩ Nguyên không chỉ về thơ, họa mà con người ấy còn khiến những ai ngồi đối diện phải tôn trọng bởi những tri thức rất sâu về triết học, Phật học... Ông chia sẻ về triết lý sống của mình, dù cuộc sống có nhiều biến cố, nhưng phải luôn lấy cái bấp bênh làm vững chắc, lấy cái đơn giản làm phồn vinh và lấy thất bại làm thành công.

Tôi hỏi ông có vẽ nhiều về Hà Nội không? Câu hỏi ấy chạm vào miền ký ức làm nổi nhớ lại ùa về. Ông trầm ngâm trong suy tư. Dáng gầy, đôi mắt hơi đục nặng trĩu một nỗi niềm.

Ông chia sẻ, trong số những tác phẩm đã được hoàn thành, đề tài về Hà Nội khá nhiều. Khi vào Sài Gòn sinh sống, mỗi lần nghe tiếng còi tàu văng vẳng, ông lại nhớ Hà Nội, nhớ đến phát khóc. Ông nhớ những người thân, nhớ những ân nhân, nhớ những người bạn thuở xưa, nhớ những người đồng đội ở chiến trường, nhớ cả những đại dột thời trai trẻ... và nhớ cả những người con gái Tràng An. Họ đã đi vào thơ, vào họa của ông một cách tự nhiên đến lạ.

Hình ảnh người con gái Tràng An trong tranh của ông vừa nền nã, ý tứ; vừa duyên dáng, đầm thắm; vẻ đẹp bình dị và tinh khôi. Ông chỉ cho tôi cách các cô gái Hà Nội xưa ăn vận thế nào, cách nhuộm áo nâu không bạc màu ra sao, cách ăn nói dịu dàng, cách đi đứng nhẹ nhàng, e ấp...

Những ngày tháng này, khi mà cả nước nói chung và Hà Nội nói riêng vừa tung bừng kỷ niệm 60 năm giải phóng Thủ đô, được trò chuyện với ông về Hà Nội niềm tin và nỗi nhớ. Năng Sài Gòn đã dần nhạt, chiều đã nghiêng bóng, những câu chuyện về nghệ thuật đấu biết là chưa đủ nhưng cũng phần nào giúp tôi hiểu hơn về ông.

“Sinh - tử là lẽ thường tình, nhưng quan trọng là mình đã để lại cái gì cho đời. Các bạn thanh niên, các bạn trẻ bây giờ giỏi lắm, thế nên đã làm gì phải làm tới nơi tới chốn và phải làm những việc thiết thực, có ích” - đó là câu nói khi ông tiễn tôi ra về. Rất giản đơn, bình dị nhưng sâu sắc.

Năm 2014

HÀ ANH

NGƯỜI TÀI HOA ĐÃ VỀ VỚI ĐẤT MẸ

Một người tài hoa, hiền hậu, sống khiêm nhường, không muốn làm bận lòng đến ai... đã lặng lẽ ra đi... Đó là nhân cách của nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên. Ông đã lặng lẽ ra đi trong niềm thương tiếc của biết bao người.

Nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên do tuổi cao, sức yếu đã từ trần hồi 2 giờ sáng 6/5/2016 (tức ngày 30 tháng 3 năm Bính Thân) tại Thành phố Hồ Chí Minh, hưởng thọ 92 tuổi. Nhà thơ được an táng tại Nghĩa trang thành phố (quận Thủ Đức, Thành phố Hồ Chí Minh).

Nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên tên tự là Khởi Phụng, sinh ngày 13/8/1925 tại Bắc Giang. Quê gốc ở Bình Lục, Hà Nam trong một gia đình trí thức. Thời nhỏ ông là học sinh trường Thăng Long - Hà Nội. Kháng chiến chống thực dân Pháp bùng nổ, ông xung phong vào bộ đội và làm Báo Dân quân Việt Bắc.

Sau hòa bình lập lại năm 1954, ông tiếp tục học hết chương trình đại học tại chức, ra trường làm biên tập viên tại Tuần báo Văn nghệ và Nhà xuất bản Văn học và Nhà xuất bản Tác phẩm mới (nay là Nhà xuất bản Hội Nhà văn) cho tới khi nghỉ hưu. Trong thời gian này ông làm thơ và vẽ tranh.

Ông nổi tiếng nhờ những bức vẽ sơn dầu. Ông nhận được giấy chứng nhận của Tổng cục Chính trị, bằng khen của Bộ Văn hóa, Hội Mỹ thuật...; Giải thưởng về kịch, vở *Hai thái độ* (1954-1955)...

Các tác phẩm thơ được xuất bản: *Mùa hoa trên núi* (1957), *Ban đầu* (1959), *Ánh thép* (1961), *Trên mảnh đất của tình thương* (1966), *Nay mình hái quả* (1972), *Người con gái Bắc Sơn* (1973), *Hồn nhiên*

(1979)... và các tập truyện: *Niềm vui* (truyện ngắn), *Cô giáo Tày Võ Thị Rinh* (truyện dài)...

Ngoài tư cách là một nhà thơ, ông còn được biết đến là một họa sĩ tài hoa. Ông từng được mời đi nghỉ và tham gia trại sáng tác thuộc vùng Hắc Hải (Liên Xô). Ở Hắc Hải, một người bạn Do Thái (nhà triết học, họa sĩ RifTruz) có nói với Bằng Sĩ Nguyên: “Ông làm thơ để làm gì, trong lúc tranh ông lại đẹp như thế”. Sau lời động viên đó, ông đã liên tục vẽ tranh và mở phòng tranh cá nhân đầu tiên ở Hà Nội vào năm 1973.

Ngay khi nhận được tin nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên mất, nhà thơ Trần Hoàng Thiên Kim đã chia sẻ trên trang cá nhân: “Nghe tin cụ Bằng Sĩ Nguyên mất mà lặng người. Đã đành cụ tuổi cao nhưng mình vừa mới vào Sài Gòn gặp cụ tháng trước, cụ rất minh mẫn, khỏe mạnh; chuyện trò với cụ cả buổi sáng, rồi viết một bài về cụ trên Báo An ninh Thế giới. Sau đó, cụ có gọi điện thoại cho mình cảm ơn và nói rất nhiều điều... Lần gặp đó cụ đã vẽ tặng mình mấy bức tranh mà cả chuyến bay phải nhờ chồng giữ tranh nguyên vẹn! Cầu mong cụ sớm siêu thoát, hội ngộ người em ruột đã mất mà cả một đời cụ nhớ nhưng, thương xót!”.

Còn nhà thơ Võ Thị Xuân Hà chia sẻ một kỷ niệm khó quên cách đây 2 năm được đến thăm nhà thơ nhân chuyến đi ra Trường Sa của đoàn Hội Nhà văn Việt Nam, trong đó có cả con gái ông là nhà thơ, họa sĩ, nhạc sĩ Bằng Ái Thơ: “Khó có thể phân định và gọi ông nhất danh là nhà thơ hay họa sĩ, bởi lĩnh vực nào cũng thể hiện sự tài hoa hào kiệt của một con người có xuất thân từ một gia đình danh giá”.

Nhà thơ Võ Thị Xuân Hà nhớ lại: “Ông mừng đến lập cập khi được đón con gái và cả đoàn an toàn trở về. Quà quý của ông cho chúng tôi là mỗi người được chọn một bức tranh và một cuốn sách trong kho tàng lưu trữ của ông. Ông nói: “Các cháu cứ chọn bức tranh và cuốn sách nào mình thích. Bác gần đất xa trời, có mang theo được đâu...”.

Tôi chọn bức trong bộ KIỀU. Và cuốn sách nghiên cứu về văn học. Ông cười bảo với tôi: Bộ Kiều này hồi những năm 70 thế kỷ XX, có người bạn ngoại quốc xin mua nhưng bác tiếc nhất định không bán.

Ôi trời ơi, vậy mà tôi lại chọn đúng bức ông yêu quý nhất với chủ đề “Buồn trông cửa bể chiều hôm”.

Bây giờ bức tranh ấy tôi treo ở căn phòng nhỏ thường xuyên tổ chức sự kiện trên tầng 2 trong quán Nàng Thê Coffee House. Treo kín đáo lặng lẽ, khách không mấy ai biết bức tranh quý và xuất xứ của nó...

Bây giờ, ông đã lên miền cực lạc.

Hãy ngắm không gian sống và làm việc của một nhà thơ, một họa sĩ, cả đời không muốn phiền hà ai, kể cả con cháu.

Trong niềm tiếc thương và trào dâng cảm xúc, nhà thơ Võ Thị Xuân Hà không nén được tình cảm, đã đổi cách xưng hô một cách thân thiết và thành kính: “Cháu xin dâng nén hương tiễn biệt bác, người cha tràn đầy năng lượng sống đã truyền cảm hứng nghệ thuật cho những người con của mình, trong đó có nhà thơ, họa sĩ, nhạc sĩ Bằng Ái Thơ”.

Năm 2016

LM GIUSE NGUYỄN HỮU TRIẾT

THI SĨ, HỌA SĨ BÀNG SĨ NGUYÊN

Ông sinh năm 1925 trong một gia đình trí thức và có “gen” nghệ thuật. Cha ông là Bằng Nguyên Dũng, cựu học sinh Trường Đông Kinh Nghĩa Thục; anh của ông là nhà văn Bằng Bá Lân; người anh nữa là Bằng Thúc Long, cũng theo nghiệp văn. Ông thừa hưởng phúc ấm gia đình, bảy người con cũng theo nghiệp văn chương, hội họa và đều thành danh, có thể kể đến như Bằng Ái Thơ, Bằng Phương Chính, Bằng Sĩ Trực, Bằng Thục Bân...

Bằng Sĩ Nguyên nghiên cứu sâu về hội họa và 2/3 thời gian lao động của ông là vẽ và vẽ. Đó như một “cơn nghiện” của ông và đa số đề tài cho những họa phẩm đều xuất phát từ thơ, nhất là *Truyện Kiều*.

Con trai của Bằng Sĩ Nguyên là họa sĩ Bằng Sĩ Trực từng nhớ cha mình có một bộ tranh về Kiều rất đẹp nhưng không biết nhà sưu tập nào đang giữ. Có lúc họa sĩ này từng ước “giá mà còn giữ được bộ tranh này thì bố con tôi có một cuộc triển lãm chung, sẽ rất tuyệt!”.

Bằng Sĩ Nguyên có điểm đặc biệt là chuyên vẽ bằng các ngón tay, không dùng cọ hay bay. Con gái của ông, nữ sĩ Bằng Ái Thơ từng chia sẻ: “Cha tôi cho rằng vẽ bằng tay cảm xúc sẽ thật hơn, tay sẽ biết nhấn vào điểm nào để thổi hồn vào tác phẩm”.

Điều đặc biệt nữa ở Bằng Sĩ Nguyên là ông nghiên cứu Kinh Thánh và vẽ tranh đạo, dù không phải tín hữu Công giáo. Hiện tại, chúng tôi sưu tập được ba bức tranh đạo của ông: Chúa Giêsu cầu nguyện trong vườn Giếtsemani; Đức Mẹ hồn xác lên Trời; Nữ tu Công giáo. Theo nhà thơ Lê Đình Bảng, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên là người ngoài Công giáo nhưng lại rất thiện cảm với đạo, lúc sinh thời, ông cũng hay tham gia các sinh hoạt về văn hóa nghệ thuật của giới Công giáo ở Sài Gòn.

NGƯỜI LỮ HÀNH MÀI MIẾT

Ông mất ngày 6/5/2016 tại Sài Gòn. Sự nghiệp của Bàn Sĩ Nguyên để lại có tới 3.000 tác phẩm, trong đó có 5 bức tranh được treo trong cung điện hoàng gia Nhật Bản. Những tác phẩm khác được các nhà sưu tập lưu giữ.

Các con ông ở xa cha nên không giữ được nhiều tác phẩm đặc sắc của ông, song gia tài ông để lại cho con cái chính là kho tri thức về hội họa và một gia sản tinh thần - là nội lực của ông truyền lại với niềm đam mê trong nghề. Các con của ông đều sống được bằng cây cọ và bằng ngòi bút như cha mình.

ĐỖ NGỌC YÊN

KỶ NHÂN PHỦ LẠNG THƯƠNG

Sở dĩ tôi dùng hai chữ “kỳ nhân”, một cụm từ ghép Hán - Việt không cố định gồm hai từ có nghĩa độc lập, tức là người tài để nói về nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên vì họa sĩ họ Bàng là người duy nhất vẽ tranh bằng 10 ngón tay trên mọi chất liệu, chứ không vẽ bằng cọ (bút vẽ) như hầu hết các họa sĩ ở nước ta và trên thế giới từ cổ chí kim. Cũng vì thế, tôi mạn phép vong linh cụ, đặt cho cụ biệt danh là “kỳ nhân”.

Chữ “Nhân” là người thì ai cũng biết. Còn chữ “Kỳ” ở đây là kỳ tài, kỳ tích, kỳ công, chứ không có nghĩa là kỳ quặc. Vả lại, những người cùng thế hệ cụ phần lớn đã đi theo tiên tổ, nên tôi dùng hai chữ “kỳ nhân” theo nghĩa Hán - Việt để tỏ lòng kính trọng đối với thế hệ vàng những tài năng xuất chúng của nước ta trong thời kỳ kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược.

Dòng dõi trâm anh

Nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên tên tự là Khởi Phụng. Ông sinh ngày 13/8/1925 tại phủ Lạng Thương, tỉnh Bắc Giang, gốc quê ở làng Đôn Thư, huyện Bình Lục, tỉnh Hà Nam.

Ông là em ruột nhà thơ, họa sĩ, nhiếp ảnh gia Bàng Bá Lân, người có hai câu thơ: *Hỡi cô tát nước bên đàng/Sao cô lại múc trắng vàng đổ đi* nổi tiếng đến mức, từ hơn nửa thế kỷ qua phần lớn người đời đều cho đấy là ca dao, chứ không phải thơ của nhà thơ cụ thể nào. Về nhà thơ, họa sĩ Bàng Bá Lân, trước đây tôi đã có dịp giới thiệu trên Báo Bắc Giang và một số báo, tạp chí.

Không chỉ có nữ sĩ Bàng Ái Thơ là con gái đầu của nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên mà cả bảy người con cả trai, cả gái như Bàng Sĩ Trực,

Bàng Phương Chính, Bàng Thục Bản... cũng đều nổi nghiệp gia tộc vừa làm thơ, vừa vẽ và ai cũng gặt hái thành công nhất định. Nữ sĩ Bàng Ái Thơ hiện là Hội viên Hội Nhà văn Việt Nam, Hội viên Hội Văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam, Hội viên Hội Âm nhạc Hà Nội...

Bàng Sĩ Nguyên sinh trưởng trong một gia đình trí thức và gia giáo, trước đây thường gọi là gia đình dòng dõi trâm anh. Cha ông là Bàng Nguyên Dũng, từng theo học Trường Đông Kinh Nghĩa Thục, rất giỏi chữ Hán và từng mở hiệu thuốc Bắc ở phố Thuốc Bắc - Hà Nội.

Thưở nhỏ, cậu bé Nguyên theo học ở Trường Thăng Long- Hà Nội cùng với nhà văn Nguyễn Đình Thi. Khi cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp bùng nổ (năm 1945), Bàng Sĩ Nguyên xung phong vào bộ đội và làm báo ở chiến khu Việt Bắc.

Sau hòa bình lập lại năm 1954, ông tiếp tục học hết chương trình đại học tại chức. Ông từng làm biên tập ở Tuần báo Văn nghệ, rồi làm biên tập cho Nhà xuất bản Văn học và Nhà xuất bản Tác phẩm mới (nay là Nhà xuất bản Hội Nhà văn) cho tới khi nghỉ hưu.

Nhà thơ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên từng chia sẻ: “Gia đình tôi gốc Nho học. Từ năm 1947, tôi đã được cùng công tác hoặc quen biết với các anh: Xuân Diệu, Huy Cận, Chế Lan Viên, Nguyễn Đình Thi, Tế Hanh... và đọc nhiều tác phẩm của các anh ấy. Tôi viết từ những năm ở Việt Bắc, khát vọng quy chiếu bản thân, cảm nhận, thấu nập những điều gì nên viết thì viết. Cũng chẳng nhớ sự việc ấy trong trí nhớ, ký ức, thời gian nào, chỉ biết đó là những phút thăng hoa tâm thái mà viết như kiểu các Thiền sư Ấn Độ vậy... Như cha tôi đã dạy: Nhà ta ai cũng phải cầm lấy cây bút mà sống”.

Một đời mang nghiệp văn chương

Một đời cầm bút, chỉ tính về thơ và văn, Bàng Sĩ Nguyên đã để lại cho đời một khối lượng tác phẩm tương đối lớn bao gồm: *Mùa hoa trên núi* (1957), *Ban đầu* (1959), *Ánh thép* (1961), *Trên mảnh đất của*

tình thương (1966), *Nay mình hái quả* (1972), *Người con gái Bắc Sơn* (1973), *Hồn nhiên* (1979)... tập truyện ngắn: *Niềm vui...*

Bàng Sĩ Nguyên làm thơ, viết truyện và làm báo từ đầu cuộc kháng chiến chống thực Pháp xâm lược. Bài thơ “*Vợ chồng đi chợ xuân*” được ông viết từ đầu những năm 50 của thế kỷ trước đã đi vào lòng người yêu thơ nhiều thế hệ. Bài thơ tái hiện thứ ngôn ngữ hết sức hồn nhiên, trong trẻo về đời sống văn hóa truyền thống của người Hmông ở vùng cao Việt Bắc, gồm 6 khổ, 24 câu. Và đây là hai khổ mở đầu:

Núi rừng xa mờ xanh với xanh
Đường non như lưng rồng uốn khúc
Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước
Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh
Vợ chồng xuống núi đi chợ xuân
Sương sớm còn che như lấp lối
Vó ngựa cuốn nhanh chồng ríu chân
Vợ thương ghìm cương dừng ngựa lại.

Chỉ cần đọc hai câu: “*Vợ ngồi lưng ngựa vợ đi trước/Chồng nắm đuôi ngựa chân theo nhanh*” đủ biết là thơ của người từng sống lâu trên vùng cao với đồng bào Hmông. Mỗi lần đôi vợ chồng người Hmông xuống chợ, hàng hóa chất qua hai bên hông ngựa, vợ cưỡi trên lưng ngựa, chồng đi theo sau.

Lúc lên dốc thì hoặc là quát hoặc là lấy roi vọt vào mông cho ngựa đi nhanh lên. Lúc xuống dốc thì chồng cầm đuôi ngựa để phanh lại, không cho đi quá nhanh dễ ngã. Đến chợ, chồng vui gặp bạn cũ, ngồi uống rượu bằng say. Vợ mua bán xong hàng, dắt ngựa đứng đợi, chờ cho đến khi chồng có thể trèo lên lưng ngựa cưỡi. Vợ đi theo sau, dong cả ngựa lẫn chồng về:

Gió mát nằm lâu chưa hết say
Nâng chồng lên ngựa hàng chất đầy

*Vợ đi thông thả theo sau ngựa
Về núi tay cương, chồng lỏng tay...*

Và đây cũng chỉ có thể là câu thơ của một người có óc quan sát tinh tế, mang đầy tính trực cảm của hội họa theo cách của thi sĩ Bằng Sĩ Nguyên, không lẫn với ai.

Nhà thơ Ngô Văn Phú là một trong số những người có thời gian khá dài làm việc với nhà thơ Bằng Sĩ Nguyên ở Nhà xuất bản Tác phẩm mới (tiền thân của Nhà xuất bản Hội Nhà văn bây giờ) đã có những nhận định khá chuẩn xác về thơ của người đồng nghiệp Bằng Sĩ Nguyên: “Những năm 1950, Bằng Sĩ Nguyên đã nổi tiếng với bài thơ *Vợ chồng đi chợ xuân* và những bài thơ thiên nhiên, đặc biệt là cảnh sắc phong vị ở Việt Bắc, Tây Bắc. Có thể nói, ông là một nhà thơ người Việt viết thành công về đời sống, phong tục của các dân tộc anh em. Thơ của ông bản năng hồn nhiên, lẫm lức như ở trạng thái vô thường. Chính lúc đó, thơ của ông mới hay, mới gây được tứ lạ, cảm xúc lạ mà nhiều người không có”.

Họa sĩ tài hoa

Bằng Sĩ Nguyên là một họa sĩ tài hoa. Ông từng được mời đi nghỉ và tham gia trại sáng tác thuộc vùng Hắc Hải (Liên Xô). Ở trại sáng tác Hắc Hải, một người bạn Do Thái có nói với Bằng Sĩ Nguyên: “Ông làm thơ để làm gì, trong lúc tranh ông lại đẹp như thế”. Sau lời động viên đó, ông liên tục vẽ tranh và mở phòng tranh cá nhân đầu tiên ở Hà Nội năm 1973.

Họa sĩ Bằng Sĩ Trục, con trai ông kể lại: “Có năm bố tôi bỗng dưng mắt bị mù, một bạn sưu tập tranh bảo đưa ông đi khám nhưng ông nhất định phải chờ con trai từ Hà Nội vào đưa đi mới chịu đi. Rồi trong khi đang băng hai mắt lại, ông đòi tôi căng toan lên để vẽ, ông vẽ trong bóng tối mà vẫn thành một bức tranh với đầy đủ bố cục, màu sắc. Có nghĩa là ông vẽ tranh không cần nhìn, không cần ánh sáng, chỉ bằng cảm nhận của tâm hồn và sự căn chỉnh của đôi tay...”.

Một người vẽ bằng mười đầu ngón tay, vẽ trên mọi chất liệu, vẽ khỏe, vẽ cả khi mắt không nhìn thấy nhưng lại rất đam mê vẽ tranh khóa thân. Khi còn sống, họa sĩ đã vẽ hẳn một bộ tranh Kiều theo thể loại khóa thân lên đến hàng chục bức vẫn còn “nguyên đai, nguyên kiện”, không bán và cũng chưa tổ chức triển lãm bao giờ. Hiện họa sĩ Bàn Sĩ Nguyên có 5 bức tranh được trưng bày tại Viện Bảo tàng Mỹ thuật ở Tokyo Nhật Bản.

Những năm tháng cuối đời, ông một mình dọn vào Sài Gòn ở để vẽ. Lý giải về việc ra đi của mình, người họa sĩ tài hoa cho biết, ở Hà Nội ông thấy buồn nhiều hơn vui, nên đã quyết định đi trốn để thả hồn mình vào những bức vẽ.

Nhà thơ, họa sĩ Bàn Sĩ Nguyên đã trút hơi thở cuối cùng vào ngày mùng 6/5/2016 để về với tổ tiên, hưởng thọ 92 tuổi. Ông đã để lại cho con cháu và các thế hệ đời sau về một tấm gương lao động nghệ thuật nghiêm túc, không mệt mỏi với thành quả là hàng nghìn bức tranh, nhiều tập thơ và truyện.

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU	5
Phần I. TUYỂN THƠ BÀNG SĨ NGUYÊN	7
MÙA HOA TRÊN NÚI	9
• Mùa hoa trên núi.....	10
• Tiếng đàn môi.....	12
• Mùa cốm.....	13
• Đám cưới.....	15
• Hội còn.....	17
• Đi làm dâu.....	19
• Năm lá phong thư.....	20
• Đoàn xòe châu Muồng Rân.....	23
• Lên đường hành quân.....	25
• Hoa lan không đẹp bằng.....	26
• Người bản Đòng Hoa.....	27
• Về gặt.....	29
• Nhớ bản Canh.....	30
• Trên chòi canh.....	31
• Mé về đô thành.....	33
BAN ĐẦU	35
• Da diết.....	36
• Ấm hơi đồng chí.....	37
• Nhớ mẹ.....	38
• Vượt đường đêm đông.....	39
• Chân vẽ trong rừng thành đường kháng chiến.....	40
• Lòng em sáng ngăm.....	42
• Tu hú giục hè sang.....	43

• Cứ đi.....	44
• Tinh mịch chiến khu.....	45
• Muốn ra quân.....	46
• Tìm bản tìm dân.....	47
• Bữa cơm ngoài trận tuyến.....	48
• Hỡi em phương xa.....	49
• Hạt muối.....	50
• Cúi à, Cúi ơi.....	51
• Về nhà.....	52
• Hai bố con.....	53
• Trăng lên cửa ngõ.....	55
• Qua trường cũ.....	57
• Dưới cành hoa gạo đỏ.....	59
• Giọng hòa nắng mưa.....	60
• Làng Trà Lộ lên xanh.....	61
• Bạn đường ơi.....	62
• Mau lên tầng cao.....	64
• Vào lò Lộ Chí.....	65
• Câu chuyện nhỏ trong công viên.....	66
• Chở đầy gió nắng.....	67
• Nhớ về bộ đội Hà Giang.....	68
• Nhớ ngày sinh.....	70
• Lòng ta vẫn sáng ánh trăng đầu mùa.....	72
• Vợ chồng đi chợ xuân.....	73
• Giấc ngủ đầu non.....	75
• Chim nhớ quê.....	76
ÁNH THÉP.....	77
• Trên vòng đai xưa.....	78
• Lễ đón dao.....	79

• Kim cương đen.....	80
• Người công nhân gác đèn biển.....	81
• Tiếng hát trên trời than.....	83
• Giấc mơ của người thợ sơn tràng.....	84
• Sao đỏ.....	85
• Ta mang cuộc sống tới nơi hoang tàn.....	86
• Ngã ba sông Tuần Hạc.....	88
• Mơ trong lán cỏ.....	90
• Bài thơ của cuộc đời lưu động.....	91
• Ánh thép ban đêm.....	92
• Cô phụ nề và buổi sáng.....	93
• Tìm vợ trên công trường.....	94
• Kéo thuyền.....	95
• Đêm đi tuần.....	96
• Những bước chân không mỏi.....	97
• Đất.....	99
• Tôi - người thợ mới.....	100
• Ta đã yêu nhau.....	101
• Xin nước.....	102
• Cổng làng.....	104
• Nhớ.....	106
• Ông già xe cát.....	107
• Bức thêu.....	109
• Trang giấy “Bình dân”.....	110
• Ga xếp miền ngược.....	112
• Con tàu.....	113
• Gặp gỡ.....	114
• Đợi bạn bên bờ sông Thương.....	115
• Cô gái trồng hoa.....	116

TRÊN MẢNH ĐẤT TÌNH THƯƠNG.....	117
• Bác đi chiến dịch.....	118
• Qua đèo Cổ Yếng.....	120
• Cánh thương qua rừng Phục Cổ.....	122
• Tắm lửa.....	124
• Không thể nào tin anh đã xa tôi.....	126
• Nhớ.....	127
• Bình thản.....	129
• Trên “miếng đất giao chân”.....	130
• Giấc mơ trong cơn ốm giữa rừng.....	132
• Qua cầu Hàm Rồng vào một đêm vui chiến thắng.....	134
• Sinh hoạt.....	136
• Hồn nhiên.....	137
• Cục tác.....	138
• Sân trường mẫu giáo.....	140
• Một vùng trăng giữa bày sao.....	141
• Thăm giếng Ngọc, đền Hùng.....	143
• Con chim gõ mõ cần cù.....	144
• Muối mạy piệt.....	145
• Nay về đất cũ.....	147
• Hẹn cưới.....	150
• Cô gái dệt Mường Vàng.....	152
• Cô gái Dao gọi đầu.....	154
• Xuân biên phòng.....	155
• Nghe chim queng quý.....	157
• Chợ Đồng Văn.....	159
• Thông đường Hoàng Su Phì.....	161
• Quê cọ.....	163
• Làng Đôn mới.....	165
• Thác Bà.....	167

NAY MÌNH HÁI QUẢ.....	169
• Bên bờ sông Lấp.....	170
• Khuổi Sao.....	173
• Anh giao thông Mèo với con ngựa chiến.....	175
• Còn ngoảnh trông về Bôi.....	177
• Đi giao cam.....	179
• Bản Sầm.....	181
• Nghe đàn tính Cao Bằng.....	183
• Qua một ngum chè đậm.....	186
• Gió từ Ô Quy Hồ.....	187
• Về Ngân Sơn.....	189
• Na Thơm.....	190
• Một đêm lăm vông trên thảo nguyên.....	192
• Bốn luồng oi lắng nghe.....	195
• Bật bông.....	197
• Dệt vải.....	199
• Lên Tả Khoan.....	201
• Giàng Mi.....	203
• Chiếc bánh đuôi én.....	205
• Nước về Lục Khu.....	206
• Quả bồ hòn.....	208
• Chị nuôi.....	209
• Hồn lá.....	211
• Không xa.....	212
• Chén mời.....	213
• Đòi vai.....	214
• Trưa trực chiến.....	215
• Trời hè.....	216
• Tỉnh nhỏ.....	217
• Quê em.....	218

• Có một mùa gặt lúa.....	220
• Đêm hỏa tuyến.....	221
• Tình quê.....	223
• Mỗi góc trang đời, một góc trang thơ.....	224
HỒN NHIÊN.....	225
• Hương cỏ và tiếng sáo trên Mộc Châu.....	226
• Ban trưa trong rừng.....	227
• Vắt sữa.....	229
• Thăm “cơ sở”.....	230
• Nhớ rừng.....	232
• Nòng trường Pú Xam Sao.....	233
• Hội mùa ở chân đèo Pa Xa.....	234
• Múa Tây Nguyên.....	236
• Gửi người đi khai thác miền Tây.....	237
• Qua đèo.....	239
• Xuân qua bản Nậm Kha.....	240
• Dấu chân em tôi.....	241
• Hàm trú ẩn.....	242
• Đêm Việt Trì.....	243
• Trên đường hành quân.....	244
• Su chùa Nam Ngạn.....	248
• Trảy gạo.....	249
• Người con gái giữ kho trong rừng.....	250
• Đò mưa.....	250
• Cô gái giao liên.....	250
• Đò rừng.....	251
• Vào tuyến lửa.....	252
• Ga xép thời chiến.....	254
• Đến thăm cơ quan huyện ủy.....	256
• Tặng hoa.....	257

• Nghe chim.....	258
• Biển lặng.....	259
• Âm thanh của cuộc sống.....	260
• Trước gương đưa vông.....	261
• Galina ơi!.....	262
• Hồ Baican.....	265
• “Con thuyền” trên biển cỏ.....	266
• Mùa gieo hạt ở Tây Bá Lợi Á.....	268
• Qua thành phố dầu khí Ômskơ.....	269
• Đêm trăng Hắc Hải.....	270
• Gặp tuổi thơ và ngô phố.....	272
• Một buổi chiều vàng ở Gagơra.....	273
• Lên thăm Cápca.....	275
• Qua Côn Sơn.....	277
• Khèn nhớ.....	278
KHÚC NHẠC TRẦM HỒN NGÂY DẠI.....	279
• Nhà đá nhỏ noi.....	280
• Khúc nhạc trầm hồn ngây dại.....	281
• Tượng đá say thuốc lào.....	283
• Từ già cô học trò.....	284
• Chữ nghĩa chẳng hao mòn.....	286
• Ngôi đền thần nữ.....	287
• Tinh hiền lễ.....	289
• Lũ côn trùng nó hiện hữu trước tôi.....	290
• Cáo phó huyệt.....	292
• Nói với mình.....	294
• Galina ơi!.....	296
• Thơ một thoáng rời bỏ một thoáng trở về.....	297
• Về thăm nhà sàn vườn cũ.....	298

• Cổ kim nhật nguyệt.....	300
• Con khướu trong lồng con khướu ở ngoài.....	302
• Tinh ơi trông cậy.....	303
• Để cho bức họa “vào thu”.....	304
• Nghiệp văn chương.....	305
• Thiếu vắng.....	306
• Vói nghiệp gieo vãi.....	308
• Như vói lửa hồng đêm xuân.....	309
• Thơ tình không bán.....	310
• Tụng ca Saura.....	312
• Kể lữ thú với thần nữ dạ đài.....	313
• Thăm lại chú Tân nơi ở cũ.....	315
• Nét thơ buồn.....	318
• Thơ tình vong thân.....	319
• Lạc quan buồn.....	322
• Nét bút.....	324
• Từ câu hỏi đến câu hỏi.....	325
• Ngủ phủ phục.....	327
• Đêm thơ Văn Miếu.....	328
• Bái bai con đi.....	330
• Thi pháp điều ngự.....	332
• Nhí xem ông biến đổi thực tại gian trần.....	333
DÒNG THƠ LỮ HÀNH.....	335
• Dòng thơ lữ hành.....	336
• Tiếng quát trên tháp giáo đường Tam Đảo.....	347
• Tiếng chuông trên bờ biển.....	349
DÒNG THƠ TRIẾT MỆNH.....	351
• Tâm thức Tiên Dung.....	352
• Vào Nam.....	354

• Nỗi khát.....	355
• Không nơi cư ngụ.....	356
• Có tình thương cho lòng nguôi.....	357
• Nỗi buồn sám.....	358
• Thức ngộ của đá.....	359
• Ý vị tồn sinh.....	360
• Triết màu lữ hành.....	362
• Dòng thơ ghi vội.....	363
• Tìm về thần khí.....	365
• Có con mắt trông về.....	367
• Ca hương hè! Tinh ơi.....	370
• Âm thanh cuộc sống với mảnh hồn ngày đại.....	372
• Thức tâm.....	374
• Đưa em tôi đi.....	377
Phần II. NGƯỜI LỮ HÀNH MẠI MIẾT.....	379
BÀNG ÁI THƠ	
• Cha tôi giữa đời văn, đời thường.....	380
TRẦN HOÀNG THIÊN KIM	
• Gia đình nhà thơ, họa sĩ Bằng Sĩ Nguyên: Lớn lên từ lòng nhân hậu.....	387
• “Một thân thăm gọi các con xa”.....	394
PHAN HOÀNG	
• Nổi danh từ núi rừng, ở ẩn trong thành phố!.....	399
• Người hòa quyện giữa thi ca và hội họa.....	404
PHÙNG PHƯƠNG QUÝ	
• Ẩn sĩ giữa đời thường.....	408
NGÔ KINH LUÂN	
• Người lữ hành mại miết.....	414

TRÚC THÔNG

- “Vợ chồng đi chợ xuân” - một vé ngồi vĩnh viễn trên chuyến tàu thơ Việt Nam xuyên thời gian.....421
- “Mùa hoa trên núi” - thông điệp cao nhất của nghệ thuật là cảm thông.....424

LỘC BÍCH KIỆM

- “Vợ chồng đi chợ xuân” - một bài thơ xuân đẹp.....428

NÔNG THỊ NGỌC HÒA

- Xanh một vùng cao, sáng một vùng người.....430

NGUYỄN ĐÌNH CHÍNH

- Khúc nhạc trầm hờn ngày đại.....436

TRẦN MINH TUẤN

- Một cốt cách kiêu hãnh khác người.....440

ĐÌNH BẠCH DÂN

- Vị cao niên ẩn sĩ giữa Sài Gòn.....443

NGUYỄN QUANG HUNG

- Sài thành - Một góc thi nhân.....445

VL

- Nhớ Hà Nội, nhớ đến phát khóc!.....448

HÀ ANH

- Người tài hoa đã về với đất mẹ.....452

LM GIUSE NGUYỄN HỮU TRIẾT

- Thi sĩ, họa sĩ Bàng Sĩ Nguyên.....455

ĐỖ NGỌC YÊN

- Kỳ nhân phủ Lạng Thương.....457

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA DÂN TỘC

19 Nguyễn Bình Khiêm, Quận Hai Bà Trưng, Tp. Hà Nội
ĐT: (84-24) 38263070 - 39434239; Fax: (84-24) 39449839
Email: nxbvhdtd@yahoo.com.vn; nxbvvanhoadantoc@yahoo.com.vn
Trung tâm xuất bản Văn hóa, Thông tin và Âm nhạc
Số 61 Lý Thái Tổ, Quận Hoàn Kiếm, Tp. Hà Nội
ĐT: (84-24) 38256286 - 39341782
Chi nhánh: Số 7 Nguyễn Thị Minh Khai - Q1 - Tp. Hồ Chí Minh
ĐT: (84-28) 38222895

LÒNG VẤN TRỜI THEO NƯỚC NHỊ HÀ

Chịu trách nhiệm xuất bản
PHÙNG HUY CƯỜNG

Biên tập : TRẦN PHƯỢNG TRINH
Thiết kế bìa : GIA LONG
Trình bày : CHỈ NGUYỄN
Sửa bản in : PHƯỢNG TRINH

In tại: Xí nghiệp In Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc
128C/22 Đại La, Đồng Tâm, Hai Bà Trưng, Hà Nội
Số lượng: 200 cuốn. Khuôn khổ: 16x24cm
Xác nhận ĐKXB số: 4335-2023/CXBIPH/1-1696/VHDT
Quyết định XB số: 197-23/QĐ-XBVHDT
Mã số sách quốc tế ISBN: 978-604-70-3822-0
In xong và nộp lưu chiểu tháng 12 năm 2023